"CONTINENTAL DRIFT – COLLIDING CONTINENTS, CONVERGING CULTURES"
By Constantin ROMAN
(Institute of Physics Publishers, Bristol & Philadelphia, 2000, ISBN 0 7503 0686 6)
Romanian translation (traducere in limba Romana)

"DERIVA CONTINENTALA"

Cuvant inainte

"Deriva Continentala" este o carte despre valori universale, care depasesc hotarele nationale sau limitele stiintei si poate ale artei.

Autorul apartine acelei specii inflexibile de desradacinati care au preferat sa plateasca tributul greu al exilului, decat compromisul supravietuirii intr-un regim totalitar. Dar in ciuda acestui fapt, sau, poate chiar din cauza lui, Constantin Roman nu si-a uitat inceputurile. Aceasta il situeaza intr-o categorie aparte, ca un ambasador al Romaniei, tara sa de bastina si, in acelasi timp ca un fin observator al Marii Britanii, tara sa adoptiva, ceea ce reiese de altfel din paginile acestei carti. Dupa inlaturarea lui Ceausescu aceste calitati au fost recunoscute in Romania, unde a fost ales Profesor Honoris Causa al Universitatii Bucuresti si Consilier Personal al Presedintelui Romaniei. Aceste recunoasteri, tardive, au fost intuite inca de la inceput de catre contemporanii de la Cambridge ai lui Roman, care au sustinut cauza lui justa in fata autoritatilor de atunci. Printre cei mai distinsi "suporteri" ai sai se numara si lordul Arnold Goodman, consilierul primului ministru al Rgatului Unit al Marii Britanii si rector al colegiului "New College" de la Oxford. Impresia facuta de catre Constantin Roman lordului Goodman era aceea a unui "...tanar de un caracter impecabil si de o darzenie evidenta, reflectand o experienta a vietii, conditionata de factori morali absoluti". Mai mult decat atat, Goodman intelegea ca Roman "...era convins ca apartine societatii noastre unde poate sa contribuie semnificativ la viata noastra publica". Intr-adevar, citind "Deriva Continentala" pot spune, fara teama de a fi contrazis, nu numai ca prof. Roman nu a inselat aceste asteptari, dar ca el a avut si meritul deosebit de a fi contribuit la teoria Tectonicii Globale cu modele si concepte noi (in Carpati si in Asia Centrala) care sunt valabile si azi. In special definirea limitelor placilor litosferice in scoarta continentala si introducerea conceptului de "placi ne-rigide" sau "placi tampon" ("buffer plates") si care acum se numesc "continuum", sunt recunoscute si folosite in continuare. Aceste concepte au fost postulate inca de la inceputul anilor 1970, in pofida opiniilor de atunci. Putini au fost aceia care au remarcat acest exercitiu iconoclast publicat mai intai intr-o revista de popularizare (""*New Scientist*"") si apoi intr-o scurta nota aparuta in "Geophysical Journal of the Royal Astronomical Society", dar aceste idei au rezistat timpului. Este de necontestat faptul ca ulterior, cariera lui Roman l-a condus in domeniul explorarii petrolului unde a fost consilierul unor mari companii petroliere, ca Shell, BP, Exxon si al altora, unde s-a afirmat ca un expert in analiza bazinelor sedimentare si in identificarea cu succes a unor noi zacaminte. Dar in acelasi timp, sucesul lui in domeniul petrolier a reprezentat o pierdere pentru lumea universitara. Explicatia este simpla: din motive pur comerciale, putine dintre lucrarile lui Roman au putut fi

publicate, in special studiile sale geodinamice care au incununat cu succes cariera sa in industrie. Acest aspect insa, nu il face pe Constantin Roman mai putin remarcabil ca om de stiinta, asa cum a si fost recunoscut de catre mentorul si seful sau de lucrari de la Cambridge, academicianul si profesorul Sir Edward Bullard, atunci cand i-a scris, cu ocazia sustinerii tezei de doctorat: “desigur trebuie sa fie greu pentru tine sa te desprinzi de Cambridge, pentru a accepta reponsabilitati mai mari in viata. Sunt convins insa ca ulterior, daca ai vrea sa te reintorci la cariera universitara, o vei face fara dificultate”. Poate, totusi, Constatin Roman nu a uitat nici o clipa profetia lui Bullard si a revenit la matca, fiind numit Consul Onorific la Cambridge, unde sper totodata sa-si intareasca legaturile naturale cu lumea univesitara careia ii apartine de drept. “Deriva Continentala” este o Oda despre Bucuria Libertatii, asa cum a fost cantata in Rapsodiile lui Enescu sau in viziunea cosmica a Coloanei Infinitului a lui Brancusi: se poate afirma ca aceasta este Simfonia IX-a a lui Constantin Roman. Sper ca cititorul sa impartaseasca cu mine aceeasi bucurie pe care am simtit-o cand am parcurs paginile acestei carti.

Academician Profesor John F. Dewey, FRS, FGS

Universitatea din Oxford

Multumiri

In putine randuri, doresc sa adresez multumirile mele tuturor acelora care prin actiunile lor au contribuit la realizarea acestei carti. Mai intai le multumesc celor mari si buni pentru incurajarea pe care mi-au dat-o, fara a-i uita insa nici pe cei marunti si mai putin buni, fara al caror "ajutor" nu as fi avut forta necesara sa lupt.

Copiilor mei, Ioana, Corvin si Vicentiu, care m-au ajutat cu partea tehnico- editoriala si cu opiniile lor candide. Dna Charles Adeane a citit o prima versiune a manuscrisului. Dl.Nat Page si Lady Catherine Page au citit cel putin o duzina de sinteze, alegand pe aceea care a cucerit atentia editorului. Prieteni prea multi ca sa-i enumar aici, colectivul de la Society of Authors of Great Britain si cel de la editura Societatii Regale de Fizica din Londra, The Institute of Physics Publishers, mi-au oferit o critica constructiva si inestimabila care m-a incurajat sa merg mai departe. Raman indatorat editorilor pentru rabdarea si entuziasmul cu care au pastrat vie flacara acestui fragment de istorie a stiintei .

O categorie speciala de multumiri trebuie adresata unor niversitari romani si britanici care m-au incurajat in promovarea acestei carti; Academicianul profesor John Dewey dela Oxford si profesor dr Serbam Veliciu dela Institutul Geologic al Romaniei pentru aprecierile lor exprimate in prefata si Cuvant Inainte. Profesorul Tom Gallagher profesor de Studii Politice dela Universitatea din Bradford, autorul cartii "Democratie si Nationalism in Romania" (ed. ALL 1999) a contribuit cu o erudita recenzie de specialitate, unde a incapsulat esentialul mesajului acestei carti si a incurajat in mod practic raspandirea titlului in constiinta publicului interesat.

Nota traducatorului la Editia Romana

Pentru a evita unele confuzii sau neconcordante de conceptii sau idei am trebuit sa operez unele schimbari in uzul unor cuvinte, nume sau expresii englezesti. Astfel "Marea Britanie' (Great Britain) in sensul ei complect a fost de multe ori inlocuit cu Anglia. Diminutivul pronumelui "Drummond" al academicianului Matthews care este "Drum" in engleza s-a inlocuit cu insasi pronumele in sine, datorita coincidentei in romaneste cu substantivul "drum". Unele concesii au trebuit facute modului mai formalist de adresare in limba romana unde numele persoanelor este de regula precedat de titluri (academicina, profesor, etc) ceea ce in engleza se face mai rar si numai in anumite circumstante. Nume toponimice (strada, cale, etc) s-au pastrat asa cum sunt in engleza: Silver Street in loc de "Strada Silver" si cu atat mai putin "Strada de Argint". Forul stiintific cel mai inalt din Anglia, care este The Royal Society si membrii ei care sunt FRS (Fellow of the Royal Society) s-au tradus de cele mai multe ori cu Academie si respectiv academician, rareori pastrandu-se titlul de FRS sau apelatia engleza de Royal Society (Societatea Regala). Conform imprejurarilor numele de "fellow" s-a tradus in mai multe feluri (Membru, profesor, etc). Echivalentele de titlu ca de exemplu cel de inginer s-a pus in angleza cu MSc sau MA. In Romania post-decembrista unele neologisme au patruns dar putine dintre ele au fost adoptate de exemplu "masterat", inasa fara exceptie s-au folosit formele gramaticale traditionale ca de exemplu "a trage concluzia' in loc de "a concluziona". La fel s-a procedat cu neologismele patrunse in limba romana, indeobste din engleza: cel mai frecvent fiind "computer" pentru care s-a optat pentru cuvantul de calculator sau ordinator .

In acelasi context s-a pastrat cuvantul “Informatica” in loc de “facultatea de computere”, Mai putin precis uniform s-a tradus cuvantul “Department” care dupa caz s-a tradus fie cu departament fie cu facultate.

In mod mai general unele aspecte istorice si culturale sunt mai bine (sau mai putin) cunoscute intr-o cultura sau alta si de aceea anumite idei au trebuit ma mult desvoltate, sau simplificate, dupa caz, intr-o limba spre deosebire de alta

PREFATA

Citind “Deriva Continentala” aflam despre meandrele carierei lui Constantin Roman, cel care a reusit sa straluceasca in domenii in care, la Inceputuri nu promitea prea mult.

Am fost amandoi colegi de an la Facultatea de Geologie Tehnica a Insitutului de Petrol si Gaze (astazi la Universitatea din Bucuresti) si am absolvit amandoi geofizica. Imi amintesc perioada studentiei cand Costi Roman imi povestea ca in liceu nu prea era pasionat de fizica si de geologie (el dorea sa devina arhitect) ca sa ajunga in cele din urma inginer geofizician. Pe timpul studentiei la Bucuresti, Costi nu s-a remarcat nici in tectonica si cu atat mai putin in seismologie, pentru ca mai tarziu sa ajunga bursier si doctorant la Cambridge, iar domeniul in care s-a afirmat sa fie “seismo-tectonica”. Acest succes nu este intamplator, el se datoreaza unor calitati recunoscute de catre profesorii sai de la Bucuresti, si anume, entuziasmul si perseverenta. La acestea se mai adauga si o a treia calitate, indispensabila in profesia noastra-imaginatia-, calitate pe care a folosit-o la maximum in gasirea unor solutii unice,de multe ori trecand peste dificultati insurmontabile. In afara de capitolul introductiv despre radacinile familiei sale (“Amprenta genetica”) si de perioada petrecuta la Paris si la School of Physics, in acest volum este si un jurnal care consemneaza observatiile autorului despre perioada 1969-1973 petrecuta la Cambridge ca bursier al celui mai vechi colegiu, Peterhouse, ctitorit la 1284 de episcopul de Ely, un contemporan al descalecatorilor Tarilor Romanesti si Moldovei. La Cambridge, Constantin Roman a avut privilegiul de a-si efectua cercetarile intr-o perioada cand, la momentul potrivit, a fost indemnat sa urmeze un drum pe care putini au pasit, dar unde fiecare drumet a fost remarcat. Acum, acest drum este aglomerat si bine batatorit de prea multi pietoni, dornici sa ajunga in fata, folosind toate mijloacele, chiar si datul din coate. In acest context, lucrarile lui Constantin Roman au avut drept rezultat o noua solutie tectonica pentru manifestarile seismice localizate in crusta continentala a Eurasiei: aceasta solutie a constituit un fundament pentru dezvoltarea ulterioara la Cambridge a teoriei Tectonicii Placilor si a fost unica in felul ei, din mai multe motive.

De o importanta deosebita este interesul stiintific,provenit din recunoasterea existentei a noi tipuri de placi litosferice-placi ne-rigide sau placi tampon (“non-rigid plates”sau “buffer plates”), descrise in revistele stiintifice. Cateva din noile definite “placi tampon” au fost separate din intinsa suprafata a crustei continentale apartinand Eurasiei, in particular din arii situate in hinterlandul Himalaiei - Tibetul si Sinkiang-ul, rezultat care va avea un remarcabil impact asupra teoriei Tectonicii Placilor. In plus, intuirea prezentei unei portiuni de litosfera oceanica, necunoscuta inca, ce se scufunda sub crusta continentala a Carpatilor, ipoteza publicata intr-un numar al revistei ““*Nature*”” din 1970,a reprezentat o contributie la marea lucrare care a fost reconstructia Thetis-ului. Aproape concomitent, Dan Radulescu si Mircea Sandulescu, la Bucuresti, explicau evolutia geologica a ariei carpatice, ca un ansamblu de efecte ale Tectonicii Placilor. Recunoscand meritul deosebit al disertatiei de doctorat a inginerului Roman, Institutul Geologic a publicat in intregime in anul 1998, in Romanian Journal of Geophysics (l8, l998, Bucuresti) textul lucrarii de la Cambridge, ca o recunoastere a caracterului peren al modelelor stabilite cu 25 de ani inainte si in acelasi timp ca o subliniere a prioritatii contributiei la evolutia tectonicii alpine. Constantin Roman a studiat la Cambridge sub indrumarea a doi savanti de talie internationala -mai intai cu Dan McKenzie, si dupa un an cu Sir Edward Bullard (memorabil pentru reconstructia matematica a

Atlanticului, cunoscuta ca" imperecherea Bullard" -"the Bullard Fit"). C.Roman a studiat seismicitatea lanturilor alpine-Carpatii, Hindu -Kush-ul, Himalaia si a Asiei Centrale (Tibet, Tarim si Sinkiang).

Ca elev al lui Sir Edward Bullard, numele lui Roman se aseaza intr-o selecta serie de distinsi oameni de stiinta apartinand scolii de Fizica din Cambridge, plecand de la Thompson, Rutherford si Cavendish si ajungand pana la Sir Isac Newton. Ca parte a acestei traditii, studiil lui Roman incercau sa modifice chiar conceptul tectonicii globale.

Aparitia in Romania, la Editura Academiei,a cartii "Deriva Continentala" prezentand fundalul pe care s-a construit teoria tectonicii globale la Cambridge (adica, oamenii,locurile si evenimentele)nu este altceva decat o pura simetrie a doua publicatii perfect complementare-a tezei de doctorat tiparite de IGR si anecdotica care a constituit baza acestei teze. In perioada anilor'60 si '70, acest nou concept, al Tectonicii Placilor,venea sa revolutioneze intelegerea noastra asupra planetei Terra si,in particular, sa explice efectele coliziunii Eurasiei cu Africa,Arabia si India.Este uimitor numarul mare de cercetatori pe care acest nou concept i-a inspirat, primele articole publicate in ""*Nature*"", "Geophysical Journal" si ""*New Scientist*"" ramanand printre "clasicele" literaturii de specialitate; acelea au fost primele dar si cele mai inspirate zile, cand Vine si Matthews dezvoltau ideea "spreding"-ului fundului oceanic,iar canadianul Tuzo Wilson, pe atunci profesor in vizita la Cambridge, intuia dinamica faliilor transformante. Toate acestea au produs o frenezie a cercetarilor care au schimbat geologia intr-o maniera ne mai intalnita nici inainte si nici dupa.

Rasfoind paginile cartii, cititorul descopera incetul cu incetul tensiunile cu care se confruntau in viata reala oamenii de stiinta, cu erorile si slabiciunile lor, cu rivalitatile si ambitiile lor marunte. Trecand peste toate acestea, cei care au cunoscut relatarile lui Constantin Roman despre debutul sau la Cambridge in domeniul Tectonicii Placilor,au fost uimiti de efortul disperat de a invinge un grup de cercetatori de la Institutul Tehnologic din Massachusetts in rezolvarea unei mari enigme a Stiintelor Pamantului-seismicitatea Asiei Centrale. Inchis in microcosmosul sau de la Cambridge si obsedat de cercetarile sale, Roman a uitat de echipa lui Peter Molnar de dincolo de Atlantic, care studia de multi ani aceleasi cutremure tibetane si care acumulase o multime de informatii pregatite tocmai atunci pentru a fi publicate. Trezirea sa brusca la realitate a fost un soc, deoarece fiecare element al probelor stranse cu truda si care constituiau miezul disertatiei sale de doctorat,ar fi fost puse in pericol prin publicarea cu prioritate a rezultatelor colegilor americani. Aceasta imprejurare unica in lupta, dubiile si apoi triumful final al lui Roman, reprezinta un exemplu dramatic al unei dileme cu care se confrunta Omul de stiinta. El nu este sigur daca o noua idee, esentiala, va fi usor acceptata de cei de o aceeasi profesiune, cunoscuti mai mult pentru conservatorism decat pentru spiritul lor iconoclast. In consecinta, Roman a considerat ca este prudent sa introduca in dezbatere aceste noi idei si sa le verifice in fata unei noi audiente,prezentandu-le intr-o serie de conferinte in calitate de invitat al unor universitati britanice si de pe continent: Imperial College, Oxford, Cambridge, Norwich, Newcastle, apoi trecand canalul Manecii la Liege si Frankfurt.

Intr-o anumita masura, exista un cod nescris al oamenilor de stiinta care recunoaste pana la un anumit punct o revendicare de prioritate dintr-o directie de cercetare pe care mizeaza un coleg si acest cod a fost incalcat in perioada sederii lui Roman la Cambridge.Dar cand competitia incepe sa te ameninte din toate colturile, nu mai exista nici o retinere ca sa iesi in fata si sa-ti aperi lucrarea a carei paternitate trebuie pastrata cu orice pret. Aceasta drama nescrisa transpare din paginile "Derivei Continentale", carte pe care o oferim tiparului, atragand cititorul cu extraordinarul etos al simtului viu pe care il are creatia stiintifica: relatarea in sine nu este istorie, ci o contributie la istoria unui domeniu al Stiintei, care candva urmeaza sa fie scrisa. Multe din dogmele sale sunt

valabile si astazi, aceasta fiind o dovada a cat de solida este temelia pe care vor creste generatiile tinere de cercetatori. Dar intr-un sens mult mai larg, ceea ce trebuie subliniat este faptul ca mai mult decat confruntarile stiintei sau ale oamenilor de stiinta, “Deriva Continentala” este o carte despre valori universale, despre Libertate, Umanism, Estetica,dar mai ales despre Bucuria Vietii ,”la joie de vivre”- acea corala a mediului ambiant care a inspirat cercetatorul, un mediu in care sunt create ideile cu adevarat permanente. Observam aici impresiile care au colorat imaginatia autorului si care formeaza miezul naratiunii, o interdependenta fara de care aceasta cercetare stiintifica nu ar fi fost posibila. Este vorba despre impactul pe care Europa Occidentala si mai ales Marea Britanie au avut-o asupra unui tanar inginer de dincolo de Cortina de Fier. Ajuns la Newcastle, el afiseaza o nepasare tinereasca la faptul ca avea doar cinci lire in buzunar.Biletul de calatorie in Anglia, a fost obtinut, in mod surprinzator,dintr-o bursa NATO,a carei existenta o tinea secreta fata de autoritatile romane in caz ca acestea din urma i-ar retrage permisul de calatorie (“Secretul NATO”).Si totusi,autoritatile de la Bucuresti i-au dat voie sa calatoreasca in ajunul incheierii conferintei la care era invitat sa-si prezinte o comunicare - tactica obisnuita din arsenalul birocratiei comuniste,care incerca prin toate mijloacele sa descurajeze contactele cu lumea din afara,bineanteles,cu exceptia celor oficiale, ceea ce nu era valabil si in cazul Roman. Atitudinea acestui nelinistit nici nu se compara in obraznicie cu interventia unui inalt functionar al guvernului si agent al securitatii, care, afland ca tanarului Roman i s-a oferit un loc de doctorant la Paris, l-a pus in garda fata de aceasta “optiune politica”, avertizandu-l ca “daca ar vrea sa se stabileasca in occident, in cel mai bun caz, ar ajunge cel mult, chelner intr-un restaurant”.

Netinand cont de aceasta perspectiva, Costi Roman isi petrece primele saptamani in strainatate vizitand locurile turistice, inchipuindu-si ca nu ar mai avea o alta ocazie. La intoarcerea in tara, in drum spre Romania ca ori ce “roman curios” se opreste la Paris “ca sa vada turnul Eiffel”.... De fapt in subconstient, dorea sa se intalneasca cu profesorul Thellier de la Institutul de Physique du Globe.Thellier ii oferea lui Roman un loc la doctorat in arheomagnetism, dar cum acesta ajunge la Paris tocmai la 1Mai l968, numai dupa o saptamana, studentii francezi incep revolta lor, Franta se scufunda in haos, si bineanteles, planul de studii devine inutil. Mult mai grav decat dezamagirea profunda este faptul ca Roman se afla la Paris fara bani, fara posibilitatea de transport pentru a se intoarce in Romania, si cu ambele vize expirate- cea de sedere in Franta si cea de intoarcere in Romania (Capitolul “Paris-Revolta Studenteasca). Dupa o perioada de trei luni, timp in care i se parea ca existenta lui atarna de un fir de ata, Roman este salvat de catre profesorul Keneth Creer de la Newcastle, care ii ofera un loc la School of Physics, ca “visiting research student”, pentru perioada de vara. Aici, Constantin face cinci cereri de bursa pentru doctorat,reusind la trei concursuri,in Canada, Statele Unite si Cambridge, unde ajunge in toamna anului l969.Dar ghinionul il urmareste si aici,caci vechea universitate,la fel ca si cea de la Paris in anul precedent,este in revolta, incendiind la propriu un hotel si la figurat, spiritele, cu cartea feministei Germaine Greer -“ The Female Eunuch”. Efectul acestei revolte nu a fost decat o copie palida a miscarilor studentesti pariziene din 1968, un fel de Halloween cu mai multe focuri de artifcii, reusind totusi sa faca scrum un hotel si sa il puna pe fuga pe ministrul afacerilor interne. Fiind scolit in spiritul dictaturii unde orice forma de disidenta era imediat sufocata, doctorantul roman, parasutat in mod neasteptat in centrul acestor evenimente politice, ramane desorientat, cu scarile sale de valori complet rasturnate.

Contrastul de culturi dintre Est si Vest, dintre idealurile preconcepute despre Occident, romantice si romantate, pe de o parte, si realitatea cotidianului pe de alta,creaza situatii efervescente,pe traiectorii diverse,cu intalniri stimulante cu personalitati din lumea artelor, a stiintei si politicii (“Lotus eater”). Aici vedem cum personajele, arhitectura si peisajul gradinilor englezesti care il inconjoara si formeaza fundalul cercetarilor sale stiintifice sunt evocate cu multa emotie si lirism,

iar daca acest cadru este punctat si de ironie si de un stil direct,cititorul trebuie sa-l inteleaga pe autor in intentia sa de a prezenta o imagine nealterata,asa cum a perceput-o de la inceput. Aceasta intelegere este necesara pentru ca opiniile exprimate pe timpul acestor ani imaturi,dar fericiti au adesea o nota de aroganta tinereasca,si de aceea cei care figureaza in paginile acestei carti trebuie sa le citeasca cu multa intelegere.Aceste pareri incarcate de emotie nu se pot explica mai bine decat a facut-o Regina Maria prin urmatoarele cuvinte:

“Candva am fost un strain printre voi; acum fac parte dintre voi si pentru ca vin atat de departe sunt capabila sa va deslusesc mai bine cu calitatile si defectele voastre”(“Tara mea”, l9l6, Londra, Hodder & Stoughton). Fara indoiala este adevarat ca, gandirea lui Constantin Roman nu ar fi prosperat in mediul stimulator al Cambridge-ului, mediu ce reprezinta varful lumii academice britanice, fara larga cultura geonomica pe care el a primit-o de la scoala romana de geologie si geofizica, reprezentata prin Facultatea de Geologie Tehnica a Institutului de Petrol Gaze si Geologie din Bucuresti, al carei student a fost la inceputul anilor ‘60. Aici si-a obtinut diploma in geofizica, cu o disertatie asupra unui subiect abordat pentru prima data in tara noastra:

“Paleomagnetismul zacamintelor de cupru din Dobrogea”.Aceasta ne-a furnizat o prima sugestie despre viitoarea cariera a lui Roman, disertatia fiind definita de conducatorul sau stiintific, profesorul Liviu Constantinescu,ca,..”o contributie semnificativa, indicand atat intelegerea dar si perseverenta in rezolvarea unei probleme de cercetare”.

Mult mai incurajatoare in a sesiza potentialul de talent din viitorul lui Roman, a fost asertiunea profesorului Sabba Stefanescu,ulterior membru al Academiei Romane, care in referatul de examinare scria... “el a gasit mijloacele sa produca o foarte interesanta si originala lucrare de diploma la absolvirea celor cinci ani de studii universitare..”, “lucrarea a fost scrisa atat de pasional si frumos exprimata,incat dl.Roman a fost felicitat de examinatorii sai”.

Intorcand paginile acestei carti, este evident ca viziunea utopica cu care a parcurs acest demers, a fost intersectata cu dezamagiri si regrese, pe masura ce imperfectiunile firii omenesti au iesit la suprafata. Si totusi, in pofida celor amintite mai sus,acest Jurnal nu reprezinta un inventar exaustiv al greutatilor intampinate,ci mai degraba un refuz obstinat si Quixotic in a acepta aceste dificultati.Aceasta atitudine necompromitatoare este rezumata cum nu se poate mai potrivit de Thomas Mann: “In cele din urma, aici pe pamant ,nu mai ramane decat o singura problema de rezolva: cum sa ne ridicam si sa plecam, sa spargem coaja crisalidei ca sa devenim fluture”.

Citind aceasta carte am fi tentati sa-i slefuim colturile, dar nu ne permitem sa facem asa ceva de teama sa nu umbrim bucuria cu care au fost impartasite aceste impresii de inceput, ele fiind componente indispensabile in desfatarea cititorului.

Tinand seama de cele spuse mai sus, ne-am putea intreba: “Deriva Continentala” reprezinta cumva oglinda in care se reflecta ochiul necrutator al musafirului de pe continentul european, in deriva printre noi? Sau poate mai degraba ar fi un diapazon sau o cutie de rezonanta care ne amplifica ecoul trimis de aceasta solie? Sau, poate, in cele din urma sa fie doar o istorie a stiintei, descriind deriva continentelor la inceputul teoriei tectonicii globale? La o prima cercetare, toate aceste aspecte pot sa para foarte diferite, totusi, toate au o valenta armonioasa si perfect complementara, care justifica pe deplin tripla semnificatie a titlului acestei carti-“ Deriva Continentala”.

Dr. Ing. Serban Veliciu

Profesor la Universitatea din Bucuresti,

Secretar Stiintific, Institutul Geologic al Romaniei

Redactor Sef al revistei Journal of Romanian Geophysics

CAPITOLUL 1

AMPRENTA GENETICA

Inca de pe timpul lui Adam, cand acesta a luat o muscatura din marul parguit, stramosii mei au comis erori tactice, care i-au facut sa cada mereu in dizgratie fata de ocarmuirea vremii. Spun lucrul acesta, nu pentru ca as provini dintr-o familie a carei spita s=ar trage din Adam, departe de asta. Provin dintr-o familie a carui arbore genealogic a fost scrijelit pe hrisoave facute din piele de vitel. Acestea au fost periodic facute scrum in timpul razboaielor purtate de-a lungul timpului, mai intai de la rasarit, iar mai apoi de la apus si care au pustiit pamanturile noastre de la poalele Carpatilor in ambele sensuri. Astfel de cataclisme se intamplau cu o regularitate monotona, ca si fluxul si refluxul marii, pana ce totul s-a sters din viata. Pana la urma tot ce a mai ramas in picioare a fost memoria amaraciunii, care mai apoi a fost ispasita prin generatiile pierdute.

Pana cand sa ma nasc, desteptat fiind din pantecele maicii mele de bombele aruncate de avioanele Aliatilor, in zborul lor spre campurile petroliere de la Ploiesti, memoria familiei, care nu se transformase inca in cenuse, era redusa, pe linia tatalui, la sfarsitul veacului 18, iar de partea mamei la razboiul de Treizeci de Ani, la inceputul veacului 17.

Aceasta nu e de mirare, caci femeile de la poalele Carpatilor aveau o tinere de minte mai lunga decat cea a barbatilor, ca sa-si aminteasca cu cea mai mare grije, locul unde erau ingropate comorile familiei, ascunse in mare graba in zorile unor navaliri barbare. Aceste cateva podoabe si monede de aur erau adunate in graba in oale de pamant si tainuite in gropi sapate in pripa. De cele mai multe ori insa taina se pierdea, iar cand familia isi recastiga linistea pierduta, nu rareori plugul tras de boi, brazdand pamantul bogat al ogorului stramosesc, scotea la suprafata cate o oala cu galbeni. Asa cum Vestul Salbatic a fost martor la goana dupa aur, apoi fiecare familie de romani a avut o traditie a unor comori ascunse si din acele zile de restriste si pana astazi ei inca isi mai cauta oalele cu galbeni. Uneori, in cautarea de comori pierdute, cativa stramosi au trecut peste hotarul satului de bastina, straini pe pamantul nou al fagaduintei. Dar de cele mai multe ori, din disperare, stramosii s=au lipsit la cautarea comorii si s-au dus in schimb in cautarea onor idealuri de mult abandonate. De obicei ei au luptat pentru cauze pierdute, imbratisand idealuri gresite. Apoi, ca rezultat al judecatilor lor strambe, strabunii mei au fost alungati din casele lor stramosesti. Deseori, ei se considerau chiar foarte norocosi ca au fost lasati in viata, stramutandu-si femeile si copii in carute peste Carpati, in tinuturi vecine, oarecum mai in afara primejdiei.

Cu cinci generatii in urma asa s-a intimplat cu Sava, fierar din Fagaras. In 1848 nu pridiea sa ascuta furci pentru revolutionarii gata sa se ridice impotriva opresiunii Imperiului Habsburgic: evident, el a luptat pentru o “cauza gresita” asa incat a trebuit sa treaca muntii ca se refugieze tocmai la gurile Dunarii. Acolo si-a maritat fiica intr-o alta familie dezradacinati, care a fugit si ea de “osandirea Uniatilor” dupa impartirea Poloniei in secolul al 18-lea. Cum si acei strabuni fusesera de o “religie nepotrivita”, ortodoxi intr-o tara catolica, ei au luat drumul bejeniei. Acestia au fost stramosii mei Roman, de felul lor negutatori moldoveni, de credinta ortodoxa, facand comert in Lemberg (actualul Lvov). Cum acest oras Galitian isi schimba carmuirea odata cu schimbarea granitelor politice, era condus de imparatul Catolic al Austriei; familia Roman a fost sub o presiune considerabila ca sa renunte la religia ortodoxa si sa se converteasca la catolicism, ceea ce ei au

refuzat, platind cu exilul. Asa au fost nevoiti sa treaca granita in Moldova, care era condusa de un Domn de aceeasi credinta.

Istoria familiei este plina de asemenea nepotriviri politice si religioase, membrii ei preferand sa ia drumul pribegiei, decat sa faca compromisuri. Cativa dintre acesti idealisti s-au gandit ca erau impinsi sa faca o alegere brutala, daca nu imposibila intre bine si rau, sau intre alb si negru. In realitate cauza stramutarii era de fapt rezultatul contradictiei punctelor de vedere a unor oamenii foarte darzi. Unul din acesti "darzi" a fost strabunicul meu Venceslaus, fiul mezin al unui alt fiu mezin din Bohemia, care, in urma unui proces asupra unor drepturi familiale (care l=a castigat impotriva intregului sat!) si-a facut viata imposibila. Nu e de mirare, ca urmare a acestui proces, Venceslaus a fost nevoit sa plece dela vatra luand pluta pe Dunare si pana la urma stabilindu-se la Bucuresti, la mijlocul secolului 19. Aici acest strabunic ceh si-a luat de nevasta tot o desradacinata, o femeie din Transilvania, care avea reputatia de a lecui cu ajutorul ierburilor. O chema Ana si provenea dintr-o familie de boiernasi din rasaritul Ardealului, undeva la izvoarele raului Mures. Aici, de generatii, stramosilor ei li se adresau cu apelativul de "Prea venerabile Domn", cand ei ridicau imense biserici fortificate, cocotate pe varful unor stanci singuratice, ca niste sulite inconjurate de ziduri de aparare, la adapostul carora isi aduceau vitele si recoltele pentru a le salva de ravagiile deselor cotropiri. Cu putin inainte de a trece pe lumea cealalta, Ana s-a retras in vechiul ei sat transilvan, care dupa pacea de la Versailles nu mai apartinea Austro-Ungariei, fiind integrat in regatul Romaniei.

Cu toate ca m-am nascut dupa ce aceasta strabunica a trecut in lumea celor drepti, am fost intodeuna fermecat de povestile din aceasta ramura a familiei, in asa masura, incat, la paisprezece ani, am plecat sa cercetez locurile de bastina a strabunicii mele. Pana atunci, cimitirul satului fusese "mutat" si cum familia nu a revendicat mormantul strabunicii, resturile ei pamantesti au fost imprastiate intr-un camp cultivat cu floarea soarelui. Ca stiutoare de ierburi, sunt convins ca Ana ar fi incuviintat aceasta stramutare si cum ma uitam pierdut la camp, ma intrebam oare in spatele carui cap de floarea soarelui se ascundea zambetul batranei mele strabunici?

Sunt cateva povesti nemaipomenite, care au trecut de la generatie la generatie de la strabunii mei ardeleni si cu toate ca eu m-am nascut peste Carpati, pe "versantul gresit" cum era considerat inainte, m-am simtit intotdeauna ca un cetatean de onoare al Transilvaniei.

Asa se face ca de cate ori nu vreau sa raspund detaliat la intrebari ce privesc originea mea, care de multe ori mi s-au pus, as spune simplu ca provin din Transilvania. Acesta nu ar fi cu totul adevarat, dar intotdeauna a simtit ca am revendicari puternice la radicinile mele din Ardeal. Inainte ca povestile despre abandonarea orfanilor romani sa apara pe prima pagina a ziarelor presei Britanice, Romania nu a existat pe harta constiintei britanice, cum de altfel multi britanici au auzit de Transilvania, ca un tinut de basme.

"Exista oare cu adevarat?" as fi fost intrebat cu neincredere.

"Da, fara indoiala".

"Si pentru ce ai venit aici?" m-ar intreba asiduu tortionarul acesta perseverent.

"De fapt, am venit aici sa-mi pun proteza dentara gratuita pe cheltuiala Ministerului Sanatatii Publice Britanic", ceea ce incheia abrupt conversatia, de teama ca intepatura mea sa nu fie mai nociva decat verbul meu. La inceputul secolului 20 familia mea si=a prins in sfarsit radacini, sau cel putin asa se parea. Acum nu mai eram in cautarea oalei de lut, plina cu galbeni si nici nu ne mai aflam in opozitia politica sau religioasa. La acea vreme, realizam intr=un tarziu, ca era mult

important pentru noi sa investim intr educatie decat in proprietati perisabile sau in bijuterii. Astfel, am devenit o familie de intelectuali, abandonand pamantul, care ne-a hranit de secole multe generatii, si ne-am refugiat in securitatea relativa a orasului unde ne-am dus la scoala.

Dupa cel de-al doilea razboi mondial, cel mai recent cataclism politic a zguduit si familia mea, si cum comunismul s-a instaurat pentru a ramane, pentru mai mult de 40 ani, astfel Romania a cazut de "partea rea" a Cortinei de Fier. Familia mea a sperat sa supravietuiasca furtunii continuand sa creada cu ajutorul educatiei, singurul bun care nu putea fi luat de regimul Comunist, atata timp cat toate imobilele au fost fie nationalizate fie confiscate, iar bunurile noastre practic pierdute.

Dorinta de a calatori era in continuare in sange si tot asa si insistenta de a se agata de "idealuri gresite", un obicei incurabil, mostenit prin multe generatii de dezradacinati si deposedati. Tocmai de aceea, ca student roman in cautarea radacinilor mele cehe, am cercetat arhivele familiei din Trebon, in sudul Boemiei, arhivarul fixandu-mi pe deasupra ochelarilor si exclamand:

"Tinere, asta e chemarea sângelui!".

CRITERII DE DISCRIMINARE

Prima tentativa de a obtine un pasaport a fost la varsta de 14 ani, la eliberarea primului meu buletin de identitate, cand am crezut ca in mod automat sunt indreptatit sa obtin si pasaport. Pentru ca aveam niste strabuni cehi, eram nerabdator sa descopar familia indepartata din Ceho=Slovacia. M=am dus la sediul central al Militiei Capitalei de pe Calea Victoriei si m-am trezit intr-o incapere cu o multime de oameni in varsta cu fete deprimate, dorind sa emigreye in Israel sau America: fiind asa tanar am atras imediat atentia ofiterului de serviciu, care m-a intrebat ce cautam acolo. Am spus ca doream un pasaport sa calatoresc la Praga.

"Mergi de unul singur?"

Pentru a da o greutate mai mare cererii mele, I=am spus ca mergeam insotit de tatal meu, cu toate ca el habar nu avea de initiativa mea. "Bine, atunci roaga=l pe tatal tau sa vina el aici." Aceasta se intampla in 1955, iar eu eram inca un adolescent si aveam impresia ca lumea se prabusea in jurul meu. M-am intors acasa napadit de ganduri sumbre. Mi-am analiyat rapid, din strafundurile memoriei, virtutile eventuale ale originii noastre sociale, pentru ca sa pot avea o ideie de cum m=as fi putut bucura de libertatea de calatorie in strainatate, atata timp cat pasaportul era acordat doar pe criterii de apartenenta la o anumita clasa sociala si politica: era evident ca nu ne-am nascut ilegalisti. Departe de a apartine grupului privilegiat de comunisti nomenclaturisti, familia noastra nu dorea sa se compromita luand din mers trenul comunist-chiar dimpotriva, dupa ce isi pierduse toate economiile si bunurile mobile si imobile, ajungand sa fie marginalizati. _ansa noastra de supravietuire nu era foarte buna, sa nu mai vorbim de luxul de a fi obtinut un pasaport.

Mama mea Eugenia (Jeni) Velescu s-a nascut in Bucuresti, in 1912 si provenea dintr-o familie de intelectuali proeminenti. Ea era cea mai tanara fiica a lui George Velescu si Ana Zelisika. Tatal ei, George, licentiat in Drept si Farmacie si-a ales sa profeseze ultima, la sfaturile Preafericitului Patriarh Miron Cristea, capul Bisericii Ortodoxe Romane., cu care era prieten. Bunicul meu si-a inceput cariera la Farmacia Bruss, din Calea Victoriei, vizavi de Cercul Militar, o cladire de mult disparuta. Bruss, de origine germana era furnizorul de produse farmaceutice a M.S. Carol I al Romaniei. Bunicul adesea prepara retete pentru Rege, la cererea Sambelanului Curtii, carea venea intodeauna spunand:

“Tinere, sa iei cea mai mare seama. Aceasta reteta este pentru o persoana foarte importanta!”

Bunicul, bine inteles, stia, in felul acesta, ca reteta era pentru Rege, care l-a decorat, in 1906, pentru serviciile sale. Ulterior, bunicul meu a practicat cu succes farmacia, in cele din urma ajungand sa fie renumit si sa devina Presedintele Asociatiei Farmacistilor din Romania si editor al monografiei Pharmacopaea Romana si a revistei “Curierului Farmaceutic” din Bucuresti, devenind de asemenea si unicul distribuitor al produselor Merck in Romania. Bunica materna, Ana, se tragea dintr-o familie ceha din Bohemia din partea tatalui si dintr-o familie din secuime din partea mamei. Ea s-a nascut la Bucuresti, unde a fost educata la scoala catolica de la biserica Baratia. Bunica Ana vorbea fluent patru limbi straine, fiind una din primele femei din Romania absolvente (vioara si pian) a Conservatorului de Muzica din Bucuresti, iar in timpul celui de-al doilea razboi mondial si-a luat licenta in Farmacie, urmand sa preia afacerea sotului ei in timpul in care el era pe front, in Moldova. Fiind copil, imi amintesc ca si cum ar fi fost ieri, impresionanta colectie de arta si biblioteca cu carti de arta si politice, in mai multe limbi si pana la venirea comunistilor, cand proprietatile familiei au fost expropriate, ma duceam la recitalurile de muzica de camera a bunicii Ana, care se tineau in fiecare Duminica dupa amiaza la casa ei din Bucuresti, din cartierul Mitropoliei. Personalitatea Anei a avut cea mai mare influenta asupra educatiei mele, intai pentru ca am prins gustul limbilor straine si de asemenea mi-a deschis interesul pentru arta ai stiinte. Spre deosebire de parintii ei, mama mea nu a fost atrasa de partea academica, dar a fost educata sa converseze in cateva limbi strrine si sa cante la pian. La casa parintilor ei din Bucuresti a avut servitori, dar dupa venirea comunistilor s-a adaptat barbateste la condiiile dure impuse de situatie si nu a parasit responsabilitatile ei de sotie si mama intr-un climat de opresiune politica, teama de inchisoare si conditii financiare precare. Tatal meu, Valeriu Livovschi Roman, s-a nascut in Bucuresti in 1906, ca cel mai mare fiu a lui Vicentiu Livovschi Roman, de profesie farmacist si a Stefaniei Burada, singura fiica a Preotului Constantin Burada. Bunicul meu Vicentiu provenea dintr-o familie care a servit Biserica Ortodoxa Romana timp de sapte generatii si avea o puternica traditie muzicala, printre care se numara si un compozitor de muzica liturgica ruseasca la Catedrala Tarului din St. Petersburg. Pe linia paterna a bunicii, cei din neamul Burada au fost o familie de preoti ortodoxi care au fost binefacatori si fondatori de biserici si scoli in secolul al 19-lea, dar au produs si compozitori, judecatori si un antropolog si polimat, Teodor Burada.

Tatal meu Valeriu si-a luat licenta in chimie industriala, la Universitatea din Bucuresti in 1930 si a inceput cariera in laboratoarele de chimie, a companiei de petrol Anglo-Romane Phoenix, ce avea campuri petroliere active, o rafinarie la Ploiesti si doua statii de export, la Constanta si la Giurgiu. Tata a fost curand promovat in functia de Director executiv, responsabil cu exportul de petrol, mai intai la terminalul Companiei, de la Constanta, si din 1937 la Giurgiu, unde m-am nascut in 1941. Cand terminalul din Giurgiu a fost bombardat in 194,, tatal meu s-a mutat la sediul central din Bucuresti, unde a devenit directorul serviciului de marketing, pana la nationalizarea companiei, de catre comunisti, in 1948, cand tatal meu a fost acuzat de “colabore” cu britanicii. A scapat de inchisorile comuniste numai datorita sprijinului activ al muncitorilor companiei, fiind o persoana foarte populara in randul lor, acestia pledand pentru absolvirea lui de presupusa vina. In urma acestor acuzatii tata a fost concediat si imi amintesc, ca pana sa isi gaseasca un nou servici, pentru o perioada de trei luni, copil fiind, doar de sase ani, caram in fiecare zi, cu sufertasul, mancarea gatita de bunica mea, la ea acasa, pentru noi, caci familia nu avea alte resurse de subsistenta. Dupa mai multi ani ca dispecer in Ministerul Chimiei, functie in care vizita combinatul chimic dela Tarnaveni si uzina “Taninul” din Orastie, tata si-a incheiat cariera ca Redactor la Editura Tehnica, din Bucuresti, unde a iesit la pensie in 1966. Pentru ca nu era membru de partid, numele lui nu avea voie sa apara pe coperta cartilor ce le tiparea si si-a terminat cariera intr-o relativa obscuritate.

Totusi, in ciuda cestei situatii neprielnice a avut mai multe inventii care le-a patentat, in domeniul catalizei clorurii de sodiu, in care a scris si o carte, devenita o referinta clasica, intr-o specialitate foarte ingusta.

Situatia politica si sociala din Europa Centrala si de Est nu avea sa se imbunatateasca. Cu toate ca dupa moartea lui Stalin, in 1953, o oarecare destindere a avut loc, perioada in care membrii comitetului central al Partidului comunist care erau in guvern si care fusesera ‘educati’ la Moscova au fost indepartati - toate nume de trista amintire pentru istoria noastra - Teohari Georgescu, Vasile Luca si mai ales Ana Pauker, aceasta Dolores Ibaruri a suferintelor romanesti. Destinderea politica a fost de scurta durata, datorita revolutiei din Ungaria, din 1956, care a cauzat o recrudescenta impotriva intelectualilor si a “ramasitelor burghezo-mosieresti”. Bine inteles, ma identificasem si eu cu aceasta “ramasita” arheologica. Pentru o clipa, cand Ungurii s-au rasculat impotriva cizmei sovietice si a ‘uneltelor’ ei comuniste (pentru a folosi jargonul marxist), am sperat ca vom fi si noi eliberati de aceasta oprimare, asa ca am lasat-o mai usor cu studiul limbii ruse care era obligatorie si aproape ca am repetat clasa a cincea. De altfel nu aveam note bune decat la subiectele ale caror profesori imi placeau, iar fizica si geologia nu figurau pe aceasta lista. Geologia era predata de o activista de partid, care politiza orele, intr-un limbaj de lemn. Ea ne-a dezvaluit, literalmente, cum “Capitalisti au exploatat zacamintele de petrol atat de repede incat nu le-au dat posibilitatea sa se regenereze...”

“Cand?” am intrebat eu - “in timpul vietii noastre?” Nu cred ca intelesese calamburul, caci altfel asi fi fost disciplinat. La varsta de 15 ani, cand devenisem critic asupra tuturor valorilor si in special al preceptelor comuniste nu puteam sa iau in serios geologia predata de o activista semidocta. La examenul de baccalaureat (sau de ‘maturitate”, cum se chema atunci) am trecut geologia la limita. Nici nu ma interesa, pentru ca, inca de la varsta de sapte ani, aveam ideia precisa ca voiam sa devin arhitect, pentru care, consideram eu, geologia nu avea pondere. Revolutia Ungara din 1956 avea sa aiba un efect negativ asupra selectiei candidatilor dela Scoala de Arhitectura, care a inceput sa aplice strict criteriile bazate pe origina sociala: in anii ‘50 se mai vorbea de origine “nesanatoasa”, dar pe la sfarsitul anilor ‘60, cum “construirea socialismului facuse progrese simtitoare” acum categorisirea era doar in trei clase din care doar doua erau recunoscute ca atare, a treia fiind doar o “patura” - clasele munitoare, taranii si patura intelectuala. Orisi cum fusesem “promovat” fara sa-mi schimb pedigriul, dela “ramasita”, la “clasa de origine nesanatoasa”, iar acum de-a dreptul “patura” pentru ca tatal meu, lucrand cu creierul, mai degraba decat cu muschii, era, deci, un intelectual (citeste patura). Bine, bine, dar din aceiasi categorie faceau parte si copiii grangurilor din Partid, care tot “patura” se voiau, dupa ce se cocotasera in copacul nomenklaturistilor, ca scroafa din poveste. Ori, din cele 60 de locuri dela Scoala de Arhitectura, 20 % alocate pentru saraca “patura” reprezentau doar 12 locuri, pentru care concurenta era atroce, cu sute de candidati din toata tara. Examenele de desen artistic si desen tehnic erau eliminatorii pentru faza a doua cu examenele de fizica si matematica. Nota la desen era definita si de criterii politice bazate pe origina sociala, cu o pondere in functie de apartenenta la partid a parintilor, proprietatile nationalizate si altele, care nu imi mmareau deloc sansele, ba dimpotriva. Ca sa echilibrez acest dezavantaj, luam lectii particulare de fizica si matematica in timpul saptamanii si cinci ore de desen, in fiecare duminica. Totul a fost in zadar, caci nu aveam prin definitie nici o sansa realista de a trece de proba eliminatoare la desen, care fiind subiectiva, putea fi manipulata in functie de prejudiciile politice ale exeminatorilor si nu pe criterii obiective. Pentru tatal meu situatia era clara si atunci a inisistat sa accept realitatea, ori cat de dureroasa ar fi fost ea si sa ma indrept spre o cariera stiintifica; aici cel putin rezultatele examenelor erau inechivoce si nu puteau fi interpretate in functie de criterii politice.

Era ironic sa ma gandesc ca desi la baccalaureat aveam rezultate slabe la fizica si geologie, in anul urmator aveam sa ma prepar pentru examenul de admitere la geofizica, la facultatea de Geoogie, a Institutului de Petrol si Gaze din Bucuresti. Aici erau mai putini candidati ca la Arhitectura, doar 5,5 pe un loc, dar cum solutiile equatiilor erau unice, am putut demonstra cunostiintele mele la Fizica si matematica. Tatal meu a rasuflat usurat sa ma vada admis la intrare in facultate, intr-o perioada in care educatia devenise un simbol al supravietuirii, intr-o situatie in care familia perduse toate economiile si investitiile. Mai mult decat atata, in familia noastra, ca si in toate familiile de intelectuali din Europa Centrala si de Rasarit, educatia devenise un simbol al rezistentei anticomuniste si asa am ajuns sa fiu geofizician.

DERIVA SPRE GEOFIZICA

Ca sa imi atenueze dezamagirea de a nu deveni arhitect, Tata a incercat sa scoata in evidenta caracterul “cosmopolit” al Institutului de Petrol, Gaze si Geologie, unde studiau studenti straini din America Latina, Orientul Mijlociu si Africa. Acestia veneau din tarile asa-zis “ne-alineate”, care se voiau neutre intre lagarul comunist si capitalist si care de fapt erau tari in curs de de dezvoltare, cu profunde aspiratii comuniste. Studentii straini nu erau prea stimulanti, mai degraba un grup pestrit de sirieni, irakieni, cubanezi, algerieni, nigerieni si albanezi, toti comunisti convinsi, ceeace nu era cazul nostru. In plus, ce despartea foarte clar pe studentii romani de cei straini, era libertatea de calatorie in strainatate a acestora din urma.

Romanii nu puteau avea un pasaport si viza pentru tari straine inafara daca nu calatoreau in interes de servici si erau activisti cu functii importante in partidul comunist. Eram gelosi pe colegii nostri straini care se intorceau din vacante cu cadouri exotice pentru prietenele lor romance, cu care aveau mare trecere. Era exact acelasi criteriu pentru care ei aveau mai putina trecere cu studentii romani, care se simteau dezavantajati in obtinerea unor favoruri din partea colegelor lor, din lipsa posibilitatii de calatorie in strainatate. Din fericire, frustrarea noastra a fost in curand rezolvata de jocul politic al marillor puteri: studentii cubanezi au fost dintr-o data expulzati, pentru ca au demonstrat, fara permisie oficiala in fata ambasadei americane din Bucuresti, dupa esuarea debarcarii dela Bay of Pigs. Romania incepuse o oarecare apropiere de SUA, iar initiativa spontana a cubanezilor, nu numai ca era politic inoportuna, dar mai ales crea un precedent periculos –daca cumva le-ar fi trecut prin cap romanilor sa demonstreze fara voie? Se pare ca in momentul inceperii demonstratiei in strada Batiste, securitatea a trimes pe baietii cu ochi albastri, toti imbracati in civil, sa ii convinga pe cubanezi sa renunte, ceea ce a displacut spiritului lor revolutionar. Atunci, ca prin farmec, “trecatorii” pasnici de pe strada Batiste, I-au infascat prin surprindere pe cubanezi si i-au umflat in dubele, parcate, ca din intamplare, in apropiere si iau dus sa se racoreasca in arest. Ambasadorul cuban a protestat vehement la Ministerul de Externe, amenintand ca isi va retrage toti studentii din tara noastra:

“Ah, ce buna ideie”, i s-a spus, “chiar va rugam sa o faceti in 48 de ore”.

Povestea era apocrifa, si probabil nu se consumase in felul acesta, fiind pentru uz studentesc, ca sa ne treaca pofta de astfel de preocupari. Totusi ne-a oferit o clipa stimulanta, intr-o existenta relativ stearsa. Valul de expulzari ai cubanezilor a fost urmat, tot atat de rapid, de cel al albanezilor, nu pentru ca Skanderbeg s-ar fi masurat cu Che Guevara, ci mai degraba pentru ca regimul dela Tirana

a inceput o paropiere de China, in pofida Uniunii Sovietice, care, la ora aceea era inca “aliata” statornica a Romaniei, fapt din care decurgea, in mod normal parafraza: “les ennemis de nos amis sont nos ennemis”… Nu intelegeam prea bine rationamentul acesta, dar ori si cum, evenimentul ne-a facut pe noi, baietii dela petrol si Gaze sa ne regasim in respectul cuvenit din partea “sexului slab”, care din lipsa de alegere, ne-a cazut in gura, ca o para coapta… Nu ne-am dovedit prea subtili in aceasta victorie neprevazuta, la care nu contribuisem nimic si care se dovedise fara apel, atunci cand ultimele ramsite de straini din Orientul Mijlociu si din alte tari arabe au inteles in curand adevarul despre comunism si s-au dus la studii in Occident. Bucuria noastra a fost de scurta durata, caci valul de cursuri si de examene ne-au concentrat atentia la studii.

Am gasit intregul program de studii demodat si incarcat pana la obsesie cu detalii tehnice care trebuia sa le stim pe dinafara. Aveam circa zece examene pe an si in total aproximativ saizeci de cursuri, care cuprindeau subiecte atat de diverse ca matematica, geometrie descriptiva, calcul diferential, fizica, chimie, motoare cu combustie interna, foraj, geologia petrolului, tectonica, stratigrafia, mineralogia, petrologia, cristalografia, paleontologia, geologia istorica si generala, urmate de cursuri de geofizica –magnetism, seismologie, analiza diagrafiilor, gravimentrie, electromagnetism si o panoplie intreaga de alte cursuri la care se adaugau limbile straine si bine inteles marxismul. Cursurile nu erau tiparite si trebuia sa luam notite la cursuri din care aveam sase pe zi, plus laboratoare si practica in timpul verii.

Fiind confruntat cu acest baraj deliberat de cursuri, multe dintre care le consideram sau demodate sau ne esentiale, m-am hotarat sa fiu selectiv, o atitudine care nu era incurajata. Aveam nevoie de spatiu, pentru a putea urmari pasiuni extraprofesionale, dintre care jurnalistica si traducerile imi aduceau un ban de buzunar cu care imi puteam cumpara de imbracaminte, pe care, salariul redus al tatalui meu nu o putea asigura. Cu toate ca invatamantul era gratuit, nu aveam dreptul la o bursa, care se dadea doar pe criterii de clasa sociala ‘sanatoasa”, categorie din care eram exclus automat.

Bursierii veneau de obicei din “campul muncii’ (fabrici si uzine) si erau cu cativa ani mai batrani decat noi, de 25 sau 26 ani, ceea ce mie, la 20 de ani mi se pareau “foarte batrani”. Odata intrati in facultate, indiferent pe ce criterii politice, cerintele erau aceleasi pentru toti si regulile erau severe. Nu aveam voie sa repetam primul an – eram dati afara. In coditiile de mai sus, prin anul patru, numarul initial de studenti admisi s-a injumatatit. In timpul anului universitar sursa mea de castig provenea din rezumatele facute din revistele in limba franceza si engleza pentru biblioteca stiintifica. Publicam regulat in “Viata Studenteasca”, spatamanalul Uniunii Studentilor din Bucuresti, articole de calatorie in strainatate, bine inteles calatorii imaginare – singurele care mi le permiteam. Dar cea mai mare bucurie o aveam in publicarea unor articole de critica literara in saptamanale literare din Bucuresti, considerate de mare calibru - “Contemporanul” si “Luceafarul”, la care contribuiau de obicei, doar marii ciraci ai intelectualitatii romanesti. Tamaia si fumurile care ii inconjurau pe acestia formau un nor atat de dens, incat nu le vedeam nici varful nasurilor, iar eu ma consideram norocos sa imi vad numele meu obscur semnat pe aceiasi pagina, daca mi se facea loc. Secretul acestor mici reusite era sa ma pronunt in domenii inedite, care ei nu le cunosteau, sau la care nu aveau acces, In schimb, publicarea de “impresii” (fictive) de calatorie, se facea mai usor si devenise un balon de oxigen, nu atat financiar cat psihologic, care imi asigura un echilibru de care aveam nevoie, aflanu-ma intr-o societate irationala si absurda: nu aveam dreptul la un pasaport? Ei bine, eu voi calatori cu ochii imaginatiei mele la Copenhaga, Edinburgh, Palermo sau Londra. Asa cam am descris flesele bisericelor din Copenhaga, pe care nu le-am vazut in viata mea, am inventat un interviu fictiv cu Tomaso di Lampedusa, contele sicialian, ca o scuza de a prezenta publicului roman romanul sau “Leopardul”. Am descris festivitatile si traditiile scotienilor de

revelion si am scris despre universitatea din Sussex, ca un motiv de a prezenta celebrul arhitect Sir Basil Spence. Si asa am “calatorit” in multe tari, in care nu am pus piciorul nici odata, dar care speram sa le vad, aevea, intr-o zi. Mai era ceva, o bucurie secreta de a putea “educa” publicul romanesc, cu care impartaseam evaziunile mele din “raiul comunist”.

Cat despre perioada de vara, cand nu aveam obligatii de practica de teren, ma inscrisesem ca ghid la ONT Carpati. Asa am putut vizita manastirile din Bucovina, bisericile fortificate din Transilvania si statiunile de pe litoral.. Contactele cu strainii erau interzise si daca aveau loc, trebuiau raportate la militie. Pentru mine, ocupatia de ghid, pe timpul verii, imi dadea ocazia unica de a avea contacte “libere” cu strainii, sa aflu cate ceva despre lumea libera, practicand cunostiintelel mele de Franceza si Engleza si tot odata sa castig ceva bani si sa profit de vacante gratuite, care nu mi-as fi permis sa le am altfel. Eram constient de faptul ca soferii autocarelor, chelnerii si in general toti care lucrau in industria turistica erau informatori sau lucrau pentru Securitate, dar eram tanar, nepasator de asemenea “detalii’ si jucam jocul la limita, ceeace, pana la urma, mi-a dat de furca cu autoritatile: dupa doi ani, nu mi s-a mai permis sa fiu ghid – nu eram om de “incredere”.

Intre timp, imi facusem zeci de contacte in strainatate, mai ales in Franta si in Anglia cu care cosrespondam si prin care primeam carti prin posta – dictionare sau carti de arta si de istorie, care nu se vindeau in Romania din motive politice si economice. In felul acesta am reusit, dupa mari dificultati sa primesc toate cele 24 de volume din colectia “Penguin” a Istoriei celui de al Doilea Razboi mondial’ de Winston Churchill. Bine inteles volumele au venit pe rand, nu prin posta, ci prin persoane particulare din occident, in vizita in Romania si au durat doi ani, pana sa le am pe toate. Pentru prima data am putut sa citesc o alta versiune despre istoria contemporana, care ne-a afectat destinul. Riscam sa imi pierd libertatea daca eram prins sau denuntat in posesia cartii lui Churchill, care fusese, prima data trimisa prin posta in Romania si returnata, inainte de a o primi ilicit, pe cai ocolite. Riscam sa fiu exmatriculat din universitate ca “dusman al poporului”, etichetat un parazit social: chiar asa si eram mandru de ceea ce reusisem.

Ilustratie: in aceasta fotografie sunt cu o frumoasa maica din Bucovina, maica Cecilia dela manastirea Moldovita. Blugii mei si puloverul rosu dela Marks and Spencer, un codou dela o turista din Anglia, erau in contraventia preceptelor comuniste care considerau moda occidentala ca fiind “decadenta”. Dar maicii Cecilia cred ca i-a placut, pentru ca a facut o aluzie la romanul lui Standhal “Le rouge et le noir” (eu fiind in rosu si ea in negru). Am vizitat Moldovita de 18 ori si poate ca atat superbele fresce cat si prezenta maicii Cecilia au avut ceva de a face cu aceste incursiuni.

Scoala de geologie romaneasca avea o traditie de legaturi cu scolile germane, austriece, belgiene si franceze, incepand din secolul 18. Aceasta se datora studiilor minereurilor utile din Transilvania, a zacamintelor de sare si de petrol si gaze. Aurul si argintul se exploatau inca de pe timpul romanilor. Sarea se exporta inca din evul mediu si pacura, ajunsa de multe ori la suprafata, era folosita pentru iluminat si pentru a unge osiile carutelor. Pe la mijlocul secolului al 19-lea industria de petrol de la Ploiesti, nascuta aproape concomitent cu cea din Statele Unite, avea aspectul unui décor din Vestul salbatic in timpul cursei pentru aurul negru din Texas. In Transilvania, contele Eotvos demonstra metoda gravimetrica ca fiind capabila sa detecteze zacaminte de gaze. La inceputul secolului 20 profesorul Ludovic Mrazek dela Universitatea din Bucuresti a definit termenul de “diapir” si fenomenul de “diapirism” pentru sarea gema, demonstrand ca ele pot oferi o capcana eficace pentru zacamintele de hidrocarburi. Aceasta a avut un impact ne mai pomenit in explorarea si exploatarea

petrolului si a gazelor, intru cat a deschis perspective noi, pana atunci, singurul model de capcana fiind domurile anticlinale inchise pe toate cele patru laturi. Conceptele noi in explorare nu aveau sa se opreasca aici, cand in Romania anilor 1920, fratii Conrad si Marcel Schlumberger, dela Scoala de Mine din Paris au venit sa evalueze metoda lor de digrafie electrica pe un zacamant de petrol din zona Ploiestiului. Proiectul a fost initiat de Jules Menil, directorul companiei “Steaua Romana”. Au trebuit sa treaca inca multi ani pana ce fratii Schlumberger au reusit sa ii convinga pe producatorii americani de uriasele avantaje ale prospectiunii electrice. Fratii Schlumberger au fost invitati in Romania de catre fostul lor coleg si apropiat colaborator Sabba S. Stefanescu, care a pus un fundament matematic principiului de explorare electrica. Explorarea geofizica in forajulde sonde avea sa faca celebrii pe fratii Schlumberger si mai ales avea sa imbogateasca cuferele imperiului care l-au creat. Ei au stabilit metoda prin care diferitele formatiuni geologice forate puteau fi identificate (litologie, grosimea stratului, proprietati fizice, etc) prin masuratori facute de un aparat miniaturizat introdus in gaura de foraj. Trimitand un curent electric indus, acest aparat masura rezistivitatea /conductivitatea rocilor a caror variatie se inregistra grafic in functie de geometria si proprietatile rocilor. Odata interpretate, aceste diagrafii indicau geologia la o anumita adancime, ceea ce avea sa revolutioneze explorarea petrolului si sa o faca mai ieftina, mai precisa si mai eficace; pana atunci, tot ce se stia erau doar niste idei vagi despre geologia dela adancime bazat pe resturi de roci forate care veneau la suprafata. Insa aceasta nu era suficient ca sa se afle dela ce adancime, sau ce grosime aveau stratele producatoare de petrol. Primele demonstratii practice pe care fratii Schlumberger au venit sa le faca in Statele Unite au fost privite cu scepticism, daca nu chiar cu indiferenta, de o industrie care lua un risc statistic si nu unul bazat pe date stiintifce. Aceasta atitudine aroganta se datora marior descoperiri de zacaminte de petrol din America din acea vreme, la o vreme cand norocul si nu stiinta faceau averile. In plus, cum s-ar fi putut demonstra ca metoda francezilor ar fi fost buna sau rea? Atunci raspunsul a fost gasit in Romania, unde testele s-au facut pe un zacamant de petrol cunoscut, dela Aricesti. Din momentul acela metoda fratilor Schlumberger a fost fara nici un echivoc, a fost patentata si folosita in continuare in toata lumea, in fiecare foraj. Noi metode de masuratori au fost puse la punct pentru proprietati magnetice, radioactive, de carotaj seismic, etc), capabile sa defineasca porozitatea, permeabilitatea, saturatia in apa, gaze sau titei, etc. Nu o singura diagrafie, dar mai multe, in paralel se inregistrau so se comparau facand metoda completa si sigura.Carotajul devenise o disciplina de sine statatoare si un curs important la universitatea din Bucuresti. Sabba Stefanescu a fost ales mai tarziu membru al Academiei Romane, era profesor de prospectiuni electrice si se afla in comisia de examinatori la sustinerea tezei de inginer.

Dintre zecile de profesori si conferentiari care ii aveam la Institut, Profesorul Liviu Constantinescu, seful catedrei de geofizica, era un om aparte, din mai multe puncte de vedere. El combina atitudinea lui patriciana cu cartea de membru activist al partidului comunist roman. Aceasta, impreuna cu alte functii care le detinea, ii asigura un pasaport de calatorie in occident, unde cetatenii obisnuiti, care nu erau membri de partid, nu parveneau sa ajunga. Liviu Constantinescu vorbea curent Franceza, Engleza, Rusa si Germana si facea parte din numeroase comitete profesionale nationale si mai ales internationale. Aceasta ii asigura, in afara de iesirile regulate in strainatate, legaturi cu universitarii occidentali si subiectele lor de cercetare, precum si abonamente la reviste stiintifice straine, care le tinea incuiate intr-un dulap din biroul lui. Din cursurile lui Constantinescu am aflat, pentru prima data, de metodele fizicii aplicate la istoria artei si arheologie, in laboratorul lui Aitken si Hall dela Oxford, despre metodele de archeometrie ale lui Lerici din Italia si despre cercetarile de arheomagnetism ale lui Thellier dela Paris. Subiectul era fascinant pentru ca imi deschidea perspectiva neasteptata de a ma reintoarce la subiectul de arte frumoase,

prin intermediul stiintei. Defapt ce a facut lerici in Italia era de a adapta la o scara miniaturizata metodele prospectiunii geofizice, folosita pentru descoperirea zacamintelor de hidrocarburi si sa o transpuna la scara prospectiunii arheologice. Aceleasi metode de descoperire ale campurilor de petrol erau utilizate la descoperirea mormintelor etrusce, a cetatilor istorice si fortificatiilor subterane. Chiar si mai fascinante erau metodele de prospectiune arheologica marina din largul coastei Greciei si a Egiptului, pentru identificarea corabiilor antice scufundate, pline de amfore si de comori nestemate: o noua lume mi se desfasura in fata ochilor, care ma convingea ca geofizica, nu era, pana la urma, atat de fada. La unul din cursurile lui Constantinescu am aflat despre cercetarile paleomagnetice ale lui Runcorn si Creer, incepute la Cambridge si continuate la Newcastle. Mai inainte de ei, profesorul Thellier a facut masuratori a intensitatii campului geomagnetic pe caramizi arse din Cartagena, stabilind o curba in functie de timp, care era precis datat de arheologi. Aceasta curba demonstra variatie intensitatii campului geomagnetic. Cand caramizile erau arse in cuptor, la temperaturi mari, particulele magnetice se aliniau directiei campului geomagnetic, asa cum ar fi facut-o acul unui compas. In momentul racirii caramizii, directia de magnetizare ramanea fixa, sau “fosilizata’, indicand azimutul polului geomegnetic de la acea vreme. Masuratori repetate au permis stabilirea unei curbe standard, care la randul ei a facut posibila datarea obiectelor de lut ars care nu puteau fi datate cu precizie de arheologi, prin simpla proiectie a valorii intensitatii magnetice a obiectului masurat pe curba standard.

Metoda a fost in curand extrapolata dela timpul arheologic la timpul geologic si in felul acesta s-a stabilit o curba a variatiei campului geomagnetic pentru fiecare continent. Odata ce variatia paleomagnetica a fost stabilita in spatiu si in timp, s-a conchis ca, in perioade geologice diferite, continentele aveau pozitii diferite pe suprafata globului terestru. Teoria lui Wegener, privind derivaa continentelor fusese ignorata din ani 1920 pana in momentul noilor descoperiri paleomagnetice, iar acumea capata din nou perpective incurajatoare. Wegener, care era un astronom devenit metereolog, a abservat faptul ca forma Africii si Americii de Sud se imbinau perfect. Ca sa deonstreze ca cele doua continente erau o singura entitate, inainte de a se rupe unul de altul, Wegener a compilat date biologice si geologice, care demonstrau observatiile sale. El si-a publicat cercetariloe in 1912, in cartea sa intitulata “Originea continentelor si a oceanelor”. Publicatia lui Wegener nu a avut deloc succes, nu numai pentru ca el era considerat de geologi un simplu diletant “din afara profesiei”, dar si pentru ca autorul nu a putut oferi un mecanism plauzibil pentru dinamica derivei. Astfel de obiectii au persistat pana in anii 1970, in persoana lui Sir Harold Jeffries.

Ceea ce a reprezentat doar o intuitie a lui Wegener, la inceputul secolului 20, in anii 1970 a fost stabilit ca un fapt stiintific, care a putut fi demonstrat in cel mai mare detaliu. Deriva continentelor a capatat dintr-o data un moment important, iar termenul de Tectonica Globala nu a fost inventat decat in 1965 si era pe buzele tuturor oamenilor de stiinta din occident. In spatele Cortinei de Fier, din cauza raritatii informatiilor stiintifice din afara lagarului comunist, cat si datorita cenzurii impuse pana si in domeniul stiintific, deriva continentelor detinea acelasi mister ca si Sfinxul din Egipt, mister al carui solutie o avea doar Liviu Constantinescu. Acest mister ma intriga in asa de mare masura, incat m-am decis sa ma folosesc de cunostiintele mele de limbi straine pentru a afla de unul singur informatii direct dela sursa, scriind scrisori diversilor autori din domeniu, la Newcastle si la Paris.. Am scris si la Oxford, la laboratorul de restaurare, conservare si datare a obiectelor arheologice si m-am bucurat sa pot primi extrase din articolele stiintifice din occident, care pana atunci erau monopolul lui Constantinescu. Asa s-a infiripat o lunga corespondenta cu colegii mei din occident, care mai tarzoi s-a dovedit un colac de salvare, cand m-am gasit blocat fara resurse in Anglia si Franta si fara posibilitatea de a ma intoarce in Romania.

PRIMUL PASAPORT

Am asteptat pana la varsta de 22 de ani ca sa fac o noua tentativa de a vizita Polonia, Ceho-Slovacia si Ungaria. Eram student in geofizica, la Institutul de Petrol, Gaze si Geologie si in caltatea mea de ghid imi facusem multe legaturi cu turisti straini care m-au invitat in vacanta. Chiar si asa, formalitatile nu erau usoare, trebuind sa arat scrisoarea de invitatie in Polonia, cu stipularea ca nu as fi avut nevoie de valuta si ca intreaga cheltuiala va fi fost facuta de persoana care ma invita. Am fost de doua ori in Polonia, trecand prin Ungaria si Ceho-Slovacia. Aceste calatorii mi-au dechis o fereastra catre occident, cu bisericile si catedralele gotice si baroce, cu splendida perspectiva a Dunarii la Budapseta, cu muzica de avangarda si pictura abstracta din Polonia, cu literatura in Engleza si franceza care se putea citi acolo, dar care era interzisa in Romania. Teatrul Absurdului al concetateanului meu Eugen Ionescu, exilat la Paris, se juca la Varsovia, dar nu la Bucuresti: m-am bucurat sa ma duc la o piesa de Ionescu, desi era in poloneza. Acum puteam sa il citesc, in fine, pe Vintila Horia, un alt desradacinat roman si premiat al prestigiosului premiu Goncour, dela Paris, pentru romanul lui istoric “Dieu est ne en exil” , care avea profunde conotatii politice in Romania contemporana. O noua lume mi se deschidea in fata ochilor, o lume a carei existenta o intuisem, dar despre care nu puteam sa o traiesc decat in vis si m-am simtit imbatat de bucurie.

Cat despre perspectiva de a calatori in occident, stiam ca nu mi se va da un pasaport niciodata. Eram frustrat de aceasta ingradire, pentru ca vorbeam curent Franceza si Engleza, eram la zi cu utimele premii literare Goncourt, Renaudot sau Femina, cu festivalul filmului dela Cannes, cu Bienala de arta dela Venetia. Voiam atat de mult sa pot admira impresionistii dela Institutul Courtauld din Londra si dela Orangerie, din Paris, sa vad bisericile lui Sir Christopher Wren, colegiile seculare dela Oxford sau arhitectura indrazneata a lui Le Corbusier si Sir Basil Spence, sa ascult muzica rock a formatiei Beatles.

LEGATURA PALEOMAGNETICA

Contactele mele de inceput cu cercurile academice din Oxford, Newcastle si Paris deveneau tot mai regulate. Gaseam subiectul fascinant mai ales pentru partea aplicativa la datarea in arheologie ca si intregul obiectiv de cercetare al Laboratorului de Fizica dela Oxford. Absorbeam pe nerasuflate continutul extraselor de articole stiintifice care mi se trimeteau prin posta, incay la un moment dat eram suficient de sigur de mine pentru a dori sa imi fac teza de inginer in domeniul paleomagnetismului. Aceasta era mai usor de spus decat de realizat, pentru ca ignora regulele scrise si ne scrise ale sistemului: de fapt profesorul sef de catedra avea dinainte o lista de subiecte, bine stabilita, cu tot atatea subiecte de teza, cati studenti eram in ultimul an: fiecare avea deci de ales cate un titlu, in ordinea mediei care o avea in timpul facultatii. Cum ma aflam pe la coada, datorita stilului meu neortodox de a fi selectiv, totusi trebuia sa ma conformez unui minimum de reguli si sa sar stacheta, dar gaseam lista lui Constantinescu total lipsita de inspiratie. Atunci I-am spus ca as fi vrut sa-mi aleg singur subiectul si ca acesta ar fi fost in paleomagnetism. In loc sa se bucure ca unul din subiectele predate l-a inspirat suficient pe studentul sau ca sa vrea sa lucreze in aceasta tema, profesorul a raspuns sec ca “puteam alege ce doream, dar ca el nu era de acord cu principiul si ca in consecinta nu va putea garanta succesul: cu alte cuvinte am fost pus in garda, mai mult decat atata, reactia lui suna mai mult ca o amenintare si ca o scuza de a-si spala mainile de mine in alegerea unui subiect neconventional.

Inceputul acesta nefericit nu m-a dezorientat catusi de putin si am cerut ajutor unui laborator de geofizica din Bucuresti, care depindea de ministerul minelor. Intorceam o pagina noua, iar subiectul de cercetare era; *"Proprietatile magnetice ale minereul si sterilului de sulfat de cupru dela Altan Tepe, Dobrogea"*. M-am dus pe teren ca sa imi strang esantioanele din mina , unde am fost insotit de un tehnician, care fusese detinut politic si avea domiciliu fortat. Era in 1965, o perioada de relativa relaxare politica, dela inceputul regimului Ceausescu. Cu toate ca ma consideram bine informat despre suferintele intelectualilor romani in inchisorile comuniste, am fost cutremurat de relatarile noului meu tovaras de teren. Eram frustrat in neputinta mea de a-I veni in ajutor cu ceva, asa ca singurul lucru care l-as fi putut face omenesate era sa il ascult cu atentie si sa nu divulg spovedirea sa. Increderea care mi-a dovedit-o s-a transformat intr-o complicitate tacita, care a transfigurat sederea mea in aceasta comunitate miniera, dandu-i o elevatie spirituala. Mi-am luat esntioanele de roci la Bucuresti si am inceput sa fac masuratori de magnetism remanent. Scopul masuratorilor era sa fac un studiu comparat a doua categorii de esantioane, unul de steril si celalalt de minereu pentru a stabili origina singenetica sau epigenetica a zacamantului, in functie de proprietatile sale paleomagnetice. Solutia cercetarii avea sa aiba o importanta practica in exploatarea minei, in functie de modul in care zacamantul s-a format. Perspectiva aceasta m-a impulsionat cu entuziasm si m-am implicat energic in integrarea datelor paleomagnetice si geomorfologice.

SUSPECTAT DE A RAMANE IN OCCIDENT

Primele rezultate paleomagnetice mi-au dat suficient de mult curaj ca sa le prezint la al 9-lea Congres Carpato-Balcanic de Geologie dela Belgrad. Nu mi s-a dat pasaport pentru Iugoslavia, asa ca nu am putut sa imi prezint comunicarea. Iugoslavia avea granita deschisa cu Italia, prin Triest si autoritatile romane nu au avut incredere sa ma lase sa calatoresc de teama ca sa nu fug in Occident. Refuzul acesta nu m-a surprins si m-am decis sa nu dau inapoi la prima piedica. Din contra mi-a intarit si mai mult dorinta de a calatori in strainatate si de a incerca mereu si mereu sa fac cerere de pasaport.

Articolul meu de paleomagnetism a aparut in Lucrarile celui de al 9-lea Congres Geologic Carpato-Balcanic dela Belgrad. Am trimis imediat extrase profesorilor Runcorn, Creer, Thellier, Aitken si Hall. In curand avea sa apara un al doilea articol in *"Revue Roumaine de Geophysique"* si asa am fost bucuros sa pot reciproca schimburile de extrase de articole cu colegii din occident, desi imi dadeam seama de aportul meu modest, comparat cu al lor. Ideia unei vizite la laboratoarele de paleomagnetism din Newcastle si Paris a inceput sa incolteasca in mintea mea si asa am aranjat sa fiu invitat in Anglia de un fost turist, cu care eram in corespondenta. Nu aveam sperante de reusita intr-o cerere care mi se refuzase doar cu un an inainte, dar ma simteam obligat sa mentin presiunea si sa incerc din nou. In mod inevitabil am fost refuzat din nou. Atunci am incercat sa fac presiuni asupra autoritatilor romane prin membrul parlamentului britanic al prietenuluiu meu – a fost o initiativa disperata care nu a reusit. Era in 1966, aveam 25 de ani si fusesem refuzat pana acuma de trei ori, in incercarea mea de a calatori in Occident, in care paradoxal includeam si Iugoslavia.

In vara aceluiasi an, in 1966 aveam sa sustin teza de inginer in fata unei comisii de examinatori. La acea data avean deja doua articole stiintifice in reviste de specialitate si alte cateva articole de popularizare cu privire la fizica aplicata la istoria artei si arheologie, in *"Stiinta si Tehnica"*, in *"Contemporanul"* si altele. Imprumutasem un magnetofon ca sa iau interviuri cu specialisti geologi avand grije sa aleg in mod egal reprezentanti ai ambelor scoli de gandire, care veneau cu

solutii contradictorii, imposibili de impacat asupra genezei zacamantului dela Altan Tepe. Aceasta m-a pus intr-o pozitie de invidiat, cautand sa demonstrez ca aveam la indemana un raspuns stiintific nou, fara echivoc, prin care imi arogam calitatea unui fel de arbitru stiintific. Eram cuprins de un mare entuziasm in acest rol neasteptat. Ar fi trebuit sa iau nota maxima, dar exminatorii, avand in vedere trecutul meu, oarecum neconventional mi-au dat doar nota 9. Ori si cum eram bucuros, pentru ca ponderea notei la teza reprezenta 50% din media finala, cu cealalta jumatate reprezentand media tuturor celor 60 exemene luate in cursul anilor universitari. Examinatorii stiau, tot ata de bine ca si mine ca am facut sase ani, in loc de cinci ca sa ajung la lucrarea de diploma, pentru ca fusesem cazut la examenul de seismica. In final media mea s-a imbunatatit, insa nu suficient pentru a-mi ameliora sansele alegerii unui post convenabil. Si aici, sistemul rigid ne cerea sa alegem in ordinea mediei dintr-o lista de slujbe, la stat, care avea tot atatea locuri cati absolventi eram: aceasta facea ca cel mai bun absolvent sa aiba de ales dintr-o lista de 40 de locuri, iar al patruzecelea sa nu mai aiba nici o alegere, decat una singura. Sistemul nu intra prea bine in calculele mele, dar daca nu eram atent, riscam sa fiu categorisit ca “parazit social”, asa ca trebuia sa ma conformez si asa am ales un post de inginer minier. Dupa cateva luni am reusit sa ma transfer la Editura Academiei, unde puteam sa imi pun in valoare calitatile stiintifice si lingvistice. Directorul Editurii era academicianul Alexandru Graur, un distins lingvist, ale carui emisiuni radiofonice le admiram mult.. Era in 1967 si intre timp nu pierdusem speranta de a face un doctorat in paleomagnetism si continuam corespondenta profesionala cu colegii mei din strainatate.

SECRETUL NATO

In toamna anului 1967 Scoala de Fizica dela Universitatea din Newcastle m-a informat despre viitoarea conferinta de paleomagnetism, la care am fost invitat sa fac o cumunicare despre subietul disertatiei mele de inginer si am fost in al noualea cer.

De data aceasta eram hotarat, sa smulg pasaportul autoritatilor romane si m-am pus serios pe munca. Mai intai am informat Newcastle ca nu voi avea nici o sansa de a veni fara o scrisoare prin care isi luau obligatia intretinerii mele pe timpul conferintei. Aveam sa descopar ca aceasta regula era valabila nu numai pentru birocratia comunista, dar si pentru Ministerul de Interne Britanic.

“Ce convergenta de gandire”, m-am gandit cu ani mai tarziu, dar in momentul acela nu am fost decat mirat. Newcastle mi-a trimes un formular de cerere pentru o bursa de calatorie, dar am fost siderat sa vad pe hartia cu antet titlul “NATO” figurand de o schioapa. Le-am spus imediat ca nu voi avea nici o sansa de a veni atata timp cat NATO va apare ca sponsor si atunci, cu o amabilitate deosebita mi-au trimes un nou formular unde cuvantul cu pricina disparuse, la fel ca si pe corespondenta ce a urmat. Aveam sa primesc in curand programul conferintei cu titlul comunicarii mele si biletul de tren dus si intors dela Newcastle. Acesta din urma era un miracol pentru ca in Romania nimeni nu putea sa isi cumpere un bilet international de tren, fara sa aiba un pasapoort, care era imposibil de obtinut.

Tinand sub brat invitatia dela Universitate, biletul de tren la Newcastle si programul conferintei cu numele meu am facut o noua cerere de pasaport.. Cunosteam prea bine strategia clasica a autoritatilor de a tergiversa raspunsul negativ pana dupa terminarea conferintei, data la care ar fi fost prea tarziu de reactionat, pentru ca, ori si cum, obiectul cererii disparuse: ce sa te mai duci la o conferinta care se terminase? Era clar pentru mine ca aveam interesul de a obtine un raspuns rapid, pentru a avea ragaz sa depun o contestatie intr-un caz inevitabil negativ si sa am sansa de a merge la conferinta.

PICADOR

Bunii mei prieteni din Bucuresti s-au dovedit aici de un ajutor nemai pomenit pentru a influenta rezultatul actiunii: profesoara mea particulara de limba engleza, doamna Jeannette Ulvinianu era foarte bine plasata pentru ca dadea lectii mai multor ministri si la un moment dat, chiar si lui Ceausescu. Mi-am amintit ca mama prietenei mele (care fusese comunista in ilegalitate!) cunostea secretara tovarasului dela serviciul de pasapoarte. Cu aceste contacte am reusit sa obtin o platforma prin care am explicat ca “era o onoare pentru tara noastra de a fi invitat la o reuniune stiintifica internationala de prestigiu si ca nu aveam nevoie de valuta” – ca sa imi ilustrez rationamentul fluturam biletul de tren dela agentia de voiaj Thomas Cook, un giuvaier nestemat pentru un roman fara pasaport. Raspunsul negativ inerent a sosit devreme, asa cum ma asteptam si atunic am depus scrisoarea de contestatie, pe care tovarasa secretara, prietena ilegalistei a pus-o la vedere, deasupra teancului de contestatii, pentru ca seful ei sa o rezolve intai si asa, facandu-mi cu ochiul, am fost chemat sa imi ridic pasaportul. Viza britanica trebuia facuta rapid, pentru ca de abea mai aveam timp si nu intelegeam de ce consulul britanic nu era bine dispus ca sa actioneze mai repede. Era o femeie lipsita complect de sensul umorului, spre deosebire de mine, a carui adrenalina ma facea hiperoptimist.

NECAZUL BALERINEI

Cu viza britanica stampilata in pasaportul meu nou-nout al Republicii Socialiste Romania mi-am data dintr-o data seama, ca daca foloseam biletul de tren as fi ajuns la Newcastle dupa terminarea conferintei. Trebuia sa iau avionul, intr-o zi a saptamanii cand nu erau curse directe la Londra. Trebuia sa schimb avionul la Zurich si sa merg cu o cursa British Airways, ceeace implica o cheltuiala in valuta, care ar fi fost in mod automat refuzata.

Biroul TAROM din Piata Universitatii era plin de pasageri nemultumiti, fiecare cu o problema de rezolvat. Functionarul la care trebuia sa fac coada pentru aprobare, tocmai se certa cu o balerina dela Opera, a carei colegi pierdusera avionul la Berlin, unde un membru al trupei fugise in Berlinul occidental:

“Foarte grava probleama, tovarase! Cum de l-ati lasat sa plece, tipa functionarul? Ma intrebam dece isi baga nasul, ca si cum ar fi fost treaba lui sa puna o astfel de intrebare. Dar, cine stie, Securistii si informatorii lor erau peste tot. Cand mi-a venit randul, functionarul proaspat cu nervii dialogului anterior s-a rastit la mine, intrebandu-ma ce voiam. Am cantarit rapid sansele de reusita, foarte reduse si atunci l-am sfidat cu replica:

“Sigur, acuma n-o sa-mi aprobati cererea, pentru ca sunteti enervat de altcineva!”

Ca sa imi arate ca nu era asa, s-a uitat la hartie si mi-a semnat-o fara un singur cuvant.

CINCI LIRE IN BUZUNAR

Era ora 2 dupa amiaza, joi 4 Aprilie 1968. Conferinta NATO de paleomagnetism dela Newcastle incepuse luni si avea sa se incheie peste 24 de ore si era clar, ca nu voi reusi sa ajung la timp nici cu avionul. M-am decis ca merita totusi sa ma duc, sa imi prezint scuzele pentru intarziere, sa le innapoiez biletul de tren nefolosit si sa ma intorc la Bucuresti. Cum nu aveam nici un ban englezesc

m-am repezit, dupa colt, la banca nationala sa cer niste lire, aratandu-le pasaportul si biletul de avion. Totul nu era atat de simplu cum imi inchipuiam: trebuia mai intai sa fac o cerere la directiune si sa obtin o aprobare. Am alergat pe cealalta latura a cladirii albe de marmora, in stil neoclasic si m-am oprit in fata portarului. El vorbea la telefon, o conversatie particulara extrem de importanta, pentru ca nu m-a zarit, sau nu voia sa ma zareasca. Am tusit discret, m-am agitat fara succes si atunci m-am gandit ca cea mai buna metoda de a afla daca ma vede era sa fug pe scara, ca sa ma opreasca. Nu a facut-o si asa m-am aflat pe covorul de catifea rosie dela primul etaj, pe un coridor lung aliniat cu usi impozante de lemn de mahon. Am ciocanit la intamplare la o usa si am fost chemat inauntru de o secretara blonda, amabila si surazatoare – ce contrast cu lumea din afara! Aici ma aflam in Tara Atot-puternicilor, unde totul se aranja politicos si fara sicane.

“Cu ce va pot fi de folos?”

“Sunt invitat la o conferinta stiintifica in Anglia si as avea nevoie de niste bani”.

“Fa o cerere si seful meu o va semna”.

M-a ajutat sa fac cererea, a luat hartia si s-a intors cu ea semnata in mai putin de doua minute.

“Uite dragutule! Ai avut mare noroc ti-a aprobat cinci guinee, mai mult decat la toata echipa nationala de fotbal, la ultimul ei meci din Anglia”.

Nu stiam ce era o guinee, dar intuiam ca reprezenta o gramada de bani. M-am balbait: “nu stiu cum sa va multumesc” si am intins mana sa imi iau hartia cu semnatura, pe care ea o tinea expre la departare nevrand sa mi-o dea.

“Asa, spune dragutule” a adaugat ea intr-un glas soptit, aproape conspiratoriu, “cine te-a lasat in cladire? Ai prieteni sus pusi?”

“ Dar de unde? Nu cunosc pe nimeni”, am protestat eu, “am urcat scarile si atat”.

Nu m-a crezut si mi-a facut cu degetul:

“Nu te cred, hotule, trebuie sa cunosti pe cineva inauntru”. Mi-a inmanat hartia facandu-mi cu ochiul. Am zburat jos pe scari, trecand pe langa portarul distrat, care inca nu terminase conversatia, ca sa ajung doar cateva minute inainte ca ghiseul bancii sa se inchida pana a doua zi.

PLECAT IN MAI PUTIN DE 24 DE ORE

Acum aveam in buzunar un pasaport, o viza britanica, cinci guinee si un bilet de avion la Newcastle. Era ora 5 dupa amiaza, joi 4 Aprilie 1968.

Am alergat acasa ca sa imi azvarl cuteva haine in geamantanul de carton maro si am luat primul avion a doua zi des de dimineata, in mai putin de 24 de ore de cand am ridicat pasaportul: nu era deloc neobisnuit ca autoritatile romane sa retraga pasaportul dupa eliberare, chiar la frontiera, daca intarziai prea mult inainte sa pleci. Vineri 5 Aprilie 1968 am debarcat la Heathrow unde mi s-a dat o viza turistica de o luna. In aceiasi seara am aterizat la Newcastle, unde conferinta tocmai se terminase. In momentul acela nici nu imi trecea prin minte ca in goana dupa stiinta, sau chiar din cauza ei, mi se vor inchide portile inchisorii comuniste, fiind lasat pe din afara, timp de 21 de ani, fara sa mai pot pune piciorul in Romania, pana cand Ceausescu a fost impuscat.

CAPITOLUL 2

SECRETUL N.A.T.O.

La liberté existe toujours. Il suffit d'en payer le prix.

Henri de Montherland (Carnets, 1930-1944)

MAI BINE MAI TARZIU

Era vineri seara, 5 aprilie 1968, cand am debarcat din avion la aeroportul din Newcatle. Conferinta N.A.T.O. de paleomagnetism se terminase in aceiasi zi: Scoala de Fizica, care a fost gazda intalnirii, stia ca urmam sa sosesc si unul dintre cercetatorii ei m-a asteptat la aeroport. Era un sud-african inalt, cu par roscat, cu o fata placuta si un deosebit simt al umorului. Organizatorii nu au fost atat de surprinsi de intarzierea mea, cat de faptul ca totusi reusisem sa ies din Romania.

Desi ratasem conferinta, unde trebuia sa prezint o comunicare, ei mi-au rezervat o primire speciala in saptamana ce urma, un fel de 'conferinta dupa conferinta', de care am fost foarte magulit sa aflu. Intre timp a intervenit sfarsitul de saptamana, cu tot personalul plecat, dornic sa se refaca dupa organizarea conferintei, care i-a solicitat intens. Nu am mai vazut pe nimeni altul decat pe insotitorul meu sud-african, care s-a ocupat de programul meu turistic in acea sambata si duminica. M-a condus direct la apartamentul de oaspeti, special pregatit pentru mine, la ultimul etaj al cladirii Universitatii, ce gazduia Scoala de Fizica - un penthouse cu o vedere superba asupra orasului. Am fost incantat sa aflu ca aceasta cladire a fost proiectata de celebrul arhitect Sir Basil Spence, despre a carui faima stiam inca din tara, el ocupandu-se de reconstruirea dupa razboi a catedralei din Coventry, bombardata de nemti. Gazda mi-a inmanat cheile de la apartament si de la intrarea principala a cladirii dupa care mi-a urat noapte buna, anuntandu-ma ca ma va cauta dimineata pe la 11.

MAGAZINE DE INCALTAMINTE

Totul era prea brusc si prea exaltant. Nu aveam rabdare sa stau cocotat in "turnul meu de observatie" din penthouse si sa ma uit la lumea de pe strada, fara sa inhalez aerul noului mediu in care ma aflam. Capitala Northumbriei era mai degraba mohorata in primavara timpurie, cu cladirile inegrite de fum, pe care nu le-am bagat de seama in acea noapte: am iesit afara si m-am strecurat pe strada principala.

'Care a fost impresia ta cand ai pus piciorul aici, prima oara?' am fost intrebat cu multi ani dupa aceea. Am raspuns intodeauna, as putea spune fara ezitare, ca au fost amintirile din prima seara, de

5 aprilie 1968, la Newcastle. In contrast cu austeritatea Bucurestiului, sufocat si inacrit de morala proletariatului, la Newcastle m-am simtit cuprins de o stare de uimire, daca nu chiar de soc. De ce asa multe magazine de incaltaminte, cand unul sau doua ar fi fost destule, si mai ales oare de ce toti acesti tineri alegeau sa se sarute, imbratisandu-se la usa magazinelor? Orice firida, fara exceptie, era mobilata de cupluri prinse intr-un grad mai mare sau mai mic de activitate, subliniata de oftaturi adanci si gafaeli, pe care nici macar temperatura scazuta a climatului nordic nu parea sa le amorteasca, in nici un fel. De ce nu fac 'lucrul acesta' in confortul mult mai discret al caminelor lor?

Dupa aceasta reverie, mi-am incheiat turul de orizont si m-am retras in pat, fiind de altfel epuizat de incercarile la care am fost supus pana atunci.

BERE BRUNA DE NEWCASTLE

In dimineata urmatoare am putut sa ma bucur in voie de privelistea orasului, ce se intindea pe dealuri pana la orizont. Stilul penthous-ului era superb, cu o multitudine de pereti de sticla, care lasau sa patrunda lumina din belsug. O scara interioara in spirala lega apartamentul de o Common Room (sufragerie) situata imediat dedesupt, care avea scaune confortabile in culori atragatoare si o bucatarie moderna si functionala, un contrast enorm fata de arhitectura comunista mohorata: inima putea sa zburde, imaginatia putea sa-si dea frau liber, lumea era la picioarele mele.

Gigantul meu de sud-african roscat a aparut punctual la 11. Eram nerabdator sa vad laboratoarele de la etajele inferioare ale cladirii, dupa care el m-a luat in masina lui si am mers la un pub in Wrexham. Berea bruna de Newcastle de care vom mai auzi mai tarziu era obligatorie, totusi eu nu eram prea obisnuit sa beau in Romania, si berea, in special, nu era preferata mea. Dar aceasta, mi s-a spus, nu e o bere obisnuita, aceasta era o bere 'bruna', care de altfel mi s-a si pus in fata.

"O halba?" am fost intrebat.

Nestiind ce inseamna o halba in englezeste (pint) si nevrand sa admit nestiinta mea, am raspus "Da".

Si m-am trezit luptandu-ma cu o halba imensa in care era un lichid maroniu si din care luam din cand in cand cate o sorbitura, ce nu-mi amintea de nimic cunoscut sau placut la gust, timp in care gigantul meu era gata pentru al doilea rand:

"Iti place?"

"Hmmm" am spus."Toate lucrurile bune trebuie savurate incet" am adaugat cu un fel de scuza.Conversatia noastra a fost intrerupta de un geordie, un tip intre doua virste, care a venit si a indrugat ceva de neanteles. Gazda mea i-a dat o moneda, si cum si de la mine se astepta acelesi lucru i-am explicat ca nu aveam decat o bancnota de cinci lire, asa ca mi-a imprumutat si mie o moneda asemanatoare pe care i-am inmanat-o omului. Nu mi-am dat seama daca asta avea ceva in comun cu consumatia noastra, dar nu am spus nimic. Cateva minute mai tarziu omul s-a reintors si a spus altceva, in acelasi limbaj de neinteles, care m-a facut sa am mari dubii despre capacitatea mea de a pricepe engleza vorbita:

"Nu are sens" am fost linistit de sud-african. "Aceasta e o limba diferita, mai asemanatoare cu limba Vikingilor decat cu engleza."

"Totusi, ce a spus individul?"

“A spus ca nu ai castigat.”

“Ce era de fapt?”

“Un joc.”

“Ah !” am exclamat eu, rasufland usurat ca jocul s-a terminat: deja ma costase 2% din capitalul meu.

INVITATIE NEASTEPTATA

In Lunea urmatoare i-am intalnit pe toti acei pe care ii cunosteam din lucrarile citite de mine in Romania si a caror cercetari le admirasem asa de mult. Cei mai importanti dintre toti erau seful Scolii, academicianul profesor Keith Runcorn FRS, profesorul Kenneth M. Creer si Dr. David Collinson.In momentul sosirii mele, Creer avea la activul lui un numar mare de articole cu date paleomagnetice din toata lumea si in special despre reconstructia continentelor cu 200-300 de miliane de ani in urma, in timpul erei Paleozoice.

Articolele de inceput ale lui Runcorn din anii ‘50 despre interpretarea datelor paleomagnetice din America si Marea Britanie, erau acum lucrari clasice in literatura stiintifica. Runcorn a descoperit ca polul Nord magnetic si-a schimbat pozitia la diferite latitudini in trecutul geologic. Totusi, datele din America si cele din Europa sugerau doua cai de abatere polara diferite, care s-au devenit convergente doar recent. Aceste date paleomagnetice au fost in sprijinul posibilitatii derivei continentelor.Totusi, prin 1968 Runcorn a gasit subiectul “suprasolicitat” si si-a deplasat interesul in probleme mai putin abordate, ca de exemplu cel despre ‘luna si planete’, care era de altfel subiectul principal al conferintei la care am fost invitat, si o sursa pentru fondurile mult dorite de la N.A.T.O., cum americanii erau foarte ocupati sa pregateasca alunizarea. Mai adecvat, fraza “fizica planetara” din departamentul lui ‘Runcorn’ prefigura interesul sau major, care ar fi urmat sa-l preocupe pentru restul vietii si unde si-a realizat si reputatia sa internationala.Atmosfera din Scoala de Fizica din Newcastle era foarte efervescenta si creativa, cu Runcorn inspirind tot grupul, punand la cale conferinte, obtinand multi doritii bani si sponsorizarile pentru cercetare, construind cele mai extraordinare laboratoare si proiectsnd ultimele tipuri de echipamente, toate avand suportul unui colectiv entuziast de studenti doctoranzi. Runcorn era plecat de obicei in rezolvarea si promovarea relatiilor publice iar in timpul lungilor sale absente Creer si Collinson erau cei ce se ocupau ca treaba sa mearga bine.

Prezentarea mea a avut loc in aceeasi zi. Chiar daca rezultatele se dovedeau sa fie modeste, ele cu siguranta dadeau partenerilor nostri vestici o idee despre posibilitatile noastre de laborator din Romania, sau mai bine de lipsa lor: ei intentionau sa incurajeze posibile contacte viitoare, si am simtit pana la urma ca lucrarea mea a fost bine primita, chiar daca cu indulgenta.

“Trebuie sa vii inapoi in vara aceasta ca student vizitator” mi-a spus Creer.

“Mi-ar face mare placere” am raspuns, stiind foarte bine ca odata reintors in Romania va trebui sa renunt la pasaport si usile se vor inchide ferm in spatele meu.

“Nici o sansa”, mi-am spus , “Ce naiv poti sa fii!”

In acel moment nu eram totusi constient ca aceasta invitatie urma sa fie foarte folositoare mai tarziu.

MAI BOGAT CA ECHIPA DE FOTBAL A ROMANIEI

Fara sa-mi dau seama, sarbatorile de Pasti incepeau peste o zi si toata lumea din Scoala de Fizica intra in vacanta.

“Ce planuri ai?”, am fost intrebat. “Ai ceva bani?”

“Da, am raspuns mandru, “Am cinci guinee.”

“Asta nu o sa-ti permita sa mergi prea departe.”

“Nu va faceti probleme”, am spus, “Sunt invitat sa-mi petrec Pastele cu prieteni in Northhampton, si dupa aceea sunt asteptat la Oxford, dupa care ma voi intoarce in Romania. Totusi, cum am pierdut conferinta, pentru care mi-ati trimis biletul de tren, as dori sa il inapoiez”.

“Ah”, au spus ei, “Nu fii naiv, mai bine ti-ai obtine banii pe bilet de la agentia Thomas Cook, dar grabeste-te, pentru ca isi inchid ghiseiele in timpul sarbatorilor de Pasti.”

Don Tarling, intreprinzatorul cercetator in domeniul paleomagnetismului continentului Gondwana, m-a insotit la agentia Thomas Cook, care imediat mi-a rambursat £80. Suma m-a facut sa am un sentiment de securitate financiara, totusi simteam, in felul meu de a ma scuza, ca nu meritam aceasta favoare. Astfel, peste noapte, am devenit posesorul fericit a mai multi bani decat toata echipa de fotbal a Romaniei.

DURHAM: VARICELA LA MENIU

Runcorn era plin de idei ingenioase; cum sederea mea ajungea la sfarsit, el s-a gandit “De ce sa nu-l trimit pe tanarul Roman la o noua destinatie?” “Cu siguranta Martin Bott din Durham va fi de acord.”

“Ti-ar place sa vezi Durham-ul? m-a intrebat Runcorn, dar secretara sa deja vorbise cu Bott, inainte sa am timp sa protestez.

“Un profesor din Romania urmeaza sa va viziteze.”

Asa ca am spus la revedere gazdelor mele, gandindu-ma ca-i vad pentru ultima oara, si am fost condus cu valiza cu tot la trenul de Durham. Dr. Martin Bott m-a asteptat la gara si a insistat, cu toata jena mea, sa-mi duca valiza. Protestul meu era fara rezultat, fiid in special foarte jenat, cum in ierarhia societatii academice comuniste romaneasti astfel de gesturi de politete, de la un om mai in varsta, la unul mai tanar, erau de neconceput. In plus, eram paralizat de faptul ca am fost prezentat drept “Profesor”, ceea ce evident nu eram si nu stiam cum sa corectez aceasta neintelegere.

Il cunosteam pe Martin Bott din lucrarile lui despre structura interiorului Pamantului, structura adanca a marginilor continentale si a bazinelor de shelf si despre anomaliile globale gravimetrice generate de Mantaua Pamantului. M-a condus direct la Departamentul de Geologie, prezentandu-mi numeroasele lor dotari tehnice si cum a venit vremea mesei el a sovait sa ma intrebe:

“Mi-ar place sa te invit la masa dar avem ‘chicken-pox’ (in engleza inseamna varicela).”

“ Mie imi place”, am raspuns. “Pot sa mananc orice”, cum credeam ca el se scuza de ce preparase sotia lui.

“Nu, n-ai inteles”, a protestat el, “E ceva serios, avem ‘chicken-pox’.”

‘Nu conteaza”, am replicat eu, simtindu-ma destul de flamand, “ Nu sunt mofturos, mananc orice.”

Cum nelinistea lui Bott crestea cu fiecare secunda, am simtit, pana la urma, ca am inteles ceva gresit, asa ca am intrebat:

“Cum se traduce ‘chicken-pox’ in franceza, poate asa am sa inteleg mai bine?”

Din pacate cunostiintele lui Bott de limba Galica nu se extindeau la astfel de subiecte mondene si a alergat in cautarea unui dictionar. Cum era sfirsit de saptamana, biblioteca si majoritatea birourilor erau inchise, astfel ca i-a luat o jumatate de ora saracului Bott pana sa revina, fluturind in mana un dictionar de buzunar si spunand cu disperare:

“Este la ‘varicelle’ !”

“Ah, acum inteleg, nu e nici o problema, am avut ‘varicelle ‘ cand eram copil”.

“Bine, atunci poti sa vii.”

Eram in intarziere, asa ca si-a chemat la telefon sotia sa-i comunice ca eram pe drum.

Tanarul Bott, de cinci anisori, avea varicela in toata regula. Numaidecat am intemeiat o relatie spontana. Ce draguti si ospitalieri erau englezii. Romanii sunt, la randul lor, in mod firesc ospitalieri, dar Comunismul le-a impus sa fie precauti pe cine invita in casa, pentru a nu fi denuntati. Mai mult, noi traiam in conditii asa de inghesuite, ca ne-ar fi fost rusine sa invitam pe cineva acasa: era cu totul o lume diferita.

Am fost cazat peste noapte la un campus studentesc, cu o vedere panoramica splendida asupra catedralei si castelului in stil Normand, care erau iluminate, proiectandu-se pe cerul instelat. Era o imagine de neuitat, asa cum imi inchipuiam in basmele copilariei mele cu Feti Frumosi, gata sa rapasca pe fata imparatului din castelul aparatr de balaur.. Nu era timp sa stau sa admir splendida arhitectura care inconjura campusul, mai ales ca am plecat devreme in dimineata urmatoare spre Oxford, condus de Dr. Ron Girdler, unul din conferentiarii din Durham. Cercetarile sale de geofizica l-au purtat in zona vailor riftului Est African, unde efectuase cercetari gravimetrice. Inainte de a ajunge la Oxford, Ron mi-a spus:

“Te-am adus pana aici fara sa te coste nimic!”

Nu prea intelegeam. In Romania in timpul excursiilor geologice de teren, daca cineva ar fi fost luat cu caruta de un taran, ii dadea cativa lei, dar lui Ron am simtit ca nu as fi fost in stare. Cred ca nu am stiut sa-i multumesc cum s-ar fi asteptat si si poate el a ramas dezamagit.

OXFORD: FIZICA APLICATA LA ISTORIA ARTEI

La Oxford am fost cazat la *‘Old Parsonage’*, un hotel vechi si incantator de cateva sute de ani, situat langa Laboratorul de Fizica Aplicata la Istoria Artei si Arheologie. Cei doi responsabili cu conducerea laboratorului erau Dr. Aitken, devenit academician, si Ted Hall, acum Profesor, ultimul fiind de asemenea proprietarul unei companii electronice in Littlemore, situat langa Oxford, unde fabrica multe din instrumentele pe care le foloseau in laborator. Echipa mai publica o revista specializata, denumita *“Archaeometry”*. Ted Hall m-a invitat la masa, unde am intalnit si familia lui. Mi-a aratat. Foarte mandru, colectia lui de ceramica chinezeasca din dinastia Tang, si mi-a

povestit cum le-a cumparat la celebra casa de licitatie Christie's, numai pentru a descoperi faptul ca unele dintre piese erau contrafacute: a folosit metoda prin termoluminescenta, patentata la Oxford, in laboratorul lui, care i-a permis sa separe falsurile de piesele originale.

Dr. Martin Aitken era foarte curtenitor si toti din laborator erau prietenosi. Am pomenit de ideea instalarii unor echipamente similare in Romania si am fost incurajat.

Pentru mine, care ma simteam mai apropiat de arta decat de stiinta, aceasta tendinta deosebita in cercetare, care se efectua la Oxford, ar fi putut fi o deschidere ideala pentru inclinatiile mele reprimate. In Romania am dorit sa devin arhitect, dar aceasta s-a dovedit a fi imposibil, in urma recrudescentei politice care a urmat Revolutiei ungare din 1956.

Ce nu realizam era ca, in Romania anilor 1968, resursele pentru inceperea unei asemenea initiative ar fi fost plina de dificultati, cauzate de geloziile profesionale, lipsa fondurilor, lipsa contactelor cu statele vestice si chiar politica ostila.

Inca, mai speram cu adevarat ca la intorcerea mea la Bucuresti sa pun bazele unui astfel de laborator.Ted Hall m-a intrebat ce intentii aveam la Londra inainte de plecare. Am mentionat British Museum, unde vroiam neaparat sa vad marmurele Parthenonului.

"Ai unde sa locuiesti?" Am raspuns "Nu."

"Pot sa-ti pun la dispozitie locuinta noastra: noi nu vom fi acolo, asa ca vei putea sa o folosesti."

Aceasta s-a dovedit a fi o resedinta rafinata, plina de instalatii electronice moderne pentru acel timp, cu telecomanda si intrare cu cifru. Ce m-a impresionat deosebit a fost generozitatea fara margini a gazdei mele engleze, increderea fara margini pe care i-am inspirat-o, care era un compliment extraordinar, facandu-ma sa ma simt umil, dar inbarbatat in acelasi timp. Nu m-am putut abtine sa nu fac o comparatie dureroasa cu cativa din profesorii sau conferentiarii mei din Romania, care erau multumiti sa ma tina la distanta sau sa ma desconsidere. Societatea comunista, care se pretindea a fi bazata pe egalitate dintre oameni, cultiva cea mai inumana inegalitate: mai rau, cultiva egoismul, gelozia si suspiciunea, incapacitatea de a incuraja gandirea creatoare, despre apecte ma voi referi mai tarziu.

VREI O ICOANA ROMANEASCA?

Cu bateriile reincarcate, dupa starea de depresie in care m-am aflat inainte de plecare, eram gata sa-mi fac ultimele pregatiri inaintea despartirii de Anglia. Ma indatorasem considerabil in Romania ca sa sa-mi pot cumpara biletul de avion si eram preocupat sa imi platesc datoriile facute. Cum prietenii mei englezi au fost foarte generosi in ospitalitatea lor, cea mai mare parte a celor £85 a ramas intacta.

Am mers pe strada Tottenham Court sa-mi cumpar un magnetofon, cu intentia de al vinde mai tarziu in Bucuresti, pentru a-mi recupera cheltuielile de drum. Desi muzica rock era interzisa de regimul comunist, totusi exista o infloritoare industrie subterana de copiat benzi de magnetofon, pentru care magnetofoanele erau esentiale: oricine voia sa dea o petrecere, avea nevoie de un magnetofon. Totusi pretul unei asemenea tehnologii era exagerat si mult peste venitul omului de rand, de multe ori ajungand sa depaseasca echivalentul a sase luni de munca.

Inainte de a parasi Bucurestiul am reusit sa obtin permisiunea de la Comisia de Arta sa scot din tara doua icoane Romanesti. In timpul celor trei zile libere cat am stat la Londra am incercat fara succes sa le vand.

La inceput am incercat la ‘Christie’s’, apoi la ‘Sotheby’s’ si ‘Phillips’, pana ce, in cele din urma am ajuns la un negustor pe Bond Street. Imi amintesc clar faptul ca domnul acela tanar din magazin nu se pricepea la astfel de obiecte, chiar daca avea cateva icoane rusesti de vanzare. S-a cam suparat la unele din comentariile mele si a incercat diplomatic sa incheie conversatia sugerand iesirea cu expresia:

“OK?” insemnand Asta e totul? Ai terminat? Esti gata de plecare?

Nu prea am inteles o astfel de intrebare si am raspuns: “Nu e OK de loc” si am continuat sa pun intrebari.

In fond, eram cu 20 de ani prea devreme: nu era piata pentru icoanele romanesti, iar multi din asa numitii experti nu puteau sa citeasca caracterele chirilice si de aceea nu puteau deosebi daca scrisul era rusesc sau in alfabetul vechi romanesc. Daca as fi pretins ca icoanele mele erau rusesti, poate ca le-as fi vandut, dar eram prea cinstit sa induc in eroare si prea mandru de faptul ca eram roman.

Am incheiat tentativele mele consultandu-l pe domnul Dick Temple, un specialist in arta si expert la British Museum, dar fara folos.

Mi-am impachetat icoanele si mi-am luat ramas bun de la Anglia, traversand Marea Manecii, avand sentimentul ca nu ma voi mai intoarce niciodata cand am vazut indepartandu-se falezele albe de la Dover.

CAPITOLUL 3
REVOLTA STUDENTILOR PARIZIENI

“Every body continues in its state of rest
or of uniform motion in a right line,
unless it is compelled to change that state
by force impressed thereon”

(Sir Isaac Newton: “Principia Matematica”, First Law of Motion)

PARISUL, ASA CUM MI L-AM INCHIPUIT

Am ajuns in Gara de Nord dela Paris pe 1 mai 1968 cu impresia vie ca mai fusesem acolo. Totul mi se parea familiar, ca si cum m-as fi intors acasa. Familia Roman avea legaturi cu Franta de mai multe generatii, cu multi stra-unchi si unchi studiind aici, cu reminescente a unor vizite facute inainte de razboi, cu matusi frantuzoaice prin casatorie si cu multe, multe legaturi si prieteni in toate domeniile vietii si de toate varstele.

Era cumva ironic si nu mi-am imaginat niciodata ca voi vedea Londra inaintea Parisului. Londra a fost o mare surpriza pentru mine, cum nu aveam idei preconcepute: imaginile care le aveam din Londra erau din carti sau vederi, sau camee, care luate separat, semanau cu realitatea, dar care nu puteau forma o imagine a intregului. Da, stiam o multime de lucruri despre Londra, inainte de sosire si in mod special despre arhitectura engleza, din cartea clasica in domeniu a lui Sir Banister Fletcher. Cu toate astea, nu am stiut cum sa intuiesc imediat Londra si de fapt mi-a luat ceva timp sa o inteleg. Pentru mine, Londra a crescut gradat in interes, revelandu-se pe sine foarte incet, dar surepticios, pana cand i-am devenit foarte atasat, intr-un mod cu totul diferit decat Parisul.

Prin contrast, mi-am imaginat intotdeauna Parisul asa cum era, in cele mai mici detalii, de la Domul Invalizilor la buchinisti, da la turnul Eifel la Marche aux Pusses, de la Moulin Rouge la cimitirul Montparnasse: marele axe din Champs Elysees, traversand Place de la Concordes, tot drumul spre Caroussel si Louvre, maiestuosul si incantatorul fluviu Sena, cu bateaux mouche si cu eleganta elaborata a podurilor.

Eram constient ca viza mea de intoarcere in Romania mi-ar fi restrans timpul de sedere la Paris. Era acea data din pasaportul meu romanesc la care ar fi trebuit sa ma intorc spre granitele tarii mele: o lipsa de libertate prosteasca si insultatoare, careia trebuia sa ne conformam, ca sa mai putem spera, impotriva oricarei sperante, ca ne va fi permis sa mai calatorim din nou vreodata in strainatate. Era un alt tertip al unui guvern dictatorial sa-si constranga cetatenii, daca mai voiau sa calatoreasca in strainatate. Mai era un alt factor ce trebuia luat in considerare, altul decat viza: cum nu aveam voie sa avem nici un fel de valuta la plecare, nu as fi putut sta in strainatate nelimitat.

La Paris, ca si la Londra, planurile mele erau sa ma infrupt cat de repede posibil cu toate atractiile turistice si sa reusesc sa ma intalnesc cu marele om de stiinta in domeniul paleomagnetismului, Profesorul Thellier, de la Institutul de Fizica a Globului din Paris.

ARHEOMAGNETISM

Cu toate ca am strabatut nesatios Parisul in lung si in lat, sa vad tot ce se poate vedea si chiar mai mult, trebuia sa-mi gasesc timp pentru cealalta pasiune - problematica paleomagnetismului. Profesorul Thellier de la Institutul de Fizica a Globului avea catedra la Paris si un laborator in afara Parisului, in suburbiile de la St. Maur. Lucrarile lui de pionerat in Tunisia, in anii ‘40, obtinand calibrari de intensitate a paleomagnetismului Pamantului, prin masuratori facute pe caramizi arse provenind de la Cartagina, erau referinte de baza in domeniu..

Francois Baudelaire, un prieten francez de la IBM, care avea contacte stranse cu profesorul mi-a aranjat sa fiu primit de acesta in Paris: M-am prezentat cu un Curriculum Vitae.I-am spus profesorului Thellier ca intotdeauna dorisem sa-mi fac un doctorat si l-am intrebat daca ar fi de acord sa-mi indrume pasii. M-a intrebat despre lucrarea mea de diploma din Romania si mi-a sugerat sa-l vizitez saptamana ce urma la laboratoarele de la St. Maur.

La numai cateva zile de la intalnire, s-a declansat revolta studentilor la Paris, fenomen descris mai tarziu de catre francezi in mod eufemistic drept *“les evenements”*. La inceput nu i-am acordat atentie, mai ales ca primele incaierari au fost pe ‘Rive Gauche’ pe cand eu locuiam si frecventam prieteni pe ‘Rive Droite’.

Am mers la St. Maur ca sa vad un om diferit fata de cel din prima intalnire: batranul profesor era un mare om de stiinta, dar nu se pricepea la politica. El era un universitar, in sensul cel mai traditional al cuvantului si conform standardelor franceze l-as fi descris ca un ‘grand Monsieur’, care imi amintea de Couve de Murville. Thellier era complet depasit de schimbarile pe care studentii intentionau sa le faca, chiar in laboratorul linistit unde lucra. Era intr-adevar nevoie de o re-editare a revoltei de la Paris tocmai in patriarhalul parc de la St. Maur? Imi amintesc in special de un doctorand ‘de meserie’, care-si pregatea lucrarea de sapte ani si inca nu o terminase: el era cel care vocifera cel mai tare si era cel mai odios dintre toti. Daca Thellier, ca francez, nu intelegea evenimentele din fata ochilor sai, eu, ca vizitator din Europa de rasarit, aveam si mai putina intelegere si tot ce puteam face era sa-mi arat compatimirea si sa impartasesc consternarea lui.

Aducandu-si aminte de scopul vizitei mele, Thellier s-a oferit sa-mi conduca teza de doctorat, in cazul in care imi gaseam o sursa de finantare. Universitatile fraceze, spre deosebire de cele engleze, nu aveau independenta financiara si nici traditie de a finanta studentii pentru a face un doctorat. Toate bursele studentesti proveneau de la guvernul francez sau de la guverne straine, iar in cateva cazuri erau sustinute de studenti din resurse proprii. Un mare numar de studenti isi luau un serviciu ca sa poata supravietui in timpul studiilor si de aceea, nu era neobisnuit sa intalnesti specimene ca acel odios revolutionar de la St. Maur, care-si petreceau viata prelungind cate un doctorat la infinit - un fel de doctoranzi profesionisti. Astfel de situatii nu intrau in vederile mele. I-am spus profesorului ca eram profund onorat si nespus de indatorat, dar cum nu aveam surse proprii de venit si cum nu ma asteptam la nici una din Romania, acceptarea propunerii lui depindea de succesul de a primi o bursa din partea guvernul francez.

MAI 1968 - REVOLTA STUDENTILOR

Cu perspectiva unui doctorat in Franta ma simteam in al noulea cer, gandindu-ma ca tatal meu ar fi mandru de mine, el care a muncit asa de greu ca sa ma vada la scoala, si de asemenea pentru perspectiva de a continua traditia familiei Roman de a studia in Franta.

M-am indreptat direct spre Quay d'Orsay, unde incercam sa ma interesaz de posibilitatea de a fi finantat cu o bursa a guvernului francez, acum ca mi se oferise un loc la Institutul de Fizica a Globului. Nimic nu putea fi mai prematur si mai nepotrivit: imi amintesc ca era in timpul festivalul Filmului de la Cannes, iar informatiile care filtrau spre Quay d'Orsay sugerau ca situatia scapase de sub control si ca guvernul era in dificultate. Generalul de Gaulle era intr-o vizita de stat in Romania, bucurandu-se de o imensa popularitate si avand o primire entuziasmanta din partea tuturor romanilor, pe cand acasa era calomniat, iar caricaturile lui erau peste tot, purtand un nas mare si cascheta de general. Zidurile Parisului, in special cele din Sorbona si din Cartierul Latin au fost spoite cu desene provocatoare si Scoala de Arte Frumoase a fost foarte ocupata sa produca in masa afiserevolutionare: "professeurs, vous nous faites vieillir".

'LE GENERAL'

De Gaulle, ca si batranul meu prieten profesorul Thellier, trebuie sa fi fost la fel de nedumerit. El a incercat sa reinstaureze ordinea. El s-a adresat poporului francez cu vocea sa puternica si masurata, dar chiar daca francezii nu doreau sa-l asculte, totusi ei s-au repezit sa caute in dictionare, pentru ca Generalul avea un limbaj atat de rafinat incat unele din cuvintele sale aveau o circulatie foarte rara:

'..la chienli, la rogne et la grogne'.

' La chienli c'est lui' au replicat studentii.

Generalul trebuia sa-si dea demisia.Situatia pe strazile Parisului a devenit destul de tensionata.Partidul Comunist Francez a fost luat prin surprindere, fiind condus de la spate de studenti: ei au incercat sa inventeze noi lozinci si am retinut cuvintele:'Travailleurs immigres tous unis,' pentru care, ca roman ma simteam dezgustat. Nu puteam deloc sa inteleg. Fortele de ordine erau de asemenea in strada si nu tratau situatia cu blandete. Greve ale lucratorilor publici au fost declansate in tot Parisul. Nu mai functiona transportul public, nu se mai aduna gunoiul, iar in mijlocul bulevardelor muntii de gunoi faceau bucurie rozatoarelor, care au parasit tunelele de metrou, ca sa se ospateze la lumina zilei. Doar cate o grenada fumigena intrerupea din cand in cand obraznicia lor, facandu-le sa o ia la goana, impreuna cu toti pietonii, la protectia relativa din pasajele cladirilor.Sorbona devenise un camp de bataie. Studentii au folosit pietrele din pavajul de pe strazi laturalnice ca proiectile impotriva politiei antiterorista (CRS) si a dubelor politiei (paniers a salade). Inainte ca sa apuc sa-mi evaluez situatia, ca sa pot parasi Franta, serviciile feroviare au intrat si ele in greva: m-am trezit blocat la Paris, fara bani, fara a putea pleca nicaieri, si mai rau decat atat, cu viza mea de tranzit franceza si cea de intrare in Romania expirate.

PRIN GRATIA GUVERNATORULUI BANCII FRANTEI

Am rugat-o pe Minou *'mon ange guardien'* din Neuilly, daca ma putea ajuta. Ea a sunat pe bunul ei prieten Guvernatorul Bancii Frantei, sa-l intrebe ce as putea face sa obtin o prelungire a vizei franceze. Intr-o perioada cand francezii se uitau la studenti cu cea mai mare suspiciune si la strainii de genul Cohn Bendit, ca o pacoste politica, rugamintea de a obtine o prelungire de viza, de catre un tanar ce provenea dintr-o tara comunista, era de domeniul imposibilului. Asta nu se aplica insa Guvernatorului Bancii. Nu a trebuit sa fie convins ca nu eram revolutionar.Andre de Lattre era fiul unui distins general din primul razboi mondial, de Lattre de Tassigny, a carui nume ornamenta multe din bulevardele oraselor Frantei. La Banca Frantei guvernatorul reprezenta de fapt in sine o intreaga institutie. El era simbolul unei specii pe cale de disparitie, a vechii Frante (vieille France), un domn care m-a primit cu cea mai deosebita curtuazie la biroul sau din Rue des Petits Champs, ascunsa in spatele Palatului Regal (Palais Royal). Asistentul sau personal m-a insotit la Prefectura de Politie, in l'Ile de Cite, unde ne fusese fixata o intalnire, si unde am primit imediat in pasaportul romanesc, o viza de sedere de trei luni, aplicata de un functionar deosebit de curtenitor. Viza franceza mi-ar fi oferit ragazul necesar pana la terminarea grevei feroviarilor. Nu mai imi ramanea decat sa conving consulul Romaniei la Paris ca sa-mi prelungeasca viza de intoarcere in Romania.

VIZA DE INTOARCERE EXPIRATA

Mi-am indreptat pasii catre Rue de L'Exposition din cel de-al 7-lea Arondisment, langa Turnul Eiffel, la ambasada Romaniei, numai ca sa aflu de la un oficial roman, ca desi el intelege ca intarzierea mea a fost determinata de o *'force majeure'*, ar trebui sa ma intorc cat mai curand posibil in tara, cu viza expirata:

"Nu se va intampla nimic."

"Bine", am spus, "Daca viza este irelevanta, de ce mai aveti nevoie de ea?"

"Nu se va intampla nimic", a repetat el.

Cine era el sa hotarasca ce trebuie si ce nu trebuie? De ce nu a putut cel putin sa-mi arate niste instructiuni lamuritoare? Odata inapoiat in tara, orice pretext ar fi putut fi folosit impotriva mea pentru a ma priva de ocaziile viitoare de a pleca in strainatate, urmand sa fiu calificat ca "om care nu merita increderea". Nu puteam sa accept explicatia oficialului roman. Consulul a mai adaugat:

"Chiar daca cineva ar cere sa i se prelungeasca viza, asta ar dura luni de zile."

De data acesta nu am fost prea surprins, cunoscand birocratia romaneasca de la varf. Cu toate astea nu am renuntat: cu siguranta ca trebuie sa fie o modalitata in care cineva sa faca presiuni asupra altcuiva, in asa fel ca treaba sa fie urgentata si pana la urma rezolvata.

SECURITATEA LA UNESCO

Brusc mi-am amintit ca, inca din timpul studentiei mele la Bucuresti, cand traduceam poezie franceza in romaneste, stiam de unul dintre cei mai reputati traducatori al limbii romane in franceza, pe profesorul Alain Guillermou, seful catedrei de limba romana la Scoala de Limbi Orientale din Paris. L-am sunat pe Guillermou si i-am explicat cine sunt. M-a ptimit la el acasa unde am vorbit pe indelete despre diferite aspecte ale literaturii si despre oamenii pe care-i

cunoasteam. Apoi i-am povestit toata intamplarea mea. Profesorul Guillermou avea copii de varsta mea si cunoscand Romania a inteles situatia grea in care ma aflam.

“Du-te sa-l vezi pe Valentin Lipatti la UNESCO, el este ambasadorul roman de acolo si cum il cunosc foarte bine il voi suna imediat si il voi ruga sa te primeasca. Cu siguranta ca ar putea sa-ti fie de folos.

Il intalnisem pe Valentin Lipatti cu cativa ani in urma, pe cand era profesor de franceza la Universitatea din Bucuresti si-i aratasem cateva din traducerile mele din poezia franceza. Eram sigur ca nu-si va mai aminti de mine, dar cum il cunoscusem mai inainte, stiam ca provine dintr-o “familie veche” si avea frate pe Dinu Lipatti, el insusi in exil in Elvetia, astfel ca m-am simtit incurajat de sugestia lui Guillermou, pe care am acceptat-o imediat.

Guillermou l-a intrebat pe Lipatti, daca ar dori sa-l vada pe “Monsieur Roman, un jeune homme qui a besoin de vos conseils”. El nu a specificat ca as fi roman (cu numele meu puteam trece drept francez), si nici scopul vizitei mele.

Lipatti a fost de acord sa ma vada si l-am intalnit in holul mare al cladirii UNESCO din Paris. El sedea pe o canapea, iar secretara lui m-a condus pana la el. Ea statea la o distanta convenabila ca sa ma auda ce spun, cu toate ca nu era obligata si nici nu i se ceruse sa o faca. Tocmai ma gandeam ca avea un comportament sever si antipatic cu un iz sinistru, dar am decis sa nu ma necajesc pentru atita lucru si sa-mi vad de scopul vizitei mele. Cum vorbeam o franceza fara cusur nu era nimic sa-l faca pe Lipatti sa observe ca as fi roman, pana i-am spus ce vroiam: fata lui a inghetat si imediat m-a intrebat cu o voce aspra:

“Iti mai amintesti cum se vorbeste romaneste?”

Am gasit remarca lui nedreapta si neprietenoasa. Dupa ce am inceput sa vorbim romaneste m-am prefacut ca nu observ schimbarea de atmosfera. I-am povestit lui Lipatti de vizita nereusita de la consulat, de faptul ca aveam nevoie de o prelungire de viza, si speram ca el ar fi putut fi de ajutor. In acelasi timp am adaugat ca profesorul Thellier de la Institutul de Fizica a Globului din Paris mi-a oferit posibilitatea sa incep un doctorat in paleomagnetism.

“Deci, dumneata vrei sa ramai in Franta?” m-a intrebat el.

“Ia in considerare ca daca alegi sa faci un doctorat in Franta, aceasta ar conta ca o optiune politica”- o remarca ciudata pe care o auzeam din gura unui universitar si ambasador la UNESCO. Inainte de a decide cum sa continui discutia, Lipatti a trecut din nou la ofensiva, de data aceasta suspectand existenta unor ‘motive ascunse’:

“In orice caz daca vrei sa ramai in occident, ce perpective crezi ca vei avea? In cel mai bun caz vei sfarsi chelner intr-un restaurant.”

Ca si ambasador a unei republici populare, inter alia - a unei republici muncitoresti, ma gandeam ca asta era o perla, dispretuind clasa muncitoare oprimata si mai ales venind din gura unui om cocotat in turnul de fildes al Nomenclaturii Comuniste!

Cu toate ca fusesem redus la tacere cu cinism si o impertinenta absurda, care nu avea nici o justificare, mai ales ca ii fusesem recomandat de un carturar distins si prieten al Romaniei, nu m-am putut abtine sa nu spun in gand:

“Bine, tovarase, cred ca as fi in stare de mai mult decat atat!”

Cu toate astea, nu ma puteam gandi cu voce tare, mai ales ca urma sa ma intoarc in Romania, si cine stie, poate chiar Lipatti insusi, sau antipatica lui secretara, sau amandoi, m-ar fi putut denunta.

“Vino maine la Ambasada”, mi-a spus el, voi fi acolo si viza va fi gata pe la ora 11,30.”

Am multumit ambasadorului si am plecat, multumit ca intrevederea a avut pana la urma un rezultat. Cu toate acestea atitudinea lui Lipatti avea mai mult stilul unui activist de partid decat a unui om civilizat, asa cum era de asteptat de la un nume ca al lui. Multi ani mai tarziu citind cartea Generalului Pacepa *“Orizonturi rosii”* am aflat ca profesorul Valentin Lipatti avea de fapt ca adevarata vocatie functia de ofiter in Securitate. Pacepa, cap al securitatii in timpul lui Ceausescu, pana la urma s-a refugiat in 1970 in Statele Unite, unde continua sa traiasca si astazi. Descrierea facuta de Pacepa lui Lipatti, in culorile lui adevarate, nu m-a mai surprins de fel. Totusi este mare pacat, pentru ca ma simt dezgustat ascultand piesele de pian ale lui Dinu Lipatti, datorita acestei asociatii nefericite, mai ales ca fratele inca in viata a pianistului si aparatchik de securitate, probabil ca a beneficiat mult timp de drepturile de autor a inregistrarilor de pian ale fratelui mai mare.

APARATCHIKUL DE LA AMBASADA

Pe timpul intalnirii mele de la UNESCO din Paris, desigur, nu stiam nimic de activitatile sub acoperire ale lui Lipatti; cu toate acestea, nu puteam avea incredere totala in el dupa rabufnirea lui reprobabil de aroganta, incat, ca o precautie, m-am decis sa ma duc la Ambasada insotit de un prieten francez. L-am sunat pe Michel Davideau, prietenul meu dentist care locuia in apropiere si care a consimtit sa ma insoteasca la Ambasada Romaniei in dimineata urmatoare. Cum era de asteptat, Lipatti nu era prezent si nici viza pe care a promis-o. Eram asteptat sa ma prezint de unul singur si o voce iritata a inceput sa strige la mine in romaneste, intrebandu-ma de ce eram insotit? I-am raspuns, pe un ton calm, ca urma sa iau pranzul cu prietenul meu, dupa aceea. Cum i-am explicat, oficialul si-a cerut iertare in franceza ca a trebuit sa mi se adreseze in romaneste, ca si cum in limba noastra materna ar trebui sa latri ca sa fii inteles. Mi s-a spus sa sun in ziua urmatoare si am plecat, usurat ca lucrurile nu o luasera pe o panta periculosa, totusi foarte deceptionat de Lipatti: care ma gandeam ca manjea reputatia fratelui sau.

M-am ferit sa ma duc din nou la ambasada. Cu toate ca am sunat zile la rand, de fiecare data am fost amanat. Aceasta nu mai era o deceptie obisnuita, era o minciuna sfruntata si un abuz de putere, lipsind individul de drepturile lui elementare, iar in fapt, facandu-l sa fie respins de propria sa tara. Multumita vizei obtinute de la francezi mai aveam un ragaz pana sa gasesc o noua solutie.

Problemele se inmulteau. Nu mai puteam abuza de ospitalitatea verilor mei, asa ca m-am decis sa ma mut in alta parte. De altfel, apartamentul lor era in arondismentul 19, langa Buttes Chaumont, daparte de alte contacte. Sigur ca deja invatasem sa traversez zilnic Parisul , de la rasarit spre apus, de la Neuilly la Buttes Chaumont , in patru ore, bine inteles pe jos, dar nu puteam sa repet performanta de doua ori pe zi.

SORBONA NOAPTEA

Evenimentele au intarit prietenia mea cu Michael si Arlette cand am fost inchisi peste noapte chiar in interiorul Sorbonei, care era asediata de politia antiterorista.

A fost o experienta infricosatoare pentru mine chiar daca acum daca imi rememorez faptele o gasesc amuzanta, mai ales ca ne-a dat posibilitatea sa fim in mijlocul revolutionarilor. Totul s-a intimplat pe cand Michael ma conducea intr-una din seri cu masina lui de-a lungul cheiului Rive Droite, de la apartamentul lui la cel al verilor mei. Cum el asculta un post local de radio, dintr-o data a devenit foarte exaltat si mi-a spus:

“Stii Constantin, este pentru prima oara in istorie cand radioul francez transmite pe viu, fara cenzura, de pe baricadele din Cartierului latin.”

Fara sa ma consulte, Michael a virat peste Sena, de-a lungul cladirii Assemblee Nationale, pe bulevardul St. Germain si s-a indreptat spre Sorbona.

“Hai sa vedem ce se intampla in realitate”, a spus el.

Am lasat masina destul de departe, pe Rue des Ecoles, ca sa o ferim de eventualitatea de a fi incendiata de studenti si ne-am apropiat prudent de scena luptei, din partea unde se afla politia antiterorista. Acestia aratau mai degraba ca niste martieni in costumele lor antitero, ceva ce nu mai vazusem pana atunci si pareau ca nu ne baga in seama. Nu eram singurii privitori: batrane cocotate in balcoanele lor inspectau si ele strada de o parte si de alta. Mai multe portarese isi roteau gatul in dreptul usilor, ca niste berze curioase, in timp ce cainii lor latrau. De departe, cel mai interesant, a fost sa urmarim scenele de cealalta parte a baricadei, de partea temerarilor studenti. Ei aratau ca si indraznetul Gavroche, cu naframe legate deasupra nasurilor, pentru evitarea efectului direct al gazului lacrimogen, dar si pentru a-si asigura anonimatul. Am facut un ocol prevazator, prin rue Sufflot in Rue St. Jacques, ca sa ajungem in spatele ‘revolutionarilor’. Ei erau ocupati sa scoata pietrele din caldaram (celebrele *‘les paves’*, devenite simbolice), pe care le aruncau in politie. Ochii nostri au inceput sa lacrimeze. Atmosfera era electrizanta: vedeam o revolutie franceza in stil modern. Dintr-o data, politia ne-a incercuit. Panica i-a determinat pe studenti si pe cei care cascau gura sa se retraga in interiorul Sorbonei. De abia am apucat sa intram in curtea interioara a cladirii, cand portile masive s-au inchis in spatele nostru. Cladirea Universitatii parea ca o fortareata de necucerit: Oare politia va asedia Sorbona? Vor avea indrazneala sa o faca? intrebau studentii sfidator, siguri de traditia indelungata de autonomie a Universitatii: Sorbona a fost, din timpuri imemoriale ferita de interventia autoritatilor.

Ce eroare de calcul pentru noi sa fim implicati intr-o astfel de situatie. Ne simteam pierduti, dar nimeni nu parea ca ne baga de seama. Eram ingrozit la gandul ca politia ar fi dat jos portile masive si ar fi gasit acolo un student roman.

Asta le-ar fi dat apa la moara pentru propaganda lor, conform careia strainii si nu francezii erau in spatele revoltei. Ce s-ar fi intamplat daca as fi fost deportat, sau m-ar fi tinut un timp in inchisoare? Apoi bunul meu Monsieur de Lattre ar fi putut sa se gandeasca ca as fi fost de fapt un revolutionar. Ce dezastru! Michael era si el nelinistit: nu era normal pentru un bancher burghez sa se incurce cu studentii: seful lui i-ar fi pus la indoiala judecata si l-ar fi putut retrograda sau chiar destitui.

Nevestei lui, Arlette, nu parea sa-i pese de loc: ea era o “revolutionara innascuta”, prea absorbita de evenimente si parea ca se simte in elementul ei. Cum nu puteam influenta evenimentele nici din interior, nici din exterior, am decis sa ne perindam in lungul culoarelor. Amfitreatele traiau febra unor intalniri ad hoc, dar fara vreo structurare a dezbaterilor, fiecare strigand cat mai tare, ca sa incerce sa inchida gura celuilalt., cu fluieraturi si huiduieli, cu hohote si interjectii de-a valma. Comitete de actiune apareau ca ciupercile dupa ploaie.De fapt nu ar fi trebuit sa fiu surprins de rabufnirile isterice ale celor de stanga, cum numai cu cativa ani inainte, aceiasi activisti francezi de

stanga l-au impiedicat pe un scriitor roman din exil sa primeasca prestigiosul premiu Goncour, pentru cartea sa de fictiune despre exilul lui Ovidiu la Tomis. Aceasta naratiune istorica este de un dureros paralelism intre omnipotenta carmuire a lui Augustus din Roma Imperiala si regimul dictatorial comunist din Romania.Securitatea a avut grija sa raspandeasca zvonuri false despre asa zisul trecut legionar al autorului. Tinta acestor insinuari mincinoase nu era altul decat Vintila Horia, un diplomat roman dintre cele doua razboaie, acum traind la Paris. Presa franceza a preluat povestea si la pus la zid pe marele om, cu o ferocitate, care se poate asemana numai cu cea indreptata, cativa ani mai tarziu impotriva Generalului De Gaulle, in 1968. Tactica a dat rezultate, atat generalul cat si scriitorul au trebuit sa renunte.

‘VIVRE A DROITE’

Ne-am continuat drumul. Coridoarele erau intesate de desene graffiti, unul mai mai fantastic decat celalalt. Simbolurile marxiste abundau: pumnii stransi, ciocanul si secera si un portret al lui Trotki. Tot sistemul social pus sub semnul intrebarii, si ce forma mai buna putea sa ia aceasta tagaduire, decat caderea tuturor barierelor si tabuurilor. In cele mai intunecate colturi ale Sorbonei revolutionarii cu sange fierbinte isi eliberau excesul de hormoni.

“Ii vezi pe acesti tineri ?”, m-a intrebat Michael. “Ei sunt tineri din Neuilly si din arondismentul 16 si alte alte cartiere burgheze ale Parisului. Ei au fost primii pe baricade, dar in curand ei isi vor conduce Citroenul inapoi la confortul caselor parintesti, se vor spala, vor trage un pui de somn si se vor bucura de cina pregatita de mamele lor iubitoare, iar maine dimineata, pe deplin multumiti, vor lua totul de la inceput. C’est vivre a droite et penser a gauche. Este o palma rusinoasa pe fata parintilor lor.”

Nu am pretins ca inteleg: pentru mine era ca o secventa dintr-un film de Passolini.

Pe la 3 dimineata politia antiterorista a ridicat asediul. Revolutionarii s-au dispersat. Si noi ne-am putut indrepta spre confortul paturilor noastre. Ce norocos am fost, totusi, sa nu fi fost arestat si deportat. Sau poate temerile mele au fost exagerate, ca niste sechele paranoice din trecutul meu in paradisul comunist. Nu era comunism ceea ce doreau revolutionarii?. Eram prea amortit si prea obosit sa filozofez. Si eu m-am indreptat spre pat si am dormit adanc pana a doua zi la pranz.

In curand m-am simtit obosit si deprimat de toata agitatia Galica : era mijlocul lui Iunie si simteam ca pierd timpul si ca sederea mea nu mai avea nici un scop. Cu toate ca ma simteam ca intr-o cursa, simteam ca trebuie sa fac ceva si, cu nici un pret nu mai puteam abuza de ospitalitatea prietenilor mei. E adevarat puteam accepta o veche invitatie de a ma refugia in camera de servici din mansarda de la Neuilly, de marimea unui sifonier. Dar daca as fi fost violat acolo de ingerul meu pazitor, care s-ar fi transformat in diavol? Imaginatia mea debordase. Era timpul sa ma odihnesc!

CONSERVARE LA LUVRU

In cautarea unei activitati mai serioase, am hotarat sa vizitez laboratoarele de conservare si restaurare ale Muzeului Luvru, conduse de doamna Madeleine Hour. De asemenea am vizitat pe directorul responsabil cu conservarea monumentelor istorice de la Muzeul Monumentelor Istorice, la Palais de Chaillot. Am discutat cu ultimul depre maladie de la pierre si cat de important era sa folosesti pietre de constructie de la carierele originale, din care cladirile au fost ridicate initial. In Paris, restauratorii si arhitectii aveau mari probleme de rezolvat: cum carierele originale au fost fie

epuizate fie s-a construit peste ele, noile blocuri de piatra provenind din alte cariere, folosite la restaurare se degradau mai rapid, in urma unor reactii electrolitice, atunci cand acestea veneau in contact direct cu vechile placi de piatra. Mi-am continuat confesiunea catre directorul de la conservare, povestindu-i cum era sa pierd examenul de bacalaureat pentru ca mi-am permis sa citesc carti nerecomandate, cum a fost cea despre pesterile din Lascaux, a caror pereti conservau extraordinare picturi preistorice, descoperite in 1940 de catre Abbe Breuil. Pesterile Lascaux, tocmai fusesera inchise pentru public, pentru a evita pierderea lor definitiva, ele fiind atacate de niste ciuperci, generate de lumina artificiala si respiratia vizitatorilor.

“Ah”, a replicat directorul, “Nu poti sa vizitezi acest loc, nici chiar cei doi fii ai doamnei Madeleine Hour nu au fost lasati sa intre in pestera, atat timp cat ea era inchisa. Foarte putini vizitatori sunt admisi in pestera, si acestia sunt experti: ar trebui sa primesti aprobare de la directorul districtului de conservare, domnul Saradet, in Perigueux.

M-am consultat cu tanarul meu prieten, Didier, doctor la spitalul Cochin si am inceput sa compunem o scrisoare adresata domnului Saradet. In scrisoare mentionam ca sunt vizitator din Romania, licentiat in geofizica, interesat in fizica aplicata la probleme de conservare si arheologie, ca am facut cercetari in domeniul paleomagnetismului si am scris articole despre conservare. I-am spus despre marea mea apreciere pentru Lascaux, care aproape ca m-a costat pierderea bacalaureatului si ca nu sper sa mi se ingaduie sa o vizitez, dar ca totusi fac o incercare, in caz ca el crede ca interesul meu i se pare suficient pentru a justifica vizita. Da, am fost norocos: domnului Saradet mi-a raspuns si m-a rugat sa-l sun la biroul din Perigueux.

“Vino”, mi-a spus, “Dar cum ai sa ajungi la Perigueux acum ca este greva feroviarilor si trenurile nu circula. Ai cumva o masina?”I-am raspuns,

“Nu, dar am un prieten care ar putea sa ma conduca cu masina lui.”

“Bine, vino impreuna cu el.”

Didier era la fel de fericit pe cat eram si eu si foarte bucuros sa conduca tot drumul de la Paris pana in centrul Frantei. Am urmat drumul cel mai scurt spre Lascaux, fara sa ne oprim sa vizitam alte locuri pana la destinatie.

ETERNUL LASCAUX

Pestera Lascaux a fost subiectul unor mari controverse si a multor preocupari. Ea a fost descoperita pe domeniile familiei Montesqieux, descendenti ai marelui filozof din secolul al 18-lea si cum ei au fost proprietarii locului, au putut sa controleze, cel putin accesul vizitatorilor si sa-si asigure astfel un venit important. Avand in vedere imbunatatirea transportului public, aparitia automobilului si dezvoltarea turismului, cererea publicului de a vedea frescele a devenit enorma. Prin 1955 pestera a fost ‘modernizata’ pentru a face accesul mai usor pentru tocuri inalte, a fost luminata cu ajutorul electricitatii, aerisita, prin ventilare, pentru a ingadui respiratia fara ca vizitatorii sa transpire. Spectacolul a devenit o afacere pe banda rulanta de mari dimensiuni, un fel de precursor al Disneylandului, iar comertul local a inceput sa infloreasca. Toata lumea era multumita pana cand intr-o zi a inceput sa se dezvolte o ciuperca periculoasa gata sa invadeze toata pestera si sa distruga aceasta unica comoara de arta. Aceasta ciuperca, denumita “la maladie verte”, era Chlorobotys xanthoficacea , identificata la Institutul Pasteur. Au fost luate masuri drastice sa opreasca procesul

de proliferare a ciupercii si apoi sa incerce sa-l faca reversibil. Pana in momentul in care solutia a fost gasita vizitele au fost sistate. In 1968 inca nu era luata vre-o decizie cu privire la restaurare sau conservare, totusi exista o presiune din toate directiile pentru a se reconsidera inchiderea pesterii.Subiectul era delicat si sensibil din punct de vedere politic: era tocmai acea perioada cand am avut ocazia sa o vizitam.

Am o vie memorie a vizitei. Eram un grup de numai 5 persoane: un tanar istoric de arta, care se instruia pentru a deveni specialist in conservare si care era si ghidul nostru, prietenul meu parizian si cu mine, plus un cuplu de arheologi care completau micul nostru grup. Cunosteam frescele din monografii pe care le vazusem in Romania cand aveam 18 ani. Trebuia sa ma conving eu insumi foarte tare ca era realitate si nu era un vis, locul avand o enorma spiritualitate mistica, cu frescele tridimensionale infatisand scene de vanatoare cu zimbrii alergand goniti de vanatori intr-o urmarire acerba. Ocrul, galbenul, portocaliul si negrul aveau un extraordinar impact asupra retinei: umbrele noastre se proiectau ele insele pe peretii pesterii, ca si cum ar fi fost umbre ale artistilor hominoizi. Inima mea batea sa-mi sparga pieptul, si am simtit o durere ascutita, datorita starii emotionale in care ma aflam, fiind prima data constient de impresia foarte puternica pe care operele artistice ale omului preistoric le pot inca avea asupra omului contemporan.

Un anume sens de vesnicie m-a invadat si trecand in liniste dintr-o camera in alta, imaginea isi pastra atmosfera mistica.

Am promis sa scriu un articol depre Lascaux in Revista Monumentelor Istorice, din Bucuresti, pentru a atrage atentia compatriotilor mei asupra complexitatii problemelor ridicate de conservarea monumentelor istorice vechi. In acelasi timp, articolul ar fi fost un omagiu adus oaspetilor mei, care mi-au acordat prilejul unic da a vizita aceasta comoara de arta, acum inchisa pentru public. Ministerul Culturii Francez s-a hotarat in cele din urma sa faca un faximil al pesterii la scara naturala si sa il plaseze in subteran, in aceiasi zona, ca sa dea impresia obiectivului real, desi totul era realizat ca un décor de teatru, folosind cele mai avansate metode tehnologice de copiere color si in trei dimensiuni a originalului.

Pe drumul de intoarcere la Paris ne-am oprit pentru putin timp ca sa vedem castelele Blois, Chenonceaux, Azay-le-Rideau: cartile postale ilustrate pe care le primisem in Romania au prins deodata viata.

DOMNULE PROFESOR, INVITATIA DVS MAI STA IN PICIOARE?

Posta franceza era tot in greva: numai telefonul functiona. Era sfarsitul lui Iunie si deodata mi-am amintit ca profesorul Creer, in timpul sederii mele la Newcastle, m-a intrebat daca nu cumva mi-ar placea sa ma intorc ca student vizitator. L-am sunat pe Ken Creer si l-am intrebat daca propunerea lui mai era valabila. I-am spus ca nu ma pot intoarce in Romania, deoarece viza mi-a expirat.

‘ Suna-ma poimaine.”

Am facut-o.

“Poti sa vii pe timpul verii, iti vom asigura cazare gratuita, capacitati de cercetare si o diurna de o lira .”

Eram in al noulea cer: ma puteam intoarce curand la Newcastle si sa ma apuc de ceva adevarat - sa lucrez in paleomagnetism!

Prietenul meu englez m-a insotit la consulul britanic pe rue d'Auguessau, in Faubourg St. Honore. El mi-a sponsorizat viza de reintoarcere in Anglia: era un fel de complicitate intre noi, intre timp devenisem revolutionari parizieni get beget. Transportul feroviar era inca in greva. Icoanele mele romanesti au fost cele care mi-au asigurat biletul de avion spre Newcastle. M-am intors din nou, in mod cu totul neasteptat, exact la trei luni de cand pusesem prima data piciorul in Newcastle.

Eram in luna Iulie a anului 1968.

CAPITOLUL 4
DIURNA DE O LIRA

‘All Science is either Physics, or stamp collecting’

(Lord Rutherford)

CU O LIRA PE ZI, LA NEWCASTLE

Intoarcerea mea la “vatra” mi-a dat o impresie de deja vu. De data aceasta chiar Dr. Collinson m-a asteptat la aeroport..

“Ce placere sa te avem din nou printre noi”, a spus Collinson.”Cum a fost Parisul?”

“Ingrozitor”, am replicat, doar acum isi recapata ceva din normalitate: doar o multime de revolutionari si de gaz lacrimogen. Sunt bucuros ca m-am intors in Anglia.”

“Bine ai venit.!”

Am fost condus la acelasi frumos penthouse, proiectat de Sir Basil Spence, cu vederea ei panoramica superba asupra Universitatii si Centrului Civic. Aceasta rezidenta prestigioasa era destinata mai degraba pentru oaspeti importanti, decat pentru studenti vizitatori ca mine. Totusi, Keith Runcorn, seful scolii, era un om practic: el a realizat ca era mult mai ieftin pentru scoala sa trimita un Visiting Profesor la un hotel in oras si sa-l tina in schimb pe tanarul Visiting Student roman in penthouse pentru toata vara, decat invers. Acest punct de vedere, cum aveam in curand sa descopar, nu era prea apreciat printre profesorii scolii.

Colegii mei studenti din Newcastle erau foarte simpatici, foarte muncitori, bautori seriosi, una peste alta, o companie entuziasta. Am reusit cu usurinta sa ma integrez, ca si cum as fi fost acasa, avand resedinta la ultimul etaj al Scolii de Fizica. Penthousul era doar cu un nivel peste Common Room (sufrageria), unde englezii (cadre didactice si studenti laolalta) isi luau ceaiul cu sfintenie de doua ori pe zi. Era un prilej de osmoza a ideilor si un prilej de cunoastere reciproca, asa cum aveam sa gasesc in toate facultatile din Marea Britanie. Laboratoarele de paleomagnetism erau la parter si subsol, cu un acces direct spre Clubul Uniunii Studentilor. Fix la 10 seara, un grup de doctoranzi, care includea pe Derek Fairhead (acum profesor la Leeds) si Bill Sowerbutts (acum profesor la Universitatea din Glasgow), se duceau pentru o halba de bere bruna de Newcastle, pana la inchidere, care era la 10,30. Aveam grije, in acest scurt ragaz sa dam pe gat cateva halbe, o afacere esentiala de culoare locala. Dupa aceea, cativa dintre noi se intorceau in laborator pentru a continua munca pana la miezul noptii. Era o atmosfera extraordinara, la celalalt pol al Pamantului, in comparatie cu sectia de Geofizica a Institutului de Petrol Gaza si Geologie din Bucuresti: relatiile dintre profesori si studenti erau informale si insufletitoare, studentii erau devotati cercetarii la care lucrau, aparatura era din abundenta si predomina un spirit de creativitate.

Diurna mea de o lira s-a dovedit indestulatoare pentru nevoile mele si cum cazarea, incalzirea, apa si electricitatea erau acoperite de catre Universitate, mancarea era singura mea cheltuiala. Am gasit

cantina Uniunii suficienta pentru nevoile mele si in curand m-am obisnuit cu placintele cu carne si rinichi, ‘toad in the hole’, ‘Yorkshire pudding’ sau placinta cu mere. Cheltuiam doi shilingi si sase pence pe pranz si uneori ma duceam in oras ca sa ma tratez cu o friptura adevarata si cartofi prajiti pentru cinci shilingi. Cei 15 shilingi ramasi pe zi ii economiseam ca sa trimit pachete cu mancare parintilor mei in Romania.Ei isi faceau griji de cat de bine o duceam pe pamant strain si au incercat sa ma determine sa ma intorc acasa. Le-am raspuns ca eram multumit, iar daca autoritatile de la Bucuresti imi aprobau viza, as fi venit acasa prin Septembrie, la incheierea stagiului de student vizitator (visiting reserch student) din Newcastle. Scoala de Fizica a inaintat o adeverinta Ambasadei Romaniei de la Londra, unde se aducea la cunostiinta statutul meu de student in Anglia, iar in paralel, saracul meu tata incerca, cu disperare, sa obtina un ajutor de la birocratia comunista si chiar dela Liviu Constantinescu, fostul meu profesor, dar in zadar. Acesta, departe de a incuraja fostul sau student in initiativa lui de cercetare, s-a comportat in cea mai buna traditie a nomenklaturistului facandu-l pe bietul meu tata, iesit la pensie sa faca indelungat anticamera, doar ca sa se eschiveze de responsabilitatea care ii apartinea. Era o lupta obositoare si nedreapta pentru cineva de varsta si demnitatea bietului meu tata, care se umilea pentru mine, pentru a-mi regulariza statutul de student roman in Anglia..

FISH ‘N’ CHIPS

Newcasttle nu implica doar munca pe rupte, dar si destindere pe masura. Mai multi colegi, au incercat pe rand, sa ma familiarizeze cu realitatile Angliei contemporane, in care am plonjat si eu cu mare entuziasm. Ieseam in unele zile si in toate sfarsiturile de saptamana ca sa descopar frumusetile orasului si a imprejurimilor lui sau uneori vizitam locuri mai indepartate in inima tinutului Northumberland.

Unul dintre punctele programului meu educational a fost o vizita la un bar de fish’n’chips (peste si cartofi prajiti): Imi este viu in memorie codul gras facut pane si inmanat intr-un servetel de hartie, care servea si de farfurie si de sters la gura;

“Unde sunt cutitul si furculita?”, am intrebat.

“Nu exista asa ceva!”, mi-a raspuns colegul vesel, bucuros sa mai bata un cui in ceea ce credea el sa fie insularitatea mea comunista.

Am contemplat pentru cateva minute bucata de peste unsuros, gandindu-ma la felul in care urma sa il mananc, apoi a trebuit sa fac asa cum mi s-a spus, sa-l mananc cu degetele, in cea mai buna traditie populara si contrara educatiei mele dintr-o tara marxista. Privirea mea buimacita de tanar chinuit, mi-a intensificat si mai mult starea de umilinta. Nu-mi puteam sterge degetele de servetelul deja imbibat in ulei, asa ca am cerut un alt servetel:

“Ce irosire!’, mi-a replicat mentorul meu adhoc, care a inceput sa-si linga degetele intr-un fel de initiere, pe care totusi, in acel moment, am avut impresia ca a fost regizata.

“Cu siguranta Anglia era o tara mult mai civilizata” mi-am repetat in sine.

‘CLOSE HOUSE’

Close House era cladirea laboratorului paleomagnetic pe care Scoala de Fizica il construise la tara, departe de orice interferenta geomagnetica, inerenta infrastructurii oraselor. Un generos binefacator lasase Universitatii din Newcastle o mare cladire, construita in stil Georgian, inconjurata de parcuri concepute de peisagistul Capability Brown, in secolul al 18-lea. El insusi de bastina din Northumbria, inspiratia lui in arhitectura peisajistica isi avea radacinile chiar de la mirificul taram de la tara, unde el se nascuse. Close House era situata la o oarecare distanta de cladirea principala, discret ascunsa intr-o poiana cu mesteceni. Cladirea a fost in mod special construita din materiale ne-magnetice, ca sa se evite orice interferenta cat de mica cu masuratorile fine de magnetism remanent pe esantioane. Asemenea materiale speciale din aceasta contructie includeau cuie, sarme, manere de usi, chiuvete de bucatarie, tevi, etc. Laboratoarele erau in plan deschis, fara pereti despartitori, cu bucatarie si dormitoare alaturate, pentru a putea fi folosite de cercetatorii, care stateau cateva zile pana la cateva saptamani. Am fost in cateva expeditii la laboratoarele de la Close House. Dupa ce am fost invatat cum sa folosesc aparatura, am fost lasat sa ma descurc singur. Cateodata eram singur zile intregi, avand destule conserve si biscuiti, Nescafe si lapte praf pentru a-mi acoperi nevoile de baza. Aceste sesiuni de cercetare, au fost o experienta minunata, in care am putut sa ma concentrez in liniste, si au condus la primele mele rezultate paleomagnetice facute asupra unor esantioane provenite din dealurile Cheviot din Northumberland.

BEATLEMANIA

La sfarsitul anilor 60 Londra era in plina exaltare, iar in Newcastle era o atmosfera identica. Era o molipsitoare joie de vivre , cu petreceri improvizate, fara sfarsit, cateva dintre acestea avand loc chiar in Common Room (sufrageria) Scolii de Fizica. Beatlemania se dezlantuise si era aproape de varful clasamentului muzicii pop. Dupa perioada stricta a regimului marxist Romanesc, am simtit dintr-o data o mare eliberare, care nu numai ca ma energiza, dar ma si inspira. Intr-un timp scurt am ajuns sa recunosc slagarele formatiilor din varful muzicii pop si dansam ca un nebun: la fel se comportau conferentiarii, profesorii si secretarele - cu totii eram ‘camarazi’, sau mai bine zis ‘puisor’, ca sa folosesc expresia localnicilor de origine Geordie.

“Ce mai faci puiule?”

“La cine te referi? La mine ‘puiule’? Las-o balta - eu am o diploma de la Universitatea din Bucuresti!’

“Cui ii pasa?”

Totusi, colegii mei geofizicieni nu cunosteau “perinita” ; a trebuit sa-i invat acest neobisnuit dans romanesc. Asa ca am dat o petrecere, unde toata Scoala a venit sa se initieze in muzica de nai si in dansul cu batista. Retinerea anglo-saxona a fost aruncata in vant si pentru moment, ne sarutam ingenunchind pe podea, fara sa fie nevoie sa ne imbratisam pe ascuns in gangurile magazinelor de incaltaminte, asa cum era obiceiul in oras. Runcorn, la randul lui, a facut senzatie cand si-a sarutat secretara.

PROHIBITIE DUMINICALA

Nick Gant, prietenul meu, roscat si pistruiat, era fiul unui doctor din Londra. El avea o duba comerciala marca Maurice, fara geamuri pe partile laterale din spate, ‘ca sa plateasca mai putine taxe’. Afland ca ma intorceam in Romania in Septembrie, el s-a oferit sa ma ia in excursii la sfirsit

de saptamana ca sa vedem locuri noi. Intr-unul din sfarsiturile de saptamana am trecut granita in Scotia si ne-am oprit la Edinburgh.

In comparatie cu Newcastle, unde cladirile Georgiene, din secolul 18 erau inca acoperite de o crusta de fum negru din timpul revolutiei industriale, in Edinburgh, prin contrast, cladirile erau placute la vedere, de o culoare crem deschisa. Strazile capitalei scotiene erau largi, la aceiasi scara cu bulevardele pariziene, cu o panorama larga: Edinburgh avea alura unui oras european. Abia cand urcam panta spre castelul medieval al orasului stilul Anglo-Saxon incepea sa se desluseasca. Aici arhitectura era foarte diferita de cea a Angliei, si cu toate ca era mai putin elaborata, imi amintea de farmecul castelelor pe care mi le imaginasem citind romanele lui Sir Walter Scott. In acea insorita zi de vara orasul Edinburgh arata maiestuos si plin de viata. Fiind Duminica si destul de torid pentru o zi de vara scotiana, am intrat intr-o bacanie unde am vazut pe rafturi cateva sticle de bere.

“Ce ai zice sa comparam berea scotiana cu berea bruna din Newcastle?”

De abea facusem gestul sa iau o sticla cand am fost brusc oprit:

“Imi pare rau domnule, asta nu este de vanzare!’ a spus o voce cu un pronuntat accent local, cu silabe guturale.

“De ce nu?”, am intrebat, in accentul meu romanesc cu vocale deschise, care suna mai apropiat de limba latina.

Probabil ca a crezut ca eram un vanzator italian de inghetata din Edinburgh, asa ca mi-a dat o explicatie seaca:

“Pentru ca azi e duminica, domnule!”

“Ah”, am spus, “Ce legatura are asta cu a nu vinde bere intr-o zi de Duminica?”

“Aceasta e legea locului, domnule”.

Si ce daca, experienta mea din Romania imi spunea ca regulile sunt facute ca sa fie pacalite. Nu doream sa renunt cu usurinta, chiar acum cand spiritul meu de contrabanda iesea la suprafata. In definitiv, nu existau martori la tranzactia nostra ilegala: nu era nimeni in magazin, altcineva decat proprietarul si cu mine.

“Vezi?’, i-am spus, incercand sa-l conving,”Chiar in Algeria, unde mahomedanilor le este interzis alcoolul, daca arati un pasaport strain, ei iti vor vinde o sticla!. Sunt sigur ca si dumneata poti sa faci acelasi lucru pentru un strain.”

Ca sa dovedesc cele spuse am fluturat, in fata ochilor lui, pasaportul meu romanesc.

“Fereasca Dumnezeu!” a strigat bacanul.

Si cum scotianul incepuse sa se uite urat la mine, si stiam din romanele lui Sir Walter Scott ca aprozii scotieni puteau sa fie foarte fiorosi, am batut rapid in retragere. Am parasit magazinul cu mana goala, setos si frustrat. Cum scotienii s-au dovedit a fi cetateni care se supun neclintiti legii, ei ar fi fost croiti pentru un regim comunist, unde dogmele nu trebuiau puse la indoiala, doar urmate orbeste.

Spiritul latin si comunismul niciodata nu s-au potrivit foarte bine: cu timpul Marxismul era menit sa se dilueze. La aceasta perspectiva luminoasa, fata mi s-a destins cu un suras, in timp ce continuam pe indelete, plimbarea mea de dupa amiaza din capitala Scotiei.

ROMANA SAU MAGHIARA

Biblioteca scolii de fizica era foarte bine dotata cu carti si reviste de specialitate, iar bibliotecara era foarte prietenoasa, eficienta si priceputa. O cunosteam de pe vremea cand eram in Romania si ea imi trimetea o multime de articole stiintifice care au stimulat interesul meu pentru paleomagnetism. Era o satisfactie incomparabila sa ma adancesc in bogatia acestei biblioteci si aveam senzatia ca odata reintors in tara, nu voi mai fi capabil sa frunzaresc ani de-a randul nici o revista de specialitate din occident. La intoarcerea la Bucuresti, numai seful departamentului avea abonament la vre-o doua reviste, pe care le tinea sub cheie, pana cand nu mai erau de actualitate. Aceasta practica restrictiva, ii acorda privilegiul profesorului sa fie avantajat fata de semenii sai si devenea un joc al puterii, care era Nemesis-ul nostru stiintific.

Ori, la Newcastle, de cate ori aveam un moment de libertate dupa munca din labortor ma duceam la biblioteca centrala universitara: aici bibliotecara era o doamna nostima intre doua varste care zambea cu o atitudine materna. Afland ca sunt roman m-a intrebat imediat:

"Spune-mi ce limba vorbiti in Romania, maghiara?" O intrebare socanta, asa ca a trebuit sa ma ciupesc ca sa imi cred urechilor.Am chibzuit:

"Oare ea a incercat sa se refere la faptul ca vorbim ungureste ca o limba straina, sau ca o limba nationala? sau, vivceversa, ca de fapt in Ungaria se vorbeste romaneste, sau ca limba romana nici nu exista?"

Ea continua sa zambeasca, pe cand eu incercam sa-mi formulez raspunsul, care se cam lasa asteptat.

"Poate ca este de necrezut si chiar extraordinar, dar va pot confirma ca in Romania noi vorbim romaneste!"

"Asa", zise ea, "Aveti, deci, o limba proprie, a voastra, in Romania!"

Saraca de ea, cu siguranta ca se gandea la bietii scotieni, peste granita de Newcastle, care au fost constransi sa adopte engleza, limba cotropitorilor lor, pe cand romanii erau mult mai rezistenti decat scotienii: ei nu ar fi renuntat la limba lor numai dupa cateva incaierari la granita. Ei au luptat timp de 2000 de ani sa-si pastreze identitatea lor latina, dupa retragerea Romana din Dacia. Hoardele invadatoare din Asia (gotii, hunii, gepizii, avarii, slavii, bulgarii, ungurii, pecenegii, cumanii, tatarii si in final turcii) cu totii au incercat sa impuna limba lor romanilor, dar noi am continuat sa vorbim intr-un grai Latin, sa ne pastram legaturile romane, ca un fel de 'colac de salvare', sau o punte spre civilizatia occidentala. Pentru cei mai multi romani din Transilvania, limba maghiara era limba hunului Attila - 'Biciul crestinatatii". Nu a fost oare Hitler asemanat de britanici cu un 'hun' in timpul celui de-al Doilea Razboi Mondial? Dintr-o data am realizat , ca inceperea unei cruciade culturale la Newcastle aveao o importanta cruciala pentru Romania, iar in ceea ce ma privea pe mine aceasta imi facea o placere deosebita.

ROMANIA VINE LA NEWCASTLE

Iata cum ideea unui ‘one-man festival’ mi-a venit in minte: am denumit-o: ‘*Romania vine la Newcastle’*. Un eveniment care pe o durata de 10 zile ‘ar fi trebuit sa curete aerul si sa lamureasca lucrurile’, pentru ca toata lumea sa afle ca avem o identitate, ca suntem pe harta lumii si ca avem o contributie mondiala la mult ponegrita notiune de ‘cultura’.

Trebuia sa o iau de la zero, dar de unde sa o incep? Trebuia ca totul sa fie facut repede, mai ales ca sejurul meu la Newcastle se termina in doua luni. Am scris la mai multe institutii in Romania: biserica Ortodoxa Romana, Muzeul de Arheologie din Bucuresti, Scoala de Arhitectura, rugandu-le sa-mi trimita fotografii pentru o expozitie in Newcastle, Academiei Romane sa trimita niste carti, parintilor mei sa-mi trimita colectia de diapozitive. In trei saptamani aveam material suficient pentru o expozitie: carti si fotografii, filme si diapozitive pentru a tine conferinte.

Toate acestea urmau sa fie anuntate si structurate intr-un program. Am cerut ajutor la Uniunea Studentilor si curand Peter Micklethwaite, un student la masterat in Biologie a venit sa-si ofere serviciile pentru a organiza diferitele evenimente. Ne-am dus la decanul Scolii de Arhitectura de la care am primit cu imprumut mai multe panouri de expozitie, pe care le-am amplasat strategic in holul Uniunii Studentilor si pe care am montat fotografii. Aceste panouri au fost amplasate strategic in foyerul cladirii, in drum spre cantina studenteasca, unde fiecare ar fi avut sansa vrand, nevrand sa dea ochii cu expozitia mea. Ken Hale, conferentiar de arhitectura peisagistica, m-a ajutat si el sa montez expozitia, care era organizata pe mai multe tematici: arhitectura, arheologie, biserica ortodoxa, etc., fara sa fie uitate frumusetile feminine din Romania incepand din Paleolitic (o zeita a fertilitatii) pana la timpurile moderne (sora mea Alexandra Veronica purtand o bluza romaneasca, care imi reamintea de la Blouse Roumaine de Henri Matisse). Amfiteatrul a fost inchiriat pentru filme si prezentari de diapozitive. Standul de carti insotea expozitia de fotografii. Un poster cu linogravuri conceput rapid si foi volante cu programul celor zece zile de festival, a completat efortul. *“The Courier”*, saptamanalul uniunii studentilor, a facut reclama festivalului publicand si o reteta culinara romaneasca.

Nu am avut timp sa ma odihnesc sau sa evaluez succesul acestei aventuri. Daca ar fi trebuit sa ma iau dupa numarul participantilor, poate as fi fost dezamagit, participarea la conferinte fiind scazuta, ca si cea de la expozitie, si de ce ma rog entuziastilor bautori de bere bruna sa le pese de ruinele Romane de pe Dunare, sau de frumusetile neolitice? Acelora care le-a pasat au fost in parte reticenti la ceea ce ei considerau gresit sa fie o propaganda comunista, si nu de fapt o initiativa particulara, nascuta din revolta impotriva ignorantei. Totusi, pana la urma, nu numarul a contat ci ceea ce am vrut sa arat si impresia care a lasat-o, nu numai in Universitate dar si in afara ei: s-a declansat o reactie in lant, extraordinara, din care au rezultat beneficii si satisfactii neasteptate.

ATASAT CULTURAL

Atasatul cultural al Ambasadei Romaniei, Stefan Nastasescu, a venit in persoana de la Londra ca sa vada expozitia. Intalnirea orchestrata cu grija intre persoane de o convergenta improbabila, dintre tovarasul Nastasescu si M F Mavor, un maior pensionat din Armata britanica, care era seful adminastrativ al Scolii de Fizica, a avut drept efect urgentarea cererii mele de viza de intoarcere in Romania, expirata inca dela Paris. Aveam nevoie de binecuvantare oficiala pentru acest “fait accompli” al studiilor mele din Anglia si aceasta era greu de obtinut retrospectiv. Aici, festivalul

'Romania vine la Newcastle' a rezolvat problema, chiar daca initial nu acesta a fost intentia: am fost socotit drept un 'baiat bun', care merita batut pe umar, decat sa fie batut cu batul la fesa.

Totusi, fara eforturile neobosite ale bunului meu tata de a stabili legaturi cu birocratia in Bucuresti pe care sa-i flateze cat mai convingator, hartiile mele nu ar fi fost in ordine. Era important nu numai pentru mine, dar si pentru familia mea de acasa, sa se clarifice statutul meu si in acest fel sa se evite orice neplaceri sau retributii.

Ce a rezultat din aceasta intalnire cu oficialul ambasadei am primit nenumarate invitatii de a vizita Ambasada din Londra pentru a fi prezent la intalniri oficiale. Nu eram foarte incantat de aceasta perspectiva, pe de o parte pentru ca nu faceam parte din nomenclatura, si pe de alta parte experienta avuta la Ambasada de la Paris si cu Lipatti mi-a lasat un gust amar. Mai mult de atat, ca un om liber, cum ma consideram, eram indreptatit sa fac o alegere si sa nu merg. In plus deplasari cu trenul la Londra erau prohibitiv de scumpe pentru bugetul meu – echivalentul diurnei pe opt zile, un lux greu de conceput.

POSTUL REGIONAL DE TELEVIZIUNE TYNE TEES

Intr-o dimineata in timpul festivalului, secretara scolii a alergat spre mine teribil de agitata:

"Te rog sa suni imediat studiourile televiziunii Tyne Tees pentru ca vor sa vorbeasca cu tine!". Avea o privire pe care pana atunci nu o mai vazusem, dar in acel moment nu i-am dat nici o importanta.

In Romania aveam televiziune, dar acasa nu aveam televizor din trei motive principale. In primul rand eram prea preocupati sa supravietuim si voiam sa fim mai selectivi, preferand sa mergem la anumite filme, piese de teatru sau concerte, sau sa citim o carte, decat sa urmarim prostiile oficiale din cutia televizorului. In al doilea rand, programele televiziunii romane erau pline cu cea mai plictisitoare si asidua propaganda, de care eram satui, si oricum, aveam toate acestea in ziare, le ascultam la radio, la munca, si sa nu uitam de lozincile de pe strazi. In al treilea rand, cumpararea unui televizor ar fi costat o avere, aproximativ cat salariul tatalui meu pe 6 luni, iar noi de abia aveam bani de mancare: ideea cu televiziunea mi se parea deplasata.

Nu am fost foarte entuziasmat de telefonul de la studiourile televiziunii Tyne Tees. Aceasta nu era insa si opinia lui Marion, secretara scolii de Fizica: ma tot batea la cap:

"Le-ai telefonat?"

Pana la urma m-am conformat, pentru ca mi-am dat seama din cele cateva emisiuni la care m-am uitat, ca in Anglia, totusi, programele de televiziune erau oarecum diferite de cele din Romania. Nu devenisem inca dependent de televizor; in afara de asta, la inceputul sederii mele in Anglia de abia puteam urmari ce se spune la televizor, pentru ca se vorbea mult prea repede pentru mine.

NU S-A SCHIMBAT PREA MULT!

Studiourile de televiziune doreau sa ma prezinte la ora maxima de vizionare, cu un talk-show in programul de actualitati regionale: as fi cumva de acord sa dau un interviu? Da, as fi de acord. Mi-au spus sa ma prezint cu mult inainte de emisiune. Mi-au oferit un ceai ca sa ma linistesc, desi nu aveam emotii si nu pricepeam de unde aveau ideea asta - poate alte persoane aveau emotii in timpul interviurilor, dar nu era cazul meu. Reporterul mi-a spus ca ei auzisera despre festivalul one-men-show, si drept rezultat, ei au strabatut strazile din Newcastle cu un cameraman care sa puna autohtonilor doua intrebari cheie:

“Ce stiti despre Romania? si “care este capitala Romaniei?’

“Ati dori sa comentati pe marginea raspunsurilor pe care le-am primit?”

“Desigur”, am raspus, “Nici o problema!”

Asa ca ne-am indreptat spre studio, care transmitea pe viu si am auzit redactorul facandu-mi o prezentare si de asemenea comentand despre ceea ce fusesem deja informat si anume investigatia de pe strazile din Newcastle. Apoi am vazut imagini cu cetateni prezentabili, care isi chinuiau capetele lor de Nothumbrieni sa raspunda:

“Capitala Romaniei? Este cumva Zagreb? Nu, este cumva Budapesta?, Nu? Nu stiu!”

Doar putini au raspuns cu incredere “Budapesta”, care se potrivea de minune cu perla bibliotecarei de la Universitate (Dumnezeu sa o binecuvanteze!), care credea ca vorbim ungureste in Romania!

“Cata dreptate avea, vezi? Toata lumea spune acelasi lucru, asa ca ea trebuie fie adevarat!”

Urmaream fara sa-mi cred urechilor, pana cand un barbat veteran din cel de- al doilea Razboi Mondial a spus:

“Nu stiu prea multe despre Romania, Stiu doar ca este o tara comunista si nu este o tara libera”.

“Ce bun simt la omul acesta, domnule - el nu stia mare lucru, dar stia esentialul”, m-am gandit.

“Acum”, a intrebat acum reporterul,”Ati putea sa comentati despre ce a spus ultimul interlocutor?”

Am reflectat rapid: Cum sa pot imbecilule? Cum urma sa ma intorc in Romania, cum as fi putut sa-mi permit sa afirm ca nu era o tara libera? Ar fi fost un gest sinucigas daca as fi afirmat asta.

Trebuia sa dau un raspuns rapid:

“Bine”, am raspuns, “Prima vizita in Anglia a unui roman a fost a lui Petru Cercel, Domnul Moldovei, in vremea reginei Elisabata I. Dupa cate vad, pana in timpul reginei Elisabeta a II, cunostiintele despre Romania nu par sa se fi imbogatit prea mult.”

Nu am terminat bine fraza, ca regizorul, care controla interviul a facut un semn cameramanului cu mana sa stanga lovind-si bratul drept si in secunda urmatoare emisiunea a disparut de pe ecran. Aceasta a fost toata transmisia alocata si reporterul m-a condus inapoi la aceeasi masa mica din apropiere, unde avusesem prima discutie la o ceasca de ceai.

“Multumim foarte mult, apreciem faptul ca ati venit. Ati fi multumit cu un onorariu de 25 de lire?”

Am fost inmarmurit: Nu stiam ca se platea pentru astfel de interviuri la televizor. Am raspuns afirmativ:In fond cele 25 de lire reprezentau diurna mea pe aproape o luna la Newcastle. Cu 19 lire imi puteam cumpara un costum de haine de gata de la magazinul de confectii “Burton” , mai ales ca intre timp costumul meu de haine din Romania incepuse sa arate cam obosit.

Inainte de a pleca din studio, acesta a fost invadat de telefoane.

“Doriti sa raspundeti la ele?”

Mai intai ra un cuplu care si-a facut vacanta in Romania si mi-au spus ce mult le-a placut - Le-am raspuns ca sunt incantat, si tot asa am continuat mai departe, pentru catva timp, cu tot felul de platitudini de genul acesta.. Mult mai stimulant a sunat vocea unei tinere fete care dorea sa faca cunostiinta cu mine. Ne-am intalnit si nu am fost dezamagit.

“Ce am facut oare sa merit aceasta atentie, asa dintr-o data?”

Multe se vor intimpla insa la intoarcerea mea la Scoala de Fizica. Peste noapte am devenit fara sa vreau o celebritate, cu toate ca nu ma consideram sa fiu altfel decat deunazi:

“Oarece Dumnezeu i-a lovit?”

Imediat ce mi-am facut aparitia in Common Room, la cafea, toata lumea a inceput sa se agite si sa fie neobisnuit de pritenoasa, incercand sa infiripe un dialog cu mine, chiar si cei mai constipati dintre profesori (si erau cativa la Fizica Solidelor, caci nu degeaba se chema “a solidelor”) au inceput sa-mi acorde atentie. Numai cu o zi inainte se faceau ca nu ma vad, fiind considerat un strain intrus, care ocupa ‘ilegal’ penthouse-ul. Dupa acest eveniment sederea mea in acest apartament luxos a inceput sa capete legitimitate:

“Nu vezi ca a aparut si la televizor si doar a venit in tara asta doar ieri, asta inseamna ca trebuie sa fie bun!”

ROMANA PENTRU OMUL DE AFACERI

De la Laboratorul de lingvistica al Universitatii din Newcastle s-a telefonat la Departament; ma vazusera la televizor si doreau sa stie daca as fi de acord sa inregistrez o caseta pentru biblioteca lor fonetica cu o lectie in limba romana: ei aveau o inregistrare in ‘ungureste, dar nu in romaneste’.

“Trebuie sa rezolv aceasta omisiune!”

“Sigur ca da!”!

Mi s-a inmanat un text dela “Linguaphone” intitulat *“Franceza pentru omul de afaceri”* :

“Ati fi dispus sa adaptati textul pentru limba romana si apoi sa-l inregistrati in laboratorul nostru?”

Am fost de acord inainte sa realizez cata munca imi va cere o astfel de lucrare. Era vorba de aproape douazeci sau chiar mai multe lectii, pas cu pas, pe care le-am tradus cu grija si le-am adaptat in manuscris in romaneste, lectie de lectie. Pe masura ce preparam noul text, ma duceam la laborator si faceam inregistrarea lui. Am fost foarte multumit de faptul ca m-au platit cu 30 de shilingi pe ora adica o ;ira si jumatate. In felul acesta eram in stare sa trimit mai des pachete acasa, cum diurna mea zilnica crescuse cu 250%.

In curand am terminat setul complet de lectii, care l-am intitulat *”Romana pentru oameni de afaceri”,* iar manuscrisul l-am trimis prin posta tatalui meu la Bucuresti, rugandu-l sa-l dactilografieze si sa mi-l trimita inapoi in Anglia. Tatal meu a fost partenerul meu cel mai de incredere in toate incercarile mele: ma puteam baza oricand pe vorbele sale si manuscrisul batut la masina s-a intors repede: acesta continea spre marea mea surpriza, 200 de pagini batute cu spatii duble. M-am uitat la volumul de munca fara sa imi creada ochii, nereusind sa-mi imaginez cum am

fost capabil sa ma implic intr-un volum asa mare de munca, in mai putin de o luna. Nu puteam sa las efortul facut la laborator sa se sfarseasca aici: trebuia sa public cartea.

I-am vorbit sefului Departamentului de Lingvistica de intentiile mele si spre surprinderea mea, mi-a spus ca drepturile de autor le apartin, asa ca nu puteam sa public textul. El urma sa consulte chiar avocatul universitatii asupra acestei probleme. Eu nu aveam timp de avocati. In familia mea erau cativa avocati si un stra-unchi care a fost judecator, asa ca nu am fost impresionat, si nici nu m-am gandit nici o clipa ca trebuia sa fiu impresionat. De ce era nevoie ca prietenul lingvist sa consulte un avocat, nu intelegeam? I-am spus ca pana una alta mi-au fost platite sesiunile de inregistrare, dar nu si editarea si traducerea textelor si daca cineva ar fi trebuit sa aiba drepturile de autor atunci ar fi fost Linguaphone din Londra. Avocatul lui mi-a dat dreptate in acest schimb de pareri. Uite cum entuziasmul meu m-ar fi dus in bucluc? De fapt, ma gandeam ca a face un nume bun Romaniei punand tara pe harta era mult mai important decat o controversa avocateasca.

Londra era la o distanta de circa 6 ore de Newcastle si 8 lire biletul, dus-intors, cu vagonul de clasa a doua. Mi-am luat manuscrisul sub brat si m-am indreptat direct spre St Martin's Lane, langa Trafalgar Square, unde era sediul firmei Linguaphone. In stil pur romanesc, nu mi-am stabilit ca masura de precautie, o intalnire, si am ajuns neanuntat, pe la ora pranzului, la biroul firmei.

"Pe cine sa anunt?" m-a intrebat secretara:

"Pe domnul Constantin Roman de la Universitatea din Newcastle si Universitatea din Bucuresti".

Baronul Sir John Marling, era fondatorul si proprietarul Linguaphonului. Am fost introdus in micul sau birou, plin de hartogarie editoriala. El era colonel in rezerva, educat la Academia Militara de la Sandhurst, cea mai distinsa scoala de acest gen din Anglia si poate din lume, iar acum isi conducea aceasta companie la Londra si in acelasi timp domeniile lui din Berkshire si Gloucestershire. Vorbea curent franceza, ceea ce a usurat mult conversatia noastra, si in plus avea o mare pasiune pentru istoria si civilizatia europeana. Parea sa nu il deranjeze faptul ca vizita mea nu fusese anuntata din timp: cum era vremea pranzului, ne-am inceput intalnirea de afaceri chiar la niste mancaruri italienesti, la un restaurant simpatic, dupa colt de biroul lui. Sir John era surescitat de aparitia mea brusca. Retrospectiv banuiesc in fond ca poate nu ar fi avut nevoie de manuscrisul meu, dar mi-a facut oferta sa-l cumpere imediat pntru 200 de lire, cu conditia sa ii mai adaug un index. Era extraordinar si frematam de bucurie.Asa ceva nu anticipasem, iar contractul acesta avea sa imi asigure stabilitatea si independenta financiara de care aveam atata nevoie. Totusi, asa cum urma sa-mi dau seama mai tarziu, ce s-a dovedit sa fie de departe mult mai valoros decat drepturile de autor platite de John Marling, nu au fost banii, ci prietenia lui sincera si de neclintit aratata de-a lungul anilor,la fel ca si cea a sotiei lui, Jorie. Ei au devenit aliati puternici si mi-au fost parinti adoptivi in timpurile dificile, dar palpitante, care vor urma.

SOCIETATEA REGALA DE ASTRONOMIE

Keith Runcorn dadea impresia ca era mai detasat de studentii lui: cum deplasarile lui in strainatate s-au inmultit, colegii care-i tineau locul au inceput sa fie nemultumiti. Cu toate astea in ciuda absentelor sale avea grija sa-si incurajeze studentii sa participe la colcocviile stiintifice ale Societatii Regale de Astronomie si eu de multe ori am insotit acest mic grup. Banuiesc ca nu multi dintre noi intelegeau pe deplin continutul prelegerilor alambicate, dar ne-a ajutat enorm sa invatam cum sa ne structuram gandirea, sa invatam cum sa ne prezentam ideile publicului larg, sa ne

mentinem un inalt nivel in cercetare. Cladirile societatii de la Burlington House in Picadilly, langa Academia Regala, au fost concepute initial ca o resedinta londoneza a Lordului George Cavendish. Decorul interior foarte elaborat si treptele somptuoase erau egalate doar de gandirea inalta a spiritelor stiintifice. Adresa din Picadilly, chiar in centrul Londrei a fost convenabila pentru a face alte vizite in alte puncte de interes ale capitalei si la acea vreme nu am putut sa anticipez, ca intr-o zi voi contribui cu o lucrare in Geophysical Journal, publicat aici, dar mult mai tarziu.

THE ROYAL SOCIETY

Keith Runcorn a fost cel care ne-a incurajat sa participam la intalnirile Societatii Regale, care erau mult mai pe intelesul meu. In 1968, subiectele principale erau vulcanologia si seismologia, iar tectonica placilor se contura tot mai mult, stabilindu-si doctrinele ca teorie care putea explica procesele care au condus la deformarea scoartei Pamantului. Toate numele mari din geologie si geofizica luau parte la aceste adunari, veniti din Cambridge, Newcastle si alte Universitati britanice, dar si din centre de cercetare din SUA, Franta si de pretutindeni. Conferentiarii prezenti ii includeau pe Edward Bullard, faimos pentru clasicul model ‘The Bulard fit’, Vine si Matthews pentru lucrarile lor privind deschiderea fundurilor oceanice, Runcorn si Creer de la Newcastle cu studii paleomagnetice. Xavier Le Pichon, un tanar si promitator seismolog francez care lucra la Lamont, Fratele Augustin Udias Vallina, seismologul cu studii in America, un iezuit spaniol de la Madrid, acum seful departamentului de geofizica al Universitatii Complutense si vulcanologul Haroun Tazieff. Cartile ultimului mentionat (Les crateres en feu si Les Volcans) au avut mare succes in Romania, unde s-au vandut in cateva ore.

In timpul uneia din pauzele sesiunilor de la Royal Society, m-am apropiat de Tazieff, care era o autoritate mondiala in vulcanologie, fondator al Centrului Regal Belgian de Vulcanologie si co-fondator al Institutului International de Cercetari Vulcanologice.

M-am prezentat drept un geofizician roman de la Universitatea din Newcastle, dar i-am spus ca nu doream sa vorbim de geologie ci de poezie, mai bine zis de poezia tatalui sau. O abordare destul de ciudata pentru o asemenea intalnire, am spus, adaugand mai apoi ca admiram traducerile lui din poezia romana in franceza si am inceput sa recit Lacul, de Mihail Eminescu.

Le Lac

Le lac bleu des forets scintille

De jaunes fleurs de nenuphar

Un frisson souleve la quille

D’une barque prete au depart.

Moi j’attends au bord de la rive

Et des roseaux mon ceur s’attend

A la voir surgir et furtive

S’abattre sur mon coeur battant....

Oamenii de stiinta circulau peste tot in jurul nostru si discutau geologie iar eu recitam dintr-un poet romantic din secolul al 19-lea, prea putin citit in strainatate. Pretuiam scrierile lui Tazieff si

documentareale lui de vulcanologie, dar admiram si mai mult munca tatalui sau, un membru distins al Academiei Regale Belgiene care tradusese asa de bine versurile poetului roman in franceza. Ochii lui Tazieff s-au luminat deodata si mi-am dat seama ca i-am atins o coarda sensibila:

“Ar trebui sa vii la Paris sa imi cunosti parintii: aici este adresa si numarul meu de telefon din l’Ile St Louis”.

Eram familiar cu acel colt incantator al Senei, din spatele catedralei Notre Dame: acolo a trait Georges Sand, marea dragoste a lui Chopin. In acel colt al Parisului, plin de desfatare si de legaturi istorice Chopin a dat recitaluri pentru familia contelui Czartorisky, la hotelul Lambert.

Tazieff era un om de cuvant. Chiar asa a si fost: cu ocazia viitoarei mele vizite la Paris el a aranjat sa ma primeasca in casa parintilor lui din imprejurimile Parisului. Mama lui Tazieff era o doamna impunatoare, de origina rusa, de la care vulcanologul a mostenit numele: era o femeie formidabila sub toate aspectele si cu o personalitate marcanta. Desi avea 70 de ani tocmai se intorsese de la o partida de calarie in padurea din apropiere. Ea picta intr-un stil cu o cromatica vie, iar tablourile ei acopereau toata casa. Era prea vorbareata, iar pe mine ma interesa mai mult sa discut despre poezie cu sotul ei, ce infatisa o atitudine blanda, un om care cu toate ca parea retras in umbra, era un academic desavarsit.

INTERVIU LA HOME OFFICE

Nu intotdeauna calatoream la Londra pentru distractii sau stiinta: birocratia ma prindea din urma si problema mea eterna cu viza ma obliga sa trec pe la Home Office, in strada ‘Petty France’. Pe vremea cand eram la Paris si aveam nevoie de viza ma duceam la Prefecture de Police anuntat de Guvernatorul Bancii Frantei: dar aici, din pacate trebuia sa stau la coada ca toata lumea. In Romania stateam la coada cu orele, asa ca eram obisnuit sa-mi astept randul, iar aici aveam in schimb posibilitatea sa ascult conversatia din jur. Intr-o asemenea ocazie din August 1968, dupa invazia Cehoslovaciei de catre sovietici, sute de tineri studenti cehi aflati in vacanta in Anglia cereau azil politic. Articolele din presa relatau povesti de groaza din timpul invaziei si publicul britanic era ferm de partea victimelor acestei violente agresiuni. M-as fi asteptat ca turistii cehi, care cereau azil in Anglia sa fie tratati cu aceeasi simpatie ca cea exprimata de presa si public. Dar din partea Home Office-ului nu a fost sa fie asa:

“De ce vreti sa ramaneti aici?”

“Pentru ca iubesc Anglia.”

“Cum puteti afirma acest lucru, cand sunteti venit aici intr-o tabara de vacanta doar de doua saptamani.”

“Da, dar eu iubesc Anglia”, tanarul continua sa insiste cu un glas nesigur, tremurat, insa cu o onestitate dezarmanta.

“Cum puteti sa spuneti asta, cand de abia sunteti in stare sa vorbiti englezeste? Vorbiti germana?”

“Da, o vorbesc.”

“Ati vizitat Germania?”

“Da.”

“Atunci, de ce nu cereti azil acolo?”

Oare am auzit dialogul cu adevarat? Era oare posibil? Cum de era posibil? Cum sa fie oamenii astia asa de cinici? Interogatoriul avea mai degraba stilul satrapilor comunisti, cum putea sa se intample asa ceva in Anglia!? Da, dialogul se desfasura chiar in fata mea si ma durea sa accept adevarul: sa pretind ca experienta ar fi avut efectul de a-mi tine in frau idealurile, ar insemna sa spun putin - de fapt eram bulversat. Sa multumesc bunului Domnezeu ca nu mi se intampla mie asa ceva: eu aveam in spatele meu intreaga Universitate din Newcastle si un prieten englez care imi sponsoriza sederea in Anglia, dar nenorocitii astia de studenti cehoslovaci nu aveau pe nimeni in spatele lor ca sa-i salveze. In Romania foloseam expresia ‘minte ca un ziar’, datorita propagandei fara rusine si duplicitare a presei comuniste. Si aici era un caz de ipocrizie evidenta, pe de o parte ziarele isi aratau compasiunea, in timp ce in culise se facea contrariul. Am ajuns la concluzia ca indiferent de lagarul politic, toti birocratii erau la fel:

“Nu meritau incredere, nu meritau incredere de loc!” mi-am repetat descurajat.

TOVARASUL ACADEMICIAN BELOUSOV

Guvernul Romaniei a uimit intreaga lume condamnand invazia sovietica in Cehoslovacia si refuzand sa trimita trupe sub comanda Pactului de la Varsovia. Am fost mandru de aceasta pozitie, chiar daca continuam sa nu am incredere in regimul comunist si in motivele lui. Intr-un fel, ma simteam beneficiarul Primaverii de la Praga, cum Razboiul Rece s-a mai atenuat si practica de eliberare a pasapoartelor a devenit mai accesibila.

Cunosteam bine Praga, din cele patru vizite pe care le-am facut acolo in drum spre Polonia si de acolo inapoi. Iubeam orasul, pe care-l consideram o bijuterie a civilizatiei europene. Atunci cand prietenii mei din laborator mi-au relatat despre noutatile din presa si am aflat ca Praga era sub cizma sovietica nu m-am putut abtine sa nu exclam cu voce tare:

“Porcii, porcii...”

Desi faptul era implinit, totusi speram ca nu s-a intamplat .

Runcorn, ambasadorul nostru itinerant, tocmai aranjase dupa multe si iscusite manevre de culise sa ofere din partea Universitatii din Newcastle un titlu onorific unui om de stiinta sovietic, Profesorul Belousov de la Academia de Stiinte Sovietice. Ceremonia era programata tocmai in August 1968, imediat dupa invazia sovietica a Cehoslovaciei: ce contratimp, tocmai cand Belousov ateriza la Newcastle sa-si primesca titlul onorific.

Runcorn era jenat, dar nu mai avea incotro si trebuia sa-si faca datoria de gazda, in aceiasi situatie era si profesorul Bosanquet, rectorul Universitatii, care trebuia sa-i confere titlul de Doctor Honoris Causa lui Belousov. Corpul profesoral s-a revoltat si au stralucit prin absenta, boicotand ceremonia. Puteai sa dai cu tunul si nu gaseai pe nimeni, insa academicianul Runcorn, un om plin de imaginatie, nu s-a dat batut in fata unor asemenea detalii marunte si a strans cu arcanul pe toti studentii, secretarele si femeile de serviciu ca sa umple galeria cu figuranti. Situatia era asemanatoare cu celebrele sate iluzorii din Siberia de pe timpul Ecaterinei cea Mare, diferenta fiind aici ca, in loc de decorul de carton, audienta sa fie de carton. Totul foarte sters, cu saracul Belousov purtand in carca vina invaziei, dar nu avea importanta, caci el avea obrazul gros, si nu-si dadea seama.

CONVERGENTE POLITICE EST-VEST

Episodul decernarii titlului de doctor Honoris Causa lui Belousov intra perfect in conceptia filozofiei politice a lui Runcorn. El voia sa incurajeze contactele la toate nivelele dintre est si vest si chiar cu 27 de ani inainte de caderea Cortinei de Fier, a facut profetia ca ‘intreg sistemul capitalist si comunist va fuziona ca intr-un fel de creuzet mondial’. Nu impartaseam parerea lui, pe care o respingeam ca fiind naiva din punct de vedere politic. Eu fiind mai cinic, prin experienta mea dureroasa, ma gandeam ca de fapt fuzionarea din creuzetul lui Runcorn nu era altceva decat o dezintegrare de mari proportii, ca la Nagasaki.

In acel moment mi-am dat seama ca in strategia lui Runcorn aveam si eu o pondere, e drept ceva mai mica decat cea a lui Belousov, insa faceam si eu parte din acelasi curent filozofic, mai precis conceptia lui de convergenta politica intre est si vest. Sau poate ca dimpotriva, cumva, initiativa festivalului ‘Romania vine la Newcastle’ l-a impresionat pe Runcorn in asa masura, incat m-a intrebat daca nu voiam sa incep un doctorat in septembrie, dupa expirarea perioadei de student vizitator. I-am raspuns imediat, in mod afirmativ, fara nici o ezitare, atat numai ca i-am atras atentia asupra unor dificultati financiare inerente, mai ales ca guvernul roman nu mi-ar fi dat un singur sfant pentru studii in strainatate.

“Nici o problema”, a spus Runcorn, “Vorbeste cu Mavor, administratorul nostru, el va sti ce sa faca”, si dupa aceasta afirmatie eliptica a disparut intr-un nou turneu international. M-am dus sa il vad pe Mavor, dar el nu avea habar de planurile lui Runcorn, asa ca a trebuit sa astept mai multe zile, pana sa il prinda la telefon in Alaska.

“Care sunt intentiile dumneavoastra legate de studiile lui Roman la Newcastle?”

“Sa-l trimitem la British Council?”

M-am dus sa ma interesez la birourile lui British Council in Newcastle, dar nimic nu putea fi mai ineficient ca acel specimen de mic administrator lipsit total de imaginatie: cum nu eram trimis oficial de guvernul de la Bucuresti, de acolo nu mai era nici o speranta. Cum puteam sa fiu o ‘persona grata ‘ cu guvernul comunist de la Bucuresti, cand tatal meu nu era nici macar membru de partid? Orice tentativa de a capata binecuvantarea oficialitatilor din Romania era de-a dreptul absurda si de neconceput: aceasta era destinata pentru odraslele nomenklaturistilor Partidului Comunist, iar eu nu eram inclus in aceasta clasa privilegiata. Credeam ca British Council era mai bine informat de situatie! Asa ca m-am intors cu coada intre picioare la bietul administrator al lui Runcorn.Bursa mea ca student vizitator se apropia in curand de sfarsit si in lipsa suportului financiar, ar fi trebuit sa plec.

“Hai sa-l intrebam din nou pe Runcorn, tocmai s-a intors pentru cateva zile.”

“Ah, am alta idee, exista bursa ‘Wifred Hall’ pentru studentii doctoranzi din Facultatea de Stiinta din Newcastle, ce-ar fi sa o incerci si pe asta?”

Mi-am depus cererea de bursa si postuland am fost inclus pe lista de interviuri. In ciuda acestei tentative, nu am primit bursa, care a fost puternic disputata de multi candidati buni si merituosi, toti localnici din Newcastle.

“Ce am putea face? Ce ar mai putea face cineva?”

“Sa-si inceapa doctoratul mai intai”, a spus Runcorn, “vom gasi bani mai tarziu.”

“Da, dar Roman trebuie intre timp sa supravietuiasca.”

“Bine, da-i mai departe o lira pe zi, pana gasim o solutie.”

Nu m-am plans, cum as fi putut? Vorba romanului: “calul de dar nu se cauta la masele”. In anticiparea unei solutii am inceput sa lucrez pe esantioane de roci din Northumbria. Brian Embledon m-a insotit pe teren, unde am prelevat probele necesare. In toiul tuturor acestor complicatii, a mai aparut una in plus - nu mai puteam ramane in luxosul penthouse, odata ce mi se schimbase statutul de oaspete in cel de doctorand. Era evident ca apartamentul trebuia sa-si recapete vechea destinatie, adica sa fie afectat profesorilor vizitatori ai scolii, si nu doctoranzilor ei. A trebuit sa ma mut in caminul studentesc din Leazes Terrace, o casa frumoasa, cu o arhitectura clasica din secolul al 18-lea, la numai cateva minute distanta de scoala. Mutarea m-a bucurat foarte mult, mai ales ca nu ma mai simteam izolat: puteam sa impart bucataria cu alti studenti. Aici am incercat pentru prima oara in viata mea sa gatesc. Barbatii in Romania nu aveau alt motiv sa intre in bucatarie, decat pentru a-si intreba mamele sau nevestele daca masa era gata. In Anglia a trebuit sa fac ca orice alt student la ananghie, sa-mi gatesc singur, si m-am bucurat de fiecare moment petrecut in bucatarie, reinventand retete romanesti, care imi aminteau de felul cum gatea mama acasa. Mancarea era in acest fel mai ieftina si mai buna, decat sosurile si placintele de la cantina Uniunii Studentilor, de care incepusem sa ma cam plictisesc.

FAIT ACCOMPLI

La inceputul verii, mi-am dat seama ca mi-as putea mari sansele de succes din punct de vedere statistic daca completam formulare la mai multe Universitati. Asemenea tipuri de proceduri erau noi pentru mine, si le-am gasit destul de obositoare, trebuind sa completez formulare, sa-mi reinoiesc Curricullum Vitae si sa aranjez cu referentii pentru recomandari. In sistemul comunist nu era nevoie de recomandari, pentru ca aveam in schimb un sistem bine pus la punct de informatori. Singurul stapan era statul si fiecare cetatean avea un dosar la serviciul de Cadre, care il insotea oriunde s-ar fi transferat. Conducerea intreprinderilor stia automat cine suntem, de unde venim, sau care era originea noastra sociala si politica. Nu existau burse pentru doctorat si nici nu era nevoie sa dai sau sa primesti recomandari. Locurile la Universitatile din Romania se obtineau in urma unor examene, la care originea sociala si politica facea parte din ecuatie: ea atarna cel mai greu. Putinii studenti romani care aveau norocul sa studieze in strainatate erau de obicei copii ai nomenklaturistilor si optiunea geografica principala era Moscova. Fostul meu profesor de la Universitatea din Bucuresti, nici nu putea sa viseze sa i se solicite o recomandare, pentru simplul motiv ca asemenea practica nu era necesara in Romania. In loc de astfel de recomandari era operabil un sistem de fise personale, un fel de ‘fise de vinovatie’. Banuiesc ca noi cu totii trebuia sa fim ‘vinovati social’: fiind in Anglia nu aveam alta alegere de a obtine o recomandare decat de a o cere profesorului meu in tara. Am cumpanit pentru o fractiune de secunda si m-am gandit ca dupa toate cele petrecute, supervizorul lucrarii mele de licenta din Bucuresti astepta chiar sa se bucure de ospitalitatea pe care i-o ofereau colegii lui occidentali: cum s-ar mai fi putut el prezentata cu ocazia urmatoarei vizite la Newcastle, daca nu raspundea solicitarii? Pana sa raspunda solicitarii lui Runcorn, recomandarea a durat o vesnicie ca sa se realizeze. Fara indoiala, in aceste circumstante, conducerea Partidului trebuia sa fie consultata, inainte ca recomandarea sa poata sa-mi fie trimisa.

“Da, am fost studentul lui, da mi-am luat licenta la el”, dar in ceea ce privea recomandarea pentru ca sa pot sa-mi continui studiile nu putea sa o faca, considerand ca ‘as fi pus autoritatile romane in fata unui “fait accompli” si chiar daca ar fi fost un principiu foarte bun el nu putea sa fie de acord cu aceasta’.

Cu alte cuvinte, el nu ar aproba initiativa mea de a naviga in propria mea barca, fara a avea o binecuvantare oficiala. Supervizorul meu din Bucuresti stia la fel de bine ca si mine ca nu as fi obtinut binecuvantarea oficiala, atata timp cat familia mea nu era in randul celor catorva familii privilegiate, care formau cercul interior al nomenklaturistilor Partidului Comunist Roman. Afost cumva ironic, ca scrisoarea supervizorului meu din Romania sa isi aiba efectul opus si sa fie destinata sa ma ajute. Ea reprezenta o dovada inechivoxa in ilustrarea sistemului obtuz si obstructiv din care proveneam. Ca urmare a acestei intamplari supervizorii mei din Newcastle au inteles de ce le-am solicitat lor, in cele din urma, ca sa-mi dea recomandarile necesare, desi ma cunosteau de putin timp. Totusi, in Newcastle facusem deja impresia unui cercetator serios, practic, un bun organizator cu spirit de echipa si cu un bun potential. In contextul acesta, ce contrast a prezentat scrisoarea penibila a lui Constantinescu, conforma practicii comuniste!. Gandindu-ma la filozofia liberala a lui Runcorn am ajuns la concluzia ca multa apa trebuia sa treaca pe Tamisa sau pe Dambovita, pana cand sa se realizeze utopica convergenta intre est si vest.

In mijlocul acestor ganduri sumbre, a venit o surpriza placuta dintr-un loc neasteptat, de la un onorabil membru al Academiei Romane: Profesorul Sabba Stefanescu care ma cunostea mai putin decat Liviu Constantinescu, dar el a trimis o recomandare calda. Bunul domn Sabba! El nu s-a clintit si a spus exact ce gandea, cu grija, dar cu siguranta:

“Domnul Roman nu s-a distins in mod deosebit in timpul studiilor sale, dar spre surpriza comisiei de examinatori el a prezentat cu atata pasiune o foarte interesanta si originala lucrare de diploma, in Paleomagnetism, pentru care a fost felicitat de comisie”.

Avand prea putin de a face cu sistemul, Academicianul Sabba Stefanescu si-a demonstrat in felul acesta dispretul fata de preceptele comuniste.

VIZA CANADIANA

Printre bursele de doctorat afisate la avizierul Scolii de Fizica, era una la Toronto cu profesorul Tuzo Wilson. Mi-am exprimat interesul si cum am trecut de primele preliminarii am fost avertizat sa fac neintarziat o cerere pentru a obtine viza canadiana. Stiam ca cetatenia mea romana va complica lucrurile, dar fara indoiala trebuia sa incerc. In timpul uneia din intilnirile regulate pe care le aveam la Royal Society in Londra, am trecut si pe la Casa Canadei, care era in apropiere, in Trafalgar Square.

Tuzo Wilson era unul din cei mai cunoscuti geofizicieni, cu o reputatie internationala, cea ce facea ca ruta canadiana pentru obtinerea unui doctorat sa fie foarte atragatoare. Mai mult decat atat, Canada avea pentru mine un cerc de romantism in jurul ei, cand la varsta de 19 ani, fiind student in primul an la Universitatea din Bucuresti, am publicat in “Contemporanul” o recenzie despre o carte de calatorie in Canada. Autorul, evident, era un rus, pentruca putini romani calatoreau in strainatate la ora aceea si cei care o faceau erau semidocti. Cu onorariul primit pentru aceasta

contributie mi-am cumparat a doua pereche de pantofi, mult dorita. Nu era un lux, era o necesitate pe care salariul de inginer al tatalui meu nu o putea acoperi. Acum aceiasi pantofi ar fi urmat sa ma poarte spre tara despre care am scris, ca un covor fermecat, pantofi fermecati. Aceste ganduri m-au umplut de sperante tineresti in timp ce intram in Casa Canadei din Trafalgar Square.

O alta legatura cu Canada erau traducerile mele din poezia canadiana in romaneste. Cum Romania a fost interesata de achizitia unui reactor nuclear, in urma unei schimbari in politica sa, in 1966, au fost a stabilite relatii diplomatice cu Canada. Ca rezultat al acestor noi legaturi diplomatice, orice era canadian a devenit important si s-a intamplat sa fiu singurul 'expert' disponibil din tara cu ceva cunostinte despre literatura acestei tari. Publicarea articolului meu a fost un eveniment major, mi se alocase un sfert de pagina pentru el, iar continutul cuprindea cateva traduceri din poemele canadiene, insotite de o recenzie asupra poeziei canadiene. Saptamanalul literar in care pudlicam (Luceafarul) era foarte apreciat si avea multi colaboratori distinsi. Ca un 'ilustru necunoscut' si om de stiinta, era nemaiauzit sa mi se ofera un asemenea spatiu. Cu onorariul primit pentru articolul despre poezia canadiana imi cumparasem si costumul in care aterizasem la Newcastle, dar de departe cea mai mare satisfactie a fost festa politica si bucuria pe care am trait-o la publicarea in romaneste a unui anumit poem a lui Jean-Guy Pilon:

L'Etranger d'ici .

Strainul acesta

Era dintr-o tara de corsari bigoti,

Unde inconstienta era luata drept dogma,

Nebunul drept intelept

Si imbecilul drept stapan,

Era o tara de lupte inutile

Si de ruini magnifice,

O tara mancata de viermi.

Cand a vrut sa-si strige neputinta,

Nu i s-a ingaduit sa o faca

De-abia l-au lasat sa moara.

In Romania de la mijlocul anului 1960 acest poem a fost o adevarata dinamita politica. Daca s-ar fi publicat semnata de un roman, din cauza insinuarilor politice, ar fi fost suficient ca poetul sa fie trimis la ani grei de temnita.. M-am identificat eu insumi cu acest poet canadian si tara pe care o descria, ca fiind Romania. Scuza de a prezenta acest poem sub o acoperire canadiana a fost unica: am incercat si am reusit sa-i dau posibilitatea publicului sa citeasca printre randuri, intr-o tara unde, asa cum spunea versul, nu puteam sa ne facem ascultati, si nici macar sa murim cu demnitate.

Exaltat de aceste memorii vii legate de experienta mea canadiana, m-am indreptat intr-o stare de spirit excelenta spre sectia de vize a Marelui Comisariat Canadian. Le-am explicat ca aveam nevoie de o viza pentru a studia geofizica la Universitatea din Toronto. Cu acestea spuse le-am prezentat

scrisoarea profesorului Tuzo Wilson, care-mi oferea un loc de doctorand. Tanara canadiana de la ghiseul de imigratie avea pana in 20 de ani, era mai tanara decat mine, dar parea foarte sigura de rolul ei. Nu a interesat-o nici scrisoarea de la Universitate, nici ca era vorba de un doctorand, ea imi cerea in original diplomele de scoala primara, de baccalaureat si asa mai departe, incepand sa imi invoce paragrafe intregi din regulamentul caanadian de imigratie:

“Vedetii, nu putem lasa pe oricine sa intre in Canada, Sunt prea multe cereri.. Avem nevoie doar de oameni educati: aveti baccalaureatul?”

“Sa lasam baccalaureatul la o parte. Aici este vorba de un doctorat, nu reiese clar din aceasta scrisoare?”

Ea a impins scrisoarea lui Tuzo Wilson la o parte.

“Complectati va rog formarul cu toate rezultatele examenelor scolare cu toate diplomele originale.’

Era de la sine inteles ca nu venisem in Anglia cu diploma mea de inginer si cu atat mai putin cu diplma de bacalaureat sau de scoala primara. Nu venisem cu ele pentru ca nu anticipasem sa ramaqn in Occident. Toata discutia aceasta mi se parea absurda. Cum indrazneste ea, aceasta ‘gagauta’ sa insiste asupra unor detalii atat de neansemnate, cand ar trebui sa vada foarte bine ca eram de fapt invitat in Canada pentru lucruri mai mai bune si mai importante?

‘Asculta,”am trecut la ofensiva,”Spui ca in Canada sunt acceptati doar oameni educati, da?”

“Da.”

“Foarte bine. Conform obligatiilor constitutiei Canadiene dumneata ar trebui sa fii perfect bilingva, sa vorbesti amandoua limbile nationale, Engleza si Franceza, da?”

“Da.”

“Acum”, am intrebat cu un zambet ironic, “Esti in stare sa vorbesti franceza?”

“Nu”, a recunoscut ea, “Nu sunt.”

“Ei bine, atunci inseamna ca eu ar trebui sa stau de cealalta parte a ghiseului punandu-ti intrebari pentru a-ti permite sa intri in Canada. Eu as avea mai mult drept sa fiu acolo decat tine.” Am iesit furtunos din cladirea masiva, nefiind capabil sa-mi arat tot dezgustul fata de aceasta birocratie meschina.

Gasindu-ma afara pe trotuar, in piata Trafalgar, desigur ca am realizat cine a pierdut partida; dar oare intr-adevar asa era? Aveam oare nevoie sa ma conformez acestei crase idiotii, acestei cretine birocratii, pe care o credeam sa fie apanajul tarilor comuniste? Din pacate am ajuns cu greu la concluzia inevitabila, ca natia ‘imbecililor’ nu are granite. Trebuie sa existe, pe undeva un fel de mafie internationala a prostilor, care ajung sa se cocoteze in astfel de slujbe pe tot intinsul globului.

CAPACITATEA LA ENGLEZA

I-am scris lui Tuzo Wilson in Toronto, spunandu-i ca vizita mea la Casa Canadei din Londra nu a fost un succes, din lipsa diplomelor originale. El a inteles perfect greutatile creeate de birocratie si m-a asogurat ca vaface toate formalitatile de viza chiar la Toronto, ca lucrurile sa se rezolve mai usor. Intre timp mi-a dat sa completez formularele de inscriere la universitate Printre conditiile

obligatorii am observat ca toti studentii din tarile unde nu se vorbea limba engleza trebuiau sa treaca testele Oxford si Cambridge de capacitate la limba engleza. De ce capacitate? Nu era engleza mea destul de buna? Nu facusem traduceri din engleza? Nu am publicat in engleza? Nu am tinut conferinte in engleza la diverse universitati? Bine, sigur ca am facut toate astea, dar trebuie sa dovedesc. Dar pur si simplu nu aveam cum. Trebuia neaparat sa sustin aceste examene si asta insemna ca sa trec prin rutina si eu uram rutina. In plus, trebuia sa si platesc o taxa de examen, si cum nu aveam bani destui, nu puteam sa ma prezint, sau mai bine spus. Nu puteam sa fiu convins sa ajung sa ma conformez. Si totusi chiar bastinasii din Newcastle m-ar fi inteles perfect si insasi 'gasca' de la biroul de imigratie de la Casa Canadei m-a inteles perfect de bine cand i-am dat replica. Asta inseamna ca eram capabil sa vorbesc engleza si atunci de ce sa mai era nevooie sa o dovedesc? Pur si simplu nu puteam.

I-am scris profesorului Tuzo Wilson, spunindu-i ca imi pare rau, dar trebuie sa abandonez ideea unui doctorat la Toronto.

AJUTOR DIN CHICAGO

O stare de adanca frustrare m-a napadit. Aveam nevoie de un sfat, un sfat de la un prieten bun, caruia sa-i pese si care stia ceva de Universitatile din occident, dar nu mi-am adus aminte de nimeni. Pe cine as putea sa intreb? Am trecut in revista pe cei cunoscuti si vreme indelungata nu mi-am adus aminte de nimeni, care sa aiba legaturi stranse cu Romania si daca era posibil cu familia mea, cineva capabil de a-mi dea un sfat bun despre directia continuarii studiilor mele cu o teza de doctorat in occident. Deodata, mi-am amintit brusc de prietenia tatei cu un filozof si literat roman, acum profesor de istoria religiilor la Chicago. Acesta era Mircea Eliade, care in tinerete a fost coleg cu tatal meu la Liceul Spiru Haret din Bucuresti, fiind impreuna in acelasi grup de cercetasi. Cum bunicul paten a fost foarte activ in miscarea de cercetasi si a fost conducatorul Cohortei Buzau, Mircea isi petrecea deseori vacanta in casa bunicilor mei din Buzau, unde a avut multe amintiri fericite. Mai tarziu, pe vremea studentiei, Mircea, tatal meu, unchiul Victor si un grup de prieteni au construit o barca cu panze, careia i-au dat numele de "Hai, hui" , si care era ancorata la Tulcea pe Dunare. Barca a fost bine-cuvantata de strabunicul meu, preot la Tulcea. Cu acest prilej ei au navigat pe Dunare pana la Marea Neagra, unde au fost surprinsi de o furtuna si erau gata sa se inece.Acest eveniment memorabil din viata lor a fost foarte pictural relatat de Mircea Eliade in memoriile sale "Les promesses de l'equiinoxe" (Paris, Gallimard) si a cimentat prietenia grupului. Putin dupa aceea Mircea a castigat o bursa ca sa studieze istoria religiilor in India, de unde avea o corespondenta regulata cu tatal meu. Cu toate acestea cei doi prieteni s-au indepartat, cu timpul, tata alegand o profesie in industrie, iar Mircea devenind ziarist si scriitor, fiind implicat si in politica. Aceasta l-a determinat sa ramana in exil la Paris, unde a predat istoria religiilor mai intai la Sorbona, iar apoi la Chicago. Cand comunistii au ajuns la putere in Romania, tata a ramas cu familia sa in Bucuresti, crezand ca regimul impus de rusi nu va dura si ca aliatii vor veni si ne vor salva - un risc calculat care s-a dovedit teribil de gresit si pentru care a platit din greu. Prin contrast cariera lui Mircea din strainatate a evoluat pe o asemenea traiectorie incat ajunsese un mit in tara sa natala, cu toate ca nu puteai sa-i amintesti numele decat in soapta, intr-un fel de conspiratie a tacerii, impusa de comunisti, care interziceau mentionarea numelui celor din exil, chiar al acelora care faceau cinste Romaniei. Mircea Eliade intra in aceasta categorie.

I-am scris profesorului Eliade la Chicago, explicandu-i cine eram, spunandu-i ca ma simteam dezorientat, oarecum in deriva si intrebandu-l daca avea vre-un sfat pentru mine, pentru ce ar trebui sa fac in continuare. Stiam ca e un om ocupat, care calatorea mult si nu imi puneam mari sperante intr-un raspuns prompt, sau chiar la nici un raspuns, mai ales ca invocasem legaturi consumate cu 40 de ani in urma. Si apoi de ce sa-i pese?

Mi-a raspuns prompt, cu multa simpatie si compasiune si m-a indrumat catre un reprezentant al exilului romanesc de la Londra, care mi-a spus ca ma va ajuta. Acesta era un domn de care nu auzisem pana atunci, cum eu nu cunosteam diaspora romaneasca. Numele lui era Ion Ratiu, un diplomat vechi de la legatia din Londra, pe cand Romania era un regat, nu o republica Socialista. Ratiu era un om de afaceri de succes cu activitate in comertul maritim si birouri in Regent Street. L-am sunat si i-am spus ca Eliade mi-a sugerat sa stau cu el de vorba si m-a primit imediat. I-am spus povestea mea si el a zambit; trebuie ca o ascultase de multe ori pana atunci:

“Cere azil politic”, mi-a spus.

“Nu doresc asa ceva. Am o familie in Romania si intentionez sa ma intorc acasa. Tot ce vreau este sa pot fi in stare sa-mi fac un doctorat”

Politica nu intra in aceasta poveste. Nu era la fel si in conceptia altora. Ca si modul de gandire al lui Lipatti la Paris, pentru Ratiu era clar ca eu am depasit linia de demarcatie, linia Maginot si ca trebuia sa iau o hotarare. Dar eu nu ma simteam in stare. El nu m-a ajutat, sau mai degraba a considerat ca nu avea posibilitatea sa ma ajute, doar a arborat un zambet larg, in fata lipsei mele juvenile de experienta.

UN LEU IN TARA MINUNILOR

Se apropia septembrie si tercusera sase luni de la ziua in care am pasit pentru prima oara in Newcastle, viza mea engleza urma sa expire in curand si ar fi trebuit sa o reinnoiesc. Odata ajuns in cladirea Home Office-ului din Holborn nu stiam incotro sa ma indrept, dar cand am explicat ca doream o viza am fost indrumat spre ghiseul ‘Straini’. Stiam ca ‘Aliens’ (‘Straini’) inseamna in limba engleza - extraterestri. Probabil veneam de pe o alta planeta. De fapt chiar ma simteam ca si cazut de pe alta planeta. In afara acestei stranii presimtiri, nu stiam exact ce inseamna cuvantul ‘aliens’, cu exceptia faptului ca fusesem pus in aceasta categorie speciala, dar pentru ce motive obscure nu puteam spune. Nu ma simteam in apele mele, atata timp cat il consideram ca un termen injositor, sau discriminator. Ca sa fac lucrurile si mai complicate, nici macar nu stiam cum se pronunta cuvantul ‘alien’ si il pronuntam in doua cuvinte: a-lion (un leu), asa ca ma simteam si eu in momentul acela, ca o felina gata de atac.

In timp ce asteptam, nu se putea sa nu imi vina in minte scena intamplata cu cateva saptamani in urma, cand adolescentilor din Cehoslovacia, aflati fara resurse in Anglia, dupa invazia sovietica a tarii lor si care au fost tratati asa de prost la Home Office.

“De ce doriti sa cereti azil politic in Anglia? Nici macar nu vorbiti engleza corect.?” Ma gandeam ca voi fi supus unui alt examen de capacitate, de data asta la Home Office.

Cand numarul meu de ordine a fost strigat am fost primit de un domn intre doua varste. El era, mi s-a spus mai tarziu,’chiar un ofiter superior’. In acel moment credeam ca era militar, in loc de functionar public superior, chiar daca era in civil. Spre deosebire de ofiterii de la serviciul de

pasapoarte din Bucuresti, care purtau uniforma, aici la Oficiul de Pasapoarte din Londra, functionarii publici erau denumiti ‘ofiteri’. Am presupus asta pentru ca ei lucrau in birouri (‘offices’), asa ca aveau dreptul sa fie in civil ca sa nu se distinga prea mult de restul lumii. Asa cum aveam sa invat mai tarziu, cuvantul de ‘officer’ insemna pur si simplu functionar.

Situatia a fost foarte repede evaluata: Am intrat in Anglia in luna aprilie, pentru o saptamana de conferinta si am ramas o luna. Apoi m-am reantors in iulie si am obtinut o viza de trei luni pe baza bursei mele de student vizitator. Acum doream sa continui sa studiez pentru a face un doctorat.

“Bine, bine, dupa cum se pare va place aici si ati vrea sa ramaneti definitiv.”

“Nu”, am protestat eu, “Nu am intentia sa raman, doresc doar sa-mi continui studiile cu un doctorat.”

“Nu, mai degraba ati dori sa va stabiliti aici in Anglia, nu am dreptate?”

“Nu, nu asta e intentia mea!” si cam in acest fel s-a desfasurat discutia o vreme, pana cand am strigat exasperat:

‘Dumneavoastra ati vrea sa aveti in tara dumneavoastra ‘un leu’ (sic!-de fapt insemnand ‘strain’) ca mine, dar eu nu am intentia sa ma stabilesc aici, tot ce vreau este sa-mi fac doctoratul si sa plec acasa.”

“Va vom tine la curent”, a raspuns sec, functionarul nedumerit de “leul” cu care vorbea.

Asa ca m-am intors la Newcastle cu mana goala si am inceput jocul asteptarii. Saracul Mavor trebuia sa faca fata si acestei situatii delicate, dar intre timp am primit o viza pe un an, pana in septembrie 1969.

SALUT HRUSCIOV!

Se apropia iarna, asa ca tata mi-a trimis o caciula de astrahan: s-a dus la piata in Bucuresti si a intrebat pe un taran care vindea cartofi:

“Cat costa ?’

“Cinci lei kilogramul.”

“Nu, eu te intrebam cat ceri pe caciula ta?”

“Nu e de vanzare.”

“Iti dau o suta de lei pe ea.”-

Suma reprezenta mai mult decat valoarea intregii gramezi de cartofi care o avea la vanzare, asa ca si-a scos caciula si i-a vandut-o tatalui meu, care mi-a trimis-o urgent la Newcastle, ca sa fac fata severitatii iernii din Northumbria.

Am plecat cu caciula mea la Londra. In Europa Centrala astrahanul era foarte la moda, iar in Romania era folosit pentru caciuli si paltoane. In targul duminical din Petticoat Lane caciula mea a produs senzatie: negustorii imi faceau semn cu mana si strigau:

“Hrusciov, Hrusciov!”

Ei aveau dreptate. Hrusciov venise la Londra, la fel, purtand o caciula de astrahan, astfel ca, am inteles reactia tarabagiilor din Petticoat Lane, si le-am facut semn cu mana in stilul oamenilor de stat, cu exceptia faptului ca eu nu aveam nici limuzina si nici bodygarzi.

UN NOU SENS PENTRU "NUISANCE' (PLICTISITOR)

La sfarsitul primului trimestru la Newcastle am primit o nota de plata imensa pentru chiria mea la caminul studentesc Leazes Terrace. Ce sa ma fac? Traiam, intr-un fel, de pe o zi pe alta. Aranjamentele financiare au fost bune pentru perioade scurte de timp, in timpul verii, dar nu pe perioade lungi, cand aveam si alte necesitati, in absenta unei familii pe care sa ma sprijin. Venisem in Anglia doar cu un costum de haine, iar in caminul in care locuiam trebuia sa-mi cumpar singur cearceafuri si fete de perna, tacamuri, farfurii, tigai si haine de iarna. Eram foarte ingrijorat de faptul ca nu puteam sa achit nota de plata, asa ca i-am marturisit despre acest lucru lui David Collinsion. El era un 'om al casei', gata oricand sa dea o mana de ajutor in timpul absentei lui Runcorn si m-ar fi ajutat, fiind un om practic si cu bun simt, care era in stare sa inteleaga situatia dekicata in care ma aflam. Scoala trebuia sa fie pusa in fata propriei sale responsabilitati: Ei nu ma puteau incuraja sa mai stau, atata timp cat nu puneau la punct partea financiara a lucrurilor. E adevarat ca au incercat cu diferite burse ca cele de la British Council, Royal Society sau Newcastle, si chiar au impartit salarriul de asistent universitar pentru mai multi studenti doctoranzi printre care si eu, dar ultima solutie era mai mult provizorie, un paleativ mai de graba decat o solutie pe termen lung. Problema devenise stanjenitoare, in momentul in care am pus degetul pe rana. Runcorn avea alte lucruri mai mari si mai importante de facut, decat sa se ocupe de astfel de aspecte lumesti, cand el de fapt gravita la scara interplanetara. El poate si-a inchipuit ca, ne facand nimic, problema se va rezolva dela sine. Fara a fi partinitor, probabil ca el considera ca deja facuse destule pentru mine. Adevarat, dar acesta era doar inceputul si mai aveam inca trei ani in fata: trebuia sa imi aranjez o baza mai stabila daca aveam de gand sa-mi continui studiile.

"Esti plictisitor", l-am auzit pe Runcorn spunandu-mi intr-o zi: dar cum nu stiam intelesul cuvantului m-am gandit ca "nuisance" care se pronunta la fel ca 'new sense' era de fapt un sens nou !? Despre ce 'sens nou' vorbea batranul profesor habar nu aveam si nici nu i-am dat nici un raspuns, dar continuam sa fiu mai departe, insistent cu adevarat plictisitor.

CE DUMNEZEU INSEAMNA PETERHOUSE?

L-am consultat din nou pe Dr. David Collinsion, care m-a incurajat sa continui sa trimit cereri de burse in mai multe locuri si chiar s-a oferit sa imi dea referinte si sa-mi faca recomandari. Profesorul Creer de asemenea a fost de acord sa-mi dea recomandari, asa ca in mod curent urmaream anunturile de pe avizierul Scolii, sau in anunturile revistei *"Nature"* , si din alte reviste si ziare.

Profesorul Du Bois, de la Universitatea Norman din Oklahoma, se ocupa cu cercetari arheomagnetice pe obiecte arheologce din Mexic si am fost foarte entuziasmat de posibilitatea de a lucra cu el. I-am trimis CV-ul meu si recomanandarile, impreuna cu o scrisoare in care il intrebam daca aea fonduri ca sa ma primeasca sa lucrez cu el.

Intr-o zi pe avizierul Scolii am vazut un anunt iesit din comun, pentru o bursa la Peterhouse, Cambridge. Am spus ‘iesit din comun’ pentru ca de obicei bursele erau legate de institutii care se numeau fie Universitati fie Colegii, dar nu Peterhouse, pur si simplu, fara sa se adauge cuvantul ‘Universitate’ sau ‘Colegiu’. Ce Dumnezeu era acest Peterhouse? Nu mai conta detaliul acesta, asa ca am facut o cerere de bursa, fara sa ma gandesc prea mult la aceasta, sau sa o iau prea in serios.

COMPLETATI FORMULARUL!

Domnisoara Norman, secretara de la Peterhouse, mi-a trimis formularele de cerere pentru bursa: in afara recomandarilor stiintifice am observat ca era necesar si o ‘recomandare de reputatie”. L-am rugat pe amicul meu englez din Paris sa mi-o scrie. Cum isi facuse studiile la Cambridge, el era tocmai potrivit mai ales ca ma cunostea din Romania si Paris, si as indrazni sa spun de la Sorbona din mai 1968. Michael s-a tinut de cuvant: mi-a scris o recomandare de reputatie frumoasa pe o hartie cu antetul bancii BOLSA (Bank of London and South America) si mi-a trimis si mie o copie. Nu ma asteptam sa am mari sanse de a reusi la Cambridge: era un loc pentru elite si nu ma prea simteam in categoria asta. Cambridge era prea inaccesibil si peste asteptarile mele cele mai exaltate. Era mai bine sa continui sa ma ocup de cererile mele dela Oklahoma si Sidney.

Asa ca nu am mai continuat sa trimit restul de informatii necesare pentru Peterhouse: tot ce aveau despre mine era recomandarea de reputatie si faptul ca voiam sa fac un doctorat la Departamentul de Geofizica, in schimb le lipseau recomandarile academice, care erau hotaratoare. Dar domnisoara Norman nu se lasa descurajata de inertia mea; de fapt nu era deloc in firea Domnisoarei Norman sa uite de atributiile ei:

“Mai ai de gand sa complectezi formularul de bursa?”

“Ce ii pasa ei.? In definitiv nu stia nimic despre mine, in afara de ce scrisese Michael, asa ca probabil dorea sa ‘inchida capitolul’.

Bine, in disperare, am completat formularele si le-am trimis cu posta la Peterhouse, fara sa ma mai gandesc la ele.

Dan McKenzie, un tanar lector din Cambridge, a venit sa tina o conferinta despre tectonica placilor in fata unei audiente de studenti si profesori de la Scoala de Fizica din Newcastle. El era un om timid, mai tanar decat mine, cu un tic nervos, ce il facea mai uman si mai abordabil. Conferinta lui a fost primitta cu entuziasm: oricine putea sa remarce faptul ca era stapan pe subiect si era in stare sa electrizeze audienta. Nu stiam prea multe despre tectonica placilor, care nu avea circulatie in Europa de Est, unde si stiinta era considerata un domeniu ideologic. Aceasta le permitea dinozaurilor politici, cum era Belousov sa dicteze: in conceptia lor cele mai importante descoperiri ale stiintei erau facute in Uniunea Sovietica - ei erau prin definitie “la creme de la crème”. Dar cum Belousov nu a inventat el insusi ‘tectonica placilor’ era, bine inteles, impotriva acesteia, asa ca noua teorie nu a patruns in Europa de Est, datorita ‘dictaturii’ doctrinare care controla totul. In acel moment, ascultandu-l pentru prima oara pe McKenzie am putut sa-mi dau seama singur ca existau idei noi si mult mai importante, iar toate aceste idei erau prezentate de cercetatori de varsta mea si chiar mai tineri. M-am gandit ca in occident nu e nevoie sa ajungi un dinozaur scortos ca sa te faci

auzit: ceea ce nu era cazul in Romania. I-am spus lui McKenzie despre cererea mea de bursa la Peterhouse.

El mi-a incurajat

“Daca reusesti, poti veni sa lucrezi cu mine”. I-am raspuns ca “nu stiam nimic despre subiectul pe care el il abordase”.

El a replicat,

“Nu conteaza, vei invata.”

PE LISTA SCURTA DE LA CAMBRIDGE

In primavara lui 1969 aveam cateva cereri de bursa in paralel: in Statele Unite, Canada, Australia si Anglia toate urmand sa se decida pana la Pasti. Robert (Bob) Canton un Senator Liberal din Australia si Ministru al Aviatiei incerca sa ma incurajeze sa ma stabilesc in “Oz” (Australia):

“Nu mai sta cu Britanicii, nu e bine pentru tine, vino mai degraba aici’, si a fost de acord sa imi faca o recomandare de reputatie, cu toate ca nu sunt sigur ca politica lui se bucura de gratiile universitarilor australieni. Unul dintre acestia venise sa ne chestioneze la Newcastle pe Brian Embledon si pe mine. Nu mi s-a parut sa fi fost o prea mare empatie in timpul discutiei noastre.

De la Peterhouse au sosit noutati: Eram inclus pe lista scurta si eram invitat sa fiu chestionat de Profesorul Sir Edward Bullard, seful Departamentului de Geodezie si Geofizica de la Cambridge. Aceasta insemna ca dintre cateva sute de candidati, am fost selectat pe o lista redusa la vre-o zece. Cunosteam dinainte inalta reputatie in domeniul geofizicii a lui Sir Edward, stiam teoriile lui despre dinamica aplicata la originea campului geomagnetic, generat de un nucleu lichid de fier aflat in convectie. Dar mult mai important pentru mine era anticiparea trepidanta a momentului intalnirii mele cu marele om de stiinta. El era acela care a efectuat o modelare pe computer, bazata pe calculele statisticii matematice a felului cum se imperecheaza continentele in lungul Atlanticului (vezi figura). Rezultatul acestei modelari a fost chiar reconstructia evolutiei Atlanticului prin imperecherea continentelor Africa si America de sud utilizand o izobata a oceanului de 500 fathom (aproximativ 1000m) – care a dovedit fara echivoc existenta fenomenului de deriva a continentelor.

Modelare prin statistica matematica a imperecherii continentelor la o izobata a oceanului de 500 fathom (1000m). Conturul marcheaza marginile suboceanice ale continentelor si nu marginile de coasta ale acestora (care au fost afectate de eroziune). Harta lui Bullard demonstreaza cat de perfect se imperecheaza masele continentale si sunt dovezi inechivoce pentru teoria derivei continentale. (Figura reprodusa cu permisiunea lui Royal Society, dupa Bullard, Everett si Smith, 1965, The fit of the continents around the Atlantic, Phylosophical Transaction of the Royal Society of London, A, 258 41-51).

Pentru minw x` roman, interviul la care urma sa particip era ca un traznet venit din senin: asta insemna ca sansele de reusita la Cambridge erau neasteptat de bune, iar eu pariasem pe alti cai. Nu ma asteptam, totusi, sa am succes, dar trebuia cel putin sa ma conformez tipicului. Allison Clwyd,

din Newcastle, avea o fosta colega de scoala, care ma putea gazdui la Cambridge. Am sunat si totul s-a aranjat, asa ca am fost binevenit in casa lui Richard si Lucy Adrian din Adam's Road.

Lucy era nascuta Caroe, o familie din West Country, iar bunicul ei, William Douglas Caroe, a fost un arhitect eclesiastic care a proiectat cateva palate episcopale in Cantenbury si in alte parti. Lucy era membra a colegiului Newnham si in acelasi timp conferentiara la Facultatea de Geografie din Cambridge. Richard era doctor in medicina educat la Scoala Westminster si in Statele Unite in timpul razboiului. El insusi era un produs al Cambridge-ului, in conducerea Departamentului de Medicina, unde era conferentiar. Tatal lui Richard, Lordul Adrian, era laureat al premiului Nobel de medicina pentru lucrarile sale in domeniul neurofiziologiei. Lordul Adrian era membru al colegiului Trinity din Cambridge si Rector al Universitatii. Familia Adrian era inrudita cu toate personalitatile stiintifice importante de la Cambridge si Oxford, printre care se lordul Maynard Keynes, Sir Charles Darwin, Sir Lawrence Bragg, laureat al premiului Nobel de Fizica, artista plastica Gwen Reverat si multe alte personalitati. Considerand cele de mai sus, nimic nu ar putea fi mai semnificativ pentru Cambridge, decat familia Adrian, ceea ce a facut ca sederea la ei sa fie un eveniment neobisnuit. In ciuda pozitiei lor deosebite, familia Adrian avea un comportament simplu si natural. Probabil, folosind cuvintele lui Asquith, un fost Prim Ministru Liberal, ei erau membri al acelui cerc interior, care demonstra 'calmul conducatorilor co o superioritate naturala' ceeace a facut-o peLucy sa imi reaminteasca versul popular, transmis prin traditie orala:

"Cand Normanzii au cucerit Anglia, I-au surprins la vetrele lor pe cei din familiile Crocker, Caroes si Copplestone ", Nu mi-am dat seama daca acesta era un exemplu de absenteism pe campul de lupta sau mai degraba o demonstratie de vechime a spitei familiale care preceda pe cale ale familiilor normande venetice dela leatul 1066, asa la ca eu am adaugat:

"Romanii (afirmatie ambigua prin care s-ar fi subinteles si "familia Roman") au venit in Anglia inainte de asta, sub conducerea imparatului Hadrian."

Richard sesizind pericolul acestui mic joc veleitar, a intervenit:

"Familia Adrian a venit in Anglia mult, mult mai tarziu decat oricine altcineva - ei au fost Hughenoti".

Un nepot tanar din familia Bragg, student la Trinity, a fost invitat la cina. Afland de scopul vizitei mele, el a spus ca nu poate intelege de ce sunt oferite burse strainilor. I-am spus ca e un lucru foarte bun pentru aceasta tara, din motive de propaganda, daca astfel de studenti straini ar fi sau ar deveni anglofili si la intoarcerea in tarile lor de bastina ei ar deveni conducatori si ar actiona in favoarea Angliei. El nu a fost convins de rationamentul meu. Am fost destul de surprins sa constat ca existau englezi cu atitudine xenofoba, avand in vedere ca flotele majestatii sale au navigat peste mari si oceane, iar Marea Britanie a devenit un imperiu colonizand continente.

INTRA IN SCENA SIR EDWARD CRISP BULLARD

In dimineata urmatoare, la ora 10 dimineata, eram asteptat de Profesorul Sir Edward Bullard, seful Departamentului de Geodezie si Geofizica din Madingley Rise, pe Madingley Road.

Biroul lui Sir Edward Bullard dela parterul cladirii avea o fereastra cu priveliste spre peluza englezeasca pe care se juca crochet si mai departe trecand spre peisajul bucolic cu pasunile care se pierdeau la orizont, ca intr-un peisaj de Constable. Common Room-ul, adica sufrageria, unde multe

idei noi in tectonica placilor au fost dezbatute la o cafea sau ceai, se afla tot la parter. Cladirile din apropiere gazduiau sala de conferinte si laboraratoarele, care dupa plecarea lui Teddy au fost denumite laboratoarele Bullard (foto Constantin Roman, 1970)

Departamentul se afla intr-o casa in stil Victorian, candva resedinta unui fost profesor, care a donat-o universitatii. Casa era completata de peluze, grajduri si gradini. Diferite laboratoare erau in mod discret raspandite in apropiere. Era un cadru romantic, cu narcise inflorind din abundenta si cai care pasteau in livezile din jur, care dadea locului un aer romantic propice linistii, reculegerei si inspiratiei stiintifice.

Sir Edward avea o fata deschisa, luminoasa, impodobita de un nas impunator, un par carunt fin, cu un inceput de chelie. El purta o camasa cu manecile scurte, avea cravata, iar haina era atarnata de un scaun. Aerul sau informal si zambetul sau permanent sugera un om calm si abordabil. Nu stiam la ce sa ma astept de la interviu, asa ca l-am lasat pe el sa vorbeasca si sa puna intrebari. Nu am stat mult in biroul sau, mutandu-ne locul de discutie in Common Room (sufragerie), unde toti cercetatorii erau adunati la o cafea. Ne-am asezat la o masa lunga din refectoriu, langa fereastra cu firida si priveliste panoramica. Mai erau doua mese in sala, care in curand au fost ocupate de tineri, care sporovaiau intr-o atmosfera efervescenta. Nu erau locuri dinainte stabilite, iar studentii s-au amestecat cu profesorii, asezandu-se unde era loc. Aceasta era o atmosfera extraordinara, intr-un cadru extraordinar pentru a schimba noutati si opinii. De fapt in asemenea ocazii, in pauze de cafea si ceai, au prins viata conceptele cele mai imaginative asupra tectonicii placilor, concepte si teorii despre care fiecare cercetator geofizician facea schimburi de idei cu ceilalti colegi.

Cum in jur erau asa de multi interlocutori, conversatia nu s-a concentrat pe un subiect, si am presupus ca ei doreau doar sa-si faca o impresie generala de cum arata un roman, ca sa se convinga ca nu eram vampir. McKenzie a fost invitat sa ne insoteasca la o cafea. L-am recunoscut din vizita pe care o facuse cu putin timp in urma la Newcastle si am schimbat cateva glume. Ne-am despartit si am crezut ca interviul se sfarsise si nu stiam cum sa evaluez situatia, fiind cu totul bulversat de cele petrecute. McKenzie a vrut sa stie unde locuiam in Cambridge si m-a intrebat daca eram dispus sa-l insotesc la cina la colegiul King’s. I-am spus ca stateam la niste prieteni si ca il voi anunta daca acestia aveau vreun program pentru mine. La intoarcerea mea pe Adam’s Road i-am povestit lui Lucy de invitatia lui Dan. Ea a fost de acord ca era importanta pentru mine si m-a sfatuit sa accept invitatia.

INTEROGATORIU LA KING’S

King’s, o ctitorie a lui Henry VI era special cladita ca sa primeasca pe elevii de liceu dela Eton, care era tot un asezamant regal. King’s era unul dintre cele mai mari si mai impunatoare colegii din Cambridge. Importanta lui pentru arhitectura engleza rezida in prezenta celei mai stralucitoare capele gotice in stil perpendicular, terminata sub Henry al VIII lea. Acesta era exemplul perfect de bolta in evantai din Anglia, o trasatura unica a arhitecturii engleze. Bolta in evantai de la capela colegiului King’s era mai reusita decat cele de la Windsor si Westminster Abbey. Am intrat prin portalul Neo-Gotic din King’s Parade, principala strada cu colegii din Cambridge si am intrebat portarul care era camera lui Dan McKenzie. Indreptandu-ma spre aleea din stanga am trecut prin aripa colegiului construita in secolul al 19-lea, ca sa ajung la o cladire mai recenta, unde Dan avea

apartamentul lui. Ce m-a impresionat placut era lipsa de inhibitie a arhitectilor englezi de a combina vechiul cu noul. Nu intelegeam de ce McKenzie alesese sa locuiasca intr-un bloc modern, cand ar fi putut sa se bucure de lambriurile Georgiene ale aripei din Fellows' Building, ridicata in veacul al 18-lea. Dar nu mi-a trebuit mult pana mi-am dat seama de ce Dan facuse aceasta alegere ciudata; el avea de fapt cea mai placuta si avantajoasa vedere de la fereastra sa bovindou, cu intreaga perspectiva asupra lui King's Parade.

In curand am realizat ca scopul invitatiei era sa afle mai multe despre aptitudinile mele si trecutul meu universitar. Romania era o mare necunoscuta. I-am explicat pas cu pas despre cele aproximativ 60 de cursuri pe care le-am parcurs la Universitate, de la geologie la geofizica, de la fizica la matematica si mecanica motoarelor cu combustie. Programul dela institutul de petrol gaze si Geologie din Bucuresti era mai mult decat aveau ocazia studentii englezi sa faca in cei trei ani, pentru un BA, si mult mai exhaustiv, in sensul ca acoperea atat geologia cat si geofizica. McKenzie era interesat in cutremurele din Romania si dorea ca eu sa lucrez la acest subiect. El de fapt 'isi numara bobocii inainte de a iesi din gaoace', mai ales ca bursa venea de la Peterhouse, nu de la Universitate. De fapt, trebuia sa asteptam si sa vedem concluzia comisiei. El m-a intrebat unde stau si am raspuns ca pe Adam's road.

"La cine stai?"

"E o familie care se numeste Adrian."

Aproape ca a cazut de pe scaun.

TREI BURSE DINTR-UN FOC

Intorcandu-ma la Newcastle am inteles ca in lipsa banilor, nu mai puteam sa ma descurc multa vreme. Pe langa asta era tot mai greu sa rezolv problema locuintei si incepusem sa devin tot mai ingrijorat de starea problemelor mele financiare, cum procentul meu din salariul de asistent nu se putea intinde la infinit.

"Ah, vezi," mi-a spus Marion secretara Scolii, "Nu ar fi trebuit sa-ti cumperi costumul de haine"

I-am replicat,

"Cu acesta am venit din Romania."

I-am scris lui Francois Baudelaire, la Paris, sa-l intreb daca nu mi-as putea lua o slujba la IBM pe timpul verii. Mi-a raspuns ca ma va instiinta cat mai curand posibil. Intre timp, cum nu aveam nimic de facut, stiind ca trebuie sa primesc raspuns la cererile mele pentru bursa, si trecusera deja niste saptamani, trebuia sa ma resemnez si sa stept.

I-am explicat din nou situatia lui David Collinson - si i-am spus ca am facut o cerere de servici la IBM pe timpul verii; el m-a inteles, iar cand a venit raspunsul pozitiv de la Paris, am exultat de bucurie. Asa ca in asteptarea rezultatelor la cererile de bursa, puteam cel putin sa invat ceva folositor, la o companie renumita, care ma va ajuta sa ma pun pe picioare.

Mai repede decat m-am asteptat, chiar inaintea sarbatorilor de Pasti au inceput sa apara rezultatele de la Universitati, una dupa alta.

Din cele patru locuri la care am postulat, fusesem acceptat la trei: una in Norman, Oklahoma, una in Toronto (cum Tuzo inca mai voia sa vin, tinuse optiunea deschisa) si, incredibil, locul de la Cambridge.

Numai australienii nu ma voiau:

“Ei vor fi cei in pierdere, sa fie al naibii cangurii si insula lor desertica”, dar fara indoiala, imi parea rau, de prietenul meu senatorul Bob Cotton - intr-un fel simtind ca l-am abandonat.

Am decis sa accept cei trei ani de bursa de la Cambridge si sa renunt la celelalte doua locuri din Canada si Statele Unite, care aveau incluse si obligatii de a preda la Universitate. In plus, incepeam sa obosesc numai cand ma gandeam la problema hartiilor de imigrare, care erau complicate de statutul meu de cetatean roman.. Cel putin, viza britanica era valabila pana in septembrie 1969, cand puteam sa o extind fara probleme, datorita bursei mele de la Peterhouse. Din contra, mergand in Canada sau in Statele Unite ar fi necesitat eforturi suplimentare, trebuind sa iau totul de la inceput. Stiam ca decizia mea de a merge la Cambridge era cea corecta, mai ales ca gasisem locul asa de fascinant, pentru arhitectura si pentru pozitia sa, incat nu-mi inchipuiam sa existe un loc mai incantator pe Pamant.

Acum eram gata sa merg la Paris, sa-mi iau numirea mea la IBM, aranjata de Francois si totusi mai erau inca doua sau trei detalii de rezolvat pana la plecare: cazarea mea la Paris, viza franceza si viza de intrare in Anglia. Niste prieteni de familie din Paris, care locuiau in arondismentul 17, langa Arcul de Triumf, au aflat ca urma sa lucrez la birourile IBM din Sablon. Acest loc era la o distanta de mers pe jos de la apartamentul lor si mi-au oferit camera servitorilor (chambre de bonne) de la mansarda blocului. Ca student intodeauna am visat sa locuiesc intr-o camera de la mansarda. In cursul verii toride pariziene era sa ma coc sub acoperisul de plumb fara izolatie si imi amintesc ca am baut cateva duzine de sticle de Perrier pe care prietenii mei le lasasera acolo. Viza mea de intoarcere in Anglia mi-a fost data fara probleme, cum toate actele mele erau in regula, iar statutul meu de student era clar. Mai trebuia sa fac un singur lucru: sa obtin viza franceza pentru patru luni.

DAR MIE IMI PLACE FRANTA!

Intorcandu-ma la Londra am mers la consulatul francez din Tavistock Square si cand am prezentat pasaportul meu am fost imediat informat ca:

“Cetatenii romani trebuie sa ceara viza in tara lor de origine.”

“Ce frumos si simplu”, m-am gandit. “Ma intorc in Romania si imediat ce voi pune piciorul in tara, pasaportul imi va fi luat pe loc, iar usile se vor inchide imediat in spatele meu. Degeaba as fi visat apoi la Cambridge si la Paris nici n- as mai fi fost in stare sa ies din inchisoarea comunista, numai din cauza acestei nenorocite birocratii franceze.” Birocrati din toate tarile uniti-va!”, am spus parafrazandu-l pe Marx. Trebuia sa gasesc o solutie rapida:

“Vreti sa cer viza mea Franceza in Romania? Sigur ca da, dar mai intai ar trebui sa ajung acolo, motiv pentru care am nevoie de o viza de tranzit prin Franta”.

Eu stiam ca viza de tranzit aveam dreptul sa o primesc imediat si fara sa mai astept. Mai mult decat atat, viza franceza de tranzit ar fi fost pentru 10 zile, timp suficient pentru a-mi amplasa in pozitie de tragere artileria grea de la Banque de France ca sa-mi schimb viza de tranzit intr-o viza turistica.

“Ah”, functionarul francez a fost luat prin surprindere de schimbarea mea de strategie. S-a uitat in pasaportul meu si a vazut ca data trecuta primisem o viza de tranzit (in mai 1968),pe care am schimbat-o ulterior intr-o o viza da sedere de scurta durata. Dintr-o data, functionarul francez a devenit banuitor in legatura cu intentiile mele. Pe vremea aceea circulau povesti cu spioni romani la Paris, cu transfugi si informatori si alte personaje dubioase de acelasi fel, iar francezii nu puteau sa fie decat circumspecti. Functionarul francez s-a uitat la mine cu o privire pe cat de patrunzatoare, pe atat de amenintatoare si plina de suspiciuni;

“Ah, vad ca ati mai fost la Paris mai inainte, in tranzit, dupa care ati ramas mai mult”, a spus el plin de reprosuri.

“Da, asa este, dar era din cauza grevei feroviarilor. Nu am mai putut ajunge in Romania!. Trebuia sa iau trenul si Franta era in greva generala.”

Functionarul de la consulat nu voia sa se stie pentru ca avea memoria scurta, mai ales in privinta unor detalii atat de neplacute, pe care francezii le numeau pudic si eufemistic “les evenements”

“Sa lasam greva”, a mai cedat el, “Dar totusi ati stat.”

“Da, a trebuit sa clarific sederea mea si sa obtin o noua viza la Paris. Prefectura din Paris mi-a dat-o, totul era conform legii.”.

Functionarul si-a schimbat pentru moment modul de abordare a problemei:

”Dar de ce, spuneti-mi de ce vreti sa treceti prin Franta? De ce nu v-ati gandit mai degraba sa treceti prin Belgia ?”

“Nu, am spus. Nu m-am gandit. Si de ce sa ma gandesc? Ce nu este in regula cu Franta? Mie imi place Franta.”

“Da, vad lucrul asta”, a spus francezul plin de insinuari.

“Dar acum”, si pentru o clipa fata lui s-a luminat la inceputul unui nou atac,”Spuneti-mi Domnule unde sa va trimitem viza?”

“Unde?”, am intrebat, bineinteles la Scoala de Fizica din Newcastle upon Tyne. In momentul acela, el a zambit larg si mi-a inmanat pasaportul.

“In cazul acesta, bunul meu domn, va trebui sa cereti viza dumneavoastra de tranzit la consulatul nostru din Birmingham.”

“De ce tocmai la Birmingham?”

“Pentru ca este aproape de Newcastle.”

“Dar nu am fost niciodata la Birmingham! Eu vin in schimb la Londra sa particip la conferintele de la Royal Society.” El nu auzise in viata lui de Royal Society, care nu avea importanta pentru discutia noastra.

“Dar acum sunt la Londra”, am pledat eu, “Nu puteti sa-mi dati viza aici?

“Nu’, a spus el, Newcastle depinde de Birmingham.”

Eram destul de obosit de acest joc de ping-pong si am inceput sa-mi pierd rabdarea: Ma gandeam ca este un abuz de putere, la fel ca pe cel care il cunoscusem doar in tarile comuniste. Nu era admisibil sa fiu tratat asa!

“Bine, in cazul acesta as dori sa-l vad pe Consul ca sa aflu si parerea domniei sale despre problema.” (Eh, bien, si c’est comme ca, je voudrais voir Monsieur le Consul.)

“Tres bien, Monsieur”, mi-a raspuns el, infatisand un suras parca si mai larg decat pana atunci.

“Portarul va va conduce.”

Am urmat portarul. Mi-am dat seama imediat ca eram de fapt condus la usa de iesire si nu la Consul. Am fost pur si simplu invitat sa plec. Ce umilitor!

“Astia nu mai sunt broaste, asa cum ii considera englezii, astia sunt broaste raioase, cu un comportament inadmisibil, brutal, fara respect pentru demnitatea omului”, mi-am soptit furios printre dinti.

In trenul de Newcastle m-am gandit:

“Nu este vina mea ca sunt roman si ca toate aceste restrictii absurde mi se pun in cale. Este vina Yaltei, totul porneste dela momentul cand cand am fost vanduti de domnul Churchill si a fost instalata “Cortina de Fier.”

Totusi, trebuia sa traiesc in realitatea asta si sa ocolesc cumva aceasta birocratie. La acest gand am oftat adanc:

” Ce pierdere de energie, care ar fi putut fi folosita pentru o cauza mai buna, mai constructiva!”

M-am intors in Newcastle cumplit de descurajat. Am mers la Mavor si l-am rugat frumos sa-mi faca o ultima favoare si sa-mi trimita pasaportul la Consulatul Francez din Birmingham. El a facut ce i-am cerut. Cred ca se saturase de cate scrisori a facut in numele meu, care ii rapeau o buna parte din timp. El trebuie sa fi fost fericit la gandul ca acesta va fi ultima mea cerere inainte de a pleca in Franta. Curand am primit viza de tranzit franceza, mi-am inpachetat lucrurile si m-am indreptat via Channel spre Paris.

Era mai 1969, exact un an, de cand pusesem primul meu pas in Gara de Nord.

Un al doilea cerc intreg era acum inchis.

CAPITOLUL 5

CURSA DE OBSTACOLE

Chadwicck:"You are lucky man, Rutherford, always on the crest of the wave!'

Rutherford: "Well, I created the wave"

AVANGARDA TECTONICII PLACILOR

"Aha, te-ai dat cu cei din avangarda", mi-a spus Collinson cand a realizat ca urma sa fac cercetari in domeniul tectonicii placilor. Nu eram interesat nici de politica si nici de modele din stiinta si cunosteam foarte putin tectonica placilor. Iar in engleza nici macar nu stiam expresia "o miscare de avangarda", eram indiferent si total neinteresat de astfel de curente.

La Cambridge as fi dorit sa aprofundez mai departe studiile de paleomagnetism, dar McKenzie avea alte planuri cu mine. El era interesat de cutremurele din Carpati si si-a dat seama de cunostiintele mele stiintifice despre Romania care combinau geologia cu geofizica, dublate de accesul la literatura de specialitate in limba romana si acest lucru l- ar fi ajutat sa faca progrese in subiect. Amandoi am fost de acord ca subiectul nu era suficient de amplu ca sa reprezinte o dizertatie de doctorat, asa ca el a mai adaugat o 'coda', care de fapt reprezenta 75% din volumul de munca., 'Seismotectonica Carpatilor si a Asiei centrale'. Capitolul despre 'Carpati' era doar ca un fel de aperitiv, ca sa ma antrenez si sa pot dovedi ca eram un cercetator serios: daca nu dadeam rezultate, dupa un an, as fi fost eliminat din joc, fapt de care eram constient. Ambele regiuni geografice prezentau un interes deosebit, din motive diferite. Arcul Carpatic, avand un lant vulcanic, acum inactiv, era unic, deorece avea in Vrancea o zona restransa, afectata de cutremure, care se declansau sub crusta terestra. In alte parti de pe glob, toate cutremurele subcrustale erau in directa legatura cu zonele de subductie, fenomen ce se petrecea in timp ce crusta oceanica era consumata. In Romania nu exista nici o dovada a unei cruste consumate: doar prezenta a doua blocuri continentale situate de fiecare parte a arcului Carpatic. Oceanul Tethys a fost inchis in Miocen, cu circa 10 milioane de ani in urma. Cel mai apropiata zona marina era Marea Neagra, la ceva distanta fata de Carpati, dar crusta sa era diferita de tip 'intermediar' (o crusta de tranzitie intre crusta oceanica si cea continentala). Din aceaste observatii preliminare rezulta ca nu era posibil ca seismicitatea subcrustala dela curbura Carpatilor sa poata fi produsa in urma subductiei unei placi oceanice din interiorul placii Eurasiene.

Cat despre celalalt subiect de cercetare, situat in Asia Centrala (zonele Tibet si Sinkiang din spatele arcului Himalaian), acesta forma o arie cu cutremure de mare intensitate, cu epicentre raspandite pe o arie larga, situate chiar in cadrul placii Eurasiatice. Si de data aceasta, hiperseismicitatea unei zone largi, cu un numar mare de cutremure de adancime mica, situate in corpul principal al unei placi, de altfel rigide, contrazicea principiile tectonicii placilor, care presupunea in astfel de situatii prezenta unor aliniamente de-a lungul foselor oceanice, a faliilor de decrosare si a crestelor

oceanice. Asia centrala era o exceptie de la regula - un fenomen care nu se integra in modelele cunoscute - si care necesita o solutie noua.

Pe vremea cand am complectat grupul de geofizicieni din Madingley Rise, cei cativa cercetatori americani, canadieni si englezi (cititi Cambridge) din domeniul tectonicii placilor erau preocupati sa stabileasca conturul placilor llitosferice majore: cadru care urma sa fie rafinat. Pana in 1969 reconstructia deschiderii Atlanticului era deja inteleasa si acceptata, detaliile dinamicii Oceanului Indian urmau sa fie in curand descifrate, ca de altfel si reconstructia Mediteranei vestice, care inca mai concentra eforturile cercetatorilor. Din acelasi motiv, nimeni inca nu cercetase zonele din interiorul placilor continentale ale Eurasiei: de la Carpati la Tibet pana la Himalaia. Acesta era un teritoriu 'virgin', unde nimeni nu pasise pana atunci, sau mai bine zis, nimeni nu incercase sa-l explice prin prisma conceptelor tectonicii placilor. Era o nuca greu de spart iar eu am avut sansa deosebita sa fi primit o asemenea tema la care trebuia sa gasesc solutii.

Ca student cercetator, nu eram obligat sa particip la cursuri, asa ca McKenzie mi-a dat un teanc gros de lucrari stiintifice despre tectonica globala si m-a sfatuit sa le citesc. In Departamentului de Geodezie si Geofizica din Madingley Rise, mi se alocase un birou, care era de cealalta parte a orasului pornind de la Peterhouse. Cu banii primiti de la prima mea rata de la bursa, mi-am cumparat o bicicleta, nou-nouta, o achizitie care nu era neaparat necesara, ci mai degraba un lux de neconceput printre studenti, care foloseau doar biciclete vechi, avand doar o vaga inrudire cu notiunea de bicicleta.

In timpul primului trimestru al anului Universitar, pana sa invat din erorile proprii, avand in mine un spirit distructiv, eram un pericol pe strazile din Cambridge. Si asa m-am ciocnit cu multi biciclisti pasnici, si nimeni nu putea sa fie prea prudent in calea 'nebunului de roman'. Parcursul meu incepea de la Peterhouse, continua pe Silver Street, trecand pe langa Queen's College si apoi de-a lungul raului Cam spre biblioteca Universitatii, unde dimineata il vedeam pe Lordul Adrian, si el pe bicicleta, traversand in directie opusa, spre Trinity College. Ei bine, cursa de fiecare dimineata cu bicicleta era ca un exercitiu oxigenant, iar toamna, pe deplin inviorator.

SHOW-UL CU VINE SI MATTHEWS

In fiecare dimineata la ora 11, cafeaua se servea cu sfiintenie in sufrageria departamentului de Geofizica din Madingley Rise, iar ceaiul dupa masa la ora 4. Nu aveam un orar de lucru rigid, dar toti colegii de obicei veneau devreme si plecau tarziu, cateodata lucrand pana spre miezul noptii, si uneori chiar sambetele si duminicile. Pauzele de cafea si de ceai din sufragerie reprezentau un cadru excelent pentru pastrarea contactului dintre noi, pentru a afla ce lucreaza fiecare si pentru a schimba idei noi. Era o atmosfera destinsa, prietenoasa, in care seful Departamentului avea posibilitatea sa fie la curent cu totul ce se intampla, iar sefii de lucrari aveau, la randul lor, in plus, un contact informal cu studentii. Conversatia din Common Room era stralucitoare si oferea o ocazie ideala pentru idei convergente.

Cum eu eram o 'fata' noua, am atras atentia unui personaj bronzat, cu o tinuta eleganta, care se indrepta radios catre mine, cu un zambet prietenos:

"Buna! ma cheama Drummond Matthews, pe tine cum te cheama?"

"Ah", am spus eu, corectandu-i identitatea, "Deci dumneavosatra sunteti Vine si Matthews!" am facut eu aluzia la celebrul articol, devenit clasic la care Drummond era co-autorul lui Vine

Facusem o gafa de oarecare proportii. Nu era un mod prea frumos ca sa incep trimestrul in Departamentul de Geofizica, dar nu puteam rezista: miza era prea mare. Ca ciclist, la Cambridge demonstrasem din plin un instict distructiv, prin accidentele de circulatie care le-am avut, in goana bicicletei pe strada, dar foarte probabil aveam si un spirit sinucigas: iata cum poti sa faci rau inainte de a ameliora situatia, pentru a reusi in viata. Cu toate astea am fost norocos: Lui Drummond nu i-a pasat de loc, sau cel putin nu si-a tradat gandurile.

Toti cei care stiau ceva despre tectonica placilor stiau ceva despre conceptul de spreading medio-oceanic, concept dezvoltat de Harry Hess la inceputul anilor 1960. In 1963, pe cand era supervizat de Matthews, Fred Vine a observat un fenomen curios, neconstatat pana atunci: de ambele parti ale dorsalei medio-oceanice,crusta oceanice, in largul Islandei, fundul oceanic era magnetizat cu polaritate alternativa, normala si inversa, in benzi anomale paralele cu dorsala. Discutand despre acest fenomen neobisnuit, la o cafea, in sufragerie, Vine si Matthews au venit cu o explicatie care avea sa revolutionezestiintele geonomice: crusta nou formata se magnetiza in directia preponderenta a campului magnetic al Pamantului. Ei au aratat de asemenea, ceea ce astazi pare sa fie evident, dar care nu era cunoscut la acea vreme, ca in momentele in care campul magnetic al Pamantului suferea inversiuni periodice, acestea se reflectau in alternanta anomaliilor pozitive si negative a rocilor magmatice care se formau continuu in aria dorsalei medio-oceanice. Era o poveste apocrifa, si care spunea ca in acea perioada Vine si Matthews si-au schitat ideea lor pe un petic de hartie in sufrageria departamentului. Modelul propus a revolutionat toata Tectonica Globala si a dat cercetarii un imens avant. Aceasta era una din acele solutii foarte simple si elegante la care Cambridge-ul era atat de apt. Modelul acesta geodinamic a fost de importanta capitala pentru confirmarea teoriei lui Hess. In 1965 atat Hess, de la Princeton cat si Tuzo Wilson de la Toronto au petrecut un an sabatic la Cambridge, un moment de fertilizare incrucisata a ideilor stiintifice, care au produs lucrari despre tectonica placilor, considerate acum clasice in literatura geologica.

In 1969, pe vremea cand eu ma alaturasem grupului de cercetatori de la Madingley Rise, Teddy a propulsat succesul departamentului lui de Geofizica, in categoria unui centru de excelenta, la acelasi nivel cu reputatia din domeniul fizicii atomice care il avea laboratorului Cavendish al lui Rutherford : dar alte succese aveau sa urmeze un continuare.

FALII TRANSFORMANTE

Noile concepte care au evoluat in Departamentul de Geodezie si Geofizica au atras multi profesori visitatori din universitatile canadiene, japoneze si americane. Aici in Madingley Rise, a fost locul unde Tuzo Wilson profesor de la Toronto a imaginat conceptul faliilor transformante, care apar atunci cand crestele oceanice se termina brusc si se trec in falii majore, care se deplaseaza una fata de alta in plan orizontal. Deplasarea actuala dintre placile oceanice (dedusa din studiul cutremurelor care apar de-a lungul acestor falii) este opusa deplasarii aparente a celor doua sectiuni ale dorsalei. Acest nou tip de falii a oferit o dovada care sustine conceptele tectonicii placilor, asa cum miscarea de forfecare putea sa fie explicata prin spreadingul fundului oceanic in zona crestelor medio-oceanice. Tuzo Wilson a fost cel care in 1965 a introdus termenul de “placa” pentru entitatile rigide ale litosferei Pamantului.

In 1968, Tuzo Wilson imi oferise o bursa in Toronto, si acum aveam ocazia sa-l intalnesc pe marele om la Cambridge. Aici am putut vorbi cu savantul care a adus contributii esentiale la teoria placilor tectonice: el a adaugat date noi in sprijinul ipotezei spreadingului fundului oceanic, scotand in evidenta faptul ca varsta insulelor de ambele parti ale crestei medio-oceanice creste cu distanta de la axa crestei. Conceptul de 'hot-spot' (punct fierbinte) a fost enuntat cu cativa ani inainte, in 1963. Acest model explica formarea vulcanilor activi, ca de exemplu cei din insulele Hawaii, situati in mijlocul placii Pacifice, datorita miscarii placii deasupra unui punct fierbinte ('hot-spot') stationar. La inceput aceasta idee a fost considerata mult prea radicala de catre geofizicieni, incat a fost respinsa si nu a putut fi publicata in revistele internationale, ea facandu-si locul doar intr-o revista de circulatie mai redusa si oarecum mai obscura. Cand l-am intalnit la Cambridge, Tuzo Wilson era in varful carierei sale, iar teoriile sale au fost reabilitate si larg acceptate.

La Departamentul de Geofizica din Cambridge al lui Bullard, nu erau exclusiv doar oameni de stiinta de 'categorie grea', erau invitati si tineri cercetatori de 'categorie pana', multi de la Institutul de Tehnologie din Massachusetts, Scoala de Mine din Colorado, Laboratorul Lamont-Doherty, Institutul Oceanografic Scripps, si asa mai departe. Bullard reprezenta polul de atractie pentru toti, dar schimburile mergeau in ambele sensuri, si o mare parte din cadrele didactice, cercetatorii si chiar studentii de la Cambridge isi petreceau verile la MIT, La Jolla, sau in alte universitati americane. Osmoza era intima si foarte productiva, atmosfera era inspiranta, aproape elecrizanta, in timp ce deschidea perspective noi si uimitoare in domeniul geostiintelor.

CURSA DE OBSTACOLE ACADEMICA

Ceea ce era fascinant in aceasta lume de 'tineri profeti' era imbinarea de profesionalism si informalitate, a usurintei in comunicare si a elegantei formularilor. In timp ce atmosfera era destinsa, se putea sesiza undeva in interior forta tensionata legata de ambitia de a fi totdeauna inaintea competitorilor in domeniu. De altfel, unul dintre cele mai importante principii ale competitiei in cercetare care mi-a fost impus de McKenzie a fost a acela de a "publica cat se poate de repede."

"De ce?"

"Pentru ca daca nu o faci tu, atunci s-ar putea intampla ca alt coleg sa-ti iroseasca efortul muncii tale, si toata cercetarea sa fie in zadar."

McKenzie nu a denumit acesta situatie 'cursa de obstacole', dar de fapt asa era in realitate. Cum eram tanar nu am simtit stresul: si m-am impliccat la maximum in mijlocul acestei curse nebanuite. Am incercat sa public cat mai repede primele mele rezultate despre cutremurele din Vrancea, asa cum a dorit supervizorul meu. El era in sine un produs al Cambridge-ului si cu siguranta stia despre ce vorbea. Eram obligat sa public primul articol stiintific pana la sfarsitul primului an de studii. Cum insa publicarea unui manuscris cerea un timp indelungat, de obicei cam sase luni, aceasta la randul ei necesita ca primele rezultate stiintifice sa fie gata in primele patru luni, lasand aproximativ un interval de alte doua luni pentru integrarea si interpretarea rezultatelor cercetarii in text.

FURTUNA IN PAHARUL REVISTEI "NATURE"

Supervizorul meu avea 26 de ani si era cu un an mai tanar decat mine. Acest fenomen nu era neobisnuit, era firesc pentru sistemul de invatamant englez, unde oricine putea sa intre la Universitate la 18 ani, sa obtina licenta la 21 de ani si sa-si ia doctoratul la 'venerabila varsta de 24 de ani'.

McKenzie isi luase doctoratul la 24 ani. In momentul in care am ajuns sa lucrez cu el, la Departametul de Geofizica, avea deja la activul lui cateva articole importante in tectonica placilor, delimtand noi placi litosferice in partea de est a Mediteranei. In Romania si in restul Europei situatia era cu totul alta: eu eram un caz tipic, terminandu-mi licenta la 26 de ani (dupa 6 ani de facultate, timp in care am dat examene la 60 de materii). Acum la varsta 'coapta' de 28 de ani, eram doctorand si din nou student, in timp ce majoritatea colegilor mei aveau 21 de ani. Diferenta de varsta nu parea sa fie un impediment si 'Dan', cum ii placea sa-i spun, mi-a oferit destul de mult ajutor si indrumare, cu toate ca era foarte ocupat cu cercetarile proprii si deseori calatorea. Acest control indirect se potrivea perfect cu stilul meu independent de munca, in care aveam nevoie doar sa mi se indice directia corecta, fara sa fiu urmarit cu strictete. Nimeni din departament nu lucra in Seismotectonica si eram la acea vreme primul si singurul student al lui 'Dan'.

Curand dupa sfarsitul primuly trimestru al lui 1969, am obtinut primele rezultate pe calculator, aratand pozitia exacta a focarelor cutremurelor Carpatice, iar efortul s-a dovedit bine meritat Imediat am aratat diagramele lui Dan si el a fost entuziasmat: Pana atunci focarele seismelor din Vrancea, conform calculelor publicate erau destul de dispersate, ori acum, in urma metodei statistice folosite de mine, pozitia acestora in spatiu era mult mai restransa, ceeace putea defini, pentru prima oara , entitatea litosferica care se afunda sub Carpati, sub forma unui paralelipiped vertical. Acum aveam doar sa dau o interpretare geologica rezultatelor geofizice pentru a le conferi un inteles in cadrul conceptului tectonicii placilor si am inceput sa scriu o prima ciorna. Dan a sugerat ca ar trebui sa public articolul in ""*Nature*"" si sa am grija sa prezint bibliografia si figurile in formatul cerut de revista. Scrierea articolului nu a fost la fel de usoara ca obtinerea rezultatelor pe calculator, desi pe vremea aceia calculele arau mai lente si datele se intrau in computer in mod mecanic pe cartele perforate. Ca sa explici cititorului in modul cel mai clar metodologia folosita nu era ceva evident, in special cand aautorul trebuia sa prezinte continutul intr-un mod concis, coerent si intr-o maniera explicita. Eu mi-am dat toata silinta si am aratat prima ciorna lui Dan. El mi-a dat-o inapoi spunandu-mi ca trebuia sa o refac complect, ceea ce am si facut dupa cateva saptamani. M-am gandit sa arat manuscrisul mai multor colegi si in felul acesta sa culeg mai multe opinii independente, sa ma conving de calitatea manuscrisului. Fara nici o exceptie, toti au venit cu observatii pozitive, dar din acel moment dialogul cu supervizorul meu a devenit mai dificil, si in timp, atitudinea lui mai obdurata. Curand dupa aceea McKenzie a disparut catre o destinatie americana pentru cateva saptamani, iar eu mi-am continuat singur proiectul.

Am trimis manuscrisul pentru publicare in *"Nature"*, neomitand, bine inteles sa adaug la sfarsit multumirile mele supervizorului pentru ajutorul acordat. M-am gandit ca era important sa imi asum riscul, asa cum spune englezul, de a publica ca sa fiu excomunicat (publish and be damned).

Eram ocupat cu activitatile dinauntrul si din afara Departamentului inacat nu m-am mai gandit la manuscrisul meu din ""*Nature*"". Intr-un fel, as putea spune ca am fost fericit ca am scapat de el. Dupa cateva saptamani editorul mi-a comunicat ca cei doi referenti stiintifici au fost favorabili si ca articolul a fost acceptat pentru publicare, pana spre sfarsitul anului, la 16 decembrie 1970. Eram incantat la culme, mai intai pentru ca indoielile mele au fost nefondate si acum puteam sa-mi continui teza de doctorat cu incredere; in al doilea rand pentru ca aceasta era o dovada suficienta ca munca mea era buna si imi permitea sa o continui in al doilea an, si, in al treilea rand era destul de

neobisnuit ca un student din primul an de doctorat, cum eram eu, sa publice in *"Nature"*, una dintre cele mai prestigiose reviste stiintifice de specialitate, unde apareau multi autori premiati ai premiului Nobel. In sfarsit, dar nu si in ultimul rand, imi reabilita pozitia vis-a-vis de supervizorul meu, in felul acesta simtindu-ma mandru ca am reusit sa raspund asteptarilor lui, publicand 'cat de repede posibil': de fapt, asa cum s-a intamplat, nu putea sa fie nici mai repede si nici mai bine: imi indeplinisem partea mea din contract.

NOU INCEPUT

""*New Scientist*"" mi-a facut o recenzie a articolului meu din ""*Nature*"". Aceasta a venit ca o acolada suplimentar si neasteptata, care mi-a fost pe mai departe un stimulent. Sir Edward Bullard a fost multumit de inceputul meu promitator si am impartit bucuria cu academicianul Drummond Matthews si colegii mei mai tineri, care m-au batut (metaforic) pe umar:

"Ai auvut bafta, draga, de abia ai ajuns aici si ai si publicat in ""*Nature*"" ?

Nu puteam sa inteleg accentul pe care il puneau ei pe acest eveniment si m-am comportat destul de retinut.

Drummond Matthews mi-a promis sa-l intrebe pe Teddy daca accepta sa ma supervizeze. Raspunsul a fost pozitiv. Teddy dorea sa fie mai familiarizat cu progresele mele. Am facut o prezentare si el a parut satisfacut. Acum ma puteam dedica celei de-a doua si principalei parti din teza mea, seismotectonica Asiei centrale. Eram gata de un nou inceput.

(a) Prezinta in profil focarele subcrustale, recalculate statistic cu definirea geometriei litosferei care se scufunda sub crusta continentala a curburii Carpatilor; (Dupa: "Seismicity in Romania – evidence for thesinking lithosphere", *"Nature"*, 223, 5277, 1176-78, London) (b) Model intermediar bidimensional a evolutiei placilor tectonice Carpatice; © (c) Model geologic bidimensional mai detaliat care trebuie privit imrewuna cu modelul mai simplificat (a si b). (Dupa C. Roman, 1970, Proceedings of the Luxembourg European Seismological Meeting, ed. J.-M. Van Gils, A, 37-40)

IN PASII LUI NEWTON

Nu putea sa amnoroc mai mare decat acela de a lucra sub indrumarea academicianului profesor Sir Edward Bullard. El era un personaj cu sprancene stufoase, par carunt care trada un inceput de chelie iar fata ii radia de un un zambet constant. Intotdeauna tanar, intotdeauna explorand noi concepte, nerabdator, cu un entuziasm tineresc pentru idei noi, interesat in tot ce faceam, intotdeauna pozitiv si gata sa ajute. Contactele sale cu lumea stiintifica si din industrie atrageau mereu cele mai valoroase personalitati din domeniul Stiintelor Geonomice, venite sa lucreze la Cambridge sau sa tina prelegeri.

Ideea de a te adresa unui sef de catedra pe numele sau mic copia stilul de viata din Universitatile americane, cu care aveam relatii stranse, si probabil indirect, era o maniera de a face cunoscut ca Profesorul nostru, seful Departamentului avea un stil tineresc:

“Spune-mi Teddy.”

Toata lumea i se adresa asa, cu exceptia mea, care consideram familiaritatea aceasta o impietate. Pe langa asta, fusesem marcat de atitudinea distanta a profesorilor mei din Romania, carora ne adresam cu ‘tovarase profesor’, cu toate ca se comportau de multe ori ca niste dinosauri. Era greu sa ma debarasez de acest obicei romanesc rau, care ma tinea la distanta de profesorii nostri. Prin contrast, in Anglia, relatiile dintre studenti si profesori erau destinse; la urma urmei, ‘Teddy’ putea sa ne fie tata. El era tatal nostru, el era in acelasi timp profesor, academician (un membru a lui Royal Society), un distins om de stiinta cu reputatie mondiala, a carui profesori la Cavendish, incepand cu Rutherford se trageau in linie dreapta, direct dela Newton. Pentru mine Teddy era urmasul lui Newton: cum m-as fi putut adresa lui cu un ‘Teddy ursuletul’ ? El era de fapt, pentru noi un “Ursulet”!

Noroc ca dilema mea a gasit o formula de compromis prin care sa folosesc, in loc de formalistul ‘Sir Edward”, prescurtarea de “Sir E”, asa cum il chema si secretara sa, Molly Wisdom. Molly era o doamna cu ochelari, par carunt , privire severa si opinii care nu sufereau contrazicerea. Dar atoate aceste aspecte erau doar un paravan, ea fiind de fapt nespus de buna si generoasa.

Teddy a fost investit de regina cu gradul de “Cavaler” (Knight) pentru serviciile lui in domeniul stiintei ca Director al Laboratorului National de Fizica. Aceasta in mod practic i-a dat dreptul de a fi denumit “Sir”. Era o onoare care nu era insotita de nici o retributie financiara, dar care ii ridica prestigiul prin recunoasterea oficiala a valorii lui ca om de stiinta. Titlul de Cavaler nu era ereditar si nu ii dadea drepturi de nici un fel, altul de a purta insigna la functii oficiale si de a-l folosi pe carti de vizita si hartie cu antet. In timpul razboiului, cand avea numai 32 de ani, Teddy s-a inrolat.. ocupe de neutralizarea minelor marine de razboi. Nemtii erau preocupati sa innece un numar alarmant de mare de nave englezesti folosind mine magnetice, lansate din avioane in marile din largul Insulelor Britanice pe culoarele de navigatie. Numarul navelor britanice scufundate atinsesera proportii alarmante. In acest punct de criza, politicienii si militarii s-au adresat Stiintei pentru gasirea unei solutii salvatoare, care sa schimbe balanta de forta. Teddy si-a dat seama imediat ca solutia problemei era sa reduca campul magnetic al navei prin instalareea unor bobine uriase de sarma prin care trecea un curent electric. Astfel comp zanta magnetica a campului electric indus de aceasta bobina, facea ca intregul camp magnetic al navei sa devina zero Contributia lui Teddy la dezvoltarea unor tehnici noi pentru neutralizarea minelor germane pe plajele din Normandia, inainte de debarcarea trupelor Anglo-Americane, este un exemplu viu de participare a stiintei la salvarea de vieti omenesti si schimbarea balantei puterii in favoarea Aliatilor. Dupa razboi, una dintre cele mai semnificative realizari a lui Teddy a fost in 1965, a fost calculul statistic al imperecherii continentelor de-a lungul Atlanticului., realizand inchiderea Atlanticului si facand ca Europa sa se imperecheze cu America de nord, iar Africa sa se imperecheze cu America de sud.

Aceasta ideie era vehiculata mai inainte dar teddy a folosit pentru prima data computerul pentru a calcula printr-o metoda statistica de optimizare (the best fit) o cantitate mare de ecuatii si de date. Rezultatele au fost publicate intr-o lucrare clasica cu J. Everett si A.G. Smith, co-autori, dar cum numele lui Bullard a fost primul in ordine alfabetica, a fost inevitabil ca modelul sa fie cunoscut in lumea stiintifica drept “modelul Bullard” (“the Bullard Fit”).

Teddy mi-a povestit odata cum co-autorul articolului Dr. A.G. Smith i s-a plans cu amaraciune despre acest ‘termen incorect’ (care il credita doar pe Bullard dintre toti cei trei autori cu rezultatele cercetarii): Teddy i-a raspuns ca intelegea perfect de bine frustrarea lui, dar ca el nu putea face nimic ca sa schimbe situatia.

Teddy Bullard si Molly Wisdom in Octombrie 1970 la hotelul “Blue Boar”, din Trinity Street, Cambridge, cu ocazia receptiei ce a urmat casatoriei lui Constantin cu Roxana la ofiterul starii civile din Cambridge, unde Teddy a fost martor. Ca intotdeauna supervizorul meu mi-a fost de un foarte mare ajutor - in anul urmator iesea la pensie si si urma sa fie invitat ca profesor emerit in California la Universitatea la Jolla din San Diego, prezenta lui lipsindu-mi foarte mult.

La sfarsitul anilor 60 si inceputul anilor 70, sub conducerea lui Teddy, Departamentul de Geofizica din Cambridge devenise lider mondial de excelenta. Pentru mine, era un privilegiu sa fac parte dintr-un astfel de grup de elita, lucrand sub indrumarea lui Bullard. Era un loc plin de inspiratie si de desfatare spirituala.

FALIMENTUL UNUI PERSONAJ DE VAZA

Teddy provenea dintr-o familie hughenota, care s-a stabilit in cele din urma in Norwich. Aici stra-bunicul lui Teddy era carciumar si construise o berarie cu acelasi nume (Bullard’s). Familia a prosperat: fiul sau mai mare, bunicul lui Teddy, fiul carciumarului, devenise membru al parlamentului – o dovada inechivoca a osmozei sociale permanente din Marea Britanie, unde nu este nevoie de o revolutie bolsevica, pentru ca oameni de rand sa fie promovati in pozitie de control si responsabilitate. Multi primi ministrii britanici proveneau din familii nevoiase, fara multa educatie sau cultura, printre care Margaret Thatcher (cu tatal bacan) si John Major (cu tatal saltimbanc de circ) ramaneau exemple clasice pentru acest fenomen social de primenire. Beraria Bullard a ramas in familie pentru cateva generatii, cand a fost in cele din urma preluata de un concurent mai mare, Watney’s. Teddy mi-a povestit odata despre o degustare de bere organizata la firma familiei, la care berea Bullard a iesit ultima’:

“Stii, nu era buna de loc?”

Intr-o calatorie facuta la Universitatea Reading pentru a participa la primul congres al Uniunii Europene de Geofizica, Teddy mi-a oferit un loc in masina lui si astfel am avut destul timp sa conversam, ceea ce a fost o cazie memorabila. El si-a depanat amintiri din copilarie despre familia sa. Cum conducea de-a lungul Tamisei, am trecut de Henley, si mi-a aratat pe o inaltime de pe malul raului casa bunicului sau din partea mamei, Sir Frank Crisp, de la care Teddy mostenise numele sau de mijloc. Bunicul Crisp era foarte bogat, dar a intrat in mari dificultati financiare ca rezultat al ospitalitatii lui fastuoase oferite Printului de Wales, care avea sa devina mai tarziu regele Eduard al VII-lea.

“Bunicul devenise intr-o situatie financiara atat de precara, incat trebuia sa mute depasirea din cont dintr-un cont de banca in altul. Resedinta familiei sale, Friar’s Park, unde viitorul rege si suita sa

erau indestulati cu bautura si mancare era situata pe un deal,k , in Berkshire, care domina valeaTamisei. Acum aceasta resedinta este locuita de unul din formatia Beatles.'

Teddy si-a facut cariera de cercetator la Laboratorul Cavendish, denumit astfel dupa omul de stiinta Henry Cavendish, a carui var, Ducele de Devonshire, a fost donatorul si fondatorul Laboratorului. Primul Profesor de Fizica de la Cavendish nu a fost altul decat James Clerk Maxwell, a carui succesor a fost Lordul Rayleigh, urmat de J.J. Thomson (care avea doar 27 de ani la acea vreme) si Ernest Rutherford. Edward Bullard a fost elevul lui Rutherford. Impactul exercitat de fizica atomica a lui Rutherford asupra publicului Britanic a fost atat de mare incat, ca o recunoastere a meritelor sale Rutherford a fost inmormantat la Westminster Abbey, langa Newton.

Laboratorul Cavendish in vremea lui Rutherford era locul cel mai extraordinar, aici atomul a fost dezintegrat si au fost stabilite bazale fizicii atomice. Cercetarile fundamentale au fost continuate de un grup de crcetatori tineri si entuziasti, printre care era Blackett, Chadwick, Cockroft, Kapita si Bullard, ca sa numesc doar cativa. Acestia au fost 'baietii', adica baietii lui Rutherford, ale caror descoperiri in fizica atomica urmau sa aiba un impact major in lume, in special in timpul celui de-al doilea Razboi Mondial. Era sa fie 'secolul de aur' al fizicii de la Cambridge, care a asigurat premiul Nobel pentru 'baietii' din Laboratorul Cavendish de Fizica, cu o frecventa regulata: :Lordul Rayleigh (1903), J.J. Thomson (1906), Rutherford (1908), W.H. si W.L. Bragg (tata si fiu) (1915), F.W. Aston (1922), C.T.R. Wilson (1927), James Chadwick (1935), George Thomson, fiul a lui J.J. (1937), Blacket (1948), Mott (1977), Kapitsa (1978). Fara indoiala Cambridge-ul, in general si Cavendish-ul in special, se puteau lauda cu cea mai mare concentrare de premiati Nobel pe metru patrat. Era normal sa intalnesti la ori si ce pas oameni de seam sau influenti, asa cum relata chiar Rutherford:

"Odata, aflandu-ma in salonul de la Trinity College vad ca intra pe use un ecleziast. Eu ma prezint, spunandu-i: 'Sunt Lordul Rutherford', la care el imi raspunde:'Eu sunt Arhiepiscopul de York'. Si pentru o clipa nu-mi inchipui ca vre-unul dintre noi l-ar fi crezut pe celalalt."

In schimb, ce era cert era faptul ca acesti tineri credeau in ei insisi, asa cum a reiesit din dialogul dintre Chadwick si Rutherford. Facand aluzie la descoperirile sale:

"Esti un om norocos Rutherford, intotdeauna pe creasta undei!"

La care Rutherford a replicat:

"Bineanteles, doar eu am creat unda!"

Rutherford a fost cel care a inspirat marele spirit creator al lui Teddy, asa cum acesta isi amintea despre mentorul sau:

"Te facea sa te simti un coleg in cadrul unui mare proiect. Baietii lui erau cei mai buni, inconjrati de a multime de oameni ridicoli si rai." Era stilul dupa care proceda si Teddy in Departamentul sau de Geodezie si Geofizica, cu peste 30 ani dupa aceea, in decada anilor 1960 si 1970: noi eram sub vraja lui - intr-un fel, umbra proiectata a lui Rutherford era inca prezenta in mijlocul nostru, prin intermediul personalitatii lui Teddy. Sau ca sa ma exprim in alte cuvinte, noi continuam sa calarim pe creasta undei initiate de Rutherford si de precedesorii sai,. pana la Newton

'Traditia Cavendish', care era omniprezenta in departamentul lui Teddy, a fost cel mai bine exprimata de Ritchie Calder, care a conchis:

"Aceasta a desfiintat izolationismul in cercetare... era un mod direct de a transfera discutiile informale din sufragerie, mai departe in laboratoare, in acelasi timp pastrand si incurajand cu

adevarat individualitatea cercetatorului, ori cat de tanar ar fi fost el si facandu-l pe profesor mai degraba mentor, decat sef de proiect.”

Acelasi lucru l-a surprins pe un vizitator rus venit la Departament, care i-a scris o scrisoare lui Teddy cu impresiile lui ‘despre un stil personal specific si puternic care fixeaza cadrul unor studii pe cat de elegante pe atat de neprevazute, fiecare dintre ele ridicand obiectii mari (pentru mine cel putin), insa dezvaluind noi orizonturi geofizice de-a dreptul uimitoare’.

Dupa atmosfera de cercetare dintr-un mediu sufocant si oprimat, impus de sistemul comunist din Romania, la Cambridge m-am simtit dintr-o data depresurizat si am dat frau liber entuziasmului meu ascendent, gata sa explodeze. Eram foarte fericit, intr-adevar foarte fericit sa fiu unul dintre ‘baietii lui Teddy’. Varsta nu era o bariera in calea alegerii unui anume subiect de cercetare. Intr-adevar, in Romania as fi fost considerat prea tanar ca sa incep un doctorat. Din contra, la Cambridge la varsta de 28 de ani eram considerat aproape un ‘student batran’. Nici unde altundeva, decat in Departamentul lui Teddy versurile poetului Boileau nu ar fi fost mai pregnante*: ‘la valeur n’attend pas le nombre des annees’*. In Romania orice incercare de implinire stiintifica in tinerete, ar fi fost sufocata - gerontocratia era la carma si veghea sa-si mentina dominatia, de cele mai multe ori folosind scuze ideologice ca sa sufoce orice talent in devenire. De cele mai multe ori cercetatorii ajungeau la varsta intelepciunii fara sa aiba intelepciunea varstei, ca o eterna perpetuare a mediocritatii.

Nu intalnisem niciodata pe prima sotie a lui Teddy, dar stiam ca ea si-a adus propria contributie academica publicand cartea *” Un peste in Paradis”*. Continutul era inspirat din viata unei de sotii de profesor universitar din Cambridge si Toronto si a starnit o oarecare agitatie, mai multi academici recunoscandu-se in spatele unor pseudonime. Cativa ani mai tarziu cand m-am dus sa comand cartea la libraria Heffers, vanzatoarea s-a interesat:

“Este cumva o carte de pescuit?”

Da, s-ar fi putut intr-un fel sa fie, dar pescuitul in apele Cambridge-ului era un sport plin de surprize, asa cum urma sa descopar de unul singur.

CROCODIL LA CAVENDISH

Piotr Kapita, fizician de origine rusa, a fost contemporanul lui Teddy la Cavendish in anii 1930: Teddy mi-a povestit cum Kapita ar fi facut “baie in pielea goala in raul Cam, in timpul iernii, el fiind un tip foarte excentric.”.

De fapt crocodilul reprezentat in ‘sgrafitto’ de celebrul sculptor Eric Gill pe fatada cladirii laboratorului Mond, inaugurat in 1933, a fost ideea lui Kapita.. ‘Crocodilul’ era porecla lui Rutherford data de Kapita. Aici flamboiantul emigrant rus (primul strain ales in Academie in 1929) a lucrat la studiul campurilor magnetice inalte si a heliului lichid.

Crocodilul era porecla lui Rutherford, data de Kapita. Acest ‘sgrafitto’ facut de celebrul Eric Gill a fost comandat pentru laboratorul de Fizica Mond din School Lane, si inaugurat in 1933 (Fotografie de Constantin Roman)

Asa cum ne putem inchipui, Kapita, ca un tanr emigrant Rus era atras de tara sa natala unde avea legaturi profesionale si pe care a vizitat-o de mai multe ori. Ultime sa calatorie in Uniunea Sovietica inainte de razboi, a fost aceea din care nu s-a mai intorsla Cambidge, din ordinul lui Stalin. Aceasta era in 1934, dar Cambridge-ul a fost generos si i-a trimis tot echipamentul de laborator in Uniunea Sovietica, o initiativa pe care aveau sa o regreta zece ani mai tarziu, imaginandu-si ca in timpul razboiului Kapita ar fi lucrat la bomba atomica. El a lucrat de fapt la problema oxigenului si aerului lichid, care era destinata sa mareasca productia de otel pentru masina de razboi sovietica. Aceasta munca in domeniul fizicii temperaturilor joase i-a adus premiul Nobel petru fizica in 1978.

Au trecut multi ani, in timpul lui Hrusciov, pana cand Kapita, specialistul rus in fizica nucleara, sa poata calatori in afara Uniunii Sovietice. Reantors la Cambridge, dupa circa 35 de ani de absenta, Kapita I-a ingaduit televiziunii BBC sa-i ia un inteviu, cu o singura conditie - numai daca Teddy ar fi fost acela care i-ar fi pus intrebarile, si nimeni altcineva. Teddy mi-a marturisit ca in timpul acestui interviu Kapita a facut marturisirea personajului reprezentat de “Crocodil” ca fiind nimeni altul decat Rutherford: De fapt acesta era un secret cunoscut de toata lumea.

“In Rusia crocodilul era simbolul capului de familie. Pentru ca animalul acesta era temut si admirat, pentru gatul lui rigid, care se indrepta tot timpul inainte, ca si stiinta, ca si Rutherford”.

Sir E. a fost intr-o vizita oficiala in Uniunea Sovietica, ca oaspete al Academiei Sovietice de Stiinte. El a fost consilier al Amiralitatii (Ministerul Marinei) si in aceasta calitate a participat la Conferinta de la Geneva pentru dezarmare din 1958. Teddy a contribuit la convocarea celor mai buni specialisti in domeniul monitorizarii testelor nucleare subterane si periodic participa la intalnirile Pungwash. In timpul cercetarilor mele de seismologie de la Cambridge am fost beneficiarul indirect al acestei baze de date pentru monitorizarea testelor nucleare, atunci cand am inceput sa studiez cutremurele din Asia centrala. Teddy a fost invitat in UniuneaSovietica unde si-a dat seama ca va fi urmarit peste tot, ca orice discutie ii va fi inregistrata, camera lui de hotel va fi plantata cu microfoane si ca oglinda lui la baie va fi un punct de observatie. In acest context Teddy avea si unele trasaturi strengaresti: mi-a povestit, cat era la Moscova, cum s-a amuzat strambandu-se si facand cu tifla in fata oglinzii de la baie, ca sa-i faca sa inteleaga pe KGB-isti, ca era la curent cu tehnologia lor.’’

DIRECTOR FINANCIAR EXTRAORDINAR

Teddy avea un talent deosebit in atragerea fondurilor din industrie pentru proiectele noastre. Acest obiectiv ii era usurat de insesi pozitia lui ca Director la IBM si Shell. Ori cand am fi vrut sa mergem intr-o misiune stiintifica marina in Marea Rosie sau in Marea Mediterana pentru masuratorile fundului marin: sau sa instalam un seismometru in Iran, sa: petrecem catorva saptamani la Caltech sau MIT; sau sa participam la conferinte internationale, banii nu pareau sa fie o problema,.

Odata intr-o pauza de cafea l-am intrebat pe Sir E:

“Cum reusiti sa aduceti asa multi bani pentru departamentul nostru?’ El mi-a raspuns:

“Foarte simplu, fiind in Consiliul de Administratie le sugerez companiilor de petrol respective de oportunitatea ofertei unor fonduri pentru Universitate, pentru ca, desigur nu pot sa cer direct pentru departamentul meu. Asa ca ei sunt de acord, avand in vedere ca sunt scutiti de impozite, pentru donatii in scopuri educative. Universitatea are un statut de caritate, nu stiu daca stiai? Asa ca inainte sa apara banii merg la Vicerector si ii spun: ‘uite, draga, eu pot aranja pentru universitate sa obtin ceva bani, dar stii ca si noi avem mare nevoie in Departamentul nostru de Geofizica pentru nava noastra de cercetari in Marea Rosie si pentru monitorizarea cutremurelor din lume’: si el intelege problema. El stie ca majoritatea banilor vor trebui sa fie alocati departamentului nostru si bine inteles ii mai raman destui bani si pentru alte necesitati.”

“Si daca nu e de acord?’ l-am intrebat ingrijorat.

“Ei bine, in acest caz el stie ca nu va primi nici un sfant, asa ca este imediat de acord.”

Oare cati dintre oamenii importanti din Cambridge erau la fel de buni in strangerea de fonduri? Cu siguranta foarte putini! Teddy oricum ii intrecea pe toti. Cu toate ca eram constienti de faptul ca bursele de calatorie nu prezentau probleme, nimeni din Departament nu a abuzat vreodata de acest sistem: noi doar le ceream de cate ori era necesar si important pentru munca noastra de cercetare.

Eu insumi nu am putut beneficia de larghetea fondurilor cum faceau toti ceilalti, pasaportul meu romanesc fiind un ingreuindu-mi vizele de deplasare in strainatate. Trebuia sa cer viza cu mult timp inainte pentru calatoriile mele, ceea ce intr-un fel complica logistica. Totusi am participat la cateva conferinte internationale de seismologie in Sicilia si Luxemburg. Am calatorit de asemenea sa-mi prezint lucrarile de cercetare la alte Universitati (Liege, Frankfurt, Oxford, Londra, Norwich, si Newcastle). Departamentul mi-a platit de fiecare data, toate cheltuielile de calatorie.

Studierea bazei de date seismologice era ceva simplu, datorita numeroaselor inregistrari de mare precizie obtinute cu prilejul monitorizarii testelor atomice. Aparatura de inregistrare mondiala, instalata de americani intentiona sa monitorizeze si testele nucleare sovietice. In acest fel, exploziile bombelor nucleare reprezentau ‘semnale’, iar miscarile naturale ale Pamantului, reprezentau ‘zgomote’. Pentru cercetarea mea era exact invers - cutremurele reprezentau ‘semnalul’, iar exploziile atomice reprezentau ‘zgomotul’. In ciuda acestor probleme, sau mai degraba tocmai datorita lor, am putut sa fiu beneficiarul indirect al unui sistem sofisticat, initiat de Ministerul de Aparare, de la Autoritatea de Energie Atomica a Marii Britanii(UKAEA), de la Blacknest din Aldermaston. Eram de asemenea beneficiarul datelor obtinute de WWSSN, reteaua mondiala a statiilor seismologice, cu sediul in Statele Unite. Avantajul de a avea acces la aceste inregistrari seismologice americane era faptul ca aparatura de inregistrare era identic la toate statiile, calibrata in acelasi fel, ceeace permitea analiza unir date perfect comparabile Toate inregistrarile sistemului WWSSN erau pe microfise si o asemenea cartoteca se afla la Departamentul de Geofizica al Universitatii Goethe, in Frankfurt. Cealalta cartoteteca se afla in Statele Unite, dar pentru mine era prea departe si prea complicat sa merg acolo, datorita restrictiilor de viza pe pasaportul meu romanesc. Teddy i-a scris imediat profesorului Hans Berkhemmer, seful Departamentului de Geofizica al Universitatii Goethe, care a fost de acord sa ma primeasca si sa imi culeg datele necesare referitoare la cutremurele din Tibet si China.

UMOR LA FRANKFURT

I-am promis profesorului Hans Berkhemmer, seful Departamentul de Geofizica sa tin un seminar pe tema cutremurelor din Carpati si a ales ca loc de prezentare amfiteatrul principal al Universitatii. Am incercat sa-mi structurez prezentarea intr-o maniera asemanatoare cu aceea cu care eram familiarizat in Anglia, care presupunea sa incepi alocutiunea cu o gluma inofensiva, pentru a pastra viu interesul auditoriului. Am incercat sa gasesc cateva ‘similaritati de tectonica placilor’ dintre Frankfurt si Cambridge si sa prezint niste legaturi bine inteles trase de par, dar care trebuiau sa fie amuzante prin absurditatea lor. Spre stupoarea mea, aveam sa descopar curand ca publicul nu a schitat nici un zambet si pentru o fractiune de secunda un aer de panica s-a instalat pe fata lui Berkhemmer: poate ca invitase un conferentiar cu totul nepotrivit! Foloseam un limbaj ciudat si reputatia lui era in joc. Trebuia sa repar greseala si curand am reusit sa captez atentia publicului.. Mi-am inceput prelegerea in germana, mai mult sa ma scuz pentru faptul ca nu eram in stare sa tin prezentarea in limba lor nativa, si aceasta fraza a fost bine primita, ca si cum ar fi fost discursul lui Kennedy cu celebrul ‘Ich-bin-ein-Berliner’ . O singura fraza a fost suficienta dupa care puteam sa vorbesc si chinezeste, intrucat diapozitivele vorbeau de la sine.

Eram deosebit de incantat mai ales cand in semn de apreciere s-a auzit un ropot de batai cu pumnii in bancile de lemn ale amfiteatrului, in loc de aplauze. Presupun ca reactia s-a datorat si faptului ca un tanar cercetator se adresa studentilor, de la catedra, situatie rezevata in Germania celor mai in varsta si cu mai multe recomandari.

Seara, dupa seminar am fost invitat la cina in casa lui Berkhemmer impreuna cu un mic grup de seismologi germani.Aici am fost obligat sa explic digresiunea care am facut-o la inceputul prelegerii mele si scopul glumei.

“A, soo”, a exclamat profesorul, “Acum inteleg” si a inceput sa rada: era cu o intarziere de patru ore dupa ce spusesem gluma. Daca profesorul ar fi ras spontan in timpul prezentarii, poate ca as fi fost salvat de stanjeneala unei glume ratate.

“Noi nu facem astfel de glume in Germania. Acum inteleg de ce ai facut-o!. Ha,Ha.”

Chiar asa!

PACE LA ALDERMASTON

Desi era extrem de util sa am la dispozitie o baza larga de date seismologice brute din zona cutremurelor Tibetane, dar nu era totusi suficient. Timpul petrecut pentru citirea microfiselor in Frankfurt s-a dovedit productiv, dar trebuia sa ma grabesc si sa prelucrez aceasta informatie si api sa le interpretez.

Teddy a luat legatura, din partea mea, cu Dr. Hal Thirlaway, un un fost student de la Cambridge, acum directorul Laboratorului de Seismologie din Blacknest, langa Aldermaston, care apartinea de UKAEA. Din motive strategice, legate de cercetarile nucleare, incinta era intr-un kic clasificat secret.. Aveam nevoie de aprobare, care mi-a fost data la timp si am sperat ca nimeni nu va fi destul de limitat ca sa-i ceara lui Thirlaway sa ‘tina ochii pe mine’, iar eu sa scap supravegherii si

sa fac sa dispara date importante in favoarea rusilor. Pentru mine prezenta mea la Aldermaston reprezenta doar un capitol de cercetare esential in structura dizertatiei mele.

Desigur ca localitatea Aldermaston avea un nume celebru intiparit in memoria mea inca din timpul copilariei in Romania: de fiecare data cand ma duceam la cinema se arata, inaintea filmului un scurt metraj cu stiri politice internationale, din timpul razboiului rece. In afara de voiosii pionieri sovietici si voioasele tesatoare din combinatele textile din kazakstan, singurele stiri din Anglia l-ar fi aratat pe Lordul Bertrand Russell, asezat in mijlocul pietii Trafalgar, sau prietenii lui marsaluind de la Londra la Aldermaston intr-un protest antinuclear. Nu-mi imaginam deloc cum Aldermaston putea atrage atata furie din partea pasnicului public Britanic. Fortareata ‘Aldermaston’! Nu arata ca o fortareata de loc, dar in Anglia memoria protestelor era inca vie si locul era inca sub supraveghere. Din cauza asta, poate s-a folosit numele de ‘Blacknest’ pentru Laboratorul Seismologic, care monitoriza exploziile atomice de pe tot globul. Aici am putut folosi imensa baza de date puse la dispozitie de Serviciului Geodetic Americam (USCGS); aveam nevoie de aceste surse de date primare pentru programul de recalculare a pozitiei epicentrelor (JED) a cutremurelor din Vrancea.

EDINBURGH - CENTRUL SEISMOLOGIC

Cercetarea seismologica de la Aldermaston nu putea sa acopere toate aspectele proiectului meu, asa ca o parte din timp mi-am petrecut-o la Centrul Seismologic International din Edinburgh, care il avea director pe Dr. Patrick Willmore. Generozitatea aratata de Pat, care mi-a pus la dispozitie toate facilitatile centrului, mi-a dat posibilitatea sa gasesc solutia mecanismelor la focar ale cutremurelor din Asia Centrala. Acestea erau analize de distributie globala a undelor seismice, care deteterminau orientarea principalelor axe de compresiune si tensiune. In cel din urma, acest program de calcul pe ordinator se baza pe citirea a mii de microfise de seismograme, putand sa calculeze geometria faliilor care produceau un anume cutremur, ca de altfel si vectorii de alunecare. Intr-o forma simplificata, rezultatul acestor mecanisme arata in cele din urma ca niste mingi de fotbal, pe care erau prezentate ariile de compresiune si de dilatare. Fiecare diagrama de mecanism la focar era imaginea de raspuns a Pamantului la un ‘semnal’ (cutremur) si arata in proiectie stereografica zonele de compresiune (cu negru) si de dilatare (cu alb). Putini oameni inteleg cata munca migaloasa sta in spatele acestor diagrame simple, dar pline de semnificatie.

Eram foarte bucuros sa fiu din nou in capitala Scotiei, pe care o vizitasem inainte doar in fuga, in toamna anului 1968. Am indragit o multime de lucruri din oras: pozitia topografica, arhitectura, strazile largi, briza racoroasa de la marea Nordului, atitudinea oamenilor de pe strada, destul de diferita fata de englezi. Dar cel mai mult dintre toate imi placea sa rasfoiesc cartile din anticariate pe Dundas Street. In Edinburgh am inceput sa cumpar pe un shiling sau doi carti franceze din secolul al 18lea, frumos legate in Marochin, ornamentate cu foita de aur, carti din secolul al 19lea oferite ca premii scolare, cu gravuri inflorite cu detalii minutioase. Nu erau cumparatori si nimeni nu se interesa de ele. Nu puteam intelege de ce, dar cel putin aici cartile nu erau vandute cu metrul, asa cum am vazut facandu-se in cartierul Pimlico din Londra, o stare de-a dreptul socanta care sublinia, credeam cel putin, reticenta innascuta a britanicului fata de valorile intelectuale.

“Asa, te ocupi cu cititul?”

Ciudat, foarte ciudat.

ICONOCLAST AL TECTONICII GLOBALE

Cu datele seismice obtinute in Frankfurt, Aldermaston si Edinburgh, odata analizate pe calculator, am fost gata sa ma asez la masa de lucru sa le interpretez si sa le integrez intr-un context geologic.

Lucrul principal consta in interpretare, intr-o abordare noua. Ramanea totusi o intrebarea fireasca - vor conduce rezultatele la o interpretare rafinata? Nu era o problema sa fii destept cu orice pret - era mai degraba o intrebare la care urma sa vii cu un raspuns plauzibil, si mai presus de toate sa contina o explicatie originala: aceasta era o conditie sine-qua-non pentru a obtine doctoratul - o lucrare originala.

De abea acuma incepea munca migaloasa de a decanta informatiile. Aveam deja cateva idei, cateva intuitii, pe cand conturam prima imagine a repartitiei epicentrelor din Asia Centrala, si am inceput sa observ cateva fenomene mai limpede, din raspandirea haotica de epicentre, pe tot hinterlandul Himalaian. Intre timp Teddy devenise foarte ingrijorat – ajunsesem in al treilea an de doctorat si ma presa sa-i dau cateva capitole din lucrare pentru ca sa-si spuna parerea. Prima parte legata de Carpati a fost usor realizata si concentrata in lucrarea din *"Nature"*. Cu toate astea cea mai mare parte a lucrarii, seismotectonica Asiei Centrale, trebuia sa se mai cristalizeze conceptual. Am considerat ca cea mai buna metoda ca sa ma conving ca interpretarea mea folosind tectonica globala era plauzibila si in afara criticii era sa-mi prezint ideile in public, Era vorba de publicul educat, al universitatilor engleze si europene si a forumului international de seismologi. In curand am pus la cale o campanie obositoare de 'propovaduire' a noilor idei de tectonica globala..... Era ca si cum asi fi mers in desert, ca si primii preoti crestini predicand necredinciosilor. Era un amestec de relatiii publice si streaptease, un amestec de provocare si de impingere a ideilor la limita, un stil care l-ar face pe oricine mult prea vulnerabil.

Pe scurt mesajul era urmatorul:

'Conceptul tectonicii globale a rigiditatii placilor nu era o regula generala. Toata problema legata de frontierele placilor litosferice in zona crustei continentale trebuie sa fie pusa sub semnul intrebarii, iar definitiile trebuie revizuite'.

Cateva dintre modelele existente din tectonica placilor erau pline de contradictii, ceeace expusesem in articolul meu din *"New Scientist"* si in Geophysical Journal of the Royal Astronomical Society. Articolul meu din *"New Scientist"* explica:

"Un concept de baza a placilor tectonice este definirea unei placi. In mod obisnuit aceasta se refera la o parte de litosfera, ce cuprinde atat crusta oceanica si/sau continentala, delimitata de o banda de cutremure produse de-a lungul crestelor oceanice si a foselor, si de-a lungul faliilor crustale majore, si a zonelor ofiolitice. De aceea, oricare placa de acest fel marcata de prezenta unei centuri seismice active nu presupune, in mod conventional, prezenta la interiorul ei a nici unui cutremur – pentru ca placa prin definitie ar fi rigida din punct de vedere seismic, deci aseismica. Totusi acesta nu este cazul in situatia in care limitele placilor traverseaza crusta continentala ce a fost afectata de miscarile de tip Alpin de formare a catenelor muntoase.. Pe o zona larga, cum ar fi estul Mediteranei, Turcia, Persia, Belucistan, Tibet, Sinkiang si vestul Statelor Unite, sunt numeroase

cutremure, prezenta carora ar sugera ca aceste placi nu sunt rigide si in consecinta se supun unor reguli diferite."

Bine inteles, aceste idei au produs confuzie si suspiciune in randurile universitarilor, la fel cum ideile de inceput ale tectonicii placilor le-a luat ceva timp oamenilor de stiinta ca sa le accepte. Ei erau nedumeriti pentru ca odata aceste principii acceptate orbeste, regulile au fost puse la indoiala. Dovezile care le prezentam erau evidente - relocarea epicentrelor, mecanismul focal proiectat, planele de falii interpretate, magnitudinea cutremurelor analizata si corelata cu geologia regionala. Mesajul era clar: acestea sunt faptele care contrazic teoria, acestea sunt noile interpretari si noua mea solutie - contraziceti-ma daca puteti!

Nu am intalnit manifestari euforice, sau demolari cataclismice, mai mult aprobari potolite si linistite. Geologia ramane o profesiune foarte conservatoare, unde oamenii privesc schimbarile cu suspiciune. Este fara indoiala adevarat ca daca dovezile ar fi fost ambigui, atunci conceptiile vechi pe care eu le atacam ar fi fost cu ferocitate aparate. Nimeni nu mai apara baricadele - buldozerul Roman isi continua drumul sau. Intr-un fel am fost norocos sa nu ma confrunt cu acelasi stil de opozitie de care a avut parte Tuzo Wilson, pentru ideile lui revolutionare in tectonica globala.

LUXEMBURG

Aveam sa aflu in curand ca Luxemburgul avea un Institut de Seismologie puternic, care era pe punctul de a organiza Conferinta europeana de Seismologie. Lucrarea mea din "*"Nature"*" despre Carpati era proaspata iar ideea tectonicii placilor aplicata la aceasta regiune era complet noua.

" Ce alta ocazie mai buna decat Luxemburgul ca sa aduc noutatile cercetarilor mele in atentia colegilor mei europeni si implicit a romanilor?"

Cat despre ultimii, acestia nu m-au ajutat prea mult cat am fost student la Universitatea din Bucuresti. Am trimis un rezumat organizatorilor conferintei si foarte curand am aflat ca lucrarea mi-a fost acceptata. Cand am ajuns la Luxemburg in timp ce-mi despachetam lucrurile am descoperit cu stupoare, ca in graba cu care am plecat din Cambridge, luasem cu mine alt set de diapozitive pentru prezentarea mea de la conferinta. Eram paralizat de neliniste.

"Ce as putea face? Sa anulez prezentarea?

Acest lucru nu ar fi fost prea bine primit si ar fi dat apa la moara competitorilor mei romani, dintre care trei erau prezenti la Luxemburg.

"Cu siguranta ca nu!"

M-am uitat cu mai multa atentie la diapozitive si am decis, cum nimeni nu stia prea multe despre tectonica placilor, ca nu se va observa discrepanta dintre titlu si continutul prezentarii mele. Am procedat asa si m-am incadrat in cele 20 de minute care imi fusesera acordate.

"Oare a sesizat cineva?"

"Nimeni, cu exceptia mea".

. In orice caz, puteam sa trimit ilustratiile corecte pentru a fi incluse in lucrarile conferintei si din nou, nimeni nu ar fi observat schimbarea.

‘PREA TANAR’ PENTRU STIINTA

Prezentarea mea de la Luxemburg a produs neliniste printre seismologii romani: unul dintre ei a fost bineanteles seful departamentului, profesor de magnetism si gravimetrie, supervizorul meu la licenta, Profesorul Liviu Constantinescu.

Cu cativa ani in urma el i-a scris lui Runcorn, in Newcastle, spunandu-i ca ‘nu ar putea aproba sa imi fac teza de doctorat in Anglia, avand in vedere ca am pus autoritatile in fata unui fait accompli’.

Al doilea participant din delegatia romana era fostul meu conferentiar de seismologie din Bucuresti, gratie caruia am cazut de doua ori la examenul lui si a trebuit sa repet un an. El nu putea sa isi imagineze in nici un fel, cum un student care cazuse la examenul lui, putea sa prezinte acum o lucrare de seismologie originala, la o conferinta internationala! Daca as fi ramas in Romania, acesti doi seismologi ar fi facut totul ca eu sa nu fi fost admis sa prezint nici o noutate in public, dar cum eram la Cambridge, supervizat de Bullard, ei erau neputinciosi. Al treilea participant roman la conferinta era cercetator la Institutul Seismologic din Bucuresti, care, la fel ca si sefii lui, considera cutremurele romanesti a fi prerogativa lui unica si exclusiva, asupra carora nimeni nu ar fi avut dreptul sa se pronunte.

Modelul meu despre ‘tectonica placilor aplicata Carpatilor’ I-a surprins nu numai pe cei din delegatia romana, dar si intreaga sala. Pana atunci, modelele tectonicii placilor au fost aplicate la Atlantic, iar placile tectonice majore au fost definite pe intreg globul. In Europa Occidentala atentia principala se concentra pe zone ca riftul Islandei, golful Biscaia sau Mediterana vestica, despre care au fost publicate o serie de modele de reconstructie. Cu toate acestea Carpatilor li s-a dat putina atentie, aflandu-se intr-o zona de crusta continentala, care se presupunea a fi ‘stabila’ si astfel neconsiderata ca facand parte dintr-o margine de placa activa.

Mai mult decat atat, in Europa de est, noutatile ajungeau cu intarziere, pe cand in Uniunea Sovietica teoria placilor tectonice era interzisa, “prin decret”. Acolo Belousov, atotputernicul geofizician de la Academia Sovietica, se impotrivea noilor concepte si nimeni nu avea voie sa-si exprime opiniile. Era un pericol minor ca sa apara pareri deosebite in Rusia, toti oamenii de stiinta fiind tinuti in intuneric cu privire la noile evolutii din vest, si erau lipsiti de surse de informatie: in Uniunea Sovietica nu circulau reviste stiintifice internationale din vest, sau poate foarte putine.

Cum l-am zarit printre auditori pe supervizorul meu de odinioara de la Bucuresti, Profesorul Liviu Constantinescu, m-am dus sa-l salut. Nu m-a felicitat, a fost doar “surprins ca nu mai eram la Newcastle, ci la Cambridge si ca ma ocupam de un subiect de cercetare diferit’.

“Esti cam tanar pentru tectonica placilor” mi-a spus caustic in romaneste.

Cu toate ca nu eram surprins de reactia fostului meu profesor, nu eram impacat cu atitudinea lui, pe care am socotit-o gratuita si jignitoare:

“De ce reactionati in felul acesta? Cu ce am gresit?”

Nu facusem nimic rau, in afara de a lua o alta optiune politica si a fi fost sincer cu mine insumi - eram liber sa-mi practic profesiunea si sa fac cercetari in felul in care voiam, fara nici o opreliste din partea nomenklaturii, fara sa fac temenele atot-puternicilor, fara sa le cer scuze ca m-am nascut. Fragmente de dialoguri din trecut mi-au inundat memoria:

“Pot sa vorbesc, Tovarase Profesor?

“Vreti sa ma primiti pentru 5 minute, Tovarase Profesor?”

Apoi cu cuvinte nerostite:

“Nu conteaza daca ma faceti sa astept cu orele in anticamera dumneavoastra! Sunt deja obisnuit cu micul dumneavoastra joc de putere.”

Ei bine, nu m-am obisnuit! Niciodata nu am putut sa ma obisnuiesc cu el. Nu am acceptat niciodata aceasta atitudine de servilism! Mai avea oare Liviu Constantinescu inca resentimente, chiar de la o asa distanta?

INGINERIE SEISMICA AL ITALIANA

Prietenii mei de la Departamentul de geofizica din Cambridge erau foarte ocupati sa-si aranjeze expeditiile lor anuale de vara spre locuri exotice indepartate: Marea Rosie, Aden, Cipru, Mediterana de Rasarit, Iran si chiar Eritreea, inainte de a incepe acolo toate nenorocirile. Avand in minte statutul de strain si de tanar, si datorita restrictiilor de a calatori ce mi se impuneau datorita pasaportului meu romanesc, nu puteam sa particip la nici una dintre expeditiile mentionate. Mai mult, subiectul dizertatiei mele ar fi trebuit sa ma duca in Romania, situatie care trebuia evitata, sau in Tibet, care era de asemenea in mainile comunistilor, asa ca nu puteam sa merg in timpul verii catre acste destinatii. M-am decis in schimb sa pun Italia pe harta, o tara pe care intotdeauna dorisem sa o vizitez pentru legaturile ei istorice cu Dacia lui Traian si pentru mozaicurile bizantine, care voiam sa le admir.

Destinatia mea era Sicilia: cu cativa ani inainte un cutremur puternic zguduise insula, si cateva sate au fost complect devastate. Bine inteles, in Sicilia, exista un interes local intrinsec in problemele de inginerie seismica, un sector al stiintei care se ocupa cu constuctia de structuri ‘anti-seismice’: drumuri, poduri, baraje, case, construite cu scopul de a proteja si salva vietile omenesti. Inceputurile ingineriei seismice sunt legate de traditiile populatiei unei tari, care a trait intotdeauna intr-o regiune activa seismic,ca de exemplu in Japonia, unde s-a demonstrat ca folosirea unor anumite materiale de constructie sporeste rezistenta cladirilor la efectele cutremurelor. Cum regiunea Californiei de vest, care era foarte populata si necesita multe constructii de autostrazi cu jonctiuni multiple, si presupunea un volum mare de materiale moderne, acolo s-a ajuns, din necesitate, sa se abordeze problematica unei noi tehnologii de constructie.

Era lesne de inteles, de ce sicilienii doreau sa atraga interesul specialistilor in regiunea lor, context in care au decis sa creeze o Scoala de Vara Internationala de Inginerie Seismica, la Erice, in vestul Siciliei.

Dupa ceata de la Newcastle, umiditatea Tarilor de Jos si padurile de pini din Padurea Neagra, acesta a fost primul lacs cu adevarat Mediteranean pe care l-am vizitat candva. Pentru mine era ca un colt de paradis cultivat cu plante exotice, luxuriante, palmieri, lamai purtand fructe, pe care nu le gustasem niciodata in Romania, cum aceste produse nu erau considerate hrana’esentiala’ si de aceea nu erau importate, din lipsa de valuta forte. Chiar si fructele obisnuite pareau mai colorate in Sicilia: mai parfumate, coapte cu gustul soarelui si mai mari ca cele care se vindeau in magazinele

din Anglia. Cerul gurii imi saliva din abundenta la vederea acestor fructe, care imi evocau inca saracia dietei Comuniste.

CUTREMURE SAU CARTAGINEZI?

Erice era o asezare antica, agatata pe un escarpament abrupt cu o priveliste ce iti taia respiratia atunci cand priveai spre marea albastra. Avea strazi inguste, asemanatoare cu un amestec de orase europene medievale pe care se suprapuneu souk-uri Nord-Africane. Te inconjura peste tot o atmosfera stranie de lume Araba, cu umbre furisate de femei trecand pe strazi, parca cerandu-si iertare ca ies in aceasta lume deschisa, orbitoare.

Era o lume a barbatilor, omniprezentilor barbati, tolaniti in cafenele, discutand sau jucand jocuri impreuna, facand glume grosolane si grozaveli de oameni tineri, dar niciodata nu vedeai fete! Acestea isi faceau aparitia doar insotite de matroane in varsta, care mergeau direct la destinatia lor, uitandu-se cu severitate la caldaram, ca si cum ar fi fost atente sa nu se impiedice de blocurile din pavaj.

Gazda noastra siciliana era mandra de amestecul pe care il mostenise de la stramosii invadatori: greci, cartaginezi, romani, normanzi, si multi altii. Toti marinarii trebuie sa-si fi lasat urma genetica in acest melting pot sicilian, aproape ca o parafraza latina:

‘Am venit, am vazut si am procreat.’

Memoria acestor urme s-a pastrat deseori in piatra, pentru ca generatiile viitoare sa fie constiente de trecutul lor. Templele din Segesta Agrigento si Selinunte, construite cu 2500 ani in urma, inca mai capteaza imaginatia vizitatorilor, cu coloanele lor dorice, inca elegante. Cu doua milenii in urma dimensiunile constructiilor aveau aproape acelasi sens vulgar ca si demonologia comunista - bolsoi, ca si Universitatea din Moscova. Prin contrast, grecii antici au reusit sa dea coloanelor templelor lor, demnitate si frumusete, care se putea observa si acum cand erau ruinate.

Cand grupul nostru international de seismologi a facut o vizita la asezarea arheologica de la Agrigento, directorul general al Monumentelor Istorice ne-a confruntat cu o intrebare cheie:

“Ar putea expertii sa spuna doar uitandu-se la ramasitele imprastiate pe jos, daca coloanele au fost aduse in aceasta pozitie datorita unui cutremur, sau datorita distrugerii pricinuite de invadatorii Cartaginezi, in timpul razboiului Punic?

“O nuca greu de spart!”

Inginerilor californieni le era tot asa de dificil sa inteleaga cum

arata o coloana ‘dorica’, precum si ce fel de tehnologie au avut cartaginezii la dispozitie ca sa faca asa un prapad.

“Poate aveau buldozere?”

Vazand ca nu am prea inaintat cu raspunsul, ne-a aratat o colectie de fotografii istorice ale aceleiasi asezari.

“Inainte ca Musolini sa miste coloanele in actuala lor pozitie, toate au fost aliniate pe pamant.”

“Bine, bine! Acum stiam ca de fapt ce era in fata noastra, nu mai reprezenta o dovada incontestabila, ci doar simplul fapt ca dovada a fost schimbata de Duce.

In acel moment expertii erau mai dezorientati ca niciodata. Cum ar putea ei explica? Cum nimeni nu s-a aventurat sa dea nici o explicatie acestei enigme, am facut un pas inainte si am spus:

“Mai intai, grecii au aliniat coloanele pe pamant, gata sa fie ridicate pentru templu, dar lucrul a trebuit sa fie oprit, pentru ca intre timp, au fost invadati de Cartaginezi, asa ca templul nu a fost niciodata ridicat.”

“Vedeti? Nu trebuie sa fii arheolog sau seismolog, ca sa rezolvi aceasta problema: aduceti doar cu voi romanii, ei intotdeauna vor gasi adevarata explicatie!

OXFORD, NORWICH SI NEWCASTLE

Cum contul meu bancar era mai sanatos, datorita traducerilor pe care le faceam, am realizat ca era timpul sa dau un imbold lucrarii mele de doctorat. Nu eram lipsit de idei, dar intr-un fel am simtit ca am lucrat izolat si ca aveam nevoie de pareri independente, venite din afara Cambridge-ului. Ma simteam cuprins de un fel de indoiala, pe care nu puteam sa o inlatur.

“Daca cumva ideile mele ar fi gresite si m-as gasi intr-un fund de sac?”

Cel mai bun fel de a ma convinge de realitate, altfel decat acela de a-l intreba pe supervizorul meu , era sa incep o serie de prelegeri la diferite universitati si sa expun mereu noile mele idei, ca sa vad cum va reactiona publicul

“Ma vor face cumva in bucati? Ma voi face de ras?”

Dar cum puteam mai bine sa aflu, decat sa ma duc in gura lupului unde ram cel mai vulnerabil? Sa fac un fel de “striptease geofizic”, sa-mi dezvalui gandurile cele mai secrete despre existenta placilor ne-rigide? Pana acum toate placile trebuiau sa fie prin definitie rigide – eu personal gandeam altfel si astfel am introdus doua categorii noi de placi tectonice - una denumita ‘sub-placa’ (sub-plate) si alta denumita ‘placa-tampon’ (buffer plate). Intr-o comunitate, recunoscuta pentru conservatismul ei, aceasta abordare iconoclasta, va ridica cel putin semne de intrebare, daca nu chiar va fi primita cu ostilitate.

“Dar zarurile au fost aruncate! Ce emotii!”

Am scris mai multor profesori, decani ai unor facultati de geologice si geofizice, facandu-le cunoscut continutul tezei mele si oferindu-le sa prezint o conferinta. Era destul de neobisnuit pentru un student doctorand ca mine sa tina astfel de confrinte itinerante, acesta fiind privilegiul profesorilor universitari cu reputatia deja facuta, sau al academicienilor membrii sau directorilor unor mari industrii. Eu nu faceam parte din nici una din categoriile de mai sus, dar merita sa incerc. Cel putin, din acest din urma punct de vedere, initiativa mea se indeparta de norme, fiind cu totul neobisnuita.

Nu am ales Universitatile la intamplare, dimpotriva, le-am ales pe acelea care aveau o directie de cercetare similara, sau ale caror reactii critice imi puteau fi folositoare.

I-am scris mai intai profesorului Frederik Vine, fost doctorand la Cambridge si colaborator al lui Drummond Matthews. ,Fred tocmai se intorsese de la Princeton sa preia functia de Profesor, Sef de catedra la facultatea Stiintelor Pamantului, la Universitatea East Anglia, din de Norwich.

Ca unul dintre fondatorii tectonicii placilor, cum va privi el schimbarile conceptuale pe care voiam sa le introduc?

Am luat trenul spre Norwich cu o vadita strangere de inima. Il mai intalnisem pe profesorul Vine la Cambridge, cand l-am gasit amabil si deschis, lucru care m-a linistit. Norwich nu era in drumul turneelor conferentiarilor cunoscuti, iar departamentul lui Vine era nou. Am fost indatorat lui Vine sa-i aud comentariile, care au fost constructive. El a fost de acord cu cele mai importante puncte - ne-rigiditatea unor placi, care implicit recunostea existenta unor tipuri ‘diferite’ de placi litosferice. Aceasta era o concesie esentiala, care, venita din partea unui “profet” mi-au dat o incredere maxima.

Ca sa descopar ce se intampla in Asia centrala, in spatele arcului Himalaian, o arie cunoscuta ca avand cea mai larga centura de cutremure, am folosit o tehnica simpla de localizare a epicentrelor si de proiectare a lor intr-un sitem diferit. Am folosit ca parametru de discriminaree magnitudinea cutremurelor inregistrate de USCGS, reprezentand in total mai multe mii de seisme. Am procedat 0apoi la proiectarea epicentrelor in intervale de magnitudine de 0.5. Secventa hartilor de epicentre elimina treptat seismele cele mai mici, incepand dela magnitudinea 3.0, apoi 3.5, 4.0, 4.5 samd. In felul acesta, la un moment dat a inceput sa apara o zona, care indica o foarte buna corelatie intre cutremurele de magnitudine mare si fracturile regmatice din zona (Tibet, Tarim, Sinkiank, si Baikal). Era clar ca numai cutremurele deasupra unui anume prag de magnitudine (mai mari decat 5.0) se corelau bine cu entitati tectonice bine definite, pe cand cutremurele de mai mica magnitudine aveau epicentrle dispersate in mod difuz, si peste toata zona. Aceste entitati de crusta continentala hiperseismica din hinterlandul Himalaian, erau prinse intre doua placi rigide, ca intr-un cleste: placa Indiana la sud si placa Eurasiana la nord, si ele actionau ca “zone tampon” (buffer) intre cele doua placi mai mari. Iata cum termenul de placa ne-rigida, ca “placa tampon” a fost definit pentru prima oara.

I-am scris lui Dr. Ron Oxburgh, de la Departamentul de Geologie de la Oxford, gandindu-ma ca un oaspete din ‘cealalala tabara’ sa fi fost primit cu mai putina ingaduinta, mai ales atunci cand predica ‘erezii’. Aici discutiile au fost vii, iar ideile au produs ceva agitatie, la sfarsit simtind ca am primit o acolada de aprobare complice. Ron Oxborough mai tarziu a devenit Rectorul Colegiului Queen’s din Cambridge, seful Departamentului de Geologie din Cambridge, consultant la Ministerul de Aparare, si mai recent Rector a Colegiului Imperial din Londra calitate in care a devenit membru al Camerei Superioare din Parlament, ca Lordul Oxborough.

Dupa prezentarea dela Oxford m-am indrept spre nord la Newcastle. Cu trei ani in urma, aici l-am auzit pentru prima data pe McKenzie vorbind despre placile tectonice si m-am gandit ca acum era oportun sa fac si eu o prezentare despre acelasi subiect. In plus era o scuza ca sa-mi vad vechii prieteni din nou. Profesorul Creer mi-a aranjat vizita si aula facultatii a fost plina. Nu aveam timp sa ma gandesc, cum cu putin timp in urma poposisem la Newcastle doar cu o valiza in mana si complect debusolat. La Newcastle a fost o noua ocazie ca sa-mi repet ideile, prezentand lucrarea publicului, si totodata asa cum am invatat dela Runcorn, sa am o scuza pentru sa fac o repetitie, slefuind si rafinand ideile.

Nici una dintre prezentarile mele nu era identica cu cele precedente, pentru ca vorbeam fara notite si schimbam deseori continutul, in functie de aspectele care ma preocupau. Traversand Anglia de la sud la nord dela Londra la Northumberland a fost pentru mine un periplu electoral, ca si cum as fi prezentat un 'manifest al partidului'. 'Manifestul 'meu era acela al unui model innoitor, menit sa modifice un concept existent, pe care l-am gasit neadecvat. Ideea era sa convertesc, sa rafinez, sa compar note, sa fac contacte si prieteni, sa-mi pun numele pe harta Universitatii Britanice si nu in ultimul rand sa demonstrez curajul convingerilor mele stiintifice.

"Este cineva in sala impotriva 'placilor tampon'?"

"????"

"Nu? Nimeni?"

LIEGE

Nici unua dintre conferintele mele din Anglia nu a fost platita, in afara de cheltuielile de deplasare. De fapt nici prin gand nu-mi trecea ca asa ceva era posibil. Nu merita sa continui acest exercitiu itinerant si oarecum narcisist, deorece obiectivul principal fusese indeplinit:m-am convins de veriditatea conceptelor nou postulate pentru care am primit "binecuvantarea" colegilor de breasla, mi-am pus numele pe harta si mi-am rafinat ideile. Ce altceva mi-as mai fi putut dori?

Totusi, cu acest prilej special, motivul a fost sentimental. Prietena mea Roxana a gasit de lucru ca asistenta personala al Directorului General al Institutului International de Fier si Otel din Bruxelles. Bruxelles-ul nu era departe de Cambridge, insa suficient de departe pentru un student complect lipsit de fonduri, ca sa nu-si poate revedea prietena.

Cum as putea sa trec acest spatiu geografic? Era imposibil sa platesc din buzunar o excursie pana la Bruxelles. Trebuia sa gasesc pe cineva care sa imi plateasca drum dus si intors in Belgia.

(a) Placile rigide India si Eurasia prind intre ele cele doua placi tampon, Tibet si Sinkiang (b) Schita de harta a placilor tampon Sinkiang si Tibet, prezentand unitatile lor structurale majore. A se nota descresterea in timp, de la nord la sud a miscarilor de formare a catenelor muntoase, sugerand acretia tectonica continentala. © Mecanismele focale ale cutremurelor din jurul celor doua placi tampon. Fiecare mecanism este imaginat cu Pamantul in forma unor proiectii stereografice ce prezinta zonele de compresiune(in negru) si dilatare (in alb). (Dupa C. Roman, 1973 Buffer plates - when continwnts collide, *"New Scientist"*, 57 (830) 180-181 (vezi pagina 95)

Cum aveam prieteni la Universitatea din Liege, am reusit sa rezolv situatia. Jean-Clair Duchesne era fiul Profesorului Jaques Duchesne, rectorul Universitatii din Liege, pe care l-am cunoscut prima oara in Romania. A urmat o corespondenta regulata prin care Profesorul Duchesne imi corecta cu multa intelegere si generozitate traducerile mele de versuri romanesti in franceza: Eminescu, Voiculescu, Arghezi si mai ales sonetele lui Victor Eftimiu.. O coincidenta fericita a facut ca fiul

lui Jacques Duchesne sa fie geolog si sa-si petreaca un an la Cambridge, unde ne-am intalnit si am devenit prieteni. Acum Jean-Clair era conferentiar la Liege si era gata sa-mi aranjeze conferinta. Era pentru prima oara ca tineam o prelegere in franceza care se intitula: ‘Sur la limite des plaques lithospheriques dans la croute continentale’ . Deaprtamentul de Geologie si Mineralogie din Liege era la acea vreme situat tot in cladirea vechii universitati, inainte ca noul campus sa fie construit in afara orasului. Era o calatorie intre prieteni.

Profesorul Jaques Duchesne m-a primit la pranz. El era un orientalist distins si expert in Paul Valery, si de asemenea publicase un eseu despre Constantin Brancusi. Sotia Profesorului era extrem de erudita, experta in instrumente muzicale vechi, despre care avea mai multe publicatii. Eleganta lor resedinta era inconjurata de gradini minunate, pe varful unui deal care domina orasul Liege. Am vorbit despre Romania. Fiul lor geolog, Jean-Clair, se casatorise recent cu Claire Goffin, de profesie medic pediatru.

Familia Goffin erau pasionati colectionari de arta si locuiau intr-o superba vila in cel mai autentic stil Bauhaus, in afara Liege-ului. Interiorul era plin de picturi si sculpturi moderne din perioada interbelica si faceau impreuna cu vila un tot armonios. Clair si Jean-Clair si-au construit pentru ei o vila proiectata de un arhitect. Casa lor din Tilff, de asemenea in imprejurimile Liege-ului, era intr-un stil ce amintea de Le Corbousier, cu tavane foarte inalte, spatii largi, pereti despartitori de sticla si terase, ce dadea impresia ca peisajul din jur patrundea virtual in sufragerie, fara nici o opreliste.

Seara Jean-Clair impreuna cu doi dintre colegi l-au invitat pe Profesorul de la Departament sa ne insoteasca la o cina in oras, cu meniul traditional de scoici si cartofi prajiti (‘moules frites’). A fost o intilnire festiva inainte de conferinta. In amfiteatru am observat ca atmosfera era “continentala”, cu un mic iz anglo-saxon. In randul intai, am observat un domn octogenar care parca descindea din una din panzele lui Ramsey . Am aflat ca el era un aristocrat austriac, contele Radetzky, al carui stramos, general in armata imperiala, era bine cunoscut din marsul Radetzky, dedicat lui de Johann Strauss Sr. Contele Radetzky isi facuse obiceiul sa participe la toate prelegerile geologice ale Universitatii din Liege, indiferent daca le intelegea sau nu. Era reprezentantul contemporan al nobilimii veacului al 18lea, din care s-au manifestat primii entomologi si geologi din acea vreme. Uitandu-ma la infatisarea lui, m-am gandit ca el ar fi putut tot atat de bine sa fi fost contemporan cu Buffon, sau Cavendish. Imediat ce s-au stins luminile, pentru a prezenta seria de diapozitive, contele Radetzky a motait. Nu a sforait, dar capul sau se inclinase intr-o parte, intr-un fel cu totul emotionant. Cand luminile s-au aprins din nou contele s-a reintors incet la viata. Trebuie sa fi fost o terapie incredibila pentru batranul conte sa-si alunge singuratatea si totusi sa creada ca se afla in centrul ‘marilor cugetatori’.

In prioada cand mi-am tinut prelegerea la Liege, tectonica placilor era privita inca cu rezerva - nu multa lume de pe continent era implicata in astfel de cercetari, cu exceptia lui Le Pichon in Franta, asa ca subiectul era inca fierbinte si Jean-Clair a fost mandru sa il sponsorizeze. El a facut un scurt discurs introductiv, prezentand audientei acitvitatea mea academica.

Spre marea mea mirare, in ziua urmatoare Departamentul nu numai ca mi-a achitat cheltuielile de deplasare, dar s-a gandit sa-mi dea si un onorariu, care pentru mine ca student reprezenta o suma importanta. M-am dus direct in oras si mi-am cumparat o noua pereche de pantofi. Ca si pantoful Cenuserasei, care a purtat-o la bal, pantofii mei din Liege m-au dus la Bruxelles, unde am facut o vizita surpriza Roxanei la Institutul International de Fier si Otel. Nu mi-as fi inchipuit niciodata ca placile tectonice ar fi putut sa umple si un gol sentimental.

Din fericire chiar asa s-a intamplat si am fost extrem de multumit de efectul obtinut. Conferinta despre tectonica placilor tinuta la universitatea din Liege a fost de bun augur, pentru ca a avut ca rezultat si cererea in casatorie a Roxanei, la Bruxelles. Cativa ani mai tarziu, Profesorul Jen-Clair Duchesne a devenit seful Departmentului de Mineralogie de la Universitatea din Liege si a participat, ca nas, la botezul primului meu fiu, Corvin, la Westminster Abbey.

IMPERIAL COLLEGE SI CAMBRIDGE

Dupa primele succese de la Norwich, Newcastle, Oxford si Liege, mi-am indreptat privirea catre Imperial College la Londra. Colegiul Imperial avea o reputatie mondiala si era important sa adaug aceasta augusta institutie pe lista mea de conferinte. Ca si in ocaziile precedente, ideile mele nu au fost contrazise si astfel convingerea mea a devenit mai persistenta ceeace mi-a dat incredere in aportul original si credibil al lucrarii mele de doctorat.

Acum eram gata sa prezint teoria mea mai aproape de “groapa cu lei”, in Cambridge, unde McKenzie era expertul de netagaduit al domeniului. Reputatia lui crestea pe zi ce trece, el intretinand active in legaturile lui trans-Atlantice universitare care reprezentau o sursa constanta de inspiratie in timpul perioadelor sabatice sau a vacantelor de vara, care si le petrecea fara exceptie in Statele Unite.

L-am abordat mai intai pe W.B. Harland, din Departamentul de Geologie, pentru ca doream sa tin o prelegere despre seismicitatea Tibetului. Harland era conferentiar in geologie tectonica si expert in Tibet. Pe timpul studiilor mele la Cambridge erau patru departamente geonomice separate: Geologie, Geofizica, Mineralogie si Geografie. Legaturile dintre ele erau minime si ca sa calci pragul de la unul la altul necesita siguranta de sine; si pur si simplu nu se facea! Mai mult de atat, daca geofizicienii aveau port-drapelul lor, in persoana lui McKenzie, tot asa si geologia il avea pe John Dewey, care mai tarziu avea sa devina profesor de geologie la Oxford. Era o rivalitate prieteneasca intre cele doua talente, fiecare faparand cu gelozie tema la care lucra. Amandoi aveau calitati de educatori, dar stilul lui Dewey era mai inspirator pentru studenti decat al lui McKenzie, care era mai matematic, si mai fad. De fapt, la sfarsitul anilor 60 si inceputul anilor 70, la Cambridge, munca lui John Dewey a adugat conceptele abstracte geofizice ale tectonicii globale mult necesara interpretare geologica. Gandirea seminala a lui John acoperea arii largi, de la tectonica placilor aplicata la geosinclinale la formarea lantului Apalasian si la conversiunea marginilor tectonice de la tipul Atlantic la tipul Andean.

Am simtit un moment de trepidatie, la gandul ca aveam privilegiul sa ma adresez geologilor in departamentul creat de Adam Sedgwick, un pionier al geologiei mondiale, si fondatorul geologiei moderne, identificand formatiuni geologice de mare importanta, ca Devonianul si Cambrianul. Conferinta s-a tinut chiar in camera muzeu care apartinuse marelui savant.

Aproape ca nu am privit audienta cand am facut prezentarea. Mi-am concentrat atentia in schimb, la secventa de diapozitive, iar daca ma uitam spre audienta, priveam un punct de la distanta, cu imaginea publicului estompandu-se intr-o ceata nedeslusita - nu desluseam pe nimeni in special. Cu aceasta ocazie, totusi, pentru o fractiune de secunda, am indreptat privirea spre Harland, care avea ochii ferm inchisi. Era oare adormit, sau era modalitatea lui de a se se concentra la prezentare, la fel ca melomanii la un concert? Totusi, am reflectat eu, nu dadeam un concert si

credeam cel putin ca un diapozitiv putea sa vorbeasca mult mai mult decat comentariile pe care le faceam. Am considerat atitudinea lui Harland o lipsa de sensibilitate, care ma deranja putin. La sfarsitul prezentarii spre surpriza mea am avut mai putine desbateri comparativ cu ce s-a intamplat la Oxford. Exceptia a fost Harland, care totusi, i-a eclipsat pe toti ceilalti, punandu-mi cateva intrebari pertinente, ca si cum nu ar fi atipit deloc.

Eram in preajma trimestrului de Pasti 1972, si eram gata sa-mi termin ultimele retusuri la teza. Simteam ca s-a apropiat momentul adevarului, cand trebuia sa vorbesc despre cercetarea mea chiar in mijlocul laboratorului de care apartineam. In mod exceptional si in acelasi timp cu multa galanterie Teddy mi-a oferit o 'floare', invitandu-ma sa-mi fac prezentarea in cadrul seriei de conferinte 'Geophysics Colloquia'. Aici eram unicul student care facea o prezentare, ceilalti oaspeti fiind Profesorul W.B.Kaula de la Caltech, Dr. D.E. Cartwright de la Laboratorul Scripps, Profesorul J.E.Naffe de la Lamont si alti oameni de stiinta de reputatie mondiala. Mai mult decat atat, Teddy s-a asigurat ca prezenta sa la conferinta studentului sau, obliga, implicit ca toata lumea din Departament sa fie prezenta. Evenimentul nu era lipsit de picanterie, cum numai cu doi ani inainte fusesem invitat sa renunt la subiectul de teza si si sa nu il iau pe Bullard ca supervizor. Seria anterioara de conferinte prezentaate in toata Anglia mi-a dat suficienta incredere intr- o viziune credibila a ceea ce eu consideram ca ar fi trebuit sa devina 'Noul Testament al placilor tectonice'. Prelegerea a fost primita bine, iar Dr. Carol Williams, o colega de la Departamentul de Geofizica m-a solicitat sa introduca placile tampon Sinkiang si Tibet, nou definite, intr-un program nou al postului de televiziune BBC, 'The Restless Earth'.

Acum eram 'facut', aceasta era incoronarea eforturilor mele si unda verde pentru tusele finale ale tezei de doctorat. Ma gandeam ca de acum inainte urma sa fie floare la ureche. Cu toate astea, eram doar amagit de un fals sentiment de securitate, asa cum aveam sa aflu curand, lovitura de traznet venind pe neasteptate: cineva ma pandea dupa colt.

MOLLY CEA INTELEAPTA

Era natural ca in afara preocuparilor mele de cercetare sa am si alte activitati la Cambridge, in care m-am implicat cu multa pasiune. Jucam squash de trei ori pe saptamana, mergeam in lungi incursiuni pe bicicleta in afara orasului, eram invitat la petreceri, mergeam la conferinte, concerte, ma intalneam cu oameni interesanti din Universitate si din afara ei. Eram ocupat de asemenea sa fac ceva bani din traduceri sau fiind ghid in Cambridge. Situatia mea administrativa, datorata pasaportului meu romanesc, necesita o atentie constanta si imi consuma, de asemenea mult timp, intocmai unei ocupatii profesionale paralele.

In perioada aceasta, nu ma duceam prea des la departament, pentru ca lucram in camera mea de la Peterhouse. Aceasta alegere dezavantajul ei, nemaiavand ocazia sa aud tumultul din jurul meu. In afara de cativa geofizicieni, ca Bill Limond sau Anton Ziolkovski, cu care jucam squash din cand in cand, nu mai vedeam pe nimeni si nu prea imi ajungeau la urechi zvonurile de la Madingley Rise. Diapazonul meu si totodata ingerul meu pazitor era Doamna Wisdom, fosta sotie a unui profesor de filozofie de la Trinity si secretara a lui Sir Edward Bullard. Molly cunostea toate intrarile si iesirile, Molly ii cunostea pe toti, auzea totul, ii judeca (de obicei foarte repede si foarte corect) pe toti si era feroce daca cineva trecea peste ea. Dar avea o inima de aur si ma luase sub aripa ei protectoare.Ma duceam deseori sa o vad pe Molly in casa ei modesta din Parker's Piece. Ea obisnuia sa dea acasa

la ea mic-dejunuri cu sampanie pentru intregul departament, care erau ceva intre mic dejun si pranz, si care se prelungeau pana dupa amiaza, tarziu. Molly ma invata ce erori tactice sa evit, in felul acesta initiindu-ma in politica interna, care nu a fost niciodata specialitatea mea. De fapt, Molly a sesizat apropierea furtunii, dar pentru mine cerul era senin si nu simteam vreo amenintare din nici o directie.

Cu toate ca aveam la activul meu o multime de prezentari publice, totusi, dupa articolul meu din *"Nature"*, nu am mai publicat altceva decat un articol in" Lucrarile intalnirii din Luxemburg" si in (putin cunoscuta) "Revue Roumain de Geophysique". Publicarea articolelor stiintifice necesita o multime de timp si eu aveam foarte putin la indemana - trebuia sa apas pe acceleratie cu teza mea, care parea o munca fara sfarsit.

" Ar trebui sa apari *in " Cambridge Evening News"*, a spus Molly.

"La ce Dumnezeu, mi-ar ajuta ?"

"Din contra, te va ajuta foarte bine, va fi ca un exercitiu de relatii publice, ca oamenii sa te vada si sa te cunoasca, mai ales cei ce nu prea inteleg munca ta, in colegiu, si asa mai departe."

"De ce nu?"

L-am sunat pe editorul de la *"Cambridge Evening News"* si in cateva zile fotografia mea, in fata hartii tectonice a Eurasiei, ,din salonul meu de la Peterhouse, a fost tiparita pe jumatate de pagina a ziarului. Colegii au fost amuzati si articolul a facut cel putin inconjurul colegiului Peterhouse.De fapt, gandindu-ma mai bine, initiativa lui Molly, a fost un prim semnal de alarma, pe care nu l-am inteles la vremea potrivita, dar care nu avea sa se lase asteptat mult timp si m-a luat prin surprindere.

Fotografie luata in camera mea de colegiu de la Peterhouse pentru articolul care a apurut in *"Cambridge Evening News"* in 1973. In fundal este harta tectonica a Eurasiei, pe care placile tampon Tibetana si Sinkiang sunt foarte clar conturate.

SALVELE DE LA M.I.T.

Intuitia lui Molly era corecta. Poate ca nu a fost 'intuitie' din partea ei, doar o 'informatie din interior', pe care ea nu putea sa o divulge, in felul acesta cautand sa 'salveze' munca mea cu articolul din *"Cambridge Evening News"* (!).

Acesta nu ar fi fost suficient ca sa-mi salveze reputatia mea de cercetator: crestea agitatia si in curand urma sa ma aflu in mare dificultate: Teddy m-a chemat de la Peterhouse, anuntandu-ma ca doreste sa ma vada. Nu facuse asta niciodata, si am simtit ca voia sa-mi comunice ceva foarte important. El avea o fata serioasa.

"Stii, Constantin, s-a intamplat ceva neplacut. Te-am avertizat sa te grabesti sa-ti termini teza. Acum au aparut cercetatorii astia americani, care se ocupa de acelasi subiect de cercetare ca si tine, despre cutremurele din Asia Centrala, si ei au trimis manuscrisul lor pentru publicare. Articolul a

fost aprobat si va fi tiparit in curand. Aceasta inseamna ca toata munca ta isi va pierde originalitatea, daca ideea va fi publicata inainte, de altcineva.

Autorul nu era altul decat Peter Molnar, a carui faima era binecunoscuta in cercul celor care se ocupau cu tectonica placilor. M-am facut alb la fata, ca si cum cineva mi-ar fi dat in cap cu un baros. M-am simtit amortit si fara grai. M-am uitat la bunul de tipar al articolului, pe care Teddy il avea in mana - care era exact in aceeasi regiune, aceleasi cutremure, acelasi mecanism focal si exact aceleasi solutii de falii. Chiar eu nu as fi putut sa scriu mai bine si sa fi publicat intr-o revista de specialitate, fara sa treaca intre sase si douasprezece luni. Molnar probabil ca si-a trimis lucrarea la revista cu cel putin cu un an in urma.

Dintr-o data mi-a crescut tensiunea: era responsabilitatea supervizorului sa vegheze ca nimeni de la alte Universitati sa nu 'incalce' zona de studiu a studentului sau, pentru a asigura integritatea muncii acestuia. Iar Teddy nu a luat astfel de precautii si oricum nu ar fi putut sa o faca, pentru ca nu era chiar specificul lui si ca atare nu era la curent cu ceea ce faceau alte universitati in domeniul placilor tectonice. Codul acestei practici nescrise de "neagresiune" a fost incalcat, dar nu puteam sa fiu suparat pe Teddy - el a actionat cu buna credinta si nu a stiut nimic.

In ultima instanta, cand Dan i-a adus vestea lui Teddy, ar fi fost prea tarziu pentru mine sa-mi iau masuri de siguranta. L-am intrebat pe Teddy cum a aflat despre articol.

"Vezi, Dan a fost rugat sa fie referent."

"Ah, inteleg."

Teddy mi-a ghicit gandurile:

"Sa stii", mi-a spus el, "Lucrarea ta despre Carpati poate sa-ti asigure o echivalare pentru un Masterat. Pot sa scriu la Administratie sa le explic situatia si sa te propun pentru un Masterat."

Batranul avea intentii bune, dar pentru moment am crezut ca si-a pierdut mintile:

"Cum poate sa-mi sugereze sa-mi fac un Master, cand eu venisem aici sa-mi fac un doctorat"?

Si apoi stiam ca era o practica bine cunoscuta la Cambridge, ca toti cei care nu reuseau sa-si termine doctoratul sa li se dea o diploma de masterat, ca un fel de premiu de consolare.. Acesta era o insulta. Am scrasnit din dinti si i-am spus lui Teddy ca ma voi gandi la propunerea lui.

Pentru asta aveam nevoie de mult timp de gandire si in acele clipe eram extenuat.

GANDUL SALVATOR

Am parcurs cu mare greutate drumul de la Madingley Rise pana la Peterhouse. Mi se inmuiasera genunchii si a trebuit sa-mi imping bicicleta: cerul cazuse peste mine si ma simteam ca intr-o gaura neagra. Am ajuns in camera mea de la Peterhouse si am inceput sa o masor de la un capat la altul, ca un animal prins in cusca. Trebuia sa fac ceva, nu puteam crede ca un astfel de lucru se putea intampla, si tocmai mie. Toata aceasta situatie era incredibila, derutanta si debilitanta. Si totusi nu trebuia sa le dau satisfactie taberei adverse.

Dar cum? Foarte simplu, prin publicarea unui articol inaintea lui Molnar. Dar cum ? Ar fi ceva imposibil, handicapul timp isi spunea cuvantul. Nu puteam sa public ceva intr-o revista trimestriala, nici macar in una 'lunara', chiar si pentru *""Nature""*, o revista stiintifica saptamanala, erau necesare cateva luni. Era oare vreo revista care mi-ar putea accepta o publicare rapida?

Mintea mea cauta cu infrigurare, dar in zadar. M-am culcat extenuat si fara speranta.

A doa zi, dis de dimineata m-am dus la Colegiu ca sa iau un mic dejun englezesc mai consistent, de oua cu sunca. Foarte rar se intampla sa iau micul dejun, multumindu-ma de obicei cu o cana mare de cafea turceasca, pe care o beam in camera. De data asta, ca sa pot gandi cu mintea clara, am simtit nevoie de ceva mai consistent

Refectoriul de la Peterhouse era intotdeuna inaltator, cu bolta uriasa ca a unei catedrale, cu grinzi de stejar masiv sculptate, avand culori in nuante delicate castanii, cu lambriuri de lemn cu vitraliile si tapetul decorate de William Maurice, mai erau portrete vechi ale rectorilor colegiului si portrete ale savantilor din secolele trecute, fosti membrii ai colegiului, printre care se afla un portret al Lordului Cavendish pictat de Zoffany. Era o bucurie sa-mi refac starea de spirit in mijlocul acestei ambiante si am inceput sa ma simt mai bine. Mintea mea cauta totusi solutia pentru problema aparent de nerezolvat si curand am inceput sa merg iarasi de la un capat la altul al camerei mele din Colegiu, in timp ce sorbeam din cana mea mare, cafeaua turceasca, tare ca dinamita.

Imi depanam gandurile si mi-am amintit de prima mea vizita la Departamentul de Geofizica din Cambridge. Se intamplase cu trei ani in urma: primele mele lecturi, relocarea statistica a cutremurelor din Vrancea, articolul din *"Nature"* (ce lovitura, ma gandeam, imi salva cel putin o parte a lucrarii mele) si recenzia din *"New Scientist"*.

"Ce*? "New Scientist*" ? De ce nu m-am gandit mai inainte? Nerodul de mine! Chiar, ce mare nerod puteam sa fiu! Doamne! Trebuie sa ma duc imediat la ei. Ei publicau saptamanal si nu as fi avut probleme sa dau lucrarea la tipar inainte ca articolul lui Molnar sa apara in Statele Unite".

Prevedeam ca o sa ma confrunt cu cel putin doua dificultati: prima era sa il conving pe editorul de la *"New Scientist"* ca tema era de interes pentru publicul larg. A doua dificultate era sa scriu un articol in formatul si la nivelul cerut de redactie, fara sa compromit esenta lucrarii mele. Nimic altceva nu conta, cu exceptia unei figuri cruciale, care concentra lectura a mii de microfise seismice, preluate de la Frankfurt si analizate statistic la laboratoarele din Aldermaston si Edinburgh. Figura respectiva reprezenta esenta a trei ani de munca. Era diagrama cu mecanismul focal al cutremurelor din Tibet si China mai mari de 5.0 grade pe scara Richter. Aceasta era o scara a intensitatii cutremurelor, care se nota de la 0 (cel mai slab cutremur) la 10, pentru cel mai puternic. Cutremurele distructive de pe scara Richter incepeau de la magnitudinea 5,5. Cum sensibilitatea seismografelor se imbunatatise foarte mult dupa 1935, cand scara a fost conceputa, acum se ajunsese la masuratori de magnitudine si mai mica, considerate 'negative'. Charles Francis Richter (1900-1985) a lucrat la Institutul Carnegie si la Institutul de Tehnologie din California, celebrul "Caltech". Colaboratorul sau era Beno Gutemberg, care a calibrat scara magnitudinii cutremurelor pe baza evenimentelor seismice din California. Scara Gutemberg si Richter (denumirea ei oficial) este un logaritm al amplitudinei maxime a undelor seismice, observate pe un seismograf, corectata in functie de distanta epicentrului.

Diagrama cu care incercam sa-mi salvez reputatia si care ar fi urmat sa fie publicata in *"New Scientist"* prezenta pentru prima oara, conturul placilor 'ne-rigide', pe care eu le definisem ca 'placi tampon'.

M-am dus la un telefon public din colegiu si am sunat la sediul lui *"New Scientist"* de la Londra. Da, Peter Stubbs era acolo.

"Sunt Constantin Roman din Cambridge. Ma mai tii minte? Ai facut recenzia articolului meu din *"Nature"* despre cutremurele din Vrancea.'

"Da, imi amintesc foarte bine. Ce pot sa fac pentru tine?"

"Sunt intr-o mare incurcatura. In prezent ma ocup cu o tema de cercetare despre cutremurele din Centrul Asiei - stii? E ca un fel de cursa cu obsatacole."

"Imi inchipui."

"Ei bine, tocmai am descoperit un american, de la M.I.T., care s-a ocupat de acelesi subiect de cercetare ca si mine si a ajuns, in mod independent, la rezultate similare. El este pe cale sa-si publice rezultatele intr-o revista stiintifica si, bineinteles, daca reuseste sa o faca inaintea mea, munca mea este distrusa. Nu voi fi in stare sa-mi prezint dizertatia ca pe o lucrare originala. Munca mea din ultimii trei ani ar fi zadarnica."

"Te inteleg."

"Bine. Eu cred ca subiectul este asa de 'fierbinte' incat cu siguranta va trezi interesul cititorilor tai. In plus de asta ar fi o premiera mondiala. Vei publica aceasta noutate inaintea altora.'

"Sigur ca imi dau seama."

"Te-ar interesa?"

"Da, ma intereseaza, cu o singura conditie ca articolul sa fie la nivelul si pe intelesul cititorului neavizat si textul sa fie clar si explicit, sa evite termenii de specialitate sau, cel putin acestia sa fie clar explicati."

"Nici nu intra in discurie. Chiar asa va fi, inteleg. Cate pagini imi dai?"

"Va trebui sa fie un articol de fond. Are si ilustratii?"

"Da, are, una sau doua, dar una in special este cruciala pentru a-mi asigura originalitatea muncii mele. Cate cuvinte poti sa-mi dai?."

"Sase mii de cuvinte."

"Ai putea cumva sa-mi corectezi engleza?"

"Asta nu e un impediment."

"Cat de repede il poti tipari?"

"Noi intotdeauna lucram la trei numere inainte. Daca vii cu manuscrisul joi il vom avea tiparit in doua saptamani si jumatate."

"Bine, sunt supraancantat. Ne vedem joi la Londra. Mai am totusi o ultima intrebare, diagramele vor trebui sa fie redesenate, aveti un desenator la indemana?"

"Da, avem."

“Va trebui sa-i explic desenele cand am sa vin.”

“Va fi aici.”

“Bine, multumesc. Multumesc din inima - m-ai salvat dintr-un impas teribil.”

COLAC DE SALVARE DELA “ NEW SCIENTIST”

Era marti la ora pranzului iar eu aveam doar 36 de ore inainte de a inmana articolul meu la *“New Scientist”* la Londra. Eram asa de entuziasmat de gandul meu salvator incat imi frecam mainile si orice student care se uita la mine probabil ca isi imagina ca eram scrantit. Nu avea importanta - Cambridge-ul era plin de excentrici si curiosi. Unul in plus nu mai conta. Esential era ca eu sa castig cursa si acum aceasta posibilitate se conturase cu adevarat. Starea mea de stress era asa de mare incat faceam cu greu fata desfasurarii evenimentelor - cand ai reusit, cand nu ai reusit, iarasi ai reusit.

Restul zilei de marti a fost complet irosit in speculatii delirante despre ce s-a intamplat, de ce s-a intamplat, cum a fost posibil, ce se va intampla dupa asta?

Nu mai puteam astepta: acum din nou am preluat initiativa si in timp ce opozitia mea perfida se delecta la gandul ca imi lingeam ranile, eu deja eram departe, punandu-mi tunurile la bataie.

In ziua urmatoare, miercuri, am scris intr-o frenezie cele 6000 de cuvinte, batand cu doua degete la o la masina de scris ieftina total inadecvata si incomoda, pe care o cumparasem de la Paris. Cosul meu de hartii era plin cu ciorne, pentru ca imi era foarte greu sa comprim esentialul a trei ani de cercetari intr-un articol scurt, pe care trebuia sa-l fac cat mai usor de inteles. A fost un excelent exercitiu si in cele din urma am reusit sa distilez suficient materialul pentru a injgheba o prezentare reusita, fara sa compromit detaliile esentiale. In ziua urmatoare, am luat primul tren de dimineata spre Londra.

Era prima saptamana din ianuarie 1973 si Londra era umeda, cuprinsa de o ploaie marunta, cu un cer gri, intunecat. Oamenii se grabeau sub umbrelele lor negre iar eu ma indreptam direct spre redactia lui *“New Scientist”* , strangand manuscrisul sub brat.

Peter Stubbs m-a primit imediat si am inceput sa discutam articolul. I-am explicat mai intai structura articolului si importanta noilor idei pentru evolutia teoriei tectonicii globale. El a citit manuscrisul si a dat verdictul.

“Este bun, il vom pune in numarul urmator. Hai sa vedem diagramele.”

A chemat desenatorul in biroul sau caruia i-am explicat ce era important sa retina in figura cu mecanismul focal. Am fost de acord sa retinem trei schite, dintre care doua aratau conturul placi tampon nou definite - Tibet si Sinkiang, care erau comprimate intre Himalaia si Siberia, cu India impingand in directia nord-est. M-am intors la Cambridge si am continuat sa lucrez in camera mea de la Peterhouse, evitand Departamentul de Geofizica pana cand articolul va fi publicat.

Pe 25 ianuarie 1973, am mers la cel mai apropiat vanzator de ziare pe Trumpingdon Road si am inceput sa rasfoiesc *“New Scientist”* , ca sa verific cum arata toata povestea tiparita.

“Aici e, aici e!” am strigat - facandu-l pe vanzator sa-si ridice sprancenele de mirare. Ma stia ca pe un om linistit.

“Ce l-o fi apucat?”

“Aici e, chiar aici!”, am spus aratandu-i articolul - el fiind prima persoana careia il aratam. A ridicat din umeri. Am cumparat toate celelalte exemplare - el a inceput sa zambeasca - incepuse bine vanzarea. Nu am mai asteptat. Puteam inca sa ajung la Departament la timp ca sa prind pauza de cafea de la 10,30 dimineata. Era ora 10. Am sarit pe bicicleta si am acoperit distanta spre Madingley Rise in timp record.

Biroul lui Teddy era la parter, la stanga intrarii principale. Era o camera spatioasa, don care puteai cuprinde cu privirea peluzele si peisajul gradinii si mai departe pasunile, pe care pasteau cai. Era o scena odihnitoare, idilica. Camera de lucru a lui Teddy era plina de publicatii, pe randuri nesfarsite de rafturi. Manuscrisele si lucrarile curente ii acopereau biroul. El avea biroul sau mare asezat in fundul camerei, astfel ca putea sa priveasca pe fereastra si de asemenea sa vada vizitatorii care se anuntau la Molly Wisdom. Cum faceam partel din ‘familie’ nu aveam nevoie sa ma anunt, asa ca am intrat direct, fluturand exemplarul de *“New Scientist”* :

“Am cateva vesti bune pentru tine, Teddy.”.

M-am oprit. Am fost surprins de reactia mea - era pentru prima oara in trei ani cand m-am adresat pe numele lui mic. Si el trebuie sa fi fost surprins, pentru ca a ras si m-a intrebat:

“Ce este? Arata-mi.”

I-am indicat articolul din *“New Scientist”* cu diagramele mecanismului focal.

“Am reusit, am batut recordul de timp”, am spus. “Sunt salvat, am publicat inaintea lui Peter Molnar! Acum totul o sa fie in regula, nu-i asa? Acum pot sa-mi iau doctoratul!’

Teddy a fost de acord - entuziasmul meu era contagios iar el era fericit sa vada ca studentul lui a reusit. A fost impresionat de ingeniozitatea mea pentru castigarea cursei si asigurarea originalitatii ideilor mele. De acum incolo totul urma sa fie floare la ureche.

Ne-am dus impreuna in Common Room sa ne luam cafeaua, iar eu am distribuit toate copiile care le aveam geofizicienilor care erau de fata. Ei erau la curent cu dificultatile mele si de nenorocirea care se abatuse asupra mea si au urmarit desfasurarea evenimentelor cu interes, aproape ca intr-un cursa de hipodrom cu paruri - sa vada cine castiga pana la urma. Pe ce cal or fi pus ei pariul? Ma indoiesc foarte tare, dar daca au facut-o, avantajul nu ar fi fost de partea mea. Acum norocul era din nou de partea mea, iar eu eram din nou favorit. Ei puteau iarasi sa ma primeasca in mijlocul lor fara sa se simta stingheriti. Nimanui nu-i plac ratatii.

Drummond Matthews era si el acolo si a intrat in discutie, razand de aceasta intorsatura a evenimentelor.

Dan McKenzie de obicei venea mai tarziu, cand toata lumea era deja adunata. Teddy l-a luat pe Dan de o parte si i-a vorbit despre aparitia noului meu articol. Banuiesc ca a procedat asa, nu pentru ca ar fi avut vreo obligatie,ci doar pentru ca Dan era referentul articolului lui Molnar, care era inca sub tipar.

Molly a fost si ea fericita. Castigasem si runda a doua, in trei ani de zile - nu era rau, nu era rau de loc, pentru un meci la Cambridge!

REPLICA TRANSATLANTICA

L-am sunat pe Peter Stubbs, redactorul sef dela *"New Scientist"* , ca sa ii multumesc si sa-i povestesc reactia lui Sir Edward Bullard.. L-am rugat pe Peter sa-mi trimita 100 extrasei ale articolului, pentru a le transmite altor specialisti in teconica placilor de la Universitatile de pe continent si din Statele Unite. Doream, in special, sa-i trimit o cpie lui Peter Molnar.

"N-ai grije", mi-a spus "Totul e aranjat, deja le-am comandat."

"Ce amabil din partea ta."

"E o placere."

Acum puteam sa-i dau stirea si lui Peter Molnar la M.I.T.. Intre timp Teddy era oaspete la Universitatea din California din San Diego de unde mi-a scris pe 14 Mai 1973.

"Am fost foarte multumit de lucrarea ta din *"New Scientist"* , care mi s-a parut ca este foarte clar scrisa. Peter Molnar m-a intrebat daca ai vazut manuscrisul lui inainte de publicare, iar eu i-am raspuns ca l-ai vazut, dar l-am asigurat ca aveai diagramele focale facute cu mult timp inainte. El a fost surprins cat de bine se asemanau mecanismele focale cu ale lui, dar cred ca l-am facut sa inteleaga ca ale tale au fost obtinute independent. Am trimes referintele pentru postul care l-ai cerit la Universitatea din Reading. Doar atat de-ocam data. Trebuie sa plec sa tin o prelegere. Al tau, Teddy."

Aceasta scrisoare demonstreaza cat superlativ de generos era Teddy. El se afla la mii de kilometri departare si totodata foarte ocupat. Cu toate astea el mai avea timp sa se gandeasca la studentul sau, aflat in Anglia, asigurandu-l de continutul tezei, comentand asupra ultimei lui lucrari, trimitand recomandari pentru cereri de slujbe si in acelasi timp tinandu-l la curent cu reactia competitorilor din domeniul sau! Ma intrebam, pe drept cuvant, daca mai existau oare multi academici, care sa aiba asemenea calitati ca ale lui.

Un alt exemplu al talentului de conducator pe care il dovedea Teddy, era si reactia lui atunci cand a aflat ca activitatea mea a fost omisa in *"Reporter"*. Fiecare Departament al Universitatii de la Cambridge facea un raport anual de activitate, care era publicat in *"Reporter"*. Acesta era un compendiu al tuturor realizarilor obtinute in diferite domenii de cercetare, al publicatiilor, al conferintelor prezentate de diferiti membri din corpul profesoral sau dintre studenti, vizitatorii precim si distinctiile primite. Eu niciodata nu am dat prea multa importanta acestui aspect, dar am avut dreptul la cel putin o scurta mentiune in primul meu an ca student doctorand.

In anul al treilea m-am gandit ca mi-ar fi fost folositor sa am toata munca recunoscuta in "Reporter". In acea perioada aveam la activul meu patru lucrari stiintifice si un numar mare de conferinte. Am trimis toata lista, gandindu-ma ca ar fi fost de folos tutorelui meu de la Peterhouse ca sa vada ca am facut fata la situatii dificile si ca efortul lui de a ma ajuta era pe deplin justificat. In timpul celui de-al treilea an, corespondenta cu Ambasada Romaniei si Home Office-ul atinseser proportii alarmante.

Spre marea mea surpriza, am constatat ca toate activitatile mele din sectia de geofizica au fost omise in *"Reporter"*. Nu-mi venea sa cred ca asa ceva mi se intamplase tocmai mie, intr-un moment esential, cand aveam nevoie de cel mai mare sprijin. Cu exceptia mea, toata lumea avea

chiar cele mai mici contributii trecute, chiar si excursiilede teren (!) pe care colegii mei le facusera. Molly era plecata in concediu asa ca nu am putut sa o intreb. Teddy era la La Jolla si nu era de gasit. Altcineva ii tinea locul in timpul absentei lui. Cum totusi aveam o corespondenta regulata cu Teddy, i-am cerut o explicatie. Mi-ar fi fost greu sa-i reprosez ca, in absenta lui, cineva ar fi 'uitat' sa ma puna pe lista si m-omis cu totul. I-am scris simplu ca ma simteam dezamagit ca munca mea a fost ignorata de *"Reporter"*. Teddy mi-a raspuns cu o scrisoare foarte frumoasa, scuzandu-se, ca si cum ar fi simtit ca ar fi purtat responsabilitatea pentru aceasta omisiune, cu toate ca era absent in acel moment.: el mi-a scris ca munca mea a fost 'omisa nu exclusa!'. Teddy a adaugat, cu tact, ca si in anii anteriori, alti studenti ai lui au fost omisi din greseala in *"Reporter"*.

Cat de generos, elegant si plin de tact era Teddy: m-am simtit imbogatit de el nu numai pentru cunostiintele de geofizica, dar mai ales pentru exemplul lui plin de tact si de savoir faire.

IVAN CEL GROAZNIC - IN STIL ROMANESC

Viata de la Cambridge devenise zbuciumata. Simteam cateodata ca depasisem masura, dar nu aveam ragaz si sa-mi plang de mila. Lucrurile nu mergeau prea usor, parintii mei din Romania nu erau lasati sa ma viziteze, pentru ca autoritatile romane considerau ca eram de prea multa vreme in Anglia si erau solicitate de tutorele meu, care scria regulat la Ambasada cu cereri in numele meu.

Pe de alta parte, autoritatile britanice nu imi usurau nici ele viata si cum perioada de sedere la Cambridge se apropia de sfarsit trebuia sa-mi clarific statutul de rezident in Anglia. Corespondenta cu Home Office-ul atingea proportii alarmante si toata logistica de a solicita sprijin din afara era fenomenala.

Lca si cum problemele acestea nu ar fi fost suficiente, lucrurile erau si mai complcate datorita viitorilor socrii, care descurajau orice contact al fiicei lor cu un roman fara resurse, ceea ce nu imi usura deloc viata mea afectiva. Aceasta a facut-o pe fata careia ii faceam curte sa nu mai fie sigura de ea insasi.

Banii erau putini, cu o bursa de 600 lire prevazuta pentru trei trimestre, in cazul studentilor englezi, neputand sa petrec vacanteke ub familie, trebuia sa traiesc din ea un an intreg. La cele 50lire pe care le primeam lunar, trebuia sa mai fac ceva, ca sa-mi suplimentez venitul, prestand o munca platita, lucrand ca translator sau ca ghid la Cambridge pentru o firma turistica, dar toate acestea imi rapeau din timpul meu pretios de studiu.

Mai trebuia sa termin textul lucrarii mele de doctorat si sa gasesc bani pentru a o definitiva (secretariat, fotocopii, grafica, etc). In acesta situatie, Teddy nu a fost deloc surprins sa afle ca trebuia sa intru in al patrulea an cu toate ca lucrarea era aproape gata. Dar de unde sa caut fonduri? Peterhouse imi daduse bursa doar pentru 3 ani de doctorat si in general putini studenti aveau nevoie de 4 ani, ceea ce nu era incurajat. O multime de doctoranzi, care nu reuseau sa-si termine lucrarile continuau din fonduri personale. Doar putini deveneau 'studenti de profesie', ca pe Continent si aceia care incercau, de cele mai multe ori nu reuseau sa termine teza si sfarseau in cel ma bun caz cu un masterat.

Teddy a abordat consiliul de administratie al colegiul Peterhouse, pentru a discuta propunerea lui de garantare a bursei in al patrulea an.. Era destul de dificil, deoarece pe langa faptul ca ar fi trebuit

sa-mi acorde fonduri, colegiul facea in continuare eforturi considerabile ca sa ma reprezinte in fata autoritatilor britanice si romanesti. Dosarul meu era probabil cel mai voluminos din toata arhiva Colegiului.

“Mai bine ne-am debarasa de el. Dar cum am putea faca ?”

Din motive pur financiare mai erau si aceia printre membrii Colegiului care nu intelegeau de ce bunavointa trebuia sa se extinda si in al patrulea an. Cu toate acestea, Colegiul era o institutie de caritate iar investitiile lui erau considerabile. Aceasta minoritate de membri era si cea care vocifera cel mai tare:

“daca s-ar face, in schim, profesor?”

Tutorele meu, Dr. Roger Lovatt mi-a trasmis gaselnita.

“Nu ai putea sa devii profesor, in loc sa-ti termini teza?”

“Nu “, am spus, “Am venit aici sa-mi fac un doctorat si am sa fac imposibilul ca sa il termin, fie ce ar fi. Dar, apropos, Colegiul nu este cumva o institutie de caritate?

“Da, este.”

“Dar unii oameni sunt mai egali decat altii?”

Bullard a mai fost martor unor asemenea scene. Era obisnuit cu astfel de situatii la Cambridge, si nu era deloc impresionat. El i-a spus consiliului de administratie al Colegiului ca el ar oferi jumatate din fondurile de bursa daca ei vor gasi alte 300lire sa o completeze. Tutorul meu si-a dat seama ca eu eram hotarat sa nu cedez, iar daca fondurile ar fi fost refuzate asta ar fi creeat o reactie in lant in Universitate unde aveam multi simpatizanti. Imi amintesc ca i-am spus, el fiind istoric, un citat al unui Domn din Moldova secolului al 16-lea, care a spus Divanului de boieri care se impotriveau vointei lui:

“Daca voi nu ma vreti, Io va vreau.”

Acesta era Alexandru Lapusneanu. o versiune romaneasca a lui Ivan cel Groaznic. Cat despre saracul Dr. Lovatt, cunoscandu-ma destul de bine, m-a crezut intr-adevar ca o sa fiu tot atat de suparat ca Ivan cel Groaznic.

Cererea lui Bullard a fost aprobata, asa ca eram din nou in siguranta, situatia revenind la normal, desi presiunea de a-mi termin teza crestea. Molly, pe care o consultam adeseori, seara la un pahar de sherry in salonul locuintei ei, ma presa si ea:

“Termina lucrarea, termin-o, pentru Dumnezeu!. Este important. Odata casatorit nu vei mai fi in stare.”

Cat despre casatorie era o perspectiva indepartata fara titlu, fara bani, fara permisiune sa stau in Anglia si fara slujba, cum as fi putut sa ma gandesc sa ma insor? Era o nebunie. In plus, viitoarea mea soacra decretase ca nu m-as fi putut insura cu fiica ei:

‘Pana nu devii un cetatean Britanic’.

Batrana doamna stia prea bine, ca mi-ar fi trebuit cel putin cinci ani de rezidenta pana sa pot fi naturalizat si intre timp spera ca entuziasmul meu s-ar fi dizolvat.

Asta era situatia! Intre timp trebuia sa rezolv problemele pe rand si in mod sistematic, cadru in care lucrarea de doctorat avea prioritatea principala.

SCRISOARE LA REVISTA

Mi-am terminat prima parte a tezei despre seismo-tectonica cutremurelor din Vrancea si aveam majoritatea capitolelor despre Asia Centrala scrise si trimise in ciorna lui Teddy, care imi facuea adnotari folositoare, dupa care aduga indemnul inevitabil:

“Dar nu uita ca trebuie sa termini.”

“Sigur ca o voi termina.”

Pentru a-mi actualiza cat mai mult posibil lucrarea inca mai cautam ultimele articole de specialitate. In timpul cautarii celor mai recente publicatii, mi-a cazut in mana o lucrare care se intitula ‘Active tectonics of the Mediterranean region’ aparuta in *“Geophysical Journal of the Royal Astronomical Society”* din Londra. Cu toate ca subiectul se referea la zona Mediteraneana, facea de asemenea observatii generale despre Marea Neagra, Carpati, Transilvania si Bazinul Panonic, regiuni pe care le consideram, cu drept, sau fara drept, , ca apartinand ‘domeniului meu’ de cewrcetare. Lucrarea facea referiri largi la contributia mea importanta din *“Nature” despre* Vrancea si placa Marii Negr”. Nu eram deloc de acord cu ce se spunea autorul, dar pe de alta parte nu puteam sa ignor lucrarea, datorita suprapunerii cu subiectul tezei mele.

Din cercetarile pe care le-am facut referitoare la marile zone hiper seimice pe crusta continentala a placii Eurasiene, un aspect a iesit in evidenta. Fragmentarea placii Eurasiene intr-un mozaic de ‘microplaci’ mai mici nu ptrzenat o solutie credibila. Definind arbitrar margini de placi in interioerul unei zone largi de epicentre era o contradictie de termeni. Orice ‘microplaca’ rezultata dintr-un asemenea proces ar fi fost impotriva principiilor de baza a ‘tectonicii globale’. Aceasta practica urma sa stabileasca un precedent autodistructiv. Deseori doi autori diferiti veneau cu solutii foarte diferite despre geometria unei “noi microplaci” din aceeasi zona. Si mai grav insa era cazul cand un acelasi autor putea modifica forma si marimea unei microplaci, la intervale foarte mici, de la o publicatie la alta, fara nici o dovada evidenta seismica sau tectonica. M-am dus sa-l vad pe Alan Cook, Profesor Jacksonian din Cambridge si succesor a lui Dewar, ‘vechiul meu prieten’, pictat de Orchardson. Alan a fost mai tarziu ales Rector al Colegiului Selwyn. Profesorul Cook era academician si unul din editorii lui Geophysical Journal. I-am inmanat comentariile mele si presupun ca el a fost destul de amuzat. A si publicat scrisoarea mea in urmatorul numar al revistei. Asta a fost o neasteptata prima, pe care am primit-o cu savoare.

Eram prea ocupat cu terminarea dizertatiei mele pentru a ma delecta in placerile secrete de a vedea realizarii tabera adversa suferind critici despre imperfectiunea conceptului tectonicii placilor. In afara de aspectul incisiv continut in ‘scrisoarea’ din Geophysical Journal, aceasta mi-a dat o satisfactie suplimentara de a publica un nou articol in care sa-mi pot prezenta ultimele puncte de vedere despre definitia ‘placilor tampon’, ‘placilor rigide’, si a ‘sub-placilor’. In cele din urma, obiectiile mele ferme impotriva proliferarii microplacilor rigide in Mediterana estica au fost justificate, peste 20 de ani, cand placa Egeeana a ‘disparut’, din lipsa de dovezi stiintifice, iar existenta ‘placii Transilvane’ neputand fi dovedita sau acceptata niciodata. Dezavantajul personal in aceasta evaluare iconoclastica a fost faptul ca mi-am facut cunoscute obiectiile prea devreme. In acea perioada de inceput a evalua critic o teorie la moda era considerat disonant, iar eu eram o voce

singulara: la fel de bine as fi putut fi pus pe rug pentru convingerile mele neortodoxe si as fi fost gata de sacrificiu.

HIPERCALIFICAT

Venise timpul sa ma gandesc aa obtinera unui serviciu bine platit dupa terminarea doctoratului. Acest lucru nu era usor din mai multe motive. In primul rand, la inceputul anilor 1970 era din nou o criza, care tortura periodic lumea geologica. Geologii erau practic fara locuri de munca si geofizicienii erau si ei condamnati, prin asociere. In al doilea rand, aveam mari dificultati sa obtin permisul de munca, care le-ar fi permis eventualilor companii sa imi faca oferta de angajare. In al treilea rand, aveam nevoie de viza de rezidenta in Anglia, care era imposibil de obtinut cu statutul meu de student, si fara de care nu puteam sa obtin permis de munca. Destul de ironic era faptul ca si contrariul era la fel de valabil - Nu mi se dadea voie sa raman in Anglia pentru ca nu aveam permis de munca. Desigur, vre-un tortionar mazochist din cotloanele Home Office-ului din Londra, a visat acest cerc vicios si visul i s-a implinit. Nimeni intr-o situatie ca a mea nu putea primi nici permis de rezident, nici permis de munca si implicit nici oferta de servici..

Am incercat iarasi si iarasi. Am trimis mai mult de 160 de cereri, nu numai pentru o slujba la companii petroliere, dar si la companiile de informatica, la Universitati si chiar in posturi de administratie. Am incercat si la industria de aparare, la Marconi, dar usile lor erau ferm inchise pentru un detinator de pasaport dintr-o tara comunista. Cred ca ei erau chiar uimiti de incercarile mele, care erau curata pierdere de timp. Cu toate acestea ei au raspuns cu politete cererilor mele, cu un fel de scuza inofensiva, greu de descris. In majoritatea cazurilor revenea acelasi raspus: ‘sunteti hipercalificat’. Poate ca eram, la nivelul standardelor Britanice, unde cei mai multi studenti terminau la 21 de ani si mergeau direct in industrie. Eu aveam 32 si nu aveam experienta in industrie, eram un candidat neobisnuit, pe care majoritatea companiilor nu stiau cum sa-l judece, altfel decat sa il respinga.

Dintr-o data, am simtit ca eram aproape angajabil. Scrisorile de respingere se inmulteau, pe zi ce trece. Unele companii nici nu se mai deranjau sa-mi raspunda. Altele, ca de exemplu British Petroleum, mi-au spus “in viitor sa nu mai fac cereri la ei ”… Aceasta. pentru ca nu imi dadusem seama ca aveau un sistem central de recrutare si de fiecare data cand vedeam un anunt in ziare la BP, credeam ca aveam o sansa noua.

Devenisem obosit si descurajat. Teddy era destul de ingrijorat si el de starea mea. Era oare vre--o solutie in perspectiva? El era gata sa scrie, oricui ii sugeram si o facea regulat, doar, doar sa iasa ceva. Bunul meu Teddy, era foarte inimos, intr-un fel cu totul atasant. Ca sa ma linisteasca, el mi-a povestit de propria lui tinerete, cand si-a terminat facultatea la Cambridge, in anii 30, in timpul crizei economice, Rutherford l-a sfatuit sa-si ia ‘orice slujba’.

Deci am inteles aluzia. Trebuia sa incerc orice fel de slujba. Era un ordin venit direct de la Rutherford! Cum as fi putut sa-l contrazic ? I-am spus lui Teddy ca am incercat peste tot, fara succes si asta nu din lipsa de initiativa. Numai strainii mi-au oferit locuri de munca - Nemtii si

Canadienii, dar logodnica mea Roxana, cum traise mult in strainatate, nu dorea sa se expatrieze din nou, iar eu trebuia sa iau in considerare dorinta ei.

Era o situatie precara, ca multe altele prin care mai trecusem pana atunci. Totusi, ceea ce imi dadea curaj era o poveste din copilaria mea in care Fat-Frumos era pus la mari incercari, pana sa se insoare cu fata imparatului. Iar eu, cum as fi putut face altfel?

Cum, nimeni nu-mi oferea de lucru, m-am gandit atunci ca ar fi trebuit sa creez eu insumi cun post. La Oxford Laboratorul de Fizica aplicata la Istoria Artei si Arheologie avea mult succes fiind singurul de acest gen in Anglia. Cambridge-ul putea sa faca acelasi lucru. In Cambridge aveam Muzeul Fitzwilliam, care era situat in apropiere de Peterhouse. Puteam sa-l privesc chiar din camera mea din colegiu,. Ma gandisem ca Muzeul 'Fitzwilliam' ar fi putut beneficia direct de existenta unui astfel de laborator de fizica pe care eu l-as fi putut sa-l conduc. M-am dus sa-l vad pe Profesorul Michael Jaffe, director la 'Fitzwilliam'. Jaffe era Profesor de Istoria Artei si membru in consiliul de administratie a Victoria and Albert Museum: foarte politicos, foarte binevoitor si aproape straniu. Oare intelegea despre ce vorbeam eu? Am sperat ca da si totusi nu eram convins. Am vorbit cu Ted Hall de la Oxford, chiar m-am aventurat sa o intreb pe Roxana daca banii din portofoliul ei familial de investitii ar putea fi folositi pentru a crea un astfel de laborator - 'si am fi fost fericiti pentru totdeauna la Cambridge'. Din nefericire nu a iesit nimic din initiativa mea. Au mai fost nevoie de alti 10 ani, sau mai mult, pentru ca Muzeul Fitzwilliam sa inteleaga necesitatea unui asemenea aport din partea stiintelor exacte. Rezultatul a fost Institutul Hamilton Kerr pentru Istoria Artei, din Wittlesford, langa Cambridge. Ideea mea se dovedise excelenta, dar initiativa a fost prematura.

M-am avantat din nou intr-o multime de cereri si recomandari aferente. Am inceput sa am antrenament la compunerea cererilor si in organizarea unui Curriculum Vitae, ceea ce m-a salvat de o multime de esecuri, dar toate aceste lucruri le-am invatat cu greu, cu timpul. In fine, acuma, dupa atatea avataruri, esecurile nu mai imi faceau nici o imresie, iar eu insistam mai departe, adaugand noi cereri la activul meu.

Marilor companii le trebuiau saptamani intregi pana sa imi raspunda initial confirmand primirea cererii. Dupa aceasta le trebuia mult mai mult timp pana sa imi dea verdictul negativ, inevitabil, care cadea, ca o secure, cu o cadenta monotona. Cel mai des primeam o scuza banala de genul 'lipsa de experienta'. Bineanteles, venit direct de la Universitate nu puteam sa am experienta in industrie: cererile mele erau doar pentru pozitii subalterne.

Totusi era clar ca, in ani '70, in industria britanica un doctorat nu era considerat o necesitate, ceea ce ii indemna pe unii functionari, sa foloseasca, drept scuza pentru refuzul lor, atributul de 'supercalificat'.

La un moment dat aproape ca am pierdut urmele numarului de cereri de slujba pe care le-am facut, pe masura ce aruncam raspunsurile negative la cosul de gunoi.

SPITAL - INTERLUDIU DEPRIMANT

Teddy continua sa-mi scrie recomandari si urmarea de aproape evolutia cererilor mele. Din cand in cand, el ma sfatuia si imi facea sugestii in ce loc ar mai trebui sa incerc.

Saracul Teddy, nimic nu putea sa ma impresioneze mai puternic, decat vorbele lui ce ma indemnau sa fiu mai putin ‘mofturos’ si ‘sa fac cereri peste tot’.

Poate ceea ce merita relatat si din care sa reiese pregnant grija sincera care o purta pentru binele studentului sau, este o scrisoare pe care mi-a scris-o fiind in spital, pe 19 Septembrie 1972:

“Draga Constantin, Dupa cum cum banuiesc ca stii, sunt in spital. Daca vrei sa-mi trimiti parti din teza, le voi citi si iti voi trimite comentariile. E posibil sa stau aici 4-6 saptamani. Nu s-a intamplat nimic ingrozitor,.....”

Apoi a continuat folosind detatalii stiintifice, sa-mi dea o descriere grafica a tuburilor si diverselor dispozitive introduse in corpul lui si in cele din urma a incheiat spunand*:*

“Ar trebui sa ma pun pe piciore intr-o luna, sau cam asa ceva. Operatia presupun ca va fi saptamana viitoare. Intotdeauna al tau, Teddy.”

Aceasta scrisoare afectuoasa necesita un raspuns ‘filial’ pe masura unui ‘tata adoptiv’ si a unui brav prieten, caruia i-am si scris cu afectiune:

“Dragul meu Teddy, Am fost nespus de necajit sa aflu ca esti in spital si intelegand ca ai trecut cu bine de operatie iti doresc o insanatosire rapida si totala. Am fost foarte impresionat de faptul ca te-ai gandit la mine in aceste circumstante, dar nu ai de ce sa-ti faci griji, in ceea ce priveste dizertatia mea, si de altfel ar fi foarte plictisitor sa citesti proza mea cat esti in spital. Am cateva vesti bune pentru tine: L-am abordat pe Lordul Blackett si i-am explicaat dilema mea si mi-a promis sa discute cazul la Royal Society, dar mai intai are nevoie de o un memoriu, in acest sens. Il voi arata lui Drummond, inainte sa i-l dau lui Blackett. Mai exista de asemenea o noua posibilitate de a fi angajat de Imperial College si in aceasta privinta am vorbit cu Profesorii Sutton, Mason si cu Dr. Ambreseys. Am contactat de asemenea Institutul de Cercetari Polare Scott pentru o posibila colaborare. Asa ca vezi, nu am stat degeaba si aceste perspective ma fac suficient de multumit pentru a ma avanta mai viguros in scrierea dizertatiei....Dorindu-ti insanatosire rapida, aamanin continuare al dumitale indubitabil Continental, Constantin”

Nimic nu a iesit din perspectivele mentionate in scrisoare, dar din cand in cand trebuia sa-l asigur pe Teddy ca am facut cereri de munca, nu numai in geofizica, dar si in domenii complect diferite, ca jurnalismul sau finantele.

VALOAREA UNEI DIPLOME ROMANESTI

Una din dificultatile inerente, chiar pentru cei mai binevitori patroni, gata sa se confrunte cu insolubila problema a permisului de munca, era sa evalueze calitatea diplomelor mele universitatare din Romania:

“Va rugam sa ne lamuriti Domnule Roman, ce valoare are diploma dumneavoastra din Romania?” Era o intrebare frecventa.

Daca imi placea comisia si m-ar fi interesat pozitia pentru care facusem cerere, le-as fi explicat, pe indelete, fiecare detaliu care i-ar fi ajutat sa echivaleze diploma mea cu una engleza. Cand nu-mi pasa si ii gaseam pe cei care ma chestionau nesuferiti, le raspundeam cu sarcasm:

“Nu v-as putea spune: Pana acum am stat la Cambridge patru ani si nimeni nu mi-a pus aceasta intrebare”.

Cu greu un astfel de raspuns mi-ar fi permis sa fiu angajat, si evident verdictele erau invariabil negative. Cateodata reactionam fara sa mai imi pese, desi stiam ca imi faceam singur rau, cu mana mea, cand de fapt aveam nevoie de tot sprijinul posibil.

CINCI LIRE PENTRU O DIPLOMA

O astfel de ocazie a fost la Universitatea din Leeds, unde am facut cerere pentru un post de lector. Din cei saizeci de candidati am ajuns pe lista scurta de sase, care in cele din urma s-a mai redus pana la doi candidati: Eu eram unul dintre ei si eram mirat de acest neobisnuit crampei de noroc.

Mi-au trebuit ore intregi de la Cambridge, pana sa ajung la Leeds, schimband trenul de cateva ori. Orasul era cenusiu iar Universitatea si mai cenusie. Am ajuns pana la urma sa pasesc pragul Salii de Consiliu, prezidata de Vice-Rectorul Universitatii, care mi-a pus intrebarea pe care o asteptam:

“Spuneti-ne, Domnule Roman, ce valoare are diploma dumneavoastra din Romania?”

Nu m-am gandit de doua ori ce sa raspund. Am inceput pe un ton masurat, explicand paralelismele dintre diploma engleza si cea romaneasca precum si diplomele echivalente din Franta sau Germania, sperand ca Vice-Rectorul, cel putin, sa fie familiarizat cu valoarea diplomelor Europei occidentale. Oare asa era? Poate ca nu intelegea, dar merita sa incerc aceasta comparatie, si asa am explicat cum “cursurile de cinci ani din Romania erau comparabile cu cele din Germania sau cu ale unei “Grande Ecole”, din Franta, decat cu o combinatie a diplomelor engleze BA si MA.”

Cum comisia asculta in liniste explicatiile mele, am mai adugat si un varf la sageata:

“Desigur o diploma MA romaneasca face probabil mai mult decat echivalentul ei la de la Cambridge sau Oxford.”

“Cum asta?” a tresarit Vice-Rectorul.

“Foarte simplu: la Cambridge odata ce ai o diploma BA, si ai implinit 25 de ani primesti automat o diploma MA, daca platesti suma de cinci lire. Din contra, in Romania trebuie sa sustii o dizertatie pe care sa o prezinti in fata unei comisii de examinatori, inainte de a obtine diploma MA.”

“Foarte bine, am inteles.” a spus Vice-Rectorul cu o voce seaca si un zambet crispat, adaugand cateva notite in dosarul din fata sa.

Era inevitabil sa fiu respins, si am cautat-o cu lumanarea, daca nu cumva, impulsul a pornit tot din simtul meu de auto-rastignire, dar intr-un fel m-am simtit usurat ca nu mi se oferise slujba asta.

INSCRIE-TE IN SINDICATUL NOSTRU!

Era cazul sa ma ocup mai serios de problema slujbei si sa dau mai putina atentie promisiunilor vagi de la oameni fara influenta.

Lucrurile au inceput sa se clarifice, parca dintr-o data, cand am ajuns din nou pe o lista scurta, de data aceasta la Ministerul Carbunelui. La inceputul anilor 70, descoperirile de petrol inca nu se facusera in Marea Nordului, iar economia britanica depindea in mare masura de productia de carbune, care nu fusese inca privatizata. Minerii reprezentau inca o masa puternica in miscarea muncitoreasca, erau toti sindicalizati si foarte combativi, facand greve, care aduceau viata britanica in genunchi si care amenintau stabilitatea guvernului. Ei reprezentau o forta formidabila, pe care, doar “Doamna de Fier” a reusit pana la urma sa o neutralizeze. Am fost chemat la Hobbart House, in spatele lui Buckingham Palace, unde era Administratia Ministerului Carbunelui, inainte ca aceasta sa se mute in provincie la Midlands. Nu eram singurul candidat de la Cambridge pe lista scurta, colegii mei, Bill Limond si Anton Ziolkowsky fiind si ei chemati la interviu. Pe vremea aceea, Ministerul Carbunelui, era preocupat de pierderile financiare, cauzate de probleme tehnice de exploatare, mai precis de decalarea stratelor de carbune de sisteme de fracturi geologice. Implicatia era evidenta: directia galerilor de mina trebuia schimbata in functie de falii, uneori pe distante mari. Pretul schimbarii configuratiei galeriilor era costisitor si era imperativ sa se gaseasca solutii printr-un sistem de modelare matematica care sa prevada dinamica faliilor. Proiectul era destul de interesant si necesita pe langa multa imaginatie si cunostinte solide de matematica., motiv pentru care fusesera selectati doar candidati de categoria grea si asa ne-am gasit cu totii pe lista scurta.

Am fost primiti pe rand de comisie si imi aduc aminte de o conditie sine-qua-non :ca sa primim postul trebuia sa ne inscriem in sindicat.

Am spus comisiei ca nu doresc sa intru in sindicat. Ei au ras, inchipuindu-si ca eu ma gandeam la sindicatul minerilor. Mi-au explicat ca aceasta era sindicatul inginerilor, nu al minerilor, ceea ce era cu totul altceva.

Le-am spus:

“Realizez ca mi s-ar oferi sa fiu membru intr-un sindicat profesional, decat intr-un sindicat muncitoresc, dar stiu ca nu vreau sa intru in nici un fel de sindicat. Eu cred ferm, din principiu, in idealul ‘omului liber intr-o tara libera’. Aveam dreptul sa aleg, iar alegerea mea era sa nu intru in nici o astfel de organizatie, care intr-o zi, prin manipularea unei majoritati lipsita de informatie suficienta, sa sa ma sileasca sa fac lucruri pe care le dezaprob.”

Nu am primit postul.

CLUBUL EXCLUSIV SHELL

Shell avea o rezonanta speciala in memoria mea, din motive ‘istorice’ - el a fost prezent in Romania de la inceputul sacolului. Am recunoscut imediat insemnul portocaliu si galben din vremea copilariei mele, inainte de nationalizarea companiilor, in 1947.

Shell avea clubul salariatilor sai la Campina, localitate unde majoritatea celor din conducerea companiei isi trimiteau familiile in timpul verii. Statiunea era situata la cca 600m altitudine la

poalele Carpatilor, inainte ca muntii sa-si faca simtita prezenta, cu parfumul puternic de rasina de brad. Campina avea o clima placuta, tipica de dealuri, nu foarte torida in timpul zilei si nu foarte rece in timpul noptilor de vara, comparativ cu Sinaia, unde familia regala isi avea resedinta.

Dupa razboi, in timpul verii lui 1946, cand avem doar cinci anisori, tata a inchiriat pentru noi, pe sezonul de vara, o vila la Campina unde venea regulat la sfarsit de saptamana, cu masina companiei.. El avea mai multi dintre colegii lui de la Universitate angajati la Shell, care isi petreceau vacantele la Campina. Tata ne lua deseori pe sora mea si pe mine sa innotam la clubul Shell. Acesta era considerat a fi un 'rasfat' si un privilegiu, pentru noi, copiii, de care nu trebuia sa abuzam. Trebuia sa fiu baiat bun ca sa fiu luat la acest rasfat zilnic. Daca eram neascultator si necuvincios puteam sa risc rusinea de a fi lasat acasa, fara sa pot sa ma racoresc in bazinul de la Shell.

Era lesne de inteles de ce, pentru mine, un baiat de 5 anisori, Shell era sinonim cu privilegiul si prestigiul unui club exclusiv.

Cand am vazut anuntul lui Shell in Sunday Times, facand oferte pentru studentii cu doctorat, m-am grabit fara ezitare si am facut cerere. Teddy era referentul meu obisnuit. El era director in consiliului de administratie la Shell si de multe ori era imbarcat in graba, intr-un avion special, de la aeroportul din Cambridge spre vre-o destinatie internationala, ca sa rezolve afacerile companiei.

Shell daduse Departamentului nostru de Geofizica din Cambridge cateva burse de cercetare - asa ca sansele mele erau bune. Nu am fost deci surprins sa ma gasesc pe lista scurta. Chiar mai mult, am fost considerat a fi de calibru suficient de mare ca sa nu fiu intervievat la Londra ci trimis direct la sediul principal din Haga.

Eram fericit sa merg din nou in Olanda, cu toate ca era iarna. Drumul de la Cambridge la Haga via Harwich, mi -a luat o zi intreaga intr-un tren care negocia incet parcursul din East Anglia, ca apoi traversez canalul pe un feribot. Cerul si marea parca se dizolvau intr-un lichid omogen si laptos. 'Olanda-pe-mare' era umeda intr-o ploaie fina, iar hotelul din Scheveningen, unde Shell imi rezervase camera, arata posomorat si neprimitor. Nu era cazul sa fiu deprimat si am decis sa-mi ridic moralul asezandu-ma la o cina consistenta. Era bine venita, m-am gandit, atata timp cat pornisem de la Peterhouse odata cu mijirea zorilor. Era aproape ora 9 seara si nu am mai avut timp sa ma schimb, inainte de ultima comanda pentru cina. Am parcurs repede meniul pe care mi l-a inmanaat chelnerul.

"Nu pleca, iti spun imediat ce doresc."

"Sunteti de la Shell?" m-a intrebat chelnerul.

Ca sa simplific lucrurile am raspuns afirmativ.

"In acest caz, domnule", am fost avertizat pe un ton sever,"nu puteti manca a la carte".

M-am uitat uluit la olandezul asta obraznic, cu obrajii rotunji si parul rosu. .Am mancat" a la carte". Dupa acest dialog, plin de pericol, m-am culcat, nu inainte de a-mi promite sa raportez companiei, in dimineata urmatoare , acest incident neplacut, pentru ca ma gandeam ca o astfel de initiativa a unui simplu chelner, ar face institutiei o reputatie proasta.

URANDU-L PE VAN HOOH!

Ne-am prezentat la interviu cativa candidati tineri,titrati, care ne-am intalnit dis de dimineata la sediul Cartierului General al lui Shell International de la Haga. Cladirea avea aerul unui imens spital, sau ospiciu, cu aspect guvernamental, intr-un stil dinainte de razboi, bine intretinut, dar vetust. Am fost stransi la subsol, in ‘catacombele’ cladirii, unde fotograful companiei a facut cate doua poze la fiecare - una din fata si a doua din profil. Am simtit un profund resentiment fata de cea din profil. Ideea unei mutre fotografiate de doua ori mirosea a puscarie. Nu vroiau cumva si amprentele digitale? La gandul asta un fior mi-a strabatut sirea spinarii. Nu! Era doar racoarea din subsol, nimic sinistru la Shell, doar un inceput bizar, chiar foarte bizar! Am cautat sa alung din mintea mea aceste ganduri negre, care imi aminteau de Romania comunista.

Am fost trimisi inapoi in holul dela receptie. O secretara blonda, intre doua varste, a venit sa se ocupe de noi, si ne-a inmanat doua foi de hartie cu programul pe doua zile. Am profitat de ocazie ca sa o iau de o parte pe secretara blonda si sa-i spun discret despre comportamentul bizar, din seara precedenta, al chelnerului de la restaurantul Scheveningen. S-a uitat fix in ochii mei, cu o expresie de neincredere:

“Extraordinar!”

“ Chiar asa, doamna, ii da lui Shell o reputatie proasta. Astfel de situatii nu ar trebui sa aiba loc, este foarte neplacut!”

Cei care m-au intervievat la Shell au fost foarte interesati sa auda despre cercetarile mele de la Cambridge , din domeniul tectonicii globale. Shell era o companie care se folosea de ultimele teorii in programele lor de explorare.La acea vreme nu eram constient de folosul teoriei placilor tectonice in explorarea de petrol. Punctul meu de vedere era ca “teoria era inca in fase si suferea de dureri de dinti. Era departe de a fi fost perfecta”.

Eram decis sa-i fac sa nu aiba nici un dubiu asupra acestui lucru.

In stilul tipic de la Cambridge am revocat teconica placilor ca ‘nonsens’. Aceasta era fara indoiala o hiperbola, cum voiam de fapt sa spun ca modelul nu ar trebui luat drept dogma, si ca mai era loc destul pentru imbunatatiri. Examinatorii au luat ad literam spusele mele si m-au socotit cel putin excentric, daca nu nebun de-a binelea.

Soferul companiei ma purta de la un capat al orasului la celalalt, de data asta spre un laborator, unde mi-au trebuit cam cinci minute sa merg de-a lungulc coridoarelor, inainte de a ajunge la urmatorul meu interviu. Acesta era un olandez mic de statura, de varsta mijlocie, care avea cateva picturi pe peretii biroului. M-am gandit sa incep o conversatie usoara sa incalzesc discutia. Ca sa imi arat cunostiintele de arta si sa il incant pe olandez m-am referit la Van Gogh, a carui biografie *“Bucuria vietii”* a lui Irving Stone, am citit-o inainte de 18 ani si a fost cat pe ce sa cad la examene pentru ca nu am mai apucat sa citesc si literatura recomandata.

“Cine?” a intrebat Olandezul. Am repetat:

“Van Gogh.”

“N-am auzit a de el niciodata.” Am spus:

“ Cum se poate, Van Gogh, impresionistul olandez, care a pictat la Bourinage si a murit la Arles.”

“Ah, vrei sa spui Van Hooh” a adaugat el cu voce guturala, ca si cum si-ar fi curatat gatul. In aceeasi clipa am realizat ca probabil am pronuntat gresit numele pictorului olandez, intr-o maniera franceza. M-am simtit jenat de greseala pe care o facusem.

“Il urasc”, a adaugat olandezul meu.

M-am simtit si mai jenat. Curand m-a condus pe aceleasi coridoare labirintice la masina care ma astepta, facand alte cinci minute pe drum, lasand impresia ca au durat ani, mai ales ca nu schimbasem nici o vorba, ca un dascal care il ducea pe elvul nestamparat la locul de pedeapsa. Ajungand la masina, mi-am amintit dintr-o data, ca in starea de confuzie agitata, am uitat in biroul lui sapca meaecoseza de la Cambridge, pe care o cumparasem, special la ‘Ryder and Amis”.

“Aghh!” a exclamat el neancrezator, afisand o stare de panica subliniata de sunetul gutural produs din strafundul gatului sau, tot asa cum pronuntase cu putin timp inainte Van Gogh.

“Aghhh!” a repetat el. S-a intors instantaneu pe calcaie si a fugit inapoi, cat l-au tinut picioarele, in biroul sau sa-mi recupereze sapca. S-a intors fara suflare la masina care astepta:

“Acum o sa intarzii la urmatorul interviu”, a spus el, intinzandu-mi sapca cu pricina. I-am spus in semn de multumire:

“Multumesc frumos, cat de amabil din partea dumneavoastra - sa fugiti.”

Cuvantul “fugiti” si pauza dinaintea lui, era doar spusa ca sa adauge o intorsatura ironica situatiei, dar el nu a reactionat, fiind inca cu suflarea intretaiata.

Odata aflat in masina am inceput sa evaluez situatia. Mi-am dat seama, dintr-o data, ca nu eram facut pentru aceasta institutie: mi se parea ca semana mai mult cu o organizatie militara, unde fiecare individ era inregimentat, pus in cusca, hranit cu un meniu fix (nu a la carte !) si cu o poza tip puscarie a mutrei sale pentru cartea de identitate. Cam asta era concluzia, si ca sa-i puna capac situatiei, mai era si o vreme nesuferita si un sediu care semana cu un ospiciu. Pacat de amintirile din copilarie legate de bazinul de inot de la clubul exclusiv Shell!

Restul de interviuri nu mai conta. Era intradevar o asemanare curioasa intre locatarii diferitelor birouri. Totii aveau un fel de fete guvernamentale, sau un fel de oameni fara expresie, ceva greu de explicat, ca o serie interminabila de gemeni nenumarati:

“Toti oamenii acestia seamana intre ei, gandesc la fel, vorbesc la fel, se comporta la fel. Cu totii il urasc pe Van Hooh!”

In momentul in care am ajuns la aceste concluzii, imi terminasem interviurile, in afara de ultimul. Cel care trebuia sa ma examineze, era persoana cea mai importanta dintre toti, ‘Directorul General de Explorare si Productie Internationala’ Dr. Beck, un elvetian.

INTERVIU EXPLOZIV LA SHELL

Secretara domnului Dr.Beck, o persoana tanara si plina de verva, fara a fi frumoasa, doar foarte placuta, a venit repede spre mine si mi-a spus zimbind dulce:

“Mi-e teama ca Dr. Beck nu este aici.”

Cu toate ca dupa ce trecusem de cele douazeci de interviuri nu mai dadeam o ceapa degerata pe faptul ca Dr. Beck era sau nu prezent, la auzul celor spuse (cu emfaza), am fost deopotriva socat si curios. Eram curios sa stiu de ce Beck nu era acolo? Era foarte nepoliticos din partea lui, sa-i fie trecut numele pe lista mea de interviuri si cum ar veni, sa nu se prezinte.

Cum era posibil sa se intample asta tocmai la Shell, unde totul mergea ca un ceasornic si totul era programat, cu cel putin doua luni inainte, cu nici o clipa de intarziere. In afara de asta era o problema de imagine, asemanatoare cu povestea cu meniul a la carte al chelnerului de la restaurantul din Scheveningen: Cum de era posibil sa se intample asa ceva la Shell!? Ceva era in neregula, foarte in neregula!

Tinara secretara ma privea cu atentie, asteptand reactia mea, in timp ce gandurile mele pareau sa indice un om cu atentia difuza, un om absent: Am raspuns aproape ca un automat, care in rastimp de doua zile fusese supus unor interviuri fulger de cate o jumatate de ora fiecare, luate de indivizi cu capete patrate, gulere apretate si frizuri ingrijite:

“Dr. Beck nu este aici? Nu face nimic, pot sa astept: feribotul din Scheveningen pleaca tarziu.”

Am privit decorul din jurul meu, si mi s-a parut foarte diferit de alte birouri si chiar potrivit pentru a trage un pui de somn. Ma simteam extenuat si am intrezarit o ocazie unica sa stau confortabil in fotoliile de piele din anticamera lui Beck, ca sa imi reincarc bateriile, cat timp era el plecat cu alte treburi. Chiar si canapelele de pe coridor mi se pareau bune ca sa ma odihnesc, in caz ca nu as fi fost primit in anticamera.

Aici totul sublinia puterea si autoritatea, cu fiecare semn distinctiv de opulenta, marcat cu o precizie militara. Dr. Beck era fara indoiala in varful piramidei din Explorare si Productie a unei companii internationale foarte puternice. El avea propria lui secretara, un birou mai mare decat al oricarui altcineva, cu o panorama superba vazuta de la ultimul etaj unde se afla, cu un birou dublu, de dimensiunile unui pat regesc, o anticamera imensa cu o baterie intreaga de telefoane, care aminteau de cele de la Casa Alba sau Kremlin, si mai ales un covor Persan nou, de o mare valoare....

“Cam cate noduri pe centimetru patrat ar avea covorul?” m-am intrebat.

“Trebuie sa fie o multime, toata calitatea fiind platita in tone de titei, extrase de inginerii de la Shell, prin conductele de la Shell, transportate cu cisternele de la Shell, in porturile Shell, ca sa fie rafinate in rafinariile Shell si trimise apoi la statiile de benzina Shell, ca sa poata plati in cele din urma bazinul de innot de la Campina si bine inteles covorul Persan al domnului Beck.’

Era toata o mica poveste bine pusa la punct, care intra perfect intr-un tipar. Secretara a disparut pentru moment si si s-a intors sa-mi comunice, cu o voce fara echivoc:

“Imi pare foarte rau, dar l-am cautat peste tot si nu il pot gasi. Trebuie sa fie la vre-o intalnire.”

“Nu va ingrijorati, mai am inca doua ore pana la plecarea feribotului, am timp destul, iar valiza e facuta. Pot sa-l astept pe Dr. Beck. Este important sa ma vada. Este pe lista mea.”

I-am aratat lista pe care Dr. Beck era trecut ultimul. Am citit:

“4,30 pm: Dr Beck, Director General, Explorare si Productie Internationala, Europa, Africa, Orientul Mijlociu, Asia, Orientul indepartat, America de nord si de sud.”

Acete titluri erau ca pietrele pretioase pe o coroanele regale, ca o serie de titluri adaugate numelor Marilor Duci, sau Printilor Palatini.

“Oh, Doamne”, mi-a trecut prin gand:

”Au uitat sa adauge la titlurile lui si celelalte parti ale lumii: ei au omis America centrala, Australia si Antarctica! Stia oare Beck ca imperiul lui fusese amputat? Poate ca avea nevoie de un doctorand de la Cambridge, specializat in placi tectonice, sa ii atraga atentia asupra acestei omisiuni de neiertat, asa cum nimeni nu ar fi avut indrazneala sa-i spuna pana acum”.

Numai cativa ani mai tarziu, un prieten de la Shell mi-a confirmat ca atunci cand Beck nu era ‘disponibil’ asta insemna pur si simplu ca pretendentul era decapitat.

Nici nu mi-am dat seama cand secretara, care a plecat pe nebagate de seama, s-a si intors la fel de discret, si mi s-a adresat pentru a treia oara, cu un mesaj foarte diferit:

“Dr. Beck este aici si doreste sa va vada.”

“Bine.”

Mi-am potrivit cravata ca sa fiu pregatit pentru marele moment si am simtit un fior cu o anticipatie juvenila. Secretara cea blonda m-a condus anuntandu-ma cu o voce melodioasa:

“Domnul Contantin Roman.”

A inchis usa capitonata in spatele meu. Acum ma aflam chiar in fata marelui om!

Dupa toate cele intamplate,totusi si-a facut timp sa ma vada! Cata generozitate din partea lui!

M-am uitat la el cu ochi mari, bovini, asteptand ca Zeul sa se pronunte. A facut-o, pe neasteptate cu o voce dura:

“Esti un increzut!”

Ce? Oare auzisem bine? A spus chiar ‘increzut’? Sigur ca nu am inteles ce a spus! Trebuie sa fi spus ceva cu totul diferit: era greu sa-mi imaginez cum cineva ar putea incepe un interviu in aceasta maniera, greu de imaginat sa tratezi asa un tanar oaspete strain: nu facusem nimic rau, doar sugerasem sa-l astept. Nu era nevoie sa ma insulte pentru atata lucru. Si cum de indraznea sa ma insulte? Numai un colonel KGB si-ar fi permis astfel de libertati cu victimele sale. Era adevarat ca mi se luasera fotografii din fata si profil, in subsolul cladirii, dar asta nu era un motiv sa ma insulte.

“Esti un increzut!”, a tunat din nou Dr, Beck, crezand poate ca nu am auzit ce a spus prima oara, ca am innabusit sunetele, le-am oprit, le-am filtrat, ca o masura de protectiea. Cui i-ar fi placut sa auda remarci neplacute, de genul acesta? Nici macar surzilor nu le-ar fi placut, pentru ca ei ar fi putut citi buzele.

Acum era clar ca, a doua oara, auzisem bine teribila sentinta, in felul in care se pronuntau inchizitorii cand trimiteau ereticii la rug. Slava Domnului ca nu eram unul din acei nefericiti. Eram eu insumi si mandru de asta! Mi-am indreptat coloana vertebrala si mi-am ridicat capul sfidator. Eram gata sa-i returnez complimentul:

“Multumesc la fel”, i-am raspuns.

Nu-mi mai pasa catusi de putin cate continente ar fi avut Beck in imperiul lui - m-am intors pe calcaie si am plecat. Am fost foarte usurat la gandul ca nu uitasem nimic, ca nu voi regreta ca nu mi se oferise o slujba acolo. Sau poate da? Aveam oare unele ramasite de regrete? Poate doar bazinul de innot al copilariei mele, dela Campina nu puteam sa il uit.

Ce rani adanci ar fi putut lasa in psihicul omului, astfel de amintiri!! Cu toate ca voiam sa-mi sterg din minte, aceste imagini, ma simteam totusi prizonierul copilariei mele din Romania.

“Cat de ridicol! Cat de pervers de ridicol!”

CHEMAREA TRIBALA

Intr-o societate tribala orice oaspete poate fi privit cu suspiciune:

“Daca ar veni cumva la tine in vizita si ar sta peste noapte? Ce s-ar intampla daca ar veni la sfarsit de saptamana si si-ar prelungi sederea, sa-ti secatuiasca tot alcoolul din dulapul cu bauturi?”

Aceasta suspiciune presupune ca propria ta casa sa fie mai buna decat cea a oaspetelui. De exemplu tu ai putea avea o nevasta mai atragatoare, pe care oaspetele ar incerca sa o seduca, la fel cum au facut-o Vikingii aceia necioplit, care au venit pe aceste tarmuri ca sa insemineze nevestele pescarilor englezi.

Sau, in timpurile mai recente, facand capital politic si manipuland publicul Britanic, sa creada ca ar dispune de cel mai bun sistem social medical din lume, devenit invidia altor natiuni. Ca urmare a acestei propaganade este lesne de inteles, de ce cetatenii straini s-ar inghesui la porturile si aeroporturile noastre ca sa foloseasca si chiar sa abuzeze acest unic sistem social de invidiat: tinere italience aterizand aici sa-si faca avorturi pe gratis in contul Serviciului National de Sanatate Britanic, salahori irlandezi abuzand de indemnizatia de somaj, sau imigranti negri din insulele Caraibe trecand in fata cozii pentru locuintele sociale: destule motive ca sa-ti fiarba sangele in vine, la gandul acestori straini rspingatori si indezirabili.

VIZA PENTRU EXCENTRICITATE

Era considerat cel putin o excentricitate, daca nu chiar curata prostie din partea mea, sa folosesc in continuare pasaportul meu romanesc atata timp cat traiam in occident. Pe de o parte eram tratat cu multa suspiciune atat de oficiali cat si de cetatenii obisnuiti, iar pe de alta parte, imi producea dificulati biocratice fara sfarsit in drumul meu pentru obtinerea vizelor interminabile de intoarcere sau cu intrari multiple (in cazul Marii Britanii), vize (prea dese) de intrare (in cazul Frantei), sau pur si simplu refuzul de viza, ca in cazul Canadei.

“De ce nu renunti la el?”

“Ca este respingator sa fii cetatean al unei tari comuniste?

“De ce nu ceri azil politic si sa iti continui viata, simplificandu-ti existenta in acest fel, calatorind pe un pasaport civilizat, cum ar fi unul Britanic?”

Raspunsul era foarte simplu: Nimeni nu mi-ar fi oferit un pasaport britanic pe un talger de argint, si aveam nevoie de o perioada de incubatie de cel putin cinci ani de rezidenta, inainte de a putea face cerere pentru naturalizare si obtinerea nationalitatii.

In al doilea rand, facand cerere pentru azil politic la cativa ani dupa intrarea in Anglia nu ar fi fost credibil si cererea ar fi fost respinsa din alte motive.

In al treilea rand, pasaportul meu romanesc indiferent de necazurile care mi le facea, reprezenta tot ce aveam si mai era inca valabil.

Si in fine, dar mai mult de cat atata, pentru mine era foarte important ca acest pasaport sa ma identifica cu tara de unde imi trageam radacinile si unde ma nascusem, decat de faptul ca, vremelnic, regimul sau politic era de sorginte comunista. Nu era vina mea ca Romania avea un regim comunist iar eu, ori si cum, nu ma identificam cu ideologia lui.

Pierderea timpului cu cereri cerereri fara sfarsit pentru calatorii stiintifice si conferinte si jocul de asteptare pe care-l implica, se adauga si el la starea mea de frustrare, dar nu numai a mea, ci si a acelor oameni din preajma mea de la Peterhouse, sau din Universitate, ale caror functii le cereau sa vegheze asupra binelui meu.

Eram inca sub spectrul iluziei ca as fi fost un ‘om liber intr-o tara libera’, dar de fapt, nu exista o astfel de situatie: Nu puteam fi tratat drept egal al cetatenilor ‘lumii libere’, din simplul motiv ca eram inlantuit ca cetatean roman, datorita unei divizari inechitabile a Europei postbelice.

PAGINI SUPLIMENTARE DE PASAPORT

Cu toate ca eram” beneficiarul” tuturor acestor constrangeri dureroase de calatorie, faceam tot posibilul sa nu le bag in seama si sa incerc sa calatoresc in Europa occidentala cu pasaportul meu romanesc, ori de cate ori puteam. De cele mai multe ori calatoream din motive profesionale, fie ca mergeam la conferinte, prezentam lucrari sau adunam date pentru dizertatia mea.

De obicei, la sfrsitul fiecarei vizite in strainatate, mai prelungeam sederea din motive turistice, pentru a ma distra, a vizita orase noi, monumente si muzee. Setea mea de a intelege legatura dintre diferite stiluri de arhitectura din diverse tari, sau a influentelor unei scoli de pictura asupra alteia, era greu de domolit, fiind constient de imensitatea si diversitatea subiectului.

Trebuia sa fiu selectiv, stiind ca de obicei calatoream pe un buget ridicol de mic, dar ma distram extrordinar si eram supraancantat de ‘noua libertate descoperita’. Era mai mult o ‘libertate a spiritului’, decat una reala, dar infinit mai mult decat as fi avut intre granitele Europei Comuniste.

Vive la difference!

In ceea ce priveau autoritatile dela Bucuresti, nu aveam voie sa calatoresc in alta tara decat in cea pentru care am cerut pasaportul: Marea Britanie, pentru care am smuls faimoasa mea ‘viza de calatorie in Anglia’. Era tipic pentru activistii de partid sa nu poata face distinctia intre Marea Britanie (GB) si Anglia (England). Asa ca de ce as fi mers, cu jalba in bat, sa ma ploconesc pentru a putea calatori in alte taqri din occident? Pe pasaportul meu nu scria ca era valabil pentru a calatori

doar intr-o singura tara, doar viza mea de reintoarcere in Romania stipula aceasta. Da, inchipuiti-va, romanii erau obligati sa obtina o viza de intoarcere chiar in tara lor, la fel cu strainii din Marea Britanie, care aveau nevoie de viza de intoarcere.

Deci pur si simplu cetatenii romani care calatoreau in strainatate, erau automat pusi in aceeasi categorie cu ‘strainii’, necesitand o viza de intoarcere, ca si cum ar fi trebut sa fie pusi in carantina, pentru ca romanii care calatoreau in strainatate erau suspectati de regimul Ceausescu, de a fi fost contaminati cu idei nocive din Occidentul liber. Ma simteam si eu “contaminat” categorie pentru care tovarasii de la Ambasada Romaniei, de la Londra, din Palace Green, se uitau la mine automat cu suspiciune:

Tovarasii diplomati de la Londra reactionau deosebit de incet la cererile tutorului meu de la Peterhouse, pentru obtinerea de pagini suplimentare de pasaport. Era intr-adevar o cerere neobisnuita. Nu aveau ordine de la ‘Centru’. dar inainte de toate, ei au ignorat scrisorile, gandindu-se ca Peterhouse-ul va ceda din disperare si nu va mai solicita nimic: cea mai buna tactica folosita era sa ‘infrangi’ dusmanul prin inertie: el se va plictisi, sau va obosi si va pleca scarbit. De fapt scarba era scutul cel mai eficace al birocratului activist si arivist, pentru a se descotorosi de intrusi

Noi nu am disperat. L-am impins mereu pe tutorele meu, sa scrie din nou si din nou. Insistenta a dat pana la urma roade: A trebuit sa rugam pe vice-rectorul universitatii din Cambridge sa se adreseze pentru a obtine surplusul de pagini in pasaportul lui Constantin Roman ,necesar ‘pentru a putea sa culeaga date de importanta cruciala pentru teza sa de doctorat’, ca pana la urma autoritatile romanesti sa trimita inca opt pagini de pasaport. Intr-un tarziu, Ambasada Romaniei de la Londra a inteles ca era un ‘casus belli’ si ca era mai bine sa coopereze, decat sa faca obstructii, dar numai dupa ce am asteptat sase luni, timp in care am purtat o corespondenta obositoare. Era absurd. Ei si-au patat si mai mult reputatia, ceea ce a facut bine cazului meu,(drepturile mele umane cele mai elementare fiind terfelite) si astfel am castigat multi simpatizanti si intelegere pentru cauza mea, de la toti prietenii englezi.

ACTIVIST DE LA AMBASADA

Episodul cu paginile de pasaport a atras atentia Ministerului Afacerilor Externe din Bucuresti de prezenta unui ‘student roman cu probleme’ la Cambridge.

Este un fapt stabilit, in orice razboi, ca tactica ambuscadei este cea mai buna pentru a face maximum de distrugeri dusmanului, cu un minimum de efort. Tovarasul de la Ambasada Romaniei la Londra, a carui misiune era sa ‘gaseasca punctul vulnerabil’ a planuit atacul : a venit neanuntat si si-a parcat limuzina condusa de sofer la cativa centimetri de usa principala a caminului. Fara indoiala tovarasul era expert in a pune capcane pentru animale salbatice in muntii Carpati, dar aici eram in mijlocul Cambridge-ului, chiar in fata cabinei portarului de la Peterhouse. Se gandea probabil ca ma va face pachet fara sa simt in spatele limuzinei si ma va lua la Londra, unde un tortionar ar fi scos din mine tot ce-ar fi vrut ei.

.....

Am reusit sa ma asigur ca ei isi dau seama in ce companie periculoasa ma aflam. Excursia tovarasului in oras nu s-a desfasurat conform planului prestabilit: el a incercat sa ma convinga sa fac cerere pentru un tip special de pasaport al'romanilor rezidenti peste hotare', sau simplu sa renunt la cetatenia romana.

I-am spus tovarasului Spataru, al Doilea Secretar al Ambasadei, in termeni foarte siguri, ca eram mandru de originea mea si ca nu intentionez sa fac cadou nationalitatea mea nimanui: era un drept inalienabil al nasterii mele.

Cat despre pasaportul 'romanilor rezidenti peste hotare' i-am spus ca nu e bun pentru mine, pentru ca intentionam sa ma intorc acasa, dupa ce obtineam doctoratul. Tot ce doream de la Ambasada erau mai multe pagini pe pasaportul meu care mai era inca valabil si o noua prelungire a vizei de intoarcere in Romania.

UN TOVARAS MAI PUTIN TOVARASESC

Tovarasul a ramas cu mainile goale, dar urama sa mai vina unul - tot neanuntat. - cu exceptia faptului ca de data asta nu si-a putut parca limuzina in fata usii de intrare a caminului studentesc caci intre timp ma mutasem intr-o cladire prevazuta cu apartamente pentru studenti casatoriti, care se afla in spatele fostului camin. Cum aceasta cladire nu avea acces direct la strada, se putea ajunge doar mergand pe jos, aici tovarasul razbunator putea sa ramana sa pandeasca usa apartamentului meu cu anii, fara sa relizeze ca eu il urmaream cu mare interes de pe terasa de la ultimul etaj.

I-am comunicat incidentul portarului de la Peterhouse iar el mi-a sugerat ca daca se mai intampla asa ceva in viitor, nu ar trebui sa ezit sa chem politia. Fara indoiala tovarasul ar fi reclamat faptul ca detine imunitate diplomatica. Ce fel de imunitate diplomatica ar cere cineva ....sa sparga intrarea usii unui student rezident la Cambridge? Asemenea talent era bun la gradina zoologica din Londra, pentru munca de ingrijitor de rinoceri, si nu pentru un angajat al unei ambasade dintr-o tara europeana, fie ea comunista sau nu.

Mi-am amintit de piesa lui Eugen Ionescu de la Paris, care fusese interzisa in Romania, datorita insinuarilor politice.

O INTALNIRE NEASTEPTATA

Loviturile date in usa mea de la Cambridge de brutalul emisar roman m-au adus la realitatea adevarata, pe care nu eram gata sau nu voiam sa o infrunt: nu mai era drum de intors, nu mai era intoarcere intr-o strada cu sens unic...

Nu mi-a spus Lipatti inca din 1968 ca 'facandu-mi dizertatia in vest, era deja o optiune politica. Cata dreptate avusese! Mi-au trebuit toti acesti ani ca sa ajung la aceeasi concluzie cu acest capcaun Comunist!

Poate fara voie(unwittingly) sau inconstient, luasem o optiune politica care acum imi neaga posibilitatea de a ma intoarce in tara mea natala, care e ca o inchisoare , unde libertatea de care ma bucur acum ar fi considerata un virus infectios, pe care nici o cantitate de educatie nu l-ar vindeca vreodata. Singurul medicament pentru un astfel de virus era sa arzi pacientul: nu aveam curaj pentru un astfel de tratament si din acel moment am simtit ca s-a intamplat o schimbare majora in modul meu de gandire: m-am decis cu toata forta sa caut sa primesc permisiunea de a ramane in Marea Britanie.

Mi-am dat seama chiar ca in eventualitatea ca nu voi gasi o slujba, cel putin as fi putut folosi UK ca baza cu care sa calatoresc in orice tara mi-ar oferi un loc de munca.

Voi avea un camin: idealul fiecarui individ care se respecta, care e civilizat e sa te stabilesti si sa-ti faci radacini.

Pana in acel moment, am trait in UK timp de aproape patru ani, cea mai lunga perioada petrecuta in alta tara cu exceptia Romaniei. Aici am studiat si am absorbit cu aviditate cultura din jurul meu. Aici am plans, am ras, mi-am facut prieteni, am calatorit in orase cu catedrale, si am citit cu piosenie pergamente (scroll) vechi de secole. Aici le-am aratat turistilor colturile mele preferate din Cambridge. Aci am urat si am iubit. Am in memorie momentul cand ma intorceam in Anglia si cand am revazut stancile albe de la Dover la orizont, am avut surpriza neasteptata a unei bucurii adanci si am realizat ca Anglia a crescut in mine: ma indragostisem de batrana fata.

Era mai mult decat o anglofilie in ceea ce simteam: aici o intalnisem pe Roxana si amandoi am simtit ca vrem sa ne facem un camin in Anglia. Stiam, inainte sa ma casatoresc cu ea, ca trebuia sa obtin permisul de sedere, doar pe baza meritelor personale si nu prin folosirea ca modalitate a casatoriei cu o englezoaica.

Dar de unde trebuia sa incep demersurile? Stiam ca atata timp cat eram student, sau mai bine zis din cauza asta, cererea de a ramane in Anglia ar fi fost automat blocata de regulamentele Home-Office-ului. Apoi am fost sfatuit ca cererea de azil politic nu era o solutie buna, si chiar daca era, nu voiam sa-mi expun familia din Romania la riscuri. Singurul mod de a convinge autoritatile sa raman, era sa dovedesc ca la intoarcerea mea in Romania as fi suferit persecutii. E adevarat, fiecare poate visa asa o poveste, dar eu trebuia sa o dovedesc. Era ca o miscare pe tabla de sah, unde jocul trebuia jucat dupa reguli, sau ca intr-un caz de judecata, unde nu era suficient sa ai dreptate, trebuia sa si dovedesti asta, avand o buna aparare. Cum as putea face eu o buna pledoarie pentru asemenea caz. Nu de unul singur! Aveam nevoie de cineva credibil, care era familiarizat cu realitatile comuniste, si in acelasi timp, o figura respectata in Anglia, doritor sa-mi reprezinte interesele in fata autoritatilor Britanice, pentru a expune cazul meu, ca fiind o cauza dreapta (buna). Era o treaba grea de indeplinit. Cine ar fi facut onorurile ca un cavaler in alb, intr-o armura stralucitoare, gata sa ucida dragonul birocratic?

Nu trebuia sa ma uit prea departe (afield), cum numai la cateva usi mai incolo de Peterhouse locuia noul rector al colegiului Corpus Christi.

Colegiul Corpus Christi avea doua intrari: intrarea principala, in strada Trumpington, printr-o poarta neogotica din secolul al 19-lea, conducea in curtea principala, iar alta la biserica St Bene't's, in strada Bene, vizavi de "The Eagle'. Aceasta intrare avea o porta boltita gotica din secolul al 14-lea, conducand in Old Court (Curtea Veche), singurul exemplu intreg din Cambridge, a cum trebuie sa fi aratat un colegiu medieval. Este aceeasi cladire in care poetul Cristopher Marlowe a

trait intre 1581 si 1587, ani in care Tumburlaine a fost terminata, folosind pentru prima oara , versul alb.

Old Court a fost martora ‘Mortii Negre’,a revoltelor medievale din oras si a ciumei, de aceea are propriile fantome, printre care bantuie iubitul fetei Stapanului casei, inca din secolul al 17-lea. El a fost surprins in timpul unei vizite clandestine si si-a gasit refugiu intr-un cufar, unde s-a sufocat. In cadrul Colegiului se poate remarca o dispunere neobisnuita a Holl-ului, care este situat la primul etaj, se poate ajunge printr-o serie de trepte intr-un coridor (pasaj) ce leaga Old Court de New Court.

O plimbare printre colegiile Cambridge-ului era ca o plimbare intr-un muzeu insufletit in aer liber, unde multe dintre noutatile in gandirea filozofica si noile descoperiri stiintifice s-au facut la umbra batranelor edificii, bogate in legaturi istorice. Era o bucuriue a ochiului si a spiritului sa cercetezi imprejurimile, sa descoperi colturi noi, pline de comori de arta neasteptate, o sculptura, o pictura, un vitraliu vechi de la o fereastra, o inscriptie veche. Custozii acestor comori erau de cele mai multe ori persoane interesante, capabili sa stimuleze mintea si imaginatia cuiva.

Un asemenea exemplu era rectorul colegiului Corpus Christi, Sir Duncan Wilson, un diplomat pensionat si totodata un un istoric educat la Oxford. Era destul de neobisnuit pentru un Colegiu din Cambridge sa invite un om format la Oxford sa devina Rector al unuia din colegiile sale, iar cele mai noi exemple nu au fost un succes, chiar la Peterhouse sau la Corpus. Ultimul post a lui Duncan Wilson, inainte de pensionare a fost acela de Ambasador britanic la Moscova.

Ca un academic si un umanist, el ar intelege ingrijorarile mele. Ca fost ambasador in Uniunea Sovietica, nici nu ar fi fost altul bun decat el care sa inteleaga viciile unui sistem in care un pas gresit implica pedepse severe. Si mai mult de atat, in timpul sederii la Moscova, fiica lui, Lisa, a studiat vioara intr-un celebru conservator si l- a intalnit acolo pe pianistul roman Radu Lupu, cu care ulterior s-a si casatorit, acesta fiind foarte popular in Marea Britanie, fiind castigator al competitiei internationale Pianoforte de la Leeds, in 1969. Ca tata socru a unui roman stabilit in occident, fostul Ambasador ar fi personal familiarizat cu practica politica din Romania.

Aveam cativa prieteni care il cunosteau pe Duncan Wilson, dar am decis sa incerc o abordare directa si sa pledez cazul de unul singur, fara sa fiu prezentat in prealabil. Neanuntat, am batut la usa resedintei Rectorului, spunand ca sunt un student roman din Cambridge si ca doream sa il vad pe Rector. Cum doamna Wilson m-a condus in incinta, am intrat in biroul Rectorului cu o privire hotarata pe fata si am spus:

“ Sir Duncan, pot sa ma prezint?”

Amintindu-mi despre aceasta secventa, inca imi vine sa zambesc; totul avusese o umbra de aventura si un spirit pionieresc, care a prefigurat inevitabilul raspuns:

“Domnul Constantin Roman, presupun?”

UN TANDEM NEASTEPTAT

A fost inceputul unei lungi si neasteptate complicitati: nimic nu putea fi mai neverosimil decat intalnirea mintilor noastre: el era cu treizeci de ani mai in varsta si diplomat de cariera (seasoned).

Eu eram o persoana tanara si foarte nediplomatica. El a fost educat la Winchester si Oxford - eu am fost educat in scolile de stat romanesti si la Cambridge. El era un umanist - eu eram un om de stiinta. El era inalt, cu o fizionomie Anglo-Saxona, eu aveam inaltime medie, si un aspect Mediteranean. El vorbea cea mai engleza perfecta din 'Queens' - eu foloseam engleza cu un pronuntat accent latin. El a trait toata viata intr-o societate democratica - eu imi traisem toata viata intr-o societate oprimata. El era rector al Colegiului Corpus Christi - eu eram student la Colegiul Peterhouse.

Intr-adevar a fost surprinzator ca, in ciuda tuturor acestor aspecte diferite care ne separau, reactia chimica dintre noi a actionat de la inceput. Poate din cauza faptului ca amandoi eram idealisti, gata sa fortam lumea sa se potriveasca cu preconceptiile noastre maniheiste, amandoi luptand impotriva nedreptatilor, fiind (bullish) gata sa ne(a good sport), luam la intrecere, sportiv, si mai mult decat atat,sa luam taurul de coarne si il ingenuncheam.

Toate aceste calitati comune a facut din noi o echipa formidabila de lucru, im timp ce diferentele dadeau tandemului nostru putere prin complementaritate.

Nu era nevoie sa explic in amanunt implicatiile cazului meu, ca Duncan Wilson era antrenat sa absorbe esentialul foarte rapid, sa vada clar tot tabloul in perspectiva. Era o mare placere sa (brief him), cum in trecut mi-a fost foarte greu sa scot la iveala (reluctant hacks) problemele cazului meu, care tindea sa fie (lukewarm) pe campul de bataie. Ultimului grup trebuia sa dau lovituri constante, in timp ce pentru Duncan, facand o afirmatie era suficient sa-l insufleteasca(??).

Era oare o problema usoara? Noroc cu carul, sau geniu? Era miracolul Domnului? Nu puteam sa stiu! Problema era ca ne intelegeam perfect intre noi si din acel moment, puteam lucra mana in mana, pana ce problema urma sa se rezolve. De aceea am ramas prieteni, cu toate ca plecand din Cambridge m-am indepartat iar Duncan s-a retras in Islay, in insulele vestice ale Scotiei.

Problema cruciala ce urma sa fie rezolvata era sa dovedim Home Office-ului ca la intoarcerea in Romania eu as fi fost persecutat si ca un corolar ar fi trebuit sa mi se acorde ingaduita sa stau pentru totdeauna in UK.

STRATEGIA UNUI DIPLOMAT

"Ti-a mai venit vreo idee?" m-a intrebat fostul Ambasador la Moscova, punandu-mi la grea incercare resursele mele d cunostiinte si imaginatie, care evident erau cele ale unui student.

Acesta era modul in care complementaritatea noastra emana forta: mai intai nu acceptam un raspuns negativ, ca fiind definitiv: daca un om de paie de la Foreign Office (Ministerul Afacerilor Externe Britanic) ar fi revenit asupra cuvantului dat, trebuia oricum sa continui! Neplacut, dar nu surprinzator, o astfel de dezamagire a aparut curand, in decursul primei tentative a lui Duncan care a cerut ajutor la Foreign Office in numele meu, pentru a demonstra Home Office-ului ca temerile mele de a ma reantoarce in Romania erau indreptatite si ca riscul pe care il implica era intr-adevar real. O asemenea declaratie ar fi avut suficienta greutate ca sa rezolve problema mea, dar colegul de la Foreign Office care a facut promisiunea, nu s-a mai tinut de cuvant! Cu toate ca era pensionar,

Duncan era un servitor civil mult prea loial ca sa impartaseasca dezamagirea cu mine, dar o asemenea atitudine a unuia din fostii lui colegi era impotriva filozofiei corectitudinii acestui Wickhamist (fost elev la Winchester College)! Analiza pe care am facut-o situatiei, dupa acest pas inapoi, a fost foarte diferita de a lui Duncan: trebuia sa incercam in alta parte si in acelasi timp sa admonestam. Daca ar fi fost ei prea politicosi ca sa se implice? Atunci sa-i impingem: am fi savurat fiecare clipa din acest exercitiu - in orice caz si in jocul la limita poti sa traiesti placerea. Impinge-i la buza prapastiei si trage-i inapoi de ceafa si ei iti vor ramane recunoscatori pentru ca i-ai salvat din ghearele mortii.

Ce ar mai fi de facut?

Am spus: “Nu a mai ramas nimic altceva de facut decat sa luam un avocat capabil sa preia cazul.”

“Te-ai gandit la cineva?”

“Da, m-am gandit.”

“La cine?”

“La Lordul Goodman.”

“Las-o pe seama mea”, mi-a spus linistit “O sa-i scriu lui

Goodman.”

In cateva zile am primit prin posta o copie a scrisorii lui Duncan adresata lui Goodman, insotita de o nota de curtuoazie de la biroul Rectorului, cu o imformatie lapidara:

“Sper sa fii satisfacut, Al Tau sincer, Duncan Wilson.”

La inceputul carierei sale diplomatice Duncan Wilson a fost

numit la Ambasada britanica de la Belgrad, si figura cu siguranta, sub un pseudonim, ca personaj in cartea lui Durrell, Esprit de corps , despre care Duncan ma asigura ca nu era amuzat. Duncan Wilson era foarte ocupat la Cambridge sa termine o carte intitulata Jugoslavia lui Tito, in care a prezis haosul politic, care avea sa duca la dezmembrarea aceastei federatii, dupa disparitia dictatorului.

Lady Wilson nu voia sa se lase mai prejos. Era o femeie educata si avea proiecte proprii: ea invatase rusa si era autoarea unui dictionar impresionat Rus-Englez: Aceasta situatie, evident, avea si dezavantajele ei domestice, cum eu frecventam des casa Rectorului, mancarea ce se servea era mai mult frugala, de obicei compusa din supa si branza. Oare era un efort constient de a-si mentina silueta la o anume varsta? Sau era probabil o binevenita vacanta culinara dupa elaboratele dineuri diplomatice sau cele din incinta Colegiului, care erau probabil un stres pentru ficat? Mai degraba am dedus eu, intr-o stare de spirit neiertatoare, preocuparile lui Lady Wilson erau in conflict cu obligatiile ei de la bucatarie. Ce impertinenta din partea mea, cand de fapt era o favoare sa fiu invitat la masa lor obisnuita de la resedinta Rectorului Colegiului Corpus Christi. Dar oare, n-as putea sa fiu scuzat, gandindu-ne ca eu ca orice roman tipic consideram hrana absolut esentiala, ca rezultat al memoriei viscerale a nenumaratelor generatii de tarani nemancati? In afara de aceasta eu eram mult mai tanar, ca un fiu pentru ei, si consumam multe calorii jucand squash si umbland pe bicicleta in Cambridge. Totusi, daca ma gandeam bine compania era aceea care conta si nu mancarea!

Lady Wilson era o femeie plina de bunatate, intreprinzatoare si directa, fara ocolisuri. Cum prin partile noastre, de la poalele Carpatilor, se obisnuieste ca femeia sa fie dependenta de barbat eu i-am acordat mai multa atentie sotului ei.

Sir Duncan Wilson avea o curtoazie innascuta cu o fata intotdeauna luminata de un zambet binevoitor, care te imbia sa-ti deschizi inima. Era inalt si impunator, cu un corp masiv care facea o impresie puternica. Converastia lui calda il ajuta pe interlocutor sa se destinda. Sir Duncan vorbea linistit si metodic, cu logica tipica unui academic. El inmanunchea o foarte fericita combinatie dintre un diplomat rasat, de scoala veche si un academic erudit. Aceasta il situa intr-o categorie aparte, de un gen putin intalnit la Cambridge ceea ce l-a pus in conflict direct cu Consiliul colegiului. Nu era un incident izolat in Cambridge, doar o situatie neplacuta pentru familia Wilson, care ar fi meritat o viata mai linistita. Acesta, in cele din urma, a fost probabil motivul principal pentru care ei au ales, in momentul iesirii la pensie, un loc neobisnuit de indepartat si izolat, in insula Isla, din arhipelagul Scotiei, probabil ca un refugiu ‘departe de avatarurile vietii mondene’.

ISCOADA UNGUREASCA

Nu e nimic mai letal in a praji un roman la gratar, decat sa-l pui in mainile unui ungur: cele doua natii au reputatia de a nu se intelege, prea bine una cu alta. Poate ca Sir Duncan a stiut asta si in mod intentionat a pus la cale provocarea, ca sa fie sigur ca tot ce e mai rau in mine va iesi la suprafata, dupa intalnirea mea cu Lajos Lederer, un ziarist de la Observer. Era ca si cum l-ai fi rugat pe Aghiuta sa cenzureze sufletele dreptilor la poarta raiului. Lederer s-a dovedit a fi un ‘agent provocator’ meticulos, un tortionar adevarat, si presupun chiar ca ar fi putut sa fie un agent eficient al oricaror servicii secrete din Europa Centrala si de Est. Eu personal nu voiam sa stau de vorba cu Lederer, decat daca eram obligat, cand Duncan Wilson mi-a spus in treacat:

“De ce nu te duci sa-l vezi pe Lederer in Londra?”

Am crezut ca asta era o alta initiativa pentru a deschide o usa

in plus, pe labirinturile coridoarelor pentru obtinerea permisului de rezidenta. De ce nu? Daca Duncan mi-a sugerat asta, insemna ca avea un motiv sa o faca: Nu voi spune nu, voi face orice sacrificiu, chiar si acela de a vorbi cu un ungur!

Era sa fie unul dintre acele interogatorii pe care le mai traisem in trecut. In Anglia ma resemnasem cu ideea ca oamenii imi pun intrebari ciudate, uneori foarte personale despre trecutul meu, ???????? si motivul pentru care eram aici, era ca nu mai consideram de multa vreme aceste intrebari nici jignitoare, nici macar neobisnuite: devenisem blazat.

Cum nu aveam nimic de ascuns, am manifestat o atitudine deschisa. Cu toate astea,existau niste limite umane pana la care cineva ar fi putut sa fie crucificat cu intrebari, ca si cum ar fi fost un criminal....: ce injositor sa fiu nevoit sa fac acest striptiz moral?

Oricare ar fi fost rezultatul, Lederer i-a raportat lui Sir Duncan ca eram un caz ‘autentic’ si nu o facatura. Aceasta i-a dat lui Duncan destula incredere ca sa ii scrie Lordului Goodman si sa-i ceara ajutor in numele meu.

INHIBITII INUTILE

Intr-o dimineta, cu putin dupa ce anchetatorul meu ungur ma pusese pe jar, am primit o scurta nota de la secretara lui Goodman, care ma ruga sa ii dau telefon ca sa stabilesc o intalnire cu marele avocat. Pe vremea aceea, Lordul Goodman era zilnic pe prima pagina a tuturor cotidienelor britanice. El era unul dintre cei mai reputati avocati englezi, Consilierul lui Harold Wilson, primul ministru al Marii Britanii si mai ales negociatorul guvernului britanic in problema Rodeziei, intr-unul din momentele cele mai critice, atunci cand Ian Smith, seful guvernului minoritar de albi, tocmai declarase unilateral independenta. In afara activitatilor sale politice si profesionale de avocatura, Goodman detinea multe posturi onorifice si executive, fiind printre altele, Presedinte la Arts Council (Consiliului Artelor) si Directorul influentului ziar Observer. Numele sau inspira in publicul Britanic aceeasi reverenta ca a celui mai bun golgheter al unei echipe de fotbal din liga nationala, sau al celui mai bun campion de cricket, mai ales ca Lordul Goodman juca cricket conform regulilor jocului si intotdeauna castiga partida. Era un adversar formidabil si un aliat de nadejde.

Arnold Goodman s-a nascut intr-o familie de imigranti evrei din Estonia, care a venit in Anglia la sfarsitul secolului al 19-lea, in timpul pogromurilor Imperiului Rus. Cei mai multi dintre imigrantii evrei lucrau din greu, si castigasera pozitii influente in industrie, banci si politica, ceea ce l-a facut pe Harold McMillan sa spuna ca erau mai multi ‘estonieni batrani decat etonieni batrani’ in Parlamentul britanic. Aceasta nu insemna ca familia Goodman a reusit sa ajunga usor in varful piramidei, departe de asta.

Goodman a utilizat mijloace conventionale ca sa negocieze pana la varf panta alunecoasa a piramidei ierarhice: el a fost educat la University College London, avea un cabinet de avocatura de mare succes si a fost facut ‘lord’ pe viata in 1965, pentru serviciile sale aduse natiunii, cu titlul de Baron Goodman of the City of Westminster. In aceasta calitate si-a luat fotoliul in Camera Lorzilor.

Cand l-am intalnit pe Arnold Goodman, i se acordasera mai multe titluri onorifice de catre guvernul britanic si Regina, printre care unul dintre ultimele era prestigiosul CH (Companion of Honour). Aceste dovezi de apreciere nu insemnau nimic special pentru el, cum trasaturile sale principale erau modestia si amabilitatea, in timp ce ochii sai cu sprancene stufoase, te scrutau cu o privire penetranta. El avea o fata larga patratoasa, cu o guse tripla si trasaturi expresive, o fata pe care ori ce caricaturist ar fi visat sa o reprezinte. Reputatia Lordului Goodman nu era egalata decat de calitatile lui, el fiind un om generos, bun la suflet, si vestit pentru sfaturile juridice pe care le oferea gratuit multor studenti, in timpul cand era Rector la University College Oxford. In ceea ce ma priveste. eu faceam parte din aceasta ultima categorie.

Greutatea reputatiei lui Goodman era asa de mare incat atunci cand am intrat in biroul lui auster am amutit complet, intr-un fel necaracteristic mie, datorat unei stari nervoase care imi pusese un nod in gat. Eram acolo in biroul marelui om ca sa-i fac un rezumat despre scopul vizitei mele si nu-mi repetasem n obiectivele vizitei. Eram in schimb intr-o stare de (idle) perplexiate. A incercat sa ma linisteasca si m i-a pus cateva intrebari. Am raspuns foarte economic, (utterances) monosilabice. Am realizat, atunci ca sosise un moment foarte important in viata mea si ca nu faceam progrese. Asa ca mi-am luat “inima -n dinti” ca sa-mi justific timiditatea, admitand ca eram profund emotionat de reputatia interlocutorului meu, si ca atare imi era greu sa vorbesc.

Batranul om a inlaturat scuza mea, cu un caracteristic bun simt:

“ Bine, uita pentru o clipa cine sunt si spune-mi ce vrei sa spui.”

Nu mi-au au trebuit multe explicatii pana cand Lordul Goodman sa priceapa miezul problemei. El si-a chemat imediat secretara si i-a dictat o scrisoare, in fata mea, adresata lui David Lane, Secretar de Stat la Home Office, responsabil cu probleme de Imigrare.

“Sa vedem ce raspuns o sa primim “, a spus el linistit.

INCOMPATIBIL PENTRU AZIL

Intre timp, alte tunuri au fost puse la bataie, indreptate spre Home Office: de data aceasta William Francis Deedes, parlamentar (devenit mai tarziu Lord Deedes de Aldington) si director la Daily Telegraph, a fost adus in lupta (fray), cu David Floyd ca intermediar. Bill Deedes m-a sfatuit emfatic si m-a rugat in schimb sa fac unele concesii ‘rezistentei birocratice’.

Evident ca nu era cazul ca Home Office-ul sa fie grabit sa faca ceva, chiar daca pentru mine timpul era esential. Goodman nu s-a impiedicat de primul raspuns neconcludent, el de fiecare data ma tinea la curent cu mersul situatiei, trimitandu-mi copiile corespondentei la Peterhouse si la fel si lui Wilson la Corpus Christi, asigurandu-ne ca el va continua sa urmareasca cazul pana cand acesta va deveni clar ca un cristal.

Asa cum urmam sa realizez mai tarziu, in termenii lui Goodman, asta insemna, “pana cand cazul era sa fie rezolvat spre satisfactia mea personala”.

O SCRISOARE BINE SCRISA

Trecusera patru ani de la sosirea mea in Marea Britanie si mai aveam inca un an pana la expirarea pasaportului meu romanesc. Dar mai era totusi un drum lung de parcurs inainte ca toate pre-conditiile cu care eram confruntat sa poata fi indeplinite.

Jocul de sah incepuse, cate o mutare la rand, incet dar sigur, iar dupa fiecare miscare era necesara consolidarea pozitiei, prin explicarea implicatiilor noii situatii si declararea obiectivelor viitoare, pe termen scurt. O astfel de scrisoare, pe care am adresat-o lui David Lane, Secretar de Stat la Home Office, rezumand situatia mea in Marea Britanie i-am transmis-o, in copie si Lordului Goodman, ceea ce mi-a adus felicitarile sale calificand-o ca ‘bine scrisa’. Aceasta mi-a ridicat moralul in mijlocul unei batalii dificile. Am fost chiar magulit, ca strain,student geofizician, sa primesc incurajari asupra stilului si structurii scrisorii mele de la cel mai distins avocat al Marii Britanii. Am simtit ca lucrurile mergeau bine si asta s-a dovedit, pe termen lung, a fi o excelenta disciplina in stapanirea pe viitor a unor complexe probleme legale.

SALVA DE TUN

Nu aveam ragaz sa sarbatoresc victoriile mici, atata timp cat obiectivele principale de a primi dreptul de sedere in Anglia si permisul de lucru nu erau inca atinse.

Mai mult decat atat, ar fi trebuit sa fiu de-a dreptul naiv sa-mi inchipui ca toti prietenii si toate cunostiintele pe care le inrolam in cauza mea, ar fi putut omeneste, sa-si dedice toata energia si timpul lor pentru mine: insmna sa cer prea mult de la ei si ar fi fost complet aberant. Cel mult puteam sa rog cat mai multi oameni sa scrie cel putin o scrisoare pentru cauza mea. Nu conta cine era cel care scria (cu toate ca am avut grija sa antrenez pentru a-mi atinge telul cateva dintre cele mai distinse nume din Cambridge). Ceea ce conta, era nu numai diversitatea dar si raspandirea acestor tunuri, pe care le-am aliniat sa traga toate in acelasi timp, intr-o unica salva. Printre cei care au scris se aflau profesori, conferentiari, tutori, vice Rectori, Rectori de Colegii si facultati, secretare, oameni de stiinta si arta, academicieni, (membri a lui Royal Society) si simpli cetateni, lorzi “de vita veche’ si oameni de rand. Cum nu puteam sa lansez o bomba atomica, am incercat cel putin sa trag cu o formidabila artilerie, formata din cel mai bun armament de foc. Buldozerul Roman era in miscare, politicos, dar increzator in ‘arta posibilului’, concentrat asupra jocului, fara a trisa, cu ochii ferm pe legislatie, pe punctele slabe ale acesteia, pe latitudinea discretionara a ministrilor, dar mai ales pe principiile democratice, nescrise ale presiunii politice.

Ultimul aspect, perfect legal, s-ar numi astazi a face ‘lobby’ cand cineva ar chema un specialist bine platit sa influenteze balanta deciziei, in culoarele puterii. Eu a trebuit sa fac totul de unul singur, spre amuzamentul si teroarea tutorelui meu de la Peterhouse care a suferit ca un martir de pe urma mea. Dar fiecare nor avea cate o raza de soare si in procesul obtinerii unui sprijin, am avut ocazia sa ma intalnesc si sa corespondez cu oameni pe care nu i-as fi intalnit altfel. Cativa dintre acesti suporteri de inceput au devenit mai tarziu prieteni de o viata. Fiecare individ din acest grup de suporteri stia de existenta celorlalti incat se crease un curent de opinie, in care participantii actionau cu usurinta si eleganta intr-un spatiu increzator in cauza dreapta pusa in dezbatere (cauza mea) si mai ales cand aflau numele atat de distinse ale celorlalti suporteri: erau intr-o companie selecta.

Acest cadru indreptatea pe cei care trimiteau scrisori autoritatilor sa inceapa primele randuri catre Home Office intr-un stil aparte, cum facea de exemplu Sir Edward Bullard in misiva lui, adreasta Secretarului de Stat pentru Imigratie:

“Draga David, Nu e nici o indoiala ca numele lui Constantin Roma va fi gravat in inima ta....”

Intr-adevar a fost gravat in inimile tuturor si presupun ca scribii de la Home Office nu au mai fost vreodata asa de ocupati.

DELICTUL MINISTRULUI

Nu toate scrisorile erau adresate secretarului de Stat David Lane:

unele ajungeau si la ministrul Home Office-ului, Robert Carr, care a devenit mai tarziu Lord Carr of Hadley. Uitandu-ma in Who’sWho, am realizat ca Robert Carr a fost student la Gonville si Caius

si m-am gandit ca va fi mai eficient abordat de insusi Joseph Needham, rectorul vechiului sau colegiu.

In primii ani la Cambridge, nu am avut nici un motiv special sa il intalnesc pe Joseph Needham. Cunosteam colegiul bine. Avea un poartal in stil renascentist timpuriu, ridicat de cel de-al doilea ctitor, Dr. Caius, care a studiat medicina la Padua si care a fost medicul lui Edward al VI-lea. Gonville si Caius aveau o lunga traditie in medicina si-l aveau printre elevii sai pe celebrul William Harvey, descoperitorul circulatiei sangelui. Era singurul colegiu, care prevedea in statut si reguli medicale pentru admiterea studentilor:

“Colegiul nu trebuie sa admita persoane care sunt surde, diforme, invalide cronic, sau din Tara Galilor..”

Noroc ca lagislatia de azi privind minoritatile etnice si drepturile omului nu este aceeasi cu cea din secolul al 16-lea, altfel colegiul ar fi avut de furca datorita lipsei de “corectitudine politica”.

Punerea in tema a ministrului Robert Carr nu a fost singurul motiv pentru care voiam sa-l vad pe Needham. La sfarsitul celui de-al doilea an de doctorat in problema placilor tectonice, incepusem sa cercetez cutremurele din Asia Centrala, care includeau Tibetul, Sinkiangul si alte provincii ale Chinei. Aveam la indemana o baza de date buna despre cutremurele recente, dar mai aveam nevoie de informatii complementare despre cutremurele istorice din China, ca si de un compendiu al istoriei seismologiei din acea tara. Daca cineva ar fi stiut ceva despre subiect, acesta nu ar fi fost altul decat academicianul Joseph Needham, membru la Royal Society si Rector la Caius - el lucra de zeci de ani la o serie savanta de sapte volume privind ‘Stiinta si civilizatia in China’ si avea la activul lui o multime de articole despre acest vast subiect. Si la colegiu, in echipa lui, avea cativa cercetatori chinezi. Needham invatase limba chineza, mai precis limbajul mandarin si Cantoneza, pe vremea cand era la Cambridge, si ulterior, la inceputul anilor 1940, a participat la o expeditie stiintifica din provincia Chungking, . Aveam nevoie de ceva ajutor legat de traducerea unor articole stiintifice chineze.

Cand l-am intrebat pe Teddy daca il cunostea pe Needham el i-a scris imediat urmatoarea scrisoare:

“Draga Joseph (un fel de compromis intre Draga Jo si Draga Rectore), In departamentul nostru avem un student Roman care lucreaza la cutremurele din Sinkiang si Tibet. Ar putea sa vina sa te vada? El este un om de o cultura vasta si ar dori sa te cunoasca. Al tau cu sinceritate, Edward Bullard.”

Needham a raspuns imediat, scriind tot de mana, pe aceeasi coala de hartie pe care i-a scris Teddy:

“Draga Sir Teddy (sper ca am gasit o formula potrivita de adresare, in stil formal-familiar), Sigur ca da! Spune-mi doar numele si titlurile lui onorifice si o sa il chem la mine. Am o serie de tabele de cutremure catastrofale vechi, dar nu stiu daca provincia Sinkiang figureaza peste tot. Sper sa poata citi textul in Chineza. Intotdeauna, Al tau, Joseph.”

Prima impresie despre batranul om, mi-am facut-o trecand pragul camerei sale de la Caius, K1 si K2,care era aceea a unui mare erudit de o imensa modestie. El avea un corp bine facut, usor garbovit, cu un smoc de par alb, avand un spirit de revolta copilaresc. Biroul lui era plin pana la refuz cu manuscrise si carti, printre care se stia ca petrecea saisprezece ore pe zi. O chinezoaica miniona, Gwey-Djen Lu, care era asistenta lui, a schitat un zambet din spatele teancului de documente.

Needham m-a pus in legatura cu un chinez nativ din Cambridge, student la Colegiul King, care m-ar fi putut ajuta. In acest timp, el mi-a adaugat numele pe lista sa sociala, astfel ca am fost invitat cu diverse ocazii la un cocteil in Cabinetul Rectorului, care era intotdeauna tixit cu oameni interesanti din domeniul artei si stiintei, de diferite nationalitati . Joseph si Dorothy Needham erau acasa in ambele medii, fie stiintifice, fie artistice, Joseph Needam urmand sa devina om de stiinta emerit si membru a lui Royal Society onorat cu titlul de membru in Academia Britanica.Familia Needham era un cuplu unic, pentru ca amandoi, sot si sotie erau membri a lui Royal Society, fiecare facand cercetari independente in biochimie.

Needham mi-a pus la dispozitie documentele sale despre cutremurele din China, de care aveam nevoie pentru un capitol introductiv referitor la cutremurele istorice. Pana la urma l-am abordat pe Needham si pentru problemele mele legate de rezidenta si viza si el a binevoit sa ii scrie lui Robert Caar:

“Stii, a fost student aici.”

Desigur ca stia. Aceasta i-a dat ocazia lui Joseph Needham ,

Rector al Colegiului Caius sa il dojeneasca pe Secretarul Home Office-ului pentru ca a trecut nepermis prin gradina de langa Cabinetul Rectorului. Interventia lui Joseph Needam a adus saga mea si mai aproape de sfarsit. Pentru prima oara se afirma ca daca demonstram ca romanii din tara nu voiau sa coopereze si ca am o oferta de slujba, atunci mi s-ar fi permis sa stau in Anglia pe o baza anuala.

Acest drept mi-ar fi fost reanoit in fiecare an si la sfarsitul unei interval de patru ani as fi primit rezidenta permanenta. Robert Caar i-a raspuns Rectorului Colegiului referitor la delictul cu gradina, scriind de mana, dupa paragraful care continea partea oficiala:

‘As vrea sa va spun ca m-am abatut prin gradina dumneavoastra, pentru ca politia auzise ceva rumori despre niste potentiali demonstranti. Imi cer scuze ca am trecut in acest fel, fara permisiune.”

Oare asemenea nuante s-ar discuta si in alte tari, intre Rector si un fost student, devenit intre timp un Ministru important? Ma indoiesc de asta, chiar la nivelul standardelor occidentale, lasand la o parte cele din lumea comunista,inexistente Aceasta era in Martie 1973 si (potentialii) demonstranti la care se referea Robert Caar devastasera la Cambridge la inceputul anilor 70, punand foc la hotelul Garden House. Stanga vocifera puternic si era violenta, Ministerele Guvernamentale fiind deseori tinta unor asemenea atacuri. Oare de ce stanga Britanica nu exporta astfel de practici iconoclastice in Uniunea Sovietica? Acolo, cel putin, ele ar fi fost condamnate rapid.

Ajutorul lui Needham, esential in obtinerea permisiunii de a sta in UK, s-a dovedit pe cat de eficient tot pe atat de prietenesc, lucru tipic pentru un devotat anglican, de o mare integritate si credinta. Memoria lui este celebrata la Cambridge la Institutul de Studii Chineze, pe care l-a dotat cu arhivele sale si unde munca sa este continuata de generatiile viitoare.

TUMULT IN CAMBRIDGE

Dupa aproape un an de la obtinerea cu scrupulozitate a acestei concesii era timpul pentru Lordul Goodman sa aduca copletari actiunii in lege, ca cel mai important lucru al intregii echipe de jucatori.

Pe 5 Aprilie 1973 pasaportul meu valabil pe cinci ani ar fi

expirat, fara nici o sansa sa fie reanoit de aytoritatile romanesti din

Bucuresti. dar obtinusem deja rezidenta pentru alti cinci ani

calendaristici in Marea Britanie.

William Deer, Profesor de Mineralogie, rector al lui Trinity Hall si noul Vice-rector al Universitatii din Cambridge, i-a scris secretarului Home Ofice-ului Robert Carr in Februarie 1973, spunandu-i ca el ‘confirma cererea pe care a facut-o colegiul ca Domnului Roman sa-i fie ingaduit sa se stabileasca in UK’.

Vice-Rectorul anterior al Universitatii, Profesorul reverend W.O. Chadwick, Rector al colegiului Selwyn, facuse si el o petitie in acest caz catre secretarul Home Ofice-ului, dar in anul precedent. Reverendul Chadwick era familiarizat cu abuzurile regimului Ceausescu, deoarece fratele sau era Ambasador la Bucuresti.

Secretarul Home Ofice-ului era, de asemenea sub presiune din alta parte(quarters). Aceasta a fost o campanie bifurcata, in paralel cu presiunea facuta direct lui David Lane, Secretarul Adjunct de Stat pentru Imigrari, care i-a raspuns secretarului Home Ofice-ului: Demersurile facute in aceste doua directii nu sunt mari, dar presiunea a fost constanta si chiar a crescut.

O noua intalnire cu Lordul Goodman, la biroul sau din Londra, i-a dat posibilitatea sa estimeze, ultimele dificultati tehnice intalnite in construirea cazului catre Home Ofice. Ca un rezultat al acestei intalniri urgente, cu numai cateva saptamani inainte ca documentele mele de calatorie sa expire, Goodman a indreptat faimoasa sa salva in directia lui Lane facand aluzie la ‘un tumult pe aleile din Cambridge’, si obligandu-l pe Sub-Secretar sa considere ‘o revenire’ in propriul sau departament.

Inceputul scrisorii era tipic Goodmanesc cand el remarca sarcastic:

“I-am promis Lordului Calville, catva timp in urma, sa nu ma leg de departamentul dumneavoastra timp de o suta de ani, dar numarand fiecare zi a grevei celor de la Regia Gazelor, ca 10 ani, pot, cred, sa gasesc niste scuze favorabile pentru a reveni asupra deciziei, datorita cererii speciale adresata mie de catre Sir Duncan Wilson, Rector al colegiului Corpus Christi din Cambridge. Dumneavoastra stiti probabil totul despre aceasta pro blema si presupun ca sunteti saturat de ea. Este cazul domnului Constantin Roman, un cetatean roman aflat la Peterhouse.”

Lane si departamentul sau trebuia sa fi fost satui pana in gat in tot acest timp, dar frica primirii care mi se rezerva la intoarcerea in paradisul lui Ceausescu nu imi permitea luxul sa relaxez presiunea. Goodman a continuat exprimandu-si admiratia fata de contributia mea potentiala afirmand:

“Este un om cu un caracter impecabil si este foarte hotarat sa se integreze aici si sa aduca o contributie importanta vietii noastre nationale.”

Apoi, facand caz pentru punerea mea intr-o categorie speciala, Goodman a continuat spunand:

“Ce m-a impresionat la acest tanar, a fost incapatanarea sa absoluta in reusita, ce reflecta atitudinea unei minti care s-a dezvoltat cu siguranta din factori morali puternici.”

Oare cum si-a dat seama marele Lord Goodman de caracteristica ADN-ului meu, mostenita din multe generatii traite in mizerie prin neacceptarea compromisurilor? Mostenirea unei morale inalte fondata pe cause pierdute? Stia el prin ce holocaust treceam noi? Nu stia, dar avea acea inefabila intuitie, care l-a situat pe Goodman mai aparte de contemporanii sai si l-a transformat intr-un formidabil negociator, dupa cum arata cele scrise de el:

“As veni cu placere si bucurie sa pledez toate acestea, pentru ca mi se pare ca merita sa folosesc timpul meu pentru aceasta cauza, si dumneavoastra, mi-e teama, ca nu veti fi decat niste victime in aceasta situatie.”

DE LA ROMAN LA MACROMAN

In mijlocul acestei campanii fascinante, cu focuri de artificii incrucisate, nu intelegeam prea bine cat de eficienti erau tragatorii din campul de bataie sau care parte va ochi prima. Una dintre cele doua conditii explicate detaliat in scrisoarea lui Robert Carr catre Needham indica faptul ca ar trebui sa am o oferta de slujba, asa ca mi-am dublat eforturile in acesta directie.

Cum nu se preconiza ca o companie Britanica sau Anglo-Olandeza sa ma angajeze, ce ar fi sa caut o companie Franceza? Franta, de fapt, a fost prima mea limba straina invatata inaintea englezei. Deci sa incerc la Compania Franceza de Petrol ‘Total’!

Era pe timpul cand incepuse sa fie descoperit petrol in Marea Nordului si nationalistii scotieni faceau primele reprezentari in sensul ca ‘toate zacamintele de petrol sa le revina lor, adica Scotiei.

Am fost primit de Directorul de Personal al firmei ‘Total’. Am vorbit in franceza si mi-a marturisit ca ei urmeaza sa-si mute sediul la birourile lor din Scotia, Aberdeen, pentru a menaja sentimentele nationalist scotiene, pentru orice eventualitate si de faptul ca noua politica a companiei era sa recruteze numai scotieni.

Am fost foarte dezamagit bineanteles de aceasta discriminare pozitiva, dar cel putin am stiut imediat ca nu aveam nici o sansa. Am incercat sa sugerez cu voiosie ca eram gata sa-mi schimb numele meu, cu acte in regula, din Roman in MacRoman, dar simtul umorului frantezesc nu era unul ca sa rada la asemenea gluma.

OFERTE GERMANE SI CANADIENE

Dupa acest nou pas inapoi am inceput cu toata serozitatea sa ma uit la slujbe in alte tari, daca nu as fi gasit pana la urma una in Anglia:

Canada sau Germania mi se pareau tintele cele mai bune. I-am scris profesorului Hans Berckhemmer, de la Universitatea Goethe din Frankfurt: el mi-a spus ca asistentul sau tocmai a primit postul se sef al Catedrei de Geofizica de la Universitatea din Kiel si are burse de cercetare importante pentru cei de la catedra. Am intrat rapid in contact cu Universitatea din Kiel si am primit in schimb o oferta de slujba, pentru a fi conferentiar asistent, cu conditia sa-mi obtin

doctoratul la Cambridge. Berckhemmer mi-a sugerat sa fac cerere pentru bursa Humboldt la Frankfurt.

Am reanoit contactele cu vechiul meu prieten Tuzo Wilson, la Universitatea din Toronto, cel care in 1969 imi oferise o bursa de doctorat in geofizica.

Diferit de Germania, in Canada nu aveam bariera limbii si atitudinea in universitati era mai putin formalista. Tuzo mi-a oferit un post de lector imediat. Curand mi-am recapatat increderea in mine,incredere care fusese serios zdruncinata.

CAUTAND DE LUCRU IN ANGLIA

Acul indicator al barometrului cursei pentru angajare a inceput sa se ridice pentru a oscila in dreptul unei vremi senine, dar nu inca pentru obtinerea unei slujbe in Marea Britanie, pe care o ceruse secretarul de la Home Office pentru a-mi permite sederea. I-am marturisit Roxanei, care a urmarit in de aproape incercarile si tribulatiile mele si care ma ajutase de multe ori batandu-mi la masina cererile:

“Ce ar trebui facut? Am incercat din greu sa-mi gasesc un loc de munca aici si nimeni nu-mi poate oferi nimic. As putea fi obligat sa accept o oferta de slujba ca cea oferita de Tuzo Wilson in Canada, sau in Germania, unde mi s-a oferit Bursa Humboldt de Hans Berckhemmer la Universitatea din Frankfurt.”

Ideea emigrarii nu a fost privita cu entuziasm de Roxana, care mi-a spus rezervata:

“Trebuie pur si simplu sa incerci si mai mult, Constantin, si pana la urma vei gasi ceva.”

“Nu din lipsa de incercari nu am primit nici o oferta in Marea Britanie! Nu iti amintesti ca am ajuns pana acolo incat am fost avertizat de British Petroleum, ca intreg grupul BP nu are si nu va avea loc pentru mine niciodata? Cand am citit acest raspuns am simtit ca cerul intreg a cazut peste mine, simtindu-ma ca cineva care pur si simplu nu poate fi angajabil!”

“Sa lasam toate astea, inceteaza sa te lamentezi si continua mai bine sa cauti in continuare!

“Simplu ca buna ziua, nu-i asa?”

“Cum de nu m-am gandit la asta pana acum?”

PLANUL DE SALVARE ‘DAILY TELEGRAPH’

Eram cu siguranta la ananghie cu perspectivele mele de a obtine un loc de munca in Marea Britanie. Am reconsiderat la nesfarsit handicapurile pe care le aveam: 32 de ani impliniti, fara antecedente de angajare, lipsa de experienta in industrie, calificare ‘excesiva’ (11 ani de invatamant si un doctorat), lipsa permisului de munca, fara aprobarea de a sta in Marea Britanie si un pasaport dubios si nationalitate dintr-o tara comunista. Toate acestea ar fi suficiente sa condamne pe vecie orice persoana care ar vrea sa obtina slujba. Chiar si imposibilul a fost facut, ca atunci cand s-au tras sfori la presedintele BP si nu a dat rezultate, si nici cererea de a lucra in domenii din afara

geologiei (Jim Slater). Eram intr-un un impas real, cu putine, daca nu chiar fara nici o sansa de a scapa din aceasta situatie,aparent fara iesire.

I-am spus lui David Floyd de la Daily Telegraph despre incercarile si tribulatiile mele; facusem peste 160 de cereri si nu a iesit nimic, dar absolut nimic altceva decat ca eram considerat supercalificat.

Davis Floyd a fost corespondent specializat in Afaceri Comuniste in Europa de est. Inainte de cariera de corespondent David a fost diplomat la Ambasadele din Moscova, Praga si Belgrad. In Belgrad el a fost contemporan cu Duncan Wilson si Durrell, si presupun ca si el figura sub un pseudonim in ultima carte a acestuia din urma 'Esprit de corp'. Nu era necesar sa-i dau detalii despre Paradisul Comunist, pe care il cunostea la prima mana, si a inteles situatia mea dificila. David Floyd era autorul mai multor carti politice, dintre care una era intitulata Romania - aliatul dizident al Rusiei. El cunostea la perfectie ambele sisteme si a recunoscut imediat cercul vicios care ma prindea in mreje,si pe care el a inceput sa il sparga. Era acelasi joc de sah vechi - care trebuia jucat urmandu-i regulile. David a inteles scenariul: pentru a putea ramane, trebuia sa am un loc de munca. Ca sa-l am , trebuia sa am permis de lucru. ca sa am permis de lucru , trebuia sa am o oferta de slujba, care nu se intrevedea, pentru ca nu aveam permis de lucru, permis, care....

"Bine", zise el, "tot ceea ce iti trebuie este o oferta de angajare.

Simplu, nu-i asa?"

"Da, dar cum? Nimeni nu mi-ar face o oferta!"

"Eu o sa-ti fac una."

"Cum ai putea? Tu esti un ziarist iar eu seismolog. Cum ai

putea sa-mi oferi un loc de munca?"

David Floyd, corespondent specializat in Afaceri Comunista de la Daily Telegraph (vazut in profil in partea stanga) impreuna cu Laureatul Nobel Alexander Soljenitan, care fusese recent scapat din Rusia.

Fotografie oferita cu permisiunea generoasa a legatarilor testamentari

a lui David Floyd. David, a terminat facultatea la Trinity Colege din

Cambridge, a fost calificat ca un eminent diplomat si ziarist, cu

cunostiinte vaste atat despre est cat si despre vest si in aceasta postura a

fost un prieten loial si un suporter serios al celebrului caz Roman

"Foarte simplu - ma vei ajuta sa aduc la zi cartea mea despre Romania, facand cateva cercetari pentru mine."

El a facut o programare la Home Office, unde l-am insotit, le-a spus despre aceasta oferta pe care mi-o facea si a cerut pentru mine un permis de munca. El le-a spus la Home Office ca 'eu eram cel mai bine calificat pentru ceea ce voia el, deoarece vorbeam romaneste'. Dupa un timp am primit permisul de munca.

I-am comunicat lui Teddy noutatile legate de noua mea slujba.

“Nemaipomenit,despre ce este vorba?”

“Despre un studiu pentru Daily Telegraph”

“Formidabil! Formidabil! Chiar asa cum m-a sfatuit

Rutherford in anii ‘30: ‘Accepta orice oferta!’”

Batranul profesor era usurat - istoria se repeta, timpurile erau grele si acum ma putea vedea pe propriile mele picioare.

PERMIS DE MUNCA

Imediat ce autoritatile mi-au dat permisul de munca l-am si trecut in Curriculum Vitae. Aceasta s-a dovedit esential pentru a-i convinge pe cei care nu ma acceptasera ‘rusinandu-se’ de faptul ca-mi lipsea acest act, sa-mi faca oferte serioase, bazate pe potentialul meu profesional.

Acest miracol a dat un imbold proaspat campaniei mele de a gasi un loc de munca in Marea Britanie. Ma simteam motivat acum sa incerc din greu sa-mi caut de lucru, si de data asta nu va mai fi in zadar. Cum organizatia OPEC scapata de sub control manipula preturile titeiului, era de urgenta necesar sa se gaseasca mai mult titei in Europa Occidentala, in ‘arii geografice potrivite’, in felul acesta rezolvandu-se problema surselor de energie fara obligatia de a rascumpara petrolul la preturi exorbitante.

Americanii si englezii au inceput sa caute intens dupa petrol in Marea Nordului. Au aparut noi locuri de munca pentru geologi, aproape dintr-o data, si cu un permis de munca in buzunar, lucrurile se conturau, pentru prima oara, intr-o lumina favorabila.

SEDERE NELIMITATA

In cele din urma, raspunsul de mult asteptat a venit si a fost filtrat de toti suporterii mei din Cambridge si Londra, aveam in sfarsit drept de sedere nelimitata, pe baza ofertei de lucru oferita de David Floyd, de la Daily Telgraph. Dintr-o lovitura aveam permis de lucru si permis de sedere, dar nu fara sa mai trec printr-o experienta obositoare de inca cinci luni pentru a obtine toate aprobarile pe hartiile mele.

Lordul Goodman a scris in stilul lui inconfundabil:

“Home Office-ul s-a comportat in aceasta problema, in modul cel mai civilizat si amabil, reflectand la reputatia lor impecabila.”

Era tipic pentru Goodman sa rasuceasca mai intai mana adversarilor si apoi sa-i faca sa se simta bine, dupa ce nu mai opusesera rezistenta cererilor sale. Acest rezultat era de mare pret, caci pana atunci a facut ca zeci de oameni respectabili sa-si iroseasca un timp pretios pledand autoritatilor britanice in favoarea mea. Dar nu era momentul potrivit sa ma uit in urma. Era timpul sa-mi fac inventarul situatiei si sa purced in rezolvarea celorlalte probleme majore: finalizarea dizertatiei, obtinerea unei slujbe permanente in specialitatea mea, care imi vor permite si organizarea vietii mele personalae, odata plecat de la Cambridge.

‘SUNT GET-BEGET DIN OKLAHOMA’

Eforturile de cautare a unui loc de munca au dat roade pana la urma, in directa legatura cu conjuctura norocoasa politica si economica. La inceputul anilor ‘70 productia de petrol din tarile arabe, a devenit tot mai necesara, necesitand o tot mai mare nevoie de impartire a profitului intre companiile occidentale.

Teddy mi-a spus:

“ Era inevitabil sa nu ceara mai mult, fiind lesne de inteles, ca acestea erau bogatiile lor de care voiau sa profite la maximum.”

Costul unei tone de petrol, despre care eu nu-mi dadeam seama ca reprezenta indicatorul pietii de munca si care implicit influenta norocul angajarii mele, a inceput sa creasca repede intr-o spirala care s-a chemat ‘prima criza a petrolului’. Acesta era un termen gresit, dupa cum nu era sa fie nici prima si nici ultima criza a petrolului, fluctuatiile de pret cunoscandu-se de la primele inceputuri din Vestul Salbatic.

Ca un rezultat al acestor evenimente, companiile americane si britanice au inceput sa caute intens petrol mai aproape de casa si noi bazine geologice, pentru a face mai multe descoperiri de hidrocarburi si in mod firesc de a deveni mai putin dependenti de Orientul Mijlociu. Explorarea zacamintelor de petrol s-a extins si ca rezultat geologii si geofizicienii au inceput sa fie din nou cautati. Explorarile din Marea Nordului erau la moda si in curand cercetarile s-au mutat din zonele cu ape putin adanci,din partea de sud a marii Nordului (aria cu zacaminte de gaz), in zona grabenului Viking din partea de nord a Marii Nordului,folosind tehnologii de mare adancime pentru extractia de petrol.Platforme de foraj fixe, stand pe fundul marii, trebuiau sa faca loc platformelor plutitoare de foraj, in ape mai adanci. Tehnologia se dezvolta rapid.

Am citit toate anunturile din Sunday Times si deodata mi-a sarit in ochi numele unei companii de petrol de care nu auzisem pana aatunci: CONOCO. Aproape toate companiile americane aveau obiceiul sa foloseasca terminatia ‘oco’, un acronim pentru comapanie de petrol. Bine, dar ‘con’, ce poate sa fie ‘con’? Era ‘Compania continentala de petrol (Continental oil company)., cu birouri in Park street, care mi-a facut o oferta de angajare, pentru prima data. Compania avea licente de explorare in Marea Nordului si in vestul mijlociu al Statelor Unite, in Oklahoma.

“Unde e Oklahoma?

Trebuia sa ma uit pe harta. Eram asa de surescitat de aceasta

oferta, ca nici nu mi-am negociat salariul - urma sa fiu angajat, ca geofizician stagiar iar salariul a fost fixat la £2700 pe an. Am uitat sa le spun ca tocmai ma casatorisem si ca nu am fost inca in luna de miere. Nu aveam bani pentru luna de miere. Pe langa asta mi-era teama ca, daca nu accept oferta imediat, as fi putut sa o pierd.

Cand in sfarsit mi-am luat prima slujba, m-am simtit exultand de a fi ajuns pana la urma la capatul tunelului, dupa doi ani plini in care mi-am cautat un loc de munca: Nu simteam nici o amaraciune - eram prea tanar pentru astfel de sentimente si ma consideram norocos ca am ajuns asa departe.

Aceasta realizare nu a oprit-o pe sotia mea englezoaica sa remarce ceea ce era indubitabil la acea vreme:

“Pana la urma o companie Americana ti-a oferit locul de munca!”

“Bine, petrolul este international si americanii aveau legaturi

cu petrolul chiar inaintea englezilor”

“Care imparat roman a spus, ‘banii nu au miros’?”

Ne-am luat la revedere de la Peterhouse. Eram fericit - aveam o

diploma de la Cambrige, o sotie, un apartament in Chelsea si o slujba cu perspective bune. Lumea era din nou a mea.

ORALUL

Textul lucrarii de doctorat crestea, dar se apropia de sfarsit.

“Termina lucrarea, termin-o” m-ar fi grabit Molly. “Trebuie sa o termini”, spunea Teddy. Stiam ca aveam sa o termin, dar ceea ce nu stiau ei era ca eu aveam mai multe pagini de corespondenta cu Home Office in timpul sederii mele in UK, decat paginile dizertatiei mele.

Am terminat, in sfarsit, amterminat ‘Lucrul’! Roxana care era secretara la Londra, avand pe langa alte calificari cursul Pitman, s-a oferit sa-mi bata la masina manuscrisul. Mi-am dat seama in curand ca asta nu era o idee buna. Molly mi-a gasit pe cineva, care statea langa Parker Piece, care-mi batea la masina ieftin si eficient, si care indirect mi-a salvat pacea matrimoniala. Textul a fost curand legat, dar a costat o avere, pe care cu greu am reusit sa mi-o permit. Molly m-a invatat sa adaug un plic la sfarsitul tezei unde sa pun toate lucrarile mele de geofizica publicate in engleza, franceza, romana, din care aveam, probabil ceva mai multe decat contemporanii mei. Examinatorul meu intern a fost Drummond Matthews iar examinatorul extern a fostHal Thirlaway, de la UKAEA din Aldermaston. Oralul urma sa aiba loc la biroul lui Thirlaway in Aldermaston.

Drummond mi-a oferit un loc in masina sa. Traversand tara de la Cambbridge la Aldermaston i-a dat posibilitate lui Drummond sa se familiarizeze cu celelalte activitati ale mele de la Cambridge. El a mentionat traducerea poemului pe care l-am pus la inceputul tezei mele si pe care il publicasem in ‘Encounter’ , cu un an inainte:

Eu scriu despre cutremure

Daca unele din vorbele mele

Aluneca prea departe,

Este crusta Pamantului de vina

Cu lipsa ei de stabilitate.

Encounter mi-a platit opt lire sterline pentru traducerea a patru poeme, care m-au ajutat sa-mi leg teza. Intregul cost al tezei m-a obligat sa fac un imprumut de cinci sute de lire dintr-un fond special al Universitatii pe care l-am rambursat in rate lunare timp de trei ani. Am fost recunoscator pentru aceasta sursa de supravietuire si imi amintesc clar ca Universitatea cerea un garant ca sa acorde

imprumutul. Tutorele meu din Peterhouse, Dr. Roger Lovatt, m-a intrebat pe cine voiam sa propun ca garant.

“Pe tine, chiar pe tine.”

“Nu, nu se poate, a raspuns el timid. Trebuie sa alegi pe cineva

care te cunoaste bine.”

“Dar tu ma cunosti foarte bine.”

“Nu, nu asta, nu e bine de loc. Trebuie sa alegi pe altcineva

decat tutorele tau.”

“Dar nu stiu pe nimeni suficient de bine ca sa-mi fie garant.”

“Vad ca trebuie sa renunt la imprumut.”

Saracul Roger. Pana la urma a explicat Universitatii ca ‘nu

cunosteam pe nimeni’. Si in cele din urma Universitatea mi-a aprobat imprumutul.

GEOFICIAN ? NU GEO-FI-ZI-CIAN!

Pasaportul meu romanesc urma sa expire dupa cinci ani la 5 Aprilie 1974. Treptat mi-am dat seama ca ma aflam pe un bulevard cu sens unic, unde nu puteam sa fac marsarier. As fi fost persecutat, compromis, calomniat. Au fost cateva semafoare rosii din Romania, care m-au pus in garda, ca de exemplu, conversatia avuta cu Lipatti la Paris, dialogul cu functionarul de la Ambasada romana trimis la Cambridge, sau cu profesorul meu la Luxemburg: toate acestea convergeau intr-o singura directie, aceea a unui drum fara intoarcere.

Acum nu mai era nevoie de o scuza ca sa nu ma mai intorc intr-o tara comunista. Acum cand eram logodit cu o englezoaica,logodnica mea avea dreptul sa aleaga unde dorea sa traiasca. Nu am fost surprins cand ea a optat pentru Anglia. As fi fost de acord sa ma stabilesc intr-o alta tara, daca mi s-ar fi oferit ceva de lucru, dar in cele din urma o companie americana de petrol de la Londra mi-a facut oferta. Era important sa prevad ce s-ar fi intamplat in momentul expirarii pasaportului romanesc, situatie pentru care trebuia sa gasesc o alternativa.

Atata timp cat imi pastram statutul de student in Cambridge eram ajutat nu numai de colegiul meu, dar si de celelalte colegii, de corpul profesoral si de administratia Universitatii. Procesul nu era simplu si mi-au trebuit cel putin doi ani de rabdare, facand presiuni la Home Office. In mod neasteptat partea pozitiva a acestei actiuni complicate a fost ca am avut nevoie de un an suplimentar ca sa-mi termin dizertatia si in consecinta, in momentul expirarii pasaportului ma aflam inca la Cambridge. Era clar ca atata timp cat inca mai eram student, aveam nevoie de un document de calatorie, altul decat cel dintr-o tara comunista. In 1973 mi s-a dat voie sa raman in Marea Britanie ceea ce a reprezentat o reusita importanta. In plus aveam si un permis de munca. Intre timp am fost sfatuit sa cer conform conventiei de la Geneva documente de calatorie. Acestea mi-au fost acordate si in curand mi-am dat seama ca era mai usor sa calatoresc cu pasaport Nansen, decat cu pasaport

dintr-o tara comunista. Cand m-am dus sa preiau noul document la Home Office am zambit cand fata de la ghiseu m-a intrebat ezitand:

“Cum se scrie?, geofician?”

“Nu, geo-fi-zi-cian”, i-am silabisit incet.

Deja ma resemnasem cu aceste greseli de ortografie si de pronuntie, care semanau confuzie.

“Uita-te. Functionarul care imi elibereaza documentul de calatorie nici nu stie sa vorbeasca bune englezeste. In curand vom fi controlati de functionari anodini si semidocti.”

Discriminarea nu avea nimic de a face cu rasea umana ci, mai degraba cu educatia. Ne este frica intotdeauna de ce nu cunoastem si de ce nu intelegem.

Din fericire, Cambridge-ul a reusit sa faca in asa fel incat sa i se acorde unuia dintre studenti garantarea dreptului de a exista, in pofida faptului ca el calatorea temporar cu un pasaport ‘suspect’.

NATIONALITATE INCERTA

In Octombrie 1973 m-am casatorit in registrul starii civile din Cambridge. Pana in Februarie 1974 Presedintele Universitatii m-a informat ca mi-a fost acordata aprobarea pentru a-mi sustine doctoratul. In aceeasi luna am semnat contractul de lucru cu compania Continental Oil Company in Park Street. Problema actelor de calatorie era inca in suspensie. Pasaportul meu romanesc expirase si urma sa fac cerere pentru cetatenia britanica.

Conform Conventiei de la Geneva am primit acte de calatorie fara nationalitate specificata, cum s-ar spune de ‘nationalitate incerta’. Cuvantul ‘incerta’ nu avea nimic de a face cu faptul ca eu as fi renuntat la nationalitatea romana: in acest punct sensibil, am fost emfatic inca mai inainte ; atunci cand cei de la Ambasada Romaniei mi-au cerut sa renunt la cetatenie si eu am refuzat. Era cat se poate de limpede, fiind cetatean roman si traind in vest ca nu era nici un avantaj ci doar inconveniente - dar acesta era un drept de nastere, pe care nimeni nu mi-l putea lua. Cuvantul ‘incerta’ avea de a face, mai degraba cu vechea practica comunista, care spunea ca unui cetatean, ca mine de exemplu, care nu se mai intoarcea in tara, i se lua automat si nationalitatea. Soljenitan a fost unul dintre cele mai faimoase exemple, dar erau multe ca ale lui, si in alte tari comuniste.

Ceea ce era deosebit la acest document in afara de denumire (pasaport Nansen), era forma lui, un fel de coala A4, impaturita in patru, asemanatoare cu un memo oficial, cu fotografie si o stampila de la Home Office, care imi permitea intoarcerea in UK si imi garanta statutul de rezident. Aceasta bucata de hartie cu aspect obisnuit nu parea sa inspire multa incredere la nici o granita a nici unei tari. Din contra, crea panica si amuzament. Era citita de multe ori de jos in sus, tinuta in aer cu doua degete, ca si cum ar fi provenit din nu stiu ce ospiciu pestilential. Era umilitor, dar ma decisesem sa ma uit la oficiali drept in ochi, asteptand sa le vad reactia.

Pana la urma, ceea ce a contat cel mai mult,a fost obtinerea libertatii de a pleca si de a ma reantoarce prin toata Europa occidentala, libertate de care nu ma bucurasem pana acum, cu pasaportul eliberat de Republica Socialista Romania. Aceasta era in 1974, cu aproape 15 ani inainte ca Ceausescu sa fie impuscat de o multime furioasa la Bucuresti si ulterior.... Am simtit, calatorind cu acest pasaport ciudat ca am devenit ‘Cetatean al lumii’ si in cele din urma am obtinut creditul si

demnitatea necesare pentru fiecare cetatean respectabil din lumea libera care are dreptul la un pasaport normal, in timp ce radacinile mele au gasit un sol favorabil.

ROBA DE ACADEMIC

Am mers la ceremonia de primire a Diplomei la Cambridge in vara lui 1974, la cateva luni dupa ce am depus teza si am fost anuntat ca mi se acorda onoarea sa primesc diploma. Ceremonia a fost pur simbolica, si nu era nevoie sa particip la ea, dar cum as fi putut rata un asemenea spectacol? Dupa toate incercarile si tribulatiile cu siguranta meritam ceva placut, cum ar fi o petrecere cu cativa prieteni buni din Cambridge si din alte parti. Molly, ajutorul meu neostenit, era de asemenea prezenta. Fiecare student atunci cand isi primea diploma nu avea voie sa fie insotit de mai mult de o persoana in Casa Senatului, asa ca in afara de sotia mea, ceilalti m-au asteptat la intrare principala. Toti studentii erau primiti in ordine ierarhica, dictata de varsta fiecarui colegiu, iar cum Peterhouse era cel mai vechi dintre toate colegiile din Cambridge, noi am fost primiti primii. Dr. Hinton ne-a introdus in interior, dupa ce ne-a condus in lungul strazii Trumpington, pana la Casa Senatului. Eram cateva zeci de absolventi de la Peterhouse, inaintand mandri in robele noastre, doctoranzii fiind in fruntea acelora care isi luasera BA-ul. Cum niciodata nu mi-am cumparat palarie, a trebuit sa inchiriez una de ocazie, o palarie patrata, speciala in astfel de ocazii. Dr. R. Hinton, Profesor de Istorie la Peterhouse, ne-a prezentat Vice-rectorului, vorbind in Latina. Noi trebuia sa ingenunchem si sa pronuntam tot in Latina, ca acceptam titlul de doctor in Filosofie al Universitatii din Cambridge. Ceremonia era simpla. Nu erau ingaduite aparatele de fotografiat sau reportofoanele. Ne-am intors la colegiile proprii, trecand peste teritoriul colegiului King’s traversam podul, continuam in lungul aleilor parcurilor de langa rau, care straluceau de culori primavaratice.

Am inchiriat o sala de receptie la hotelul Garden House, acelasi loc, caruia i se daduse foc cu trei ani in urma de catre studentii ‘revolutionari’ de la Peterhouse.

Doar cativa prieteni de pe continent au trecut canalul ca sa asiste la ceremonie. Parintii Roman din Bucuresti erau absenti: li se interzisese permisiunea, de catre Ceausescu de a calatori in UK, dar eram hotarati sa nu lasam ca aceasta ofensa sa umbreasca ceremonia - parintii mei au fost cu mine in spirit si ei au sarbatorit evenimentul in aceeasi zi la Bucuresti. Dintre cei care m-au sprijinit de la Depatrtamentul de Geofizica au fost prezenti Drummond Matthews si Molly Wisdom, dar oaspetele de onoare a fost Teddy, prietenosul, neceremoniosul, bunul batran Teddy ! - am simtit ca am invatat mult mai mult decat geofizica de la el, am invatat sa fiu un OM!

Eram ultimul lui student, urmand sa se pensioneze de la Cambridge. Cu toate ca avea probleme de sanatate, el a ales o pensionare activa, prin oferta facuta de a fi Profesor Emeritus la Universitatea La Jolla in California , pe care o indragea mult. Ii datoram multa recunostinta si urma sa-mi lipseasca enorm.

CAPITOLUL 6
HEDONISM

“J’aime mieux etre un homme a paradoxes

qu’un homme a prejuges

(Jean-Jaques Rousseau,

Emile, ou l’education)”

HEDONISTUL

In cererile mele pentru un loc de munca si pentru dreptul de a exista ca un om liber,

am avut mai mult decat partea mea obisnuita de dificultati, unele auto-impuse, altele artificiale si arbitrare, create prin prejudiciile unor birocrati, sau indivizi cu ochelari de cal. Scapat din inclestarea acestor handicapuri am constatat ca am cheltuit o energie imensa,in conditii adverse, in detrimentul unor activitati mult mai creative.

Trebuia sa fac fata cu stoicism efectelor negative ale bataliilor sterile, pe care dragonul birocratic l-a avut asupra vietii mele, chiar asupra sanatatii mele. Erau momente in care ma simteam amenintat si nesigur. fara indoiala trebuia sa scap de astfel de sentimente pur si simplu ca de ‘un lux pe care nu mi-l puteam permite’, deoarece nu aveam alte optiuni de urmat! Ce a rezultat clar din lupta mea pentru stabilitate, era necesitatea de compensare, de gasire a unui rezervor de pace si inspiratie, care mi-ar fi permis sa-mi castig puterea si sa recuperez energia pierduta. Nu trebuia sa ma uit prea departe in jur pentru asta, pentru ca la Cambridge am gasit o atmosfera de dragoste si armonie, unde spiritul putea sa se dezvolte, si curiozitatea sa fie satisfacuta, si unde inima putea sa cante. Dragostea mea pentru Cambridge nu era un experiment hedonistic, era un sentiment profund. Cambridge-ul mi-a fost aproape ca o amanta mitica, al carei erotism mi-a exacerbat vointa impotriva obstacolelor imense cu care m-am confruntat, puse la cale de inchizitorii birocratiei si piticii deontologici.

De cate ori ma gandesc la orasul unde mi-am facut doctoratul, imaginea care mi se infatiseaza prima data in fata ochilor este cea a bibliotecii Wren din Trinity College, vazuta de pe peluzele Colegiului St.John, cu barci lenese alunecand in trecut. Erau zile insorite, cu cer senin si albastru, cu nenumarate narcise de-a lungul malului raului, ca un teatru ireal. Ma obisnuisem sa ma lungesc pe malul raului, care se inclina lin catre apa, sa-mi inchid ochii si sa visez ca timpul se opreste in acel moment de imensa exaltare. Imi era greu sa ma trezesc la realitate si sa ma asigur ca nu era un vis. Ma desprindeam cu greu de acest colt idilic, ca sa-mi incant ochii cu silueta gotica a podului Suspinelor (Bridge of sight), pedimentele in in stil baroc olandez ale bibliotecii Colegiului St.John. Apoi urmarind poteca in amonte, mergeam prin fata gradinilor Colegiului Gardens, ca sa descopar mai departe capele in stil gotic perpendicular ale lui Henri VI. Constructia sa a fost intrerupta, din fericire de Razboiul celor doua Roze, ceea ce i-a permis lui Henry VIII sa o termine, in timpul

caruia i-a fost adaugata splendida bolta in evantai, cel mai perfect exemplu de acest fel din toata Anglia. Inapoi pe King’s Parade, prin pasajul secret din Queen Lane am descoperit farmecul medieval al Colegiului Queens , o alta fundatie regala. Peste rau, de-a lungul podului Matematicii, inapoi pe strada Silver, contemplam oglinda apei din fata stavilarului plin de efervescenta ratelor vioaie. Acesta era de fapt punctul de plecare al unor plimbari cu barca, in amonte si in avalul raului Cam.

Curand am inteles ca Universul era ceva mai larg, si ca erau si alte colegii in lungul strazilor Sidney si Andews si mai departe. De la acest punct, proprietatile colegiilor deveneau mai amestecate cu proprietatile orasului, pana la Academie, cand se diluau tot mai mult, pana la disparitie,cand proprietatile orasului predominau dincolo de colegiile Magdalen si Jesus spre nord, Peterhouse si Downing spre sud. Cele mai noi colegii erau mai izolate, cu alte cuvinte complet inconjurate de vecinatati ce nu apartineau colgiilor, ca Fitzwilliams, New Hall in Huntington Road. Aici cineva avea sa lupte cu urcusul, daca era pe bicicleta, pe langa colegiul Castle Hill. Cladirile colegiului erau moderne si aveau o atmosfera de campus, destul de diferita de atmosfera spirituala, si chiar aparenta donquijotesca a colegilor vechi din oras.

Market Hill, de langa Great St. Mary’s, reprezenta ‘miezul’ orasului, care supravietuise cel mai aproape de inima propritatilor colegiilor. In general, eram constienti ca orasul exista , dar nu prea ne inghesuiam sa avem de-a face cu el. Era vizita neplacuta la piata, in cele cateva magazine de pe Petty Curry, strazile Green, Sidney si St Andrew’s. Chiar si acolo librarii, croitorii, papetarii si alti mici negustori erau toti adaptati cerintelor Universitatii si astfel pareau niste excrescente ale acesteia. Market Hill, langa biserica Great St. Mary’s reprezenta centrul orasului care a supravietuit atat de aproape de inima ‘terrei collegiorum’. Cofetarul Fitzbillis inflorise numai datorita clientelei academice. la fel si fotograful Edward Lee din Kig’s Parrade sau David, evreul anticar, grecii de la restaurantul Rose Crescent, agentia de voiaj Lunn Polly din King’s Parrade si multi altii. Pe la inceputul secolului douazeci regulamentul restrictiv impus de Universitate studentilor a slabit, astfel ca studentii au inceput sa frecventeze localurile publice (pub-uri), ca de exemplu, Little Rose (Micul trandafir) vizavi de Peterhouse, The Eagle (Vulturul) care era vechiul han de posta al lui Hobson din strada Bennet, sau Blue Boar (Mistretul albastru) in strada Trinity. Toate acestea erau dependente de o clientela studenteasca. De fapt gestatia teoriei ADN a lui Watson era intim legat de frecventarea hanului The Eagle de catre autor, intrucat acest local era la cativa pasi de laboratorul Cavendish. Vara cand studentii se imprastiau erau inlocuiti de turisti.

De fapt era un fel de simbioza dificila si chiar foarte delicata intre viata orasului si cea a Universitatii, in ciuda faptului ca dependenta reciproca era recunoscuta cu un resentiment inerent; atat o parte cat si cealalta aveau nevoie una de cealalata. Din cand in cand se intamplau incaierari si cate un student era batut mar de baietii din oras, dar nimic atat de serios ca razmeritele din veacurile trecute cand colegiile au fost aproape arse de hoarde de targoveti, rasculati impotriva nedreptatii regelui, care voia sa rada orasul ca sa faca loc fundatiei sale King’s, care a rupt inima cetatii in doua.

BANII EPISCOPULUI

Peterhouse avea cel mai vechi Refectoriu din Cambridge, fundatia lui fiind pusa in 1284. Cladirea Refectoriului a fost restaurata in secolul al 19-lea, cand a fost decorata de William Maurice. In Refectoriu nu incapeau mai mult de o suta de studenti, dar cum numarul lor crestea, alte doua noi cladiri au mai fost construite si in cele din urma s-a introdus un sistem de cantina cu autoservire. Cinele formale s-au imputinat si nu mai era obligatoriu sa iei parte la ele. Totusi, cum mesele erau masiv subventionate din fondurile colegiului si din donatii ale fostilor licentiati, era normal ca studentii sa doreasca sa ia masa in colegiu. Eram cu totii, cam 240 de studenti si vreo 60 de doctoranzi.

Colegiul avea un statut de societate caritabila, fiind un loc de invatatura, si ca atare oferea avantaje considerabile printre care si scutirea impozit pe venit. Acesta insemna ca toate donatiile erau exceptate de la taxe si astfel bogatia colegiului a crescut in consecinta.

Insasi profitul nu era supus taxelor, fie ca provenea din pamantul arabil, lasat in arenda fermierilor, sau din inchirierea unor proprietati in Londra sau in alte parti, sau bineanteles din investitii financiare in oras. Bursar-ul care era un fel de contabil al membrilor sau Rectorului, era custodele acestor locuitori, controla afacerile colegiului. Peterhouse nu era o fundatie regala, si fiind una dintre cel mai mici din Cambridge, nici nu era cea mai bogata. Dar donatiile sale erau acumulate in mai bine de sapte sute de ani de existenta. Ca si alte colegii din Cambridge, Peterhouse avea donatii care erau destinate doar pentru invatatura, cu clauze speciale, atasate in acest sens. Bursele de cercetare, pe care eu si alti trei sau patru studenti le-au primit cat timp am fost acolo, proveneau dintr-un fond stabilit de Episcopul de Ely inca din secolul al 13-lea. Mi-a facut o deosebita placere sa aflu acest lucru si mai ales ce se spunea in legatura cu acordarea burselor:

“Acestia sunt banii contribuabililor britanici?”

“Nu”, as replica, “de fel, acestia sunt banii lui Hugh de Balsham”.

“Cine e el?”

“De ce, nu stii? Episcopul de Ely. El a trait in veacul al 13-lea, cand stramosii tai pasteau inca porcii.”

CAZARE LA CAMIN

Sir Nicolaus Pevsner, distinsul istoric german, care a venit in Anglia inainte de razboi, nu a fost prea incantat de caminul de la Peterhouse. Cand a facut descrierea, in cartea sa despre ‘Cladirile din Anglia, Cambridgeshire”, Sir Nicolaus s-a referit la aceasta ca la o cladire ‘intr-un inofensiv stil georgian care arata ca un oficiu postal”.

Fiind doctorand am primit locuinta in ‘Oficiul Postal’ al lui Sir Nikolaus, alt fel cunoscut sub denumirea de “Camin” (The Hostel”). Aceasta era o cladire contruita in 1920 cu o elevatie din caramizi rosii, in stil Georgian, ferestre (sash) cu tocuri albastre, cu camere ce puteau caza cateva zeci de studenti. Apartamentul meu avea un mic antreu, conducand intr-o confortabila sufragerie de studiu, cu semineu si ferestre care dadeau la strada. Aveam un perete mare pe care a incaput harta tectonica a Eurasiei, facuta din 12 bucati. Langa sufragerie era o usa care ducea la un dormitor mic si ingust, cu spatiu destul pentru un pat si o masa. In fata camerei mele vizavi pe coridor era o

chicineta, cu aragaz cu un singur ochi pe care gateam trei feluri de mancare atunci cand aveam oaspeti. Semineul era locul clasic unde faceam fotografii vizitatoarelor mele feminine, si care nu aveau voie sa ramana peste noapte.

Peterhouse, cel mai vechi colegiu din Cambridge, fondat in 1284, care mi-a oferit o bursa de doctorat pentru patru ani pentru a-mi face un doctorat in geofizica. Colegiul este privit de la fereastra apartamentului autorului situata peste drum de colegiu (foto Constantin Roman, 1970)

Caminul avea avantajul ca oferea un satisfacator grad de independenta, comparat cu regimul studentilor aflati in incinta Colegiului, situat peste drum de acesta, si care in 1969 trebuiau sa fie in Colegiu inainte de miezul noptii. In cele din urma regulile s-au mai relaxat putin si fiecare putea intra in colegiu pe singura poarta deschisa, cea pazita de portar intre orele 12 - 2 . La hotel aveam cheia de la intrare, asa ca nu eram nevoiti sa venim la orele fixate.

Totusi portarul de vizavi era cu un ochi vigilent pe noi si asa faceau si ingrijitoarele,"bedders" care erau doua femei in varsta, care veneau in fiecare dimineata sa faca patul si curatenie. Ele raportau ori ce lucru suspicios portarului, care prezenta noutatile Tutorului (Senior). Putini ar fi plecat fara invoire, cu toate ca se mai intampla si asta, pe cand pentru studentii

doctoranzi statutul era mai lejer. Avantajul de a sta la hotel era apropierea de colegiu. Doar cativa din cativa pasi traversai strada Trumpington si puteai lua masa in Hall-ul colegiului. De la fereastra mea puteam sa vad capela colegiului construita in veacul al 17-lea, cu ale sale vitralii colorate deosebit de frumoase, dupa Rubens, ca de altfel si consola fereastrei bibliotecii Perne,din secolul al 16-lea.

JOC DE CROCHET

Peterhouse avea suprafete largi de teren intre strada Trumpington si paraul Granta, intinse pe toata portiunea pana la Departamentul de Inginerie. Muzeul Fitzwilliam a fost construit in secolul al 19-lea si pamantul i-a fost dat de colegiu, care avea gradini lipite de acesta. De cealalta parte a gradinii un perete masiv medieval de (9 picioare) paralel cu strada Trumpington ce separa Peterhouse de (common land) de-a lungul Grantei. In timpurile vechi, acest zid era menit sa opreasca studentii sa se catere si sa treaca in colegiu, in timpul noptii cand poarta era incuiata. 'Buldogul' Universitatii facea restul trebii si il putea obliga pe studentul nocturn sa ramana incuiat pe dinafara sau sa nu poata sa treaca zidul. Ca situatia sa fie si mai descurajanta in partea de sus a zidului era pusa sticla pisata, din cioburi de de diferite culori, ceea ce facea locul greu de atins in caz ca erai nevoit sa treci zidul. In timpul sederii mele la Cambridge, o carte foarte populara care era de vanzare in oras se intitula 'Escaladari de noapte in Cambridge', care venea cu idei in folosul studentilor care doreau sa escaladeze un numar mare de ziduri cu sticla pisata, riscand astfel integritatea propriilor pantaloni. Squash-ul a devenit unul din sporturile mele favorite, pentru ca avea nevoie de o mare cantitate de energie in minimum de timp. Jucam de trei ori pe saptamana, de obicei terminand noaptea tarziu, inainte ca barul de la Colegiu in JCR sa inchida, putand astfel sa imi comand o halba(pint) de bere. Terenurile erau situate in spatele recentei cladiri ridicate, denumita William Stone. Acesta era un bloc turn, cu o vedere splendida spre rau si imprejurimi. A fost construit de Sir Leslie Martin si era probabil cea mai de succes piesa arhitecturala de la Peterhouse. Constructia purta numele unui batran care a murit necasatorit, nonagenar fiind unul dintre cei mai recenti si mai

generosi donatori ai colegiului. Cenusa lui era ingropata in capela colegiului. Faptul ca William Stone si-a lasat banii vechiului sau colegiu a fost rezultatul unui exercitiu continuu de relatii publice a colegiului, care trimitea in fiecare saptamana pe unul din membrii sai la Londra 'pentru a fi in legatura'. Eforturile au dat rezultate.

Gradina Invatatilor (Scholar Garden) avea tufisuri superbe de arbusti si borduri cu iarba, iar in exterior o extinsa peluza pentru jucat crochet. Aici am invatat regulile jocului, intr-o frumoasa seara de vara, cu un grup de doctoranzi. Dificultatea mea era ca nu puteam sa lovesc mingea drept cu maleta, pentru ca ma stricam de ras, cand ma gandeam ca era o scena tipic englezeasca,la fel ca cea din povestile cu Mis Marple ale Agatei Christie.

VASLIND PE RAU

Raul este asa de lenes ca oricui i-ar fi greu sa-si dea seama in ce directie curge, subliniata fiind doar de unduirea lebedelor, sau de exuberantele rate salbatice din Iazul morii (Milpond), si intrecandu-se cu eleganta aerodinamicii barcilor. Acestea sunt conduse si manevrate din spate cu ajutorul unei prajini lungi de lemn cu un carlig de metal la unul din capete, care ajuta la impingerea barcii. Cum barca avanseaza, prajina trebuie sa fie rapid si cu indemanare scoasa din apa, prin aer, pentru a putea apoi s-o sprijine pe fundul paraului, iar miscarea se repeta cativa metri mai departe. Uneori cum fundul raului era plin cu mal, barcile se intepeneau daca barcagiul incerca sa sa le ridice. Apoi intr-o fractiune de secunda, barca se desprindea, si nefericitul barcagiu se tinea fix de prajina cu un balans nehotarat si in cele din urma plonja ca un pendul in apa.

Gradinile Membrilor sau ale Rectorilor erau plasate pe ici pe colo intre cladirile colegiilor de-a lungul raului si erau legate peste raul Cam de poduri elegante de piatra care te purtau in alte gradini ce bordau marginea raului.

Malul raului (the Backs) prezerva un aspect mai apropiat de cel natural, care primavara era inbogatit de culorile rosiatice ale sofranului, narciselor albe si galbene. Daca stateai pe malul stang al raului, printre narcise, puteai contempla cladirile antice de pe malul drept, ce straluceau in soarele de dupa amiaza intr-o absoluta si completa incantare. Aceasta nu e o scena idilica luata de pe o cutie de ciocolata,ci doar o fericita bucatica de rai, un colt de Univers, unde timpul s-a oprit, dar in aceeasi clipa realizezi continuitatea vietii. Hrusciov, vizitand Cmbridge-ul a rupt tacerea punand o intrebare despre singurul subiect la care putea pretinde ca se pricepe, agricultura. Asa ca si-a intrebat gazda, Decanul(Provost) de la colegiul King's:

"Care este secretul acestei peluze perfecte?"

"Ah, a spus Decanul, "Vezi, avem o cultura veche de sapte sute

de ani."

Povestea poate fi apocrifa, ca multe anecdote ce puncteaza istoria Cambridgeului, si de care beneficiaza acest loc de invatatura minunat.

Mai tarziu, peste un timp, cand m-am hotarat sa cumpar o casa, am ales mai intai locul cu peluzele ce aveau bordurile de iarba perfecte si casa ca un subsidiar: un loc unde sa te poti uita afara, mai

mult decat inauntru. Momentele lungi de contemplatie de pe raul Cam au stat la baza alegerilor mele ulterioare.

GRADINILE COLEGIILOR

Raurile Granta si Cam apropiau luncile de parcurile de langa malul raului Cam si acestea aduceau pieisajul bucolic in gradinile colegiilor, aproape ca o succesiune ordonata, doar mai aranjata si mai coafata.

Gradinile colegiului Clare sunt mai vizibile si mai vesele vazute de pe rau, altele sunt ceva mai secrete, ca si gradina Membrilor Colegiului Trinity Hall, sau gradinile rectorului de la colegiul Queens. Erau desigur multe gradini de interior, pe care le puteai numai banui ca exista.

Fiecare colegiu, fie ca era pe rau sau nu, avea o serie de gradini, fiecare incercand sa o intreaca pe cealalta, fiecare dintre ele avand individualitatea si farmecul ei. Elemente surpriza te conduc de la o gradina inchisa la cealalta, prin porti gotice sau arcuri ornamentale din plante. Gradina cu lac a lui Emmanuel, gradina de trandafiri de la Downing, lucratura in fier forjat de la Trinity si St. John's, bronzurile lui Henri Moore de pe peluza colegiului Churchill, toate sunt exemple rafinate ale arhitecturii pieisagistice engleze, care se adauga distinctiei cladirilor colegiilor, cu care formeaza un tot unitar. Nimic nu se opreste abrupt, totul curge, continua spre locuri deschise, ceea ce face dificil separarea uneia de cealalalta.

Sunt gradini situate mai departe de cladirile colegiilor, cuibarite secret, cum sunt gradinile profesorilor colegiului de la Trinity, peste rau, langa Biblioteca Universitatii. Cine ar intra in spatiul vast de la Old Court, prin amvon, ar trece de biblioteca Wren, peste rau si de-a lungul aleilor bordate de ulmi maiestuosi, prin porti elaborate de fier, traversand drumul intalneste o alta poarta mai mica, de cealalta parte. Acestea sunt deschise doar pentru Membri colegiilor, si foarte rar mai trece altcineva pe aici. M-as fi strecurat ca un sarpe, ca un hot, chiar daca stiam ca nu am dreptul sa fiu acolo, mi-ar fi fost greu sa rezist, pentru bucuria de a trai o liniste completa, departe de multime.

Cateodata vedeam silueta tainica a lordului Adrian, cancelarul Universitatii care traversa gradina. El era arhetipul academicului, cu o tinuta inofensiva, care exprima o profunda umilinta.

"Buna ziua Sir.", i-as spune daca s-ar apropia mai mult de banca pe care sedeam.

El si-ar inclina capul cu un gest curtenitor si ar raspunde:

"Buna ziua tinere", desi nu ne-am intalnit formal niciodata. Ma simteam vinovat sa intrerup reveria marelui savant care fara indoiala se gandea la vreo noua teorie aplicata biocurentilor.

Comparat cu tarile din spatele cortinei de fier, Cambridge-ul era o chintesenta a civilizatiei, mediul perfect care oferea lumii savanti incontestabili. Probabil ca avea cea mai mare concentratie de premii Nobel pe kilometru patrat din intreaga lume.

Cambridge-ul iti eleva spiritul, daca ii contemplai gradinile, oamenii sau cladirile. De multe ori mi-am ridicat ochii la ceruri de pe banca mea din parcul profesorilor de la colegiul Trinity si am inaltat

un cantec de lauda Domnului pentru ca m-a binecuvantat sa fac parte din acest colt de rai pe Pamant. Aleluia, slava tie Doamne, Aleluia!

Pentru o fractiune de secunda mi-am inchipuit ca gradina de la Ghetsimani se afla in Cambridge.

Desigur ca nu este nici o singura gradina in Cambridge in care sa nu se fi tinut un garden-party (receptie in aer liber). Orice om care este o persoana importanta si care are o gradina care merita atentie, da un garden-party macar odata pe an. Chiar si un om de nimic care are o gradina minuscula, de marimea unei batiste, tot ar da un garden-party.... sau poate ar conta ca acest om ar fi un nimic ? Nu n-ar conta de loc, pentru ca oaspetii totusi ar veni, ceea ce i-ar interesa in primul rand este existenta gradinii a bauturii a sand viciurilor cu castraveti si compania, in acesta ordine specifica. Gazda conteaza mai putin, daca ea ofera ocazia, bauturile, si mancarea. Compania se formeaza automat. Da, cateodata conta daca gazda, barbat sau femeie erau cebritati.

Prospat in Cambridge numele meu nu era inca pe circuitul monden, asa ca nu stiam secretul care m-ar fi facut un animal monden potrivit pentru un garden-party, sau in alte cuvinte ce merite ar fi trebuit sa am ca sa fiu invitat la un garden-party. Cum oamenii erau nerabdatori sa afle cine sunt, am fost invitat cel putin din motive decorative pentru ca galeria de prieteni si cunostinte sa afle daca nu cumva as fi ruda cu Dracula sau poate daca as semana cu un unicorn.

“Romanii au corn?”

“Da doamna, au corn alpin, sau bucium.”

“?!?!?!”

“Ma scuzati doamna, v-ati referit cumva la vre-un fel de fiinta mitologica, o combinatie dintre un vampir si un diavol cu coarne, ca un minotaur? Da, romanii au corn, dar nu il arata in public, pentru ca sunt o rasa rusinoasa si timida, ei au de fapt un corn telescopic, ca melcul. Daca il intarati prea mult lui i se ridica cornul si se infurie si atunci trebuie sa te rogi la Dumnezeu ca sa nu te traga in teapa.”

Spre sfarsitul primaverii si inceputul verii gradinile de la Peterhouse erau splendide incepand cu ghioceii, brandusele, toporasii si narcisele naturalizate in pieisaj. De multe ori eram invitat pe peluza de crochet, din Gradina Invatatilor (Scholar Garden), unde se dadea un garden-party cu bufet rece. Era o scena splendida, cu studentii purtand cravate si palarii de pai,uniforma clubului de canotaj. Imi aminteau de fotografiile de odinioara din tineretea bunicului care purtase o asemenea palarie de pai. Acum aceste vremuri erau de mult trecute in Romania, dar in Anglia , in schimb, slava Domnului aceste traditii se pastrau. Ce ar fi devenit Romania daca trupele rusesti nu ar fi impus comunismul. Am fi ajuns sa ne bucuram de zile mai bune.

ROBA CIOBANULUI

La putina vreme dupa inceputul trimestrului, tutorele a trimis o circulara doctoranzilor din anul intai sa se pregateasca sa-l intalnesca la o anumita ora, pe rectorul colegiului la resedinta acestuia,

la un cocteil. Ni s-a spus sa purtam roba peste un costum de haine negru. Cladirea resedintei rectorului era alaturi de caminul in care locuiam, dar ce bucurie pentru mine sa pasesc prin poarta impunatoare din fier forjat si sa patrund in cladirea eleganta!

“Cum arata inauntru?, in spatele acestei fatade fermecatoare in stil Queen Anne, din secolul optsprezece, pe care criticul de arta Pevsner o considera foarte simpla. Acesta era un corp de cladire dublu, inalt, cu o scara de lemn de stejar care te conducea la salonul de la etajul intai unde eram primiti. Rectorul era un om retras, aproape la limita timiditatii. Nevasta lui in schimb tinea toata conversatia aratandu-ne colectia ei de sculpturi japoneze,(Netzuke), in miniatura,din sidef. Sotul ei opera mai linistit apropiindu-se de fiecare doctorand cu cateva intrebari banale, asa cum ar fi facut, Majestatea Sa Regina, la ceremonii oficiale. El stia ca trebuia sa se conformeze acestei vizite de curtuoazie si sa arate ca era interesat. De fapt persoana care parea ca se amuza cel mai mult era Gretta Burkill, sotia lui. Ea a inceput sa ne povesteasca despre grija ei pentru familiile doctoranzilor si a oaspetilor straini din Universitate. Sentimentele ei erau adevarate si nu se rezumau doar la cuvinte pioase. Ea de fapt se ocupa intens ca proiectele sa prinda viata. Mi-a povestit cum l- a abordat pe Wolfson, devenit mai apoi Lord Wolfson, sa se debaraseze de ceva bani si sa construiasca Cercul Doctoranzilor (Graduate Center), pe malul raului langa Peterhouse. L-a invitat la Cambridge si la o receptie i-a facut propunerea. El s-a conformat. Acum cladirea era inaltata pentru folosinta doctoranzilor. Ctitoria, de fapt, se datora eforturilor de culise, sustinute de doamna Burkill. Fiind absorbit de povestea ei de abia mi-am dat seama ca receptia tocmai se termina. Rectorul ne-a condus curtenitor pana la usa. Atunci mi-am pus paltonul care i-a atras atentia rectorului. Paltonul meu era de fapt o haina alba de lana mitoasa din Tara Oasului, tesuta de nevasta unui cioban. Nu era genul de haina pe care sa o port la aceasta ocazie, dar am facut-o cu un anume gand si in cele din urma ocazia s-a materializat, pentru ca rectorul a exclamat:

“Ce haina frumoasa! Ce este?”

“Master, i-am raspuns, asta este roba Universitatii din

Bucuresti.” El a arborat un zambet mai larg decat aratase pana atunci.

Acum o sa ma tina minte multa vreme.

PAPION NEGRU LA ‘MAGDALENE’

O alta “figura” din trecutul istoric al Cambridge-ului mai venerata decat Cromwell, era Samuel Pepys, care isi lasase biblioteca personala colegiului sau Magdalene in 1703. Biblioteca Pepysiana se putea zari prin bolta de la intrarea primei curti (First Court). Aceasta era o cladire remarcabila cu ferstre cu pediment, cu coloane ionice si o balustrada de piatra, un amestec curios de stiluri, tipic arhitecturii engleze, unde elementele unui stil mai vechi, mai coexistau inca cu cele ale unui stil nou introdus mau tarziu. Biblioteca Peypis era faimoasa printre altele pentru pastrarea manuscrisului jurnalului lui Pepys, scris intr-un cod cifrat, un lucru destul de frecvent in secolu al 17-lea. Bibliotecarul acestei auguste institutii din colegiul Magdalene avea un post de mare prestigiu cu obligatia de a scoate o noua editie adnotata a jurnalului lui Pepys. Aceasta era intr-un fel, o activitate pe viata.

Pe vremea cand imi faceam studiile la Cambridge, bibliotecarul Pepysian era profesorul Robert Latham.

Intr-o buna zi din primul trimestru am primit un mesaj disperat de la Bob Latham, prin portarul de la Peterrhouse:

‘Sa-i dau un telefon urgent.’ Eu cum in dupa masa aceea si m-am intors la ora sase. Intre timp Latham telefonase de doua ori. Problema era destul de urgenta, pentru ca un gentleman englez, care de abia ma cunostea sa fie atat de insistent.

“Ce pot face pentru dumneavoastra?”

“Poti sa vii la un dineu de gala in seara aceasta? Este o receptie

de papion negru. Ai un papion negru?”, m-a intrebat ingrijorat gandindu-se ca mi-as face aparitia in costum national romanesc, ca ‘maseurii’ regelui Carol al II-lea la funeraliile varului sau regele George al V-lea al Angliei.

Sigur ca da, i-am raspuns, nestiind ca papion negru insemna de fapt in engleza, smoking si papion negru.

In orice caz smokingul tatalui meu era inca in Romania si cam greu de expediat prin posta in acea seara. Cat despre un papion inca nu-mi cumparasem unul si nu stiam expresia papion negru. Mi-am inchipuit pur si simplu ca era o ocazie formala, ca la inmormantare, unde trebuia sa porti un costum si o cravata neagra.

Mult mai fericit, ma gandeam eu, era sa arborez la aceasta ocazie drapelul Romaniei, pentru ca aveam o cravata tricolora, in rosu, galben si albastru! Fara indoiala ca asta s-ar fi potrivit de minune la o ocazie atat de eleganta ca dineul de la Madgdalene, m-am gandit eu.

Facandu-mi aparitia fara smoking si fara papion am dat impresia unui martian in atmosfera rarefiata a unei afaceri foarte serioase pe care o reprezenta dineul de la Magdalene, unde fiecare profesor aducea un oaspete. Era un mic joc in care fiecare membru al colegiului cauta sa-l impresioneze pe colegul lui invitand un personaj important ca un judecator de la inalta curte de apel, un savant care tocmai primise premiul Nobel, un autor celebru, un Ministru, un cleric sau politician, ca de exemplu un episcop sau un viitor prim-Ministru .

Oaspetele celui mai in varsta membru al colegiului avea onoarea sa stea la masa princpala situata pe un podium (High Table) la dreapta rectorului: era locul cel mai invidiat. Intrucat Latham era cel mai varstnic membru mi s-a cuvenit locul din dreapta rectorului. Cand Latham a dat cu ochii de mine asa cum eram imbracat a inmarmurit, dar a sfidat situatia. Desigur in seara aceea oaspetele lui de vaza care ar fi reprezentat varful intelepciunii l-a abandonat si era absolut imperios pentru el ca sa gaseseasca un figurant sa-i tina locul, mai ales ca acesta se afla la dreapta rectorului. Sunt convins ca el a incercat din rasputeri sa gaseasca pe cineva potrivit, insa fara succes, si asa in disperare, s-a gandit ca prietenul lui roman ar putea sa-l reprezinte pe oaspetele absent.

“Constantin, sper ca nu esti suparat ca te-am chemat in ultimul minut.”

“Nu, de loc. Cum m-as putea supara.”

Nu aveam complexe legate de acesta receptie, pentru ca rolul meu nu

era acela de a impresiona pe cineva. Dupa cat mi s-a parut rectorul nu s-a formalizat de imbracamintea mea, fiind extrem de curtenitor si politicos, considerand ca originea mea romana ma scuza in situatia asta delicata pentru simplul motiv ca ‘nu puteam sa stiu care erau regulile.’ Si asa am fost scuzat in mod automat pentru imbracamintea mea ‘excentrica’.

O traditie istorica pune colegiul Magdalene impreuna cu Trinity intr-o categorie aparte. Ele sunt singurele colegii din Cambridge, unde corpul profesoral nu isi poate alege propriul rector. La Trinity, de exemplu, rectorul reprezinta o alegere politica, fiind numit de regina la sfatul primului Ministru. In cazul colegiului Magdalene, ctitorit in veacul al 16-lea de catre o familie nobila, cu resedinta in palatutul Audley End rectorul era ales de catre urmasii acestei familii.

Acest sistem avea unele avantaje, intrucat corpul didactic era resemnat ca rectorul trebuia sa fie intotdeauna un om din afara, si nu unul ales dintre ei. Pe de alta parte traditia numirii unui candidat din afara crea o atmosfera mult mai linistita, intrucat evita razboiul nedeclarat care se monta in jurul masinatiilor si intrigilor legate de alegerea unui nou rector. Alegerea unui nou rector era de cele mai multe ori o afacere bizantina, asemanatoare cu cea a alegerii papei de un conclav de cardinali, in cazul nostru corpul profesoral al colegiului. Aceasta bucurie electorala nu exista la Magdalene. Aici rectorul era un scotian, domnul W. Hamilton, dotat cu un simt foarte direct al umorului, gata sa ironizeze cate un membru neprihanit, terorizandu-l lesne, in majooritatea lor fiind vorba de oameni de o varsta venerabila, sau asa cel putin mi s-a parut.

La acea ora, cand am fost invitat la receptia de la Magdalene, subiectul la moda din presa britanica era euthanasia. Asta i-a oferit rectorului un orizont nelimitat de satisfactie perversa:

“Ce parere aveti despre euthanasie?”, s-a adresat rectorul unui profesor batran asezat vizavi.

“Credeti ca varsta de 65 de ani este o limita rezonabila pentru euthanasie?”

“Cum sa va spun”, s-a balbait batranul, devenind vanat in obraji.”N-am avut timp sa reflectez.”

“Ei bine, trebuie sa-ti iei timp sa reflectezi”, a adaugat rectorul cu o voce ferma. “Eu am 60 de ani, iar dumneavostra aveti 66, dupa care fara sa mai astepte alte raspunsuri balbaite si-a indreptat sagetile spre o alta victima.

Era ca o scena de vanatoare de cocosi de munte din padurile Scotiei, cu deosebire ca aici in loc de cocosi de munte erau vizati cocosi batrani.

Pentru mine a fost o seara memorabila si sunt convins ca mai ales pentru Robert Latham. A fost prima si ultima ocazie cand m-a

invitat la o receptie cu papion negru.

SMOKINGUL TIGANULUI

Cu vremea am fost invitat tot mai frecvent la receptii unde trebuia sa

port smoching. Ar fi trebuit sa-mi iau un smoching, dar era scump sa inchiriez unul, cat despre a-mi cumpara asa ceva, era mult peste

posibilitatile mele. Dintr-o data mi-am amintit de smokingul tatalui meu din garderoba de la Bucuresti. Nu il mai purta,deoarece comunismul avea un principiu: voia sa-i faca egali in drepturi pe toti cetatenii.

“Bine, nu chiar asa. Unii erau mai egali ca altii”. Cat despre familia mea era jos, la pamant. Ocaziile in care se purta smoking disparusera in Romania odata cu disparitia monarhiei, in Decembrie 1947. Era prudent sa renuntam la ideea de smoking, cozile de randunica, jobenurile si alte asemenea ‘simboluri’ capitaliste. Acestea le puteam admira in fotografiile de familie dinainte

de razboi. Acuma nu numai ca nu puteam sa le purtam, dar aveam un vadit interes sa le ascundem, ca niste martori neiubiti ai unor timpuri revolute.

“N-are sens sa facem dovada de gloria noastra trecuta.”

Imi aminteam cand eram copil in Romania comunista postbelica cum ma jucam fotbal cu jobenul tatalui meu:

“Daca nu avem ce sa mai facem cu el, cel putin sa-i faca o bucurie copilului”, se justifica mama mea pentru acest sport iesit din comun.

Tiganii in Bucuresti veneau din casa in casa sa ceara haine vechi pe care le schimbau cu cratiti de bucatarie. Intr-o societate pauperizata, ca a noastra acest troc era util. Imi amintesc pe saraca mama cat de mult a incercat sa schimbe smokimgul lui tata pe cateva cratiti, dar tiganii nu voiau sa-l ia: nu avea valoare comerciala pe piata.

Adevarul era ca blestematul smoking era inca agatat in garderoba de la Bucuresti in timp ce eu eram disperat sa am unul in Cambridge. Parintii erau bucurosi sa mi-l trimita si sa se debaraseze de el.

Richard Fordham m-a invitat la cina cu parintii lui la clubul conservator (The Pitt Club) si m-a intrebat daca aveam smoking. I-am spus ca da, la care a remarcat plin de repros:

“Nu cumva ti-ai cumparat si un smoking?”

“Nu, am raspuns eu in defensiva, “Asta-i smokingul lui tata.”

“Vrei sa ma convingi ca aveti smoking in Romania?”

RECEPTIE IN ONOAREA ‘BACANULUI’

Maurice Cawling profesor la Peterhoose era decanul de varsta al Colegiului. Peterhouse avea multi istorici, dar Maurice era foarte diferit. El avea un simt taios al umorului si o mare putere de analiza. El era un autor prolific si un activ profesor (el preda cu adevarat spre deosebire de alti contemporani, care ramaneau monosilabilici la orele de seminar cu studentii. Camerele lui din Fen Court debordau de carti si manuscrise. El era de altfel si un conservator de extrema dreapta, ceea ce polariza colegiul, intrucat pe vremea aceeea mai erau in randul profesorilor si simpatizanti de stanga.

Maurice tocmai il invitase pe Ted Heath pe atunci prim-Ministru sa fie invitatul de onoare al unui dineu in Peterhouse. Aceasta era o receptie privata pentru corpul profesoral al colegiului, alesi pe spranceana, la care se adaugau cateva personalitati din afara colegiului. Dineul era servit in salonul profesorilor (Combination Room), ales in incinta holului, care in timpul trimestrului era impartit cu studentii. Secretele erau greu de tinut in Peterhouse, iar perspectiva vizitei la colegiu a domnului Heath era un secret deschis. Activistii de stanga dintre studenti au avut astfel ocazia sa-si organizeze din timp protestul.

Cand Ted Heath a ajuns la poarta principala dintr-o data lozincile au fost desfasurate de la ferestrele mansardelor din Old Court, stundentii scandand si fluturand afise reprezentandu-l pe Heath drept un bacan. Steagurile rosii fluturau peste tot. Grupul agitatorilor nu era mare, dar vociferant. O parte

din ferestrele salii de receptie dadeau spre o gradina privata unde studentii nu aveau acces, dar celalat grup de ferestre dadeau spre curtea interioara a colegiului, unde accesul studentilor nu putea fi interzis. Din pacate ferestrele nu puteau sa izoleze oaspetii de zgomotul asurzitor de afara. Debandada devenise si mai mare prin transmiterea la megafoane a imnului Internationala de pe acoperisul colegiului. Inauntru dineul continua sa fie servit, dar conversatia in mod sigur, s-a oprit. Maurice era ravasit de reactia studentilor si desigur furios si foarte jenat fata de oaspetele de onoare. Cel mai jenat era insa Mister Johnson, administratorul cantinei, si membru conservator in consiliul orasului Cambridge, mai tarziu ales primarul Cambridge-ului. In urma incidentului petrecut, ideea domnului Johnson, prin care studentii de la Peterhouse si tinuta de gentleman, ar fi fost doua notiuni sinonime, a disparut pentru totdeauna. Ted Heath in schimb, nu a fost de loc tulburat, el o fi avut experiente si mai neplacute. Nu si-a aratat nici o emotie.

In mijlocul acestui circ incredibil o silueta solitara, contrasta prin atitudinea ei in favoarea lui Ted Heath. Acesta era un tanar student la istorie si elev a lui Maurice Cowling, cu o fata luminata de niste ochi piezisi si subliniata de buze groase si de un par lung abundent. Sfidand mareea de protest creata de colegii lui de la Peterhouse, studentul avea nevoie de mult curaj ca sa navigheze impotriva curentului, calitate ce nu sarea imediat in evidenta, din cauza fetei lui inocente. Numele lui era Michael Portillo, mai tarziu ales ministru in cabinetul lui Margaret Thatcher.

IN MEMORIAM BENEFACTORUM

Dintre colegiile de la Cambridge, Peterhouse se bucura de cea mai lunga si mai veche lista de donatori incepand cu Hugh de Balsham episcop de Ely, in veacul al 13-lea. O serie intreaga de cladiri, mosii sau proprietati la Londra si investitii la bursa aduceau colegiului un venit neimpozabil. Toate aceste bunuri aveau o singura sursa: donatia particulara. Unii donatori dadeau sume de bani cu un anume scop, ca de exemplu ridicarea unei biblioteci sau a capelei, a unei noi resedinte pentru rector, a unei noi bucatarii sau a unui fond de burse de doctorat. Era normal de aceea, ca aceasta generozitate sa fie comemorata anual printr-un serviciu religios urmat de un banchet extraordinar.

Cu aceasta splendida ocazie, rectorul, consiliul profesorsl si studentii colegiului participau la serviciul religios din capela si apoi la ceremonia dineului. Pentru profesorii mai batrani, aceasta era singura ocazie pe an cand mai veneau la colegiu. In timpul serviciului memorial erau pomenite intr-o lista interminabila, numele tuturor acelora care si-au aratat bunavointa fata de colegiu in cei 680 de ani de istorie. Mai intai numele episcopului ctitor urmat apoi de o defilare intreaga de rectori, printre care si cei care au vandut argintaria colegiului pentru rege in timpul razboiului civil, precum si cei care si-au schimbat religia, convertindu-se de la catolici la protestanti si iarasi la catolici in timpul tulburatelor monarhii ale lui Mary si Elisabeth. Puritani si pacatosi erau toti pomeniti la acest serviciu religios,fara discriminare, alta decat donatia. Ma intrebam ce suma ar trebui sa ofer colegiului ca sa fiu si eu pomenit in eternitate. Oare aceasta suma ar fi trebuit sa fie legata de indexul inflatiei pentru a nu fi omis de pe lista serviciului memorial, prin inflatie? Dupa serviciul solemn, dar sobru, congregatia a parasit capela din secolulal 17-lea, pentru a intra in refectoriul medieval unde avea loc banchetul. Rectorul se afla in fotoliul de onoare al imensei mese asezate pe podium. El era inconjurat de membrii seniori ai corpului profesoral intr-o ordine strict ierarhica, de precedenta. Era singura ocazie a anului cand un simplu student, sau student bursier la doctorat era invitat sa se aseze la aceeasi masa de pe podium. Restul membrilor corpului profesoral, care erau

juniori erau amestecati in randul studentilor la celelalte mese din refectoriu. Argintaria colegiului era lustruita cu ocazia asta, iar candelabrele, tot de argint straluceau in lumina lumanarilor. Patru randuri de furculite si cutite erau dispuse de o parte si de alta a fiecarei farfurii de portelan, iar o armata intreaga de servitori imbracati in smoking serveau eficient, strecurandu-se de abia auziti.

Oare aceste banchete au fost candva acompaniate de muzica in timpurile medievale, ma intrebam.

M-am uitat pe planul de pozitie al invitatilor desi fusesem informat din timp ca aveasm sa stau la masa principala chiar in fata rectorului. Tot atat de important era faptul ca de o parte si de alta aveam ca vecini doi dintre cei mai distinsi istorici, Profesorul Academician Sir Herbert Butterfield, un fost rector al colegiului si Profesorul Academician Sir Dennis Brogan. Acesti doi savanti aveau peste 60 de ani si desi erau la pensie pastrau o viata activa. Dennis Brogan era un specialist in istoria Americii de Nord, un subiect despre care nu stiam mai nimic. Specialitatea lui Herbert Butterfield era istoria medievala crestina, pentru mine, ca geofician roman, un subiect de conversatie si mai putin tangibil.

De ce oare m-au asezat aici m-am intrebat. Probabil pentru efectul de surpriza pe care l-as fi produs, comparat cu studentul suburban care era mai previzibil.

Nu mi-a trebuit mult sa descopar ca personalitatea lui Butterfield era foarte calda, cu maniera lui gentila si zambetul binevoitor care se dizolvau intr-o umilinta naturala. Butterfield fusese studentul lui Temperley un fost rector la Peterhouse si istoric specializat in Europa de rasarit. Temperley era prieten cu Iorga, istoricul care devenise prim -Ministru sub Carol al II-lea si care fusese asasinat de legionari in 1940. Iorga era un savant cu o reputatie mondiala si a venit la Cambridge ca opaspete a lui Temperley la Peterhouse. Butterfield mi-a spus ca l-a intalnit acolo cu aceasta ocazie.

Intorcandu-ma la dreapta mea spre Dennis Brogan am incercat o linie mai sigura de conversatie, mentionand legaturile de familie dintre regii Romaniei si familia regala britanica. Brogan imediat mi-a povestit o anecdota care a circulat mult in presa de scandal britanica si care era pe atat de neverosimila pe cat de larg acceptata de publicul englez:

“RegeleCarol al II-lea a venit la funeraliile varului sau regele George V, insotit de maseurii lui, pentru ca el avea nevoie sa fie fizic tonifiat dupa o noapte de pierzanie.’

I-am spus lui Brogan ca de fapt maseurii nu erau de fapt decat reprezentanti ai partidului politic national taranist, care venisera in suita lui Carol, imbracati in costum national, cu itari si cu camasi albe. Ziaristii britanici mai insulari, i-au confundat cu maseuri , imbracati de obicei tot in alb. Eroarea se potrivea de minune cu cu prejudecatile despre rege.

Cum se poate ca aceasta anecdota trista sa mai circule inca si dupa 30 de ani! Butterfield nu mi-ar fi povestit asa ceva chiar daca ar fi stiut povestea, din simpla curtuazie.

Intre timp a venit momentul sa bem vinul din cupa de argint care facea ocolul mesei incepand cu rectorul. El inchina cu vorbele “In memoriam benefactorium” dupa care sorbea o inghititura inclinandu-se in jur si trecand potirul mai departe vecinului care proceda in acelasi fel. Burkiel a fost foarte amuzat vazandu-ma ca am uitat sa mai beau din cupa, fiind vizibil tulburat de ocazia de a sta intre duoa personaje atat de importante.

PREAFERICITUL

In anul doi mi s-a oferit posibilitatea si am fost ales presedintele doctoranzilor din

Peterhouse, calitate in care ma ocupam de drepturile lor si in special de activitatile sociale.

Dincolo de cinele formale ale societatii Doctoranzilor, trebuia sa ma gandesc constant la noi si interesante abordari care sa atraga cat mai multi membri posibil. Cativa dintre contemporanii mei deplangeau discret lipsa ocaziilor favorabile de a putea organiza inalniri studentesti intre membri de sex opus. Nu as fi putut sa organizez 'intalniri pe nevazute' ca la televizor, dar am scris complementarei mele la Girton, intreband-o daca Societatea Doctoranzilor de la Peterhouse nu ar putea sa vina la un ceai: un precedent necunoscut in ambele colegii, dar era un bun prilej pentru a incepe noi traditii. Presedinta Societatii Studentilor din Girton era americanca si probabil ca era dornica sa imparta cu mine farsa si explorarea unei situatii neobisnuite. Imi pusesem reputatia in joc, cand am descoperit ca amicii mei studenti nu credeau in norocul lor si au cam disparut. Nu am putut sa adun un grup prea mare, doar cativa holtei care nu au fost prea jenati sa se urce in microbuz, pentru ca in aceasta ocazie a trebuit sa inchiriem unul.

"Inchipuie-ti, Constantin ne duce cu microbuzul la Girton, ce distractie!

Cu toate ca intalnirea holteilor la un ceai nu parea sa fi fost un succes, s-a raspandit printre toate colegiile. Nu mi-a pasat de barfe sau insinuari si m-am indreptat spre urmatoarea tinta.

Auzisem multe despre relatiile Colegiului Peterhouse cu episcopia din Ely si eram intrigat de faptul ca Episcopul care avea rolul de mediator ,care in engleza eufemistic se chema 'Visitor'. Statutul medieval preciza ca in cazul in care Membrii colegiului ar fi avut o disputa nerezolvabila, Episcopul ar fi intervenit in aceasta situatie ca mediator. Era o solutie perfecta intr-o societate care parea impanzita de neantelegeri, care se declansau indeosebi inaintea alegerilor pentru un nou Rector.

Daca 'Vizitatorul' avea asemenea prerogative sa vina si sa ne ne 'viziteze', ce ar fi fost sa iau drumul in directie opusa si sa-l 'vizitez' chiar eu pe el, pentru a face o schimbare?

M-am gandit ca ar fi o ocazie minunata pentru ca doctoranzii si sotiile lor sa mearga in 'pelerinaj la radacinile lor' in Ely, izvorul ctitoriei noastre. Totusi, in preambul trebuia sa fim primiti de Episcop. Nu am ezitat nici o clipa - i-am scris Episcopului de Ely caruia i-am spus ca doream sa ne invitam la un ceai. Dar oare cum trebuia sa i te adresezi unui Episcop? As fi putut sa-l intreb pe Tutorele meu, sau pe oricine altcineva din colegiu, dar am crezut ca nu fac nici o greseala daca voi folosi aceeasi formula care se foloseste pentru a te adresa Patriarhului Bisericii Ortodoxe Romane, asa ca am trimis scrisoarea cu adresarea: 'Prea-fericitului Episcop de Ely'.

'Prea-fericitului' nu i se adresase nimeni in acest fel, in intreaga sa viata. El nu a sperat asta nici macar in cele mai fantastice vise. Cum ar fi putut sa refuze o asemenea cerere venita de la un 'Frate Ortodox'?

Episcopul Roberts a raspuns afirmativ.

Vizita urma sa aiba loc.

Nu ar fi avut nici un sens sa mergem cu microbuzul asa cum am

facut inainte, in vizita la Girton. Aceasta era o afacere mult mai solemna si mai serioasa. Trebuia sa-i dau o aura de pelerinaj, asemanatoare cu aceea a lui Santiago de Compostella. In loc sa parcurgem drumul in jumatate de ora pe sosea, vom lua calea apei, probabil la fel cum facuse

vechiul Episcop de Ely atunci cand fondase colegiul Peterhouse; in lungul canalelor, in amonte pe raurile Cam si Granta. Cu aceasta ocazie, am inchiriat o barca, care ar fi urmat sa ne ia trei ore, trecand peste stavilarele lenese care controlau drumul pe apa spre Ely. Astfel ca am fi avut destul de mult timp sa cugetam la lucruri spirituale, decat sa ne grabim sa ajungem pe roti in orasul catedralei medievale. Totul trebuia sa fie 'spiritual' si eram hotarat ca totul sa fie impregnat de 'simboluri teologice'. Am avut grija sa comand cu aceasta ocazie o paine simbolica, mare cat roata carului, decorata cu insemnele colegiului si data ctitoriei sale. Urma sa rupem cu mana din paine, sa o impartim cu Episcopul de Ely si sa-l rugam sa binecuvanteze vinul rosu, pe care urma sa il bem cu el. Nu conta ca asta urma sa aiba loc la patru dupa amiaza cand noi am ajuns acolo: va fi cu paine si vin!

Silueta catedralei aparea gradat la orizont, la inceput stearsa, in umbre de cenusiu deschis si albastru, aproape ca o acuarela de Turner. Se distingea din ce in ce mai mare, pana ce am debarcat pe un poton in imediata ei apropiere. Apoi mai multi dintre noi am purtat painea cea mare cat roata carului, care trebuie sa fi avut un aspect impresionant, in timp ce ne apropiam de Palatul Episcopial de-a lungul strazilor din Ely.

Episcopul Roberts avea legaturi stranse cu Cambridge-ul. El era antrenor al unui club de canotaj pe rau, ce presupunea ca el sa mearga pe bicicleta pe cararile inguste si periculoase de-a lungul raului Cam, timp in care avea o porta-voce pentru a determina pe studentii canotori sa vasleasca mai repede. In astfel de ocazii, el nu purta mitra sau roba.

In momentul sosirii noastre, baiatul Episcopului, care era student la Arheologie la Cambridge, ne-a condus intr-un mic tur al catedralei. Dupa aceasta ne-am intalnit cu tatal lui in gradinile palatului. Episcopul ne-a primit pe o peluza, tinand in maini micul sau caine chihuahua. Era pentru prima oara in istoria catedralei in care studentii de la Peterhouse ii faceau o vizita sociala 'Vizitatorului' lor. El nu se astepta la o asemenea prezenta numeroasa si nu a putut sa nu observe painea ceremoniala decorata cu efigia colegiului, pe care am asezat-o pe iarba. Episcopul a intrebat cu prudenta:

"Ce reprezinta aceste doua date de pe paine: 1971 si 1974?"

I-am explicat: "Cum data ctitoriei nu era sigura a fi 1281 sau

1284, ne vom reantoarce si in 1974 la Ely sa-i facem o vizita. "

Nefiind in stare sa-si stavileasca curozitatea, Doamna Roberts a venit si ea in gradina. Am fost si eu surprins sa constat ca exista o 'Doamna Episcop" in preajma. In cadrul Bisericii Ortodoxe episcopii sunt celibatari, fiind recrutati dintre calugari. Ceva mai recent, dupa cel de-al doilea Razboi Mondial, preotii Ortodoxi, care deveneau vaduvi, puteau si ei sa primeasca calitatea de Episcop, dar sotiile de Episcopi erau de neconceput.

Dorothy Roberts a facut bine - ea ne-a invitat sa semnam in Cartea de Onoare. La randul nostru am prezentat vinul rosu simbolicpe care urma sa il bem cu 'Prea Fericitul", dar inainte ca ceva de asa semnificativ sa se intample, o mana stangace a varsat sticla de vin rosu pe Cartea de Onoare ferecata in marochin alb. 'Doamna Episcop' Roberts nu a fost in al noulea cer, mais ca arrive dans les meilleures familles, dar noi varsasem 'sangele Domnului'. Dupa aceasta intamplare ne-am retras strategic in microbuzul care ne astepta si care ne-a dus la Cambridge in jumatate de ora. Cel putin vizita noastra a lasat o impresie de neuitat.

SALVAREA LORDULUI DEWAR

In momentul in care am acceptat cu mare placere sa fiu Presedinte a Societatii Doctoranzilor am hotarat sa schimb stilul de conducere. Era nevoie de sange proaspat, care sa dea un nou tonus actiunilor si eram determinat sa incurajez cat mai multe contacte sociale intre membrii, prin crearea unor intalniri cat mai diverse si mai interesante.Ori cat de mult mi-ar fi placut, nu puteam sa-l conving usor pe Administratorul Colegiului sa schimbe perdele sau sa potriveasca covoarele, sau mobila din camera de intalnire a doctoranzilor. Am decis, in schimb, dupa o atenta consultare cu James Thring, un student la arhitectura, sa creez un bar doatat cu o chicineta, ascuns in spatele unui paravan de lemn. Am instalat un nou avizier, iar camera a fost extinsa spre est ca sa includa un spatiu invecinat, proces in care am descoperit o bolta gotica din secolul al 15-lea, ascunsa in pietrarie . Aceasta era bine deschisa si conservata, imbogatind caracteristicile camerei.

Cu toate astea am simtit ca incaperii ii lipseste caldura, care se putea imbunatati cu niste tablouri de epoca. Erau zvonuri ca pe undeva ar exista picturi ‘ascunse’ ale colegiului si eram hotarat sa caut si sa vad daca vreunul poate fi disponibil ca sa ne bucure ochii si sa acopere zidurile goale ale camerei doctoranzilor.

I-am scris profesorului Clark, un profesor in Arheologie, care era responsabil cu picturile puse la pastrare. Nu ma asteptam sa gasesc un Rubens, de mult pierdut, si nici nu imi faceam iluzii ca cele mai bune picturi pe care le avea colegiul nu erau deja atarnate in Hall, in biroul Rectorului sau in camerele profesorilor. Cu toate astea merita sa incerc.

Graeme Clark m-a condus in cladirea William Stone, si acolo, in pivnitele ei uscate, erau depozitate o serie de picturi in ulei, pe care le-am banuit demodate, neplacute si uitate. Am ales doua portrete - unul dintre ele era portretul in ulei al Arhiepiscopului de York, in stil Victorian. Saracul de el, colectase o multime de praf si merita sa fie restaurat - avea o fata prietenoasa, bine pictata, era chiar o remarcabila mica pictura, care ar fi adus distinctie camerei noastre.

Cu toate acestea de departe cel mai interesant, printre picturile din beci era al doilea portret - cel al lui Sir James Dewar, Rector la Peterhouse, Profesor Fullerian la Institutul Regal din Londra si Profesor Jacksonianm la Cambrige. El a predat la Cambridge din 1875 si era autorul unor inventii, intre care una implica obtinerea oxigenului si hidrogenului lichid. Butelia vidata cu pereti dubli, reprezentata in tablou si denumita dupa el, era folosita in toate laboratoarele din lume. Aceasta era pretutindeni cunoscuta sub denumirea de ‘termos’, mai politicos cunoscuta ca ‘butelia Dewar’. Tabloul avea o tulburatoare asemanare cu o fotografie victoriana a bunicului meu, in laboratorul farmaciei lui din Buzau, astfel ca am luat-o imediat.

In literatura din Romania, Dewar era cunoscut ca un om de stiinta de talie mondiala si am fost socat sa-l vad exilat de o nevazuta, dar tacuta ‘revolutie culturala’, intr-un colt al beciurilor colegiului. Este adevarat, Dewar nu s-a facut indragit in Cambridge, unde a incurajat bataia severa a subordonatilor sai. Nici nu a incurajat formarea unei ‘scoli’ in jurul sau, cu toate ca ca facuse primele experimente in fizica de temperatura scazuta (a reusit lichefierea hidrogenului in 1898), dar a fost urmat de o generatia buna a elevilor lui Rutherford, care au reusit lichefierea heliului, pe care el a incercat-o , dar nu a desavarsit-o. Pentru oamenii de stiinta de pe continent, Dewar era o figura celebra, iar abandonarea lui intr-un depozit de colegiu, era in toata puterea cuvantului un exemplu iconoclast.

Sir William Quiller Orchardson, RA (1832-1910), care pictase acest portret, era mai bine cunoscut pentru pictura sa ‘Napoleon la bordul lui Belerophon’ prezenta in celebra galerie de pictura Tate din Londra, avea si alte lucrari, care se gaseau in galeriile Uffici din Florenta. Portretul lui Dewar era o lucrare importanta, care probabil a fost ordonata dupa ce savantul a fost facut cavaler in 1904. Stilul pensulei prefigureaza gusturile Edwardiene, iar cromatica portretului era caracteristica pentru culorile sterse ale lui Orchardson, cu nuante predominante galbene si cafenii. Am avut un sentiment de persistenta salvand fata rubiconda a lui Dewar si aducand-o la lumina. Astazi inca mai atarna in locul pe care il merita, printre doctoranzi, in camera acestora de la Peterhouse.

HENRY MOORE

Intalnirea mea cu Henry Moore se intoarce in timp la Expozitia lui retrospectiva, organizata de Consiliul Britanic din Bucuresti pe la mijlocul anului 1960. Erape timpul cand Nikita Hrusciov a demontat vestigiile razboiului rece initiat de Stalin si a dat posibilitate tarilor vestice sa prezinte cateva dintre cele mai bune exemple ale exponentilor artei lor in est, iar Henry Moore a facut parte din strategie. De aceea am fost foarte emotionat sa vad cateva dintre sculpturile lui Moore la Cambridge, decorand spatiul liber de la colegiul Churchill.

Churchill era unua dintre cele mai recente fundatii din Cambridge, construita excentric din punct de vedere geografic, pe o parte a lui Madingley Road. Avea planul clasic cvadruplu al cladirilor, tipice pentru vechile colegii, cu toate ca planul era mai deschis prin folosirea coloanelor, printre care cineva ar fi putut trece de la o cladire la alta. Caramizile galbene, locale, erau dominante si dadeau o impresie de inaltare cladirii cu trei etaje. Curtile aveau peluzele indispensabile bine intretinute, punctate de sculpturi contemporane. In asemenea imprejurimi, Figura inclinata a lui Henry Moore dadea gratie cladirii si se combina cu perfectiune.

Cand vizitam prieteni de la Churchill, adeseori ma uitam cu incantare la mariajul dintre sculptura moderna si arhitectura. In timpul serilor toride de vara a Anglia de est, cand studentii cu sticlele de bere in mana se raspandeau prin gradina, ma uitam cu consternare la cativa dintre ei care-si lasau sticlele goale si/sau paharele pe piedestalul Figurii inclinate, o impietate, ma gandeam. Mai tarziu am inceput sa realizez ca nu era nimic sofisticat in acest gest, ei credeau, mai degraba, ca li se cuvenea prin definitie confortul mediului lor inconjurator, tratand astfel extraordinarul ca ordinar:

“Este acolo”, atitudine, “Cui ii pasa?”

Oare sculptorul ar fi aprobat un astfel de tratament? Poate ca el

ar fi fost multumit sa fie prins in viata de fiecare zi si sa fie acceptat ca un ‘obiect obisnuit”, decat sa fie idolatrizat: o forma transcedentala de recunoastere de la extraordinar la atotcunoastere.

SERVETELUL DE HARTIE

Colegiul Churchill era in special renumit ca fiind custodele arhivelor lui Winston Churchill, care se aflau intr-o biblioteca speciala. Aceasta era deschisa doar cercetatorilor si savantilor.

Cum istoria contemporana nu era specialitate mea, nu am facut demersuri sa obtin un permis pentru a vedea aceste documente, cu toate ca ma interesa mult istoria celui de-al Doilea razboi mondial si am citit o carte a lui Churchill despre acest subiect. Intr-un fel, poate ca reticenta mea de a patrunde in aceasta biblioteca ca sa ma uit in arhiva lui Churchill, era motivata si de un punct de vedere foarte raspandit in spatele Cortinei de Fier, privind trocul facut la Yalta intre Churchill si Stalin, platit cu pretul pierderii libertatii a milioane de oameni. Intr-adevar Cortina de Fier era o metafora pe care Churchill insusi a inventat-o, intr-una din conferintele tinute in America, dupa razboi. Acesta Cortina de Fier separa natiunile captive ale Europei de surorile lor din Occident si in felul acesta o intrega generatie a crescut in intuneric, ca rezultat direct al unei intelegeri mazgalita pe un sarvetel de hartie, la masa de la Yalta, intre un pahar de votca si o farfurie de caviar. Acolo Churchill i-a sugerat lui Stalin impartirea sferelor de influenta intre est si vest, cu procente pentru fiecare tara unde ajunsese cizma ruseasca si unde comunistii erau pe punctul de a obtine controlul politic. Paradoxul era ca Polonia, de exemplu, ai carei piloti au dat dovada de nebanuite acte de vitejie in batalia pentru Marea Britanie, tara care avea deja un guvern legitim in exil, care era anticomunist si antirus, a fost totusi abandonata lui Stalin (90% influenta ruseasca si doar 10% influenta pentru occident). In cazul Greciei, paradoxul era invers: aici comunistii avusesera o influenta puternica si erau pe cale sa controleze intreaga tara, dar Churchill la Yalta a oferit rusilor pe servetelul de hartie o influenta doar de 10%, cele 90% revenind occidentului. Era oare acest detaliu menit sa faca parte dintr-o strategie politica, care sa asigure legaturile cu India prin Mediterana, sau era mai degraba vreo idee romantica provenita din odele lui Byron despre Grecia antica care erau invatate in toate scolile particulare din Anglia? La liceul Harrow, Churchill a studiat textele clasice in limba greaca si poate ca a fost influentat de ele in determinismul lui: nu era doar Grecia “fantana vechilor civilizatii dinaintea Romei”. Cum ar fi putut tara aceasta sa fie lasata prada cizmelor hoardelor barbare.

Cand dupa razboi, batranul politician a inteles ca Stalin l-a pacalit, era prea tarziu ca echilibrul de forte sa fie schimbat. Simpaticul “Uncle Joe” si-a dat curand arama pe fata, ca un dictator tipic, fara scrupule si deci nepotrivit sa se masoare cu civilizatul Churchill. Ce lectie amara si ce pret a avut de platit! Intre timp, servetelul de hartie fatidic, la care Churchill a facut aluzie in memoriile sale, se afla linistit catalogat in arhivele colegiului Churchill, martor, a ceea ce in Europa de rasarit s-a considerat o tradare.

Intr-o buna zi ziarul Cambridge Evening News a tiparit cu litere de o schioapa pe prima pagina o poveste senzationala, despre disparitia pacatosului servetel de hartie din arhive. Oare cine l-ar fi putut fura? t Chiar trebuia sa ma bucur de cele auzite sau mai degraba sa vars o lacrima din cauza acestei disparitii. Dar oare mai merita vre-un sentiment, cand pacatosul act a fost consumat, si jumatate din Europa transformata in sclava rusilor, printr-o banala trasatura de creion.

SEARA DE POEZIE ROMANEASCA

Ce loc ar fi fost mai potrivit sa deplang starea nenorocita a Romaniei lui Ceausescu, decat aula colegiului Churchill. Tradusesem cu ajutorul lui Timothy Cribb, conferentiar la Churchill, un grup de poezii de Marin Sorescu,pe care le publicasem in prestigioasa revista literara Encounter.

Patru persoane au recitat poeziile in engleza, pe un fond de doine de jale cantate la nai. Doinele erau cum nu se poate mai potrivite pentru strigatul de disperare al poetului din poemul de mai jos:

Pasaport

Sa treci peste granita

Dintre floarea soarelui

Si floarea lunii

Si peste cea din alfabetul

Intamplarilor de mana

Si-al intamplarilor de tipar

Sa se simta prieten cu toti atomii

Din care e formata lumina,

Sa cante cu atomii care canta,

Sa urle,

Ca atomii care mor

Sa intre in toate zilele vieti sale

Fara nici o restrictie

Indiferent daca ele cad de o parte sau de alta

A cuvantului

Pamant.

Aula colegiului era plina cu o audienta tanara de studenti atrasi si de popularitatea marelui critic literar si eseist George Steiner, care a tinut un cuvant introductiv despre poezia romaneasca. Mai tarziu la Oxford profesorul Steiner avea sa ocupe catedra de literatura comparata, creata special pentru el, in timp ce Marin Sorescu, devenise in anii post-ceausisti Ministru al Culturii in Romania, ceva mai conformist decat in zilele lui de tinerete, cand poezia lui prezenta un usor aspect dizident.

REVOLUTIE CULTURALA

Prin anii 60, Romania se confrunta cu propria ei revolutie culturala copiata dupa cea din China, unde conducatorul fusese in vizita oficiala. Ceausescu a fost asa de placut impresionat de experimentul chinezesc incat l-a adoptat imediat declarandu-l apt de a fi aplicat poporului roman.

Nimeni, dar absolut nimeni din Anglia nu primise ecouri despre excesele absurde petrecute in Romania,trebuind sa treaca inca 20 ani pana sa ajunga sa capteze atentia occidentului. Cu totul alta era situatia despre revolutia culturala chineza si mai ales cu excesele garzilor rosii, care au spanzurat pisicile de la ambasada britanica din Beijing. Bineinteles nu ma refer metaforic la

‘pisicile grase’ (‘fat cats’, care in engleza inseamna personajele influente si bine platite) aici ma refer la varianta felina a animalului.

Episodul cu pisicile de la ambasada a inflamat la maximum indignarea poporului britanic, natiune a carei economie depinde intr-o masura de cresterea animalelor domestice, din produsele alimentare si de lux pentru pisici si caini (conserve, biscuiti, zgarde, lese, suveniruri, etc.,) care constituie o industrie prospera.

Intr-o societate in care esti izolat si nedorit, animalul domestic fie el pisica sau caine are un efect terapeutic important, mai ales pentru batrani si copii, dar si pentru parintii divortati. Sa fii caine de casa in Anglia nu este putin lucru, si mai degraba as fi ales o viata de caine in Anglia decat o existenta profesionala in Europa de est comunista. Fereasca Dumnezeu, asta nu inseamna ca as admite cumva, ca as fi un ‘refugiat economic’. Aici cainii aveau dreptul chiar si sa ridice un picior posterior pe un bronz a lui Henry Moore: asta este libertatea adevarata domnule! Aici poti sa dai pe gat o halba de bere sprijinindu-te pe o sculptura de Barbara Hepworth, sau sa freci cotul cu Lurcat.

In mijlocul acestei isterii publice iscate de pisicile din Beijing, Joseph Needham, Rectorul neconventional de la colegiul Gonville si Caius si nepretuit expert in istoria Chinei si sinolog, a facut nota aparte. El iubea China din toata inima, cand toata lumea o ura. Chiar si intr-o tara libera ca Marea Britanie, indepartarea de norme era dezaprobata. Mai mult, ca un contemporan al lui Philby si Maclean, Needham era privit cu cea mai mare suspiciune de profesorii mai conservatori, ca si cum ar fi apartinut grupului acelor savanti din Cambridge, care au fost spioni pentru Uniunea Sovietica.

Joseph Needham mi-a povestit odata despre reactia unui oficial chinez, care, confruntat in Cambridge, de la inceput cu remarcile reprobatoare la adresa Revolutiei Culturale, a replicat cu sarcasm:

“Desigur, voi englezii ati avut propria voastra Revolutie Culturala, cu ceva timp in urma, sub Cromwell.”

O asemenea comparatie perspicace, facuta nu fara motiv, daca luam in consideratie distrugerile facute de trupele lui Cromwell catedralelor engleze, a lasat audienta fara grai.

‘KETTLE’S YARD’

Dincolo de malul raului, plimbandu-ne de la Trinity si St. John’s spre Magdalene, se poate vedea, in strada Northampton, o imagine a Cambridge-ului ca de carte postala. Casele sunt amplasate ceva mai retrase de trotuar, in spatele unui mic triunghi de peluza avand ca fundal turla batranei biserici St. Peter (Sfantul Petru) . Aici totul se aproapie mai mult de de un colt rural decat de unul de oras.

Kettle’s Yard este un grup mic de cladiri facute din caramizi de culoare stearsa sub un acoperis ascutit din tigle artizanale de culoare galben-portocaliu. Casele sunt legate intre ele formand un singur spatiu vital, ca si cum nimic deosebit nu ar fi existat in spatele acelei elevatii. Aspectul extern neostentativ, dar atragator reprezenta pecetea proprietarului, Jim Ede, un fost muzeograf

de la galeria Tate, un prieten al sculptorilor si pictorilor si un colectionar priceput de arta contemporana britanica.

Jim avea o constitutie fragila. El avea probabil peste saizeci de ani, dar nimeni nu ar fi putut spune. Era de o maniera domoala, cu o vorba aproape soptita, un zambet permanent indatoritor, intrebator, cu ochi aproape ironici, circuland ca un spirit al locului, radiind o imensa caldura si aratand o dragoste bolnavicioasa pentru obiectele care il inconjurau.

Colectia era dragostea vietii sale. Fiecare obiect avea o poveste a intalnirii cu artistii, o anecdota despre geneza unei anumite sculpturi sau picturi. Jim Ede se imprietenea cu artistii inainte ca cestia sa fie cunoscuti de muzee sau de marele public: el intrezarea potentialul, nu ca investitor, sau negustor de arta, ci ca un mare admirator al valorilor estetice intrinseci ale operei de arta. Ben Nicholson nu si-a putut vinde picturile sale ani de-a randul si i-a dat lui Jim cateva in schimbul unor vopsele sau rame. Proeminent printre artistii francezi era Henri Gaudier-Brzeska, care a trait o vrema la Londra si a murit foarte tanar, in timpul primului Razboi Mondial. Ede a promovat munca lui Gaudier si a ajutat la recunoasterea postuma a artistului. ‘The Savage Messiah’ era o biografie a lui Gaudier scrisa de Ede, folosita ulterior la un scenariu de film de catre Ken Russell. Singurele sculpturi din posesia Muzeului de Arta Moderna din Paris, acum la Beaubourg, au fost donate poporului francez de Jim Ede, care a crezut cu tenacitate ca numele lui Gaudier va fi recunoscut si onorat in tara sa de nastere. Pentru acest gest, el a fost facut Ofiter al Legiunii de Onoare. Nu era neobisnuit pentru artistii francezi sa fie mai intai descoperiti de colectionari straini, inainte de a fi cunoscuti de compatriotii lor . Cu toate acestea colectia lui Jim Ede era compusa, in majoritate din artisti Britanici moderni sau contemporani.

La inceputul anilor 1960, ‘Kettle’s Yard’ era d oar o colectie particulara, care nu avea nici o legatura cu Universitatea si totusi era unul din exemplele pregnante ale unei simbioze dintre “oras” si “academie” un loc unde cele doua extreme se intalneau si se completau una pe alta. Pentru noi studentii, chiar si cei care nu indrageam arta, acest loc era de o imensa inspiratie si influenta. Era un loc unde cineva putea sa invete si sa aprecieze lucrurile frumoase, nu numai opere ale unor artisti consacrati, dar si simple obiecte de uz zilnic, vase de ceramica, farfurii de portelan, sticla, forme simple in culori naturale, ca pietricele de plaja sau din albia raului, scoici, lemne modelate pe plaja. Era natural ca in cele din urma locul sa apartina Universitatii, dar procesul de integrare nu a fost simplu,si cu toate ca Jim a incercat din rasputeri sa influenteze administratia sa accepte generoasa oferta, nu a fost atat de simplu pe cat ar fi trebuit. In cele din urma, in 1966 Universitatea a acceptat donatia.

Una dintre cele mai indraznete colectii ale muzeului ‘Kettle’s Yard’ era aceea de desene, schite si gravuri pe care studentii le puteau imprumuta pentru doua saptamani ca sa le agate in camerele lor de la camin.

In loc sa ai un afis sau o reproducere de o valoare dubioasa puteai sa iti incanti privirea cu opera de arta a unui artist,asa cum facea si Jim Ede pentru muzeul sau. Te puteai duce in depozitul din pod si sa-ti alegi o piesa de arta din rafturile de lemn si sa-ti inscrii numele intr-un catastif impreuna cu numele colegiului ca sa te intorci doua saptamani mai tarziu cu tabloul si sa-l schimbi cu un altul.

Acest fond de imprumut a avut un impact colosal asupra perceptiei artistice a tinerilor, iar contributia lui, probabil era egala si mult mai consistenta decat prelegerile in domeniu de la Universitate. Oare cati dintre studentii care au simtit spiritul acestui loc au devenit ei insisi colectionari de arta contemporana? As vrea sa cred ca ei au fost in numar mare iar in ceea ce ma priveste, mi-am concentrat atentia in directia artei moderne britanice, dincolo de operele lui Henry

Moore sau Graham Sutherland, pe care le cunosteam din Romania. Era o fereastra deschisa spre o lume complet noua de pace, de liniste, si de eternitate,desavarsita printr-o inmanunchere de obiecte frumoase grupate cu cea mai mare sensibilitate intr-un spatiu de viata care era caminul nostru. Ducandu-ne acolo am intuit un nou stil de viata, un nou fel de pasiune, proces in care spiritul s-a imbogatit.

SPIRITUL LUI BRANCUSI

Coonstantin Brancusi fiul unui taran roman , care a mers pe jos pana la Paris pentru ca nu a avut bani sa ia trenul si sa studieze era artistul cel mai venerat ca sculptor, din Romania. El a fost elevul lui Rodin, dar a rupt repede legatura cu maestrul sau ca sa scape de influenta lui, care era prea realista pentru el, si si-a faurit propriul stil care avea sa anunte inceputul erei sculpturii moderne. Printr-o intamplare neasteptata am avut ocazia sa-i intalnesc pe Alexandru Istrati si Nathalie Dumitresco, care erau executorii testamentari ai lui Brancusi si care mi-au permis sa-i vizitez atelierul din Impase Ronsin, in 1968, Inainte de demolarea cartierului Montparnse sub Pompidou.

Dupa aceea atelierul lui Brancusi a fost mutat la Beaubuorg. La Cambridge in mod cu totul neasteptat aveam sa ma intalnesc din nou cu Brancusi

Sub regimul comunist opera lui Brancusi a fost invaluita intr-o conspiratie a tacerii, pentru forma ei abstracta si deci ‘decadenta’, contrara dogmei oficiale a realismului socialist, importat din Uniunea Sovietica. Mai mult decat atat, Brancusi a ignorat regimul din Romania si dupa razboi nu a mai venit in tara. Putin dupa moartea sculptorului la Paris, Hrusciov a inceput liberalizarea si asa Brancusi a fost reabilitat postum. Dintr-o data pendulul s-a grabit in directia opusa: dupa ani de zile de o conspiratie rusinoasa a tacerii despre Brancusi marele artist devenea in sfarsit un subiect de discutie si in tara lui de bastina. Romanii erau doritori sa afle orice detaliu al vietii sculptorului. Dintr-o data a aparut un cult Brancusi, iar toti istoricii de arta s-au grabit sa-l ridice in slavi. Desigur pentru multi dintre ei nu era decat un oportuinism ieftin, pentru ca nu ei au fost aceia care l-au aparat in Romania pe artist cand acesta era in viata, neriscandu-si reputatia pentru el. Acum Brancusomania era in plina explozie si orice obiect de cercetare desprre artist era publicat. Comparat cu Franta sau cu SUA, Anglia nu era un port obisnuit de contact pentru Brancusi si de aceea am considerat ca aspectul acesta mai putin cunoscut de istoricii de arta ,merita o atentie. Aflandu-ma la Cambridge, am strans un material pentru a publica un articol in revista Manuscriptum din Bucuresti. Manuscriptum aparea de patru ori pe an si obiectivul sau era sa publice subiecte inedite legate de evenimente istorice sau de biografia unor oameni celebri - scriitori, artisti, poeti, politicieni. Brancusi se incadra in aceasta categorie fiind un artist important, iar documentele inedite de care dispuneam erau de fapt corespondenta lui cu Jim Ede. Interesul deosebit al acestor scrisori era subliniat de faptul ca Brancusi adaugase la ele schita unei teme obsedante la el, aceea a ‘Sarutului’. Acest motiv era bazat pe una dintre sculpturile de inceput,tema pe care a reluat-o in cele din urma in Poarta Sarutului pe care a ridicat-o in Romania, la Targu Jiu. Documentele aflate de mine nu erau de un interes trecator, ele erau intr- adevar un pivot in gandirea istoricilor de arta in a circumscrie data genezei unui concept, pe care artistul l-a avut in minte. I-am scris editorului din Bucuresti intrebandu-l daca subiectul l-ar fi interesat, pentru ca sa-l programeze in numarul urmator. Raspunsul a fost pozitv. I-am cerut lui Jim scrisorile ca sa le fotocopiez si am luat si o fotografie a lui Jim din fata pianului pe care se gasea Prometeul lui Brancusi. La acestea am adaugat o fotografie veche, luata in anii 1920, in atelierul sculptorul din Montparnasse. Aceasta

mi-a fost inprumutata de o prietena din Peterborough, doamna Helen Herklots, fiica marelui profesor Murgoci, un distins geolog roman si prieten al lui Brancusi. Citind scrisorile am avut prilejul sa constat cu o oarecare surpriza ca desi erau scrise relativ la mult timp de la sosirea sculptorului la Paris in anul 1933, Brancusi inca nu scria bine in franceza. Am tradus corespondenta din franceza in romana facand in acelasi timp o introdocere cu comentarii, despre Kettle's Yard si despre prietenia lui Jim Ede cu Brancusi. Am avut surpriza sa constat ca articolul a fost semnat de brancusologul Barbu Brezianu, iar mie mi s-a multumit pentru materialele puse la dispozitie. Profesorul sir Leslie Martin era cunoscut la Peterhouse pentru proiectul cladirii Willianstone, ridicata in anii 60 si care era primul bloc cu mai multe etaje construit la Cambridge pentru un camin studentesc. Leslie Martin era mult mai bine cunoscut ca arhitect a lui Festival Hall de pe malul sudic al Tamisei pentru care a si fost facut cavaler sub titlul de Sir Leslie Martin. El era seful catedrei de arhitectura la Cambridge.

Intr-o buna zi am primit din Romania o colectie splendida de fotografii cu sculpturile de inceput ale lui Brancusi, ale ansamblului arhitectonic de la Targu Jiu (Masa tacerii, Poarta sarutului si Coloana infinitului). Printre aceste fotografii am gasit si altele aratand exemple de sculptura in lemn facuta de taranii romani care l-au inspirat pe Brancusi.

Pe vremea aceea, la Facultatea de arhitectura din Cambridge exista o legatura cu Brancusi, prin bursa de calatorie Brancusi, oferita de Jim Ede pentru a-i ajuta pe studenti sa se duca in Statele Unite pentru admira operele sculptorului de la Muzeul Gugenheim, Metropolitan of Philadelphia. M-am gandit de aceea ca aveam un motiv suficient de bun ca fotografiile luin Brancus sa-i intereseze pe studentii de la arhitectura din Cambridge, prezentandu-le intr-o expozitie volanta.

Am batut la usa lui Sir Leslie, care m-a intampinat cu un suras curtenitor, lipsit de artificii si alte preambuluri, desi nu ma vazuse niciodata si nestiind motivul vizitei mele. Oare stia ceva despre influenta artei populare romanesti asupra operei sculptorului, sau despre originea romana a lui Brancusi? Nu , nu stia. Bine, pot sa va demonstrez eu legatura asta. Si i-am arata o selectie din fotografiile alb-negru pe care le aveam. El mi-a pus imediat la dispozitie facilitatile pentru a organiza o expozitie in foaierul facultatii de Arhitectura.

Expozitia a avut un ecou surpriza, venit dintr-un loc neasteptat: vorbind cu profesorul istoric Maurice Cowling, istoric la Peterhouse, despre un subiect complet aparte, el dintr-o data m-a sfatuit sa-mi atenuez 'entuziasmul pentru promovarea Romaniei'.

"Dar de ce", am intrebat eu cu consternare. "Asta nu are nimic de a face cu politica! Brancusi a murit in exil la Paris, iar arta lui este un iversala, doar radacinile lui erau specific romanesti si nu aveau de-a face cu comunismul."

'THE CAMBRIDGE REVIEW' '

M-am decis sa prezint argumentul in public asa cum facea chiar Maurice in paginile revistei conservatoare 'Spectator'. In acest scop am fost multumit sa folosesc revista 'Cambridge Review', care avea o influenta mai mare in Universitate si in plus ar fi abordat un subiect mai ezoteric de critica de arta si de fundamentul ei.

Iain Wright, editor la Cambridge Review era membru al colegiului Queen's. Trebuia mai intai sa-i vand ideea explicandu-i in mod grafic radacinile romanesti ale lui Brancusi. M-am dus sa-l vad in

apartamentul lui din Fisher Building de pe Silver Street. Subiectul meu se potrivea pentru ca redactorul tocmai planuia sa scoata un numar dedicat Europei de Est. Era un numar comemorativ dedicat invaziei rusesti in Cehoslovacia, eveniment inca proaspat in constiinta publicului, iar Europa de rasarit nu era complet uitata in 1971." Masa tacerii" a lui Brancusi din Romania sa natala a acoperit dintr-o data intreaga coperta a revistei, avand insa un mesaj diferit de cel al sculptorului. Masa rotunda din centru se subantelegea ca era Uniunea Sovietica, iar scaunele din jur erau statele satelite. Totusi,iata un simbol cosmogonic m-am gandit, asa cum ar fi intentionat artistul.

Mesajul pe care voiam sa-l transmit publicului era continutul mitului romanesc in opera lui Brancusi, asa cum indica titlul articolului. Mesajul meu cifrat adresat lui Maurice era incapsulat intr-un citat din Claude Levy Strauss, gasit in Encounter :

"Nimeni nu poate intelege mitologia unui popor de o cultura diferita fara sa invete regulile si traditiile specifice ale acestei culturi."

Acesta era de fapt motto-ul articolului meu, care a aparut bogat ilustrat, avand un loc proeminent in paginile revistei.

Prietenii mei englezi din Cambridge erau bucurosi sa observe incursiunea mea in domeniul istoriei artei, mai ales ca eram geofizician, Trebuie sa ai un oarecare curaj ca sa te expui in asa fel intr-un domeniu, altul decat al tau, aproape ca si cum ai face striptease in public.

"Ce s-ar intampla daca m-as face de ras?"

Acesta era de fapt factorul inhibant principal printre contemporanii mei care nu ar fi indraznit sa publice despre un subiect din afara domeniului lor, chiar daca ar fi avut cea mai mare grija. Din punctul meu de vedere nu aveam reticente si mergeam direct la atac, gata sa sufar consecintele, in caz ca ar fi fost vreuna. Aici "consecintele" au fost dintre cele mai favorabile si puteam sa observ cum mi se facea cu ochiul in mod conspirativ, ca sa ma simt incurajat de prieteni si cunostiinte pentru exhibitionismul meu curajos:

"Acuma stim si noi cu ce te ocupi."

SAMPANIE LA MICUL DEJUN

Molly Wisdom traia intr-o casa in stil Regency din pasajul Melbourne Walk care dadea pe latura nordica a parcului Parker's Piece. Faptul ca strada ei era denumita 'pasaj' (walk) insemna ca nici masinile si nici macar bicicletele nu aveau voie sa circule, fiind prea ingusta. Casa lui Molly era ingusta, cu subsol, cu ferestrele sub nivelul strazii si care dadeau spre o mica gradina in stil englezesc, ornamentata cu pietroaie de diverse dimensiuni, printre care cresteau plante alpine. Fereastra in stil englezesc in forma de bovindou (bay window) se continua in sus pana la parter peste care mai era inca un nivel. Acoperisul era din ardezie. Intrarea principala era simpla avand in partea superioara o mica fereastra, in forma de evantai vopsita cu o vopsea groasa, alba. Singurul ornament al usii era capul mobil de leu, turnat in bronz, cu care ciocaneai la usa sa-ti faci cunoscuta prezenta. In spatele casei era o gradinita ascunsa vederii cu o mica peluza si bordura de flori unde ajungeai printr-o usa secreta de la parter. Spatiul vital a lui Molly se concentra la subsol unde avea un salon sufragerie cu fereastra spre Melbourne Walk si gradinita in panta cu flori alpine. Camera aceasta era de fapt inima casei si dadea intr-o mica bucatarie cu fereastra spre gradina dosnica,de cealalta parte a casei. Totusi, in ciuda acestor aparente linistite, lumea lui Molly nu se limita la acest univers discret. Relatiile ei se intindeau mult mai departe in campul politic al acestei

circumscriptii liberale ce se intindea spre Primarie si mult mai departe. Ea avea multe relatii cu lumea academica, datorita postului ei din Universitate, dar si din faptul ca era cunoscuta ca fosta sotie a unui mare savant - filozof, profesor la colegiul Trinity. Ea avea foarte multe cunostiinte la Cambridge. Din micul salon de subsol din pasajul Melbourne ea tinea casa deschisa si acolo ma gaseam foarte des discutand despre intrigile din Universitate, in fata unui pahar de sherry. Decantorul ei de cristal era un obiect de arta din secolul al 18-lea cu irizatii in culori placute, date de continutul lui si era intotdeauna plin cu sherry. Capacitatea ei de inmagazinare a informatiilor era colosala: ea putand, intotdeauna, sa absoarba tot mai mult.

Odata pe an Molly organiza in caminul ei din Melbourne Walk un mic dejun cu sampanie, la care invita intregul Departament de Geofizica unde era secretara. Veneam cu totii sa o ajutam. Evenimentul era mai mult decat un mic dejun cu sampanie, era de fapt un mic dejun, care se prelungea intr-un dejun adevarat. Oaspetii veneau la ora noua de dimineata, intr-o Duminica si se desprindeau cu greu de acolo tarziu, dupa amiaza. Mancarea era servita in gradina si la subsol, pentru ca nu era destul spatiu pentru cei vreo treizeci de oaspeti care veneau aici cu soti, sotii sau prietene. Petrecerea era amuzanta ‘bon enfant’, desfasurandu-se molcom sub soarele palid englezesc. Gazda noastra era plina de viata si chiar era un exemplu de vivacitate pentru cei tineri. Buna si generoasa Molly! Ea va fi intotdeauna amintita cu afectiune, pentru initiativele ei generoase de acest gen, ale caror beneficiari eram noi de la Depa rtamentul de Geofizica, cel putin o data pe an.

Trecerea la pensie a lui Molly Wisdom a fost o anomalie calendaristica care nu putea fi ocolita de catre birocratia Universitatii. Odata plecata, Molly trebuia neaparat sa continuie pe mai departe sa aiba o viata activa, ceea ce s-a si intamplat, ea reusind sa se ocupe de mult mai multe activitati decat inainte. Si-a luat un nou post de secretara, incepand sa invete sa foloseasca computerele, la inceputul acestei tehnologii, cand folosinta lor era complicata, iar ea avea mai mult de saizeci de ani. Si-a dublat activitatea sa politica in sanul partidului liberal, unde era o activista infocata si chiar a fost pe listele de candidati la alegerile locale. Era arhiocupata cu obtinerea de donatii pentru societati de caritate, nu numai in Cambridge, dar si in toata tara, ceea ce-i lua foarte mult din timpul ei. Se adresa in mod curent fostilor studenti din Departamentul de Geofizica, solicitandu-le contributii banesti pentru opere de caritate din Cambridge. Nu m-a uitat nici pe mine si cum puteam sa o refuz. Obiectivul ei era restaurarea cladirii bursei de cereale (Corn Exchange) si a incercat sa ma convinga spunand:

“Nu trebuie sa dai prea mult ca sa ai numele inscris pe perete

pe o lista de donatori in holul de la intrare.” Cum puteam sa spun nu,

eram foarte atasat Cambridge-ului si era mai mult decat o datorie,ii

purtam recunostiinta lui Molly. Pana la urma, datorita in parte insistentei lui Molly si pe de alta parte datorita valorii arhitectonice

a cladirii, care merita sa fie restaurata si pe care o apreciam, numele meu a fost cioplit in piatra. Nu am avut niciodata pretentia sa fiu mentionat printre donatori pe vreun zid din oras sau macar pe un pres de sters picioarele de la noua biblioteca din Peterhouse unde am contribuit generos. Cumva imi suna inca in ureche adagiul latin invatat la liceul din Bucuresti despre numele prostilor..... Absolventii de la Cambridge erau usor de flatat si de aceea nu erau de loc impotriva inscrieri numelor lor chiar si pe sezutul scaunelor pe care era pus un pret. Singura exceptie pe care am facut-o, ca numele meu sa-mi apara pe o placa, la insistenta lui Molly, a devenit curand inutila, pentru ca

numele donatorilor era obliterat de diverse afise si alte materiale de reclama pentru spectacolele de la ‘Corn Exchange’. Gratitudinea este un obiect de lux pentru care nici vanitatea nu poate plati pretul adevarat.

LA NR. 3, PE ‘ADAM’S ROAD’

Primul ‘garden party’ la care am fost vreodata invitat a fost pe Adam’s Road, la familia Adrian. Cu toate ca am stat in casa acestora in timpul primului meu interviu la Cambridge, nu cunosteam gradina ca un spatiu extins pentru petreceri. Acum era cu totul altfel. Atat Richard cat si Lucy erau universitari la Cambridge, proveniti dintr-o vita veche de profesori de la Oxford si Cambridge. Probabil ca umbra lui Charles Darwin era si ea prezenta la ‘garden party’, sau mai bine zis descendentii ei. Totusi nu eram constient de ce se intampla in jur si nici nu puneam intrebari, mai mult raspundeam la iscodirile inechivoce, cum era aceea despre cum ‘evadasem din Romania’.

Cel putin Romania era pusa pe harta la Cambridge, mai degraba decat ‘Rurutania’ cum se credea la Newcastle. Din fericire nu am ofensat pe nimeni pentru ca am fost invitat in anul urmator. Nu imi mai amintesc daca perenele sandviciuri cu castravete erau servite, dar ce-mi amintesc in mod deosebit era ca aici, cel putin, oaspetii nu se inghesuiau sa ajunga la bufetul cu bucate, asa cum se intampla in Cambridge la multe receptii date in gradini.

Casa din Adam’s Road Nr. 3, devenise un port in care ancoram obisnuit. Treceam sistematic cu bicicleta prin fata casei, venind de la Peterhouse si indreptandu-ma spre departamentul de Geofizica din Madingley Rise.

Aici in casa de la numarul 3 m-am bucurat de o ospitalitate fara margin. Pentru un dezradacinat roman, care nu cunostea aproape pe nimeni in oras, acesta era un gest de mare generozitate, mai ales ca familia Adrian avea o viata foarte activa. Ei se comportau natural si mai ales aveau calitatea deosebita de a sti sa asculte. Eu aveam mare nevoie de aceasta calitate din partea lor, caci pe atunci aveam multe de marturisit, pentru ca absorbeam atat de mult si intelegeam atat de putin. Cate o mana de ajutor a unui prieten, cate o aluzie fericita, un sfat nou, toate acestea isi aveau pretul in aur.

“Poti sa vii maine seara la cina? Vom fi doar noi trei.”

“Sigur ca da, multumesc. Sunt incantat.”

Alteori, spuneam doar ‘Buna’, oprindu-ma doar cateva minute din goana bicicletei, in drum spre Departamentul de Geofizica. Subiectul de cercetare in Fiziologie a lui Richard se concentra pe proprietatile si activarea muschiului uman si a mecanismului care initiaza miscarea, precum si a proprietatilor electrice ale celulelor. Pe timpul dificultatilor survenite cu primul meu supervizor din Cambridge, Richard era membru la acelasi colegiu cu Sir Edward Bullrd, colegiul Churchill. Ei se intalneau acolo la consiliul profesoral, la dineurile festive sau alte ocazii si sunt convins ca fara sa-i fi cerut, Richard probabil ca l-a pus in garda pe Teddy despre dificultatile pe care le intampinam. El avea un simt inascut de datorie civica, si era intotdeauna gata sa dea o mana de ajutor in felul lui suis-generis , plin de tact.

“Te gandesti cu placere la momentul in care iti vei lua fotoliul in Camera Lorzilor, l-am intrebat odata pe Richard.”

“Cand tatal meu va muri, sper sa am un rol activ in Camera Superioara.”

Richard si Lucy petreceu adesea sfarsitul saptamanii la ‘Umgeni’, casa de la tara a Lordului Adrian din Cley-next-the-Sea, un catun format dintr-un grup minuscul de casute modeste, care erau raspandite pe o limba de nisip, pe plaja de langa Holt, in nordul coastei Norfolk.

Odata am fost invitat impreuna cu logodnica mea Roxana sa petrecem sfarsitul saptamanii cu ei, la Cley. Richard ne-a asteptat la gara.

“Ce mai face Lordul Adrian?” am intrebat ingrijorat de sanatatea fragila a tatalui lui, caruia fara sa stie Richard ii spuneam ‘Buna ziua’ cand ma furisam in gradina profesorilor de la Trinity. Este spitalizat la Oxford unde i se pune un stimulator cardiac.’

“Cum asa?”l-am vazut doar saptamana trecuta.” Nu puteam sa spun unde, pentru ca nu aveam dreptul sa fiu acolo.

“Da, saptamana trecuta era bine. Dar avea obiceiul sa conduca automobilul la Oxford si pe drum a avut un atac de cord in urma caruia a intrat cu masina intr-un stalp de telegraf, intr-un sat de langa Oxford. Socul impactului a facut sa-i sara inima la loc, si a reanceput sa functioneze normal, dar a trebuit sa fie tinut sub observatie la Oxford,”

“Dar poate ar trebui sa fii langa el? Nu ar trebui sa ai grija noastra intr-un caz de forta majora ca acesta: ne putem intoarce la Cambridge, iar tu poti sa mergi cu masina la Oxford sa-ti vezi tatal”.

Dar simtul de corectitudine si ospitatlitate a lui Richard nu ii permitea sa-si schimbe planurile.

“Tata este bine ingrijit,si in afara de aceasta, curizitatea lui naturala de savant il pasioneaza sa se concenteze asupra operatiei de implant a unui stimulator cardiac”.

“Sunt sigur de asta” , am spus, “Dar ii vei mai permite in viitor sa mai conduca automobilul, cand va avea un stimulator cardiac.”

“Stii, ar fi foarte greu pentru tata sa renunte sa conduca masina. Asta este o decizie pe care trebuie sa o ia de unul singur”.

Edgard Douglas Adrian a ,luat primul premiul Nobel in Medicina in 1932, pentru cercetarile facute in domeniul bioritmului cerebral si al neuronilor, masurat pe electroencefalograma. Aceasta a fost o realizare epocala in medicina pentru care el era venerat la Cambridge, la fel ca Isaac Newton. Poate ca nu era deloc intamplator ca fiind student la Trinity el a locuit pe scara E1 - in fosta camera a lui Newton.

‘Umgeni’ era o casuta foate modesta, iar interiorul ei era tipic pentru un om devotat stiintei. Probabil Molly Butler in pasajele cartii sale despre sotul ei Lordul R.A.B. Butller ‘Rab’ da cea mai buna descriere a gustului Lordului Adrian pentru decoratie interioara. Aici, Molly mentiona vizita facuta la resedinta Rectorului de la colegiul Trinity, unde Lordul si Lady Adrian erau temporar rezidenti: locul care era descris de Molly ca ‘fiind de mare cugetare dar de o mare austeritate’. Cat despre ‘decoratia interioara’ aceasta nu intra in conceptul sau vocabularul unui premiant Nobel sau al sotiei sale. Casa Lordului Adrian era o casa familiala, a carei simplitate, in concordanta cu stilul de viata al proprietarilor, iti sugera marea ei demnitate.

CLUBUL SEDGWICK

Numele Sedgwick este acela al celui mai venerat geolog britanic. Nascut la Yorkshire si educat ca matematician, el a revolutionat stiintele pamantului, introducand, pentru prima oara termenul de ‘Cambrian’ pentru roci mai vechi de 500 de miloane de ani, pe care le-a gasit in Wales si le-a denumit dupa vechea provincie: Cambria. Impreuna cu Murchinson, Sedgwick a introdus termenul ‘Devonian’, in urma lucrarilor lor de teren din regiunea Devon. Sedgwick a facut ca geologia sa fie un domeniu respectat la Cambridge, unde a fost desemnat profesor la catedra Woodwardiana si a fost ales presedinte al Societatii Geologice din Londra. Pe cand lucra in Wales el a avut ca asistent, un tanar student de la Cambridge, Charles Darwin, care ulterior i-a trimis lui Sedgwick esantioane de roci si fosile din voiajul sau in America de sud. Sedgwick a murit la Cambridge in 1873, la varsta de 88 de ani, iar treizeci de ani dupa aceea, la Universitate, a fost fondat Muzeul de Geologie Sedgwick, in memoria lui. Bineanteles ca se cuvenea ca numele lui Sedgwick sa fie dat unor strazi si institutii din oras. In afara de Muzeul Sedgwick, mai exista bulevardul si clubul Sedgwick. Acesta din urma era format din membri ai departamentului de Stiintele Pamantului. Clubul organiza perodic conferinte si dineuri, care pe vremea mea la Cambridge, se tineau la colegiul Emmanuel.

Banchetul clubului Sedgwick avea loc in fost capela a manastirii dominicane, care la secularizarea manastirilor de catre Henry al VIII-lea a fost transformata in refectoriu. Atunci cancelarul esicherului (ministru de finante) a ctitorit in 1584, pe locul acestei manastiri colegiul Emmanuel, caruia regina Elisabeta I i-a dat hrisovul de ctitorie. Interiorul refectoriului a fost remodelat, mai intai la sfarsitul veacului al 17-lea si apoi modernizat de arhitectul Essex in veacul al 18-lea. Decoratia interioara bogata a cladirii si mai ales banchetul stralucitor cu membrii clubului in tinuta de gala desigur ca i-ar fi facut pe ctitorii puritani ai colegiului sa se intoarca in mormant. Aceasta pentru ca in timpul Commonwelth0uli sub Cromwell colegiul Emmanuel era vestit pentru regulule lui ascetice care interziceau ‘jocul, banchetele, discutiile’, acea ‘flecareala a tinerilor’, care ‘avea o influenta proasta asupra mintilor juvenile’. O astfel de ‘minte juvenila’ era si George Harvard, care a debarcat mai tarziu in golful Massachusets in 1638, lasand prin testament biblioteca lui precum si o jumatate din avere Universitatii care avea sa-i poarte numele. Colegiul Emmanuel detinea recordul puritanilor care s-au stramutat in Lumea Noua, cu precadere in New England si nu este de mirare ca multi americani vin sa il viziteze. Acestia din urma au intarit legaturile transatlantice cu donatii generoase, printre care figureaza si un vitraliu comemorativ reprezentandu-l pe Harvard, oferit cu ocazia celebrarii a 300 de ani de la ctitorirea colegiului in 1884.

ISTORIA COLEGIULUI

Pasiunea mea pentru arhitectura m-a facut sa cunosc cat mai mult posibil toate cotloanele orasului Cambridge. Cunostiintele acestea amanuntite mi-au devenit foarte pretioase cand m-am angajat ca ghid turistic la o firma din Cambridge.

Unul dintre cele mai interesente grupuri pe care le-am condus au fost pentru Ministeruul Energiei si al Sindicatului Transporturilor venite la o conferinta la Cambridge in vacanta de Pasti. Pe vremea aceea sindicatele erau atotputernice, iar guvernul Conservator a lui Edward Heath se confrunta cu docherii si minerii.

Sindicalistii erau agresivi si foarte iritati de ceea ce intelegeau ei despre

Cambridge,considerand ca ar fi fost ‘un Club de conservatori si de privilegiati’.

“Care privilegii?, i-am intrebat eu. “Privilegiul profesorilor de a calca peluza principala din curtea Colegiilor, sau poate privilegiul de a se ruga in latineste inainte de masa in refectoriu?”

Am simtit imediat un sentiment de apartenenta si am pornit imediat la contraataca fara nici o retinere in autenticul meu stil romanesc. Stiam ca docherii erau extrem de bine platiti si ca nu ar fi acceptat in ruptul capului sa-si schimbe lefurile lor pe salariul mediocru al unui profesor de la Cambridge: pur si simplu nu ar fi putut. Dar nici nu puteau sa-mi inchida gura. Eram ferm pe pozitie, eram darz si nu-mi pasa de ce gandeau. Cred ca le-a placut indrazneala mea tinereasca. Dar cel mai mult le-a placut celor din conducere. Nu stiu cine erau, dar au venit la mine si m-au felicitat pentru pentru modul meu direct de a ma adresa:

“Ne-a placut foarte mult cum ai spus-o, bravo!”

Micul venit obtinut din tururile turistice de la Cambridge imi

permiteau sa supravietuiesc. Ele nu imi luau prea mult timp si in plus erau placute.

Printr-o legatura de idei, am observat in cursul unui asemenea tur, ca unele colegii mai mari, ca de exemplu King’s, Trinity sau St. John’s, care atrageau un numar mai mare de turisti aveau de vanzare mici brosuri cu istoria Colegiului. La Trinity, distinsul istoric G.M.Trevelyan, un fost Rector, a scris o minunata brosura cu un istoric al colegiului pentru uzul turistilor. Trevelyan era stimat de toti istoricii care il considerau un ‘Gibbon’ al secolului 20 pentru contributia lui cu ‘Istoria sociala a Angliei’, care continea pagini de o frumusete literara neinchipuita reflectand o minte de poet. El avea o mare iubire pentru colegiul lui, unde a fost numit rector de catre monarh, la recomandarea lui Churchill, si totusi si-a permis sa produca acest mic exercitiu de popularizare, o istorioara a colegiului pentru uzul turistilor, care era un giuvaer. Ca sa punem lucrurile in matca lor firesca, m-am decis imediat ca si Peterhouse trebuia sa aiba una identica. Mi-am propus ca sa-l intrec pe Trevelyan si ca trebuie sa scot de sub tipar, un ghid ilustrat.

M-am consultat cu Tim Horne, un talentat fotograf amator, care studia chimia la Peterhouse. Am cazut imediat de acord, ca proiectul trebuia facut. Tim Horne a facut mai multe fotografii alb-negru cu detaliile arhitectonice din colegiu care mi se pareau mai importante. in

Am preparat textul in limba franceza, insistand mai mult pe istoria si arhitectura colegiului. Am mentionat diversi oameni celebrii: fizicianul Lord Kelvin, poetul elegiac Grey, compozitorul elisabetan Thomas Champion, matematicianul Babbage, inventatorul primului computer, Sir Frank Whittle, inventatorul motorului cu reactie, toti fosti studenti la Peterhouse. Colegiul mi-a dat girul si mi-a pus la dispozitie fondurile pentru publicare, iar eu le-am cedat drepturile de autor. Textul a fost tradus in engleza, ghidul devenind astfel prima editie bilingva din Cambridge. Le-am spus istoricilor dela Peterhouse:

“Ati asteptat sapte sute de ani pana sa vona un Roman ca sa consemneze istorilul colegiului?” Problema, desigur, nu era aceasta; subiectul era considerat prea important ca sa faca obiectul unui ghid de genul aceluia care la- scris eu. Ceeace era acceptabil din partea unui student nu ar fi fost o initiativa buna din partea unui specialis de vaza. Si totusi Trevellyan a facut-o. Ca si el, eu nu aveam aceste reticente. Ghidul intitulat “Peterhouse College and Chapel” a umplut un gol in bibliografia de specialitate si am fost placut surprins cind am aflat ca dupa doua decenii s-a scos o noua editie.

ADIO LA CAMBRIDGE

Inainte de sfarsitul sederii mele la Cambridge am vrut sa dau o receptie de plecare, ca sa multumesc tuturor acelora care m-au ajutat in incercarile mele, darzilor mei suporteri, celor care m-au ascultat si m-au incurajat, au participat si s-au implicat.

Finantele mele erau foarte slabe, dar stiam ca nu puteam sa aman ocazia. Nu stiam cat mai aveam de stat in Cambridge si ce s-ar fi intamplat daca plecarea mea ar fi fost grabita sau nedemna.

Ce s-ar fi intamplat daca as fi fost complet absorbit in viitoarea mea activitate si as fi uitat sa multumesc asa cum trebuie? Mai bine sa organizez receptia imediat!

Tutorele meu, cred ca era contrariat pentru ca tocmai imi obtinuse cu multa greutate un imprumut de la Universitate ca sa-mi termin disertatia, iar eu voiam sa dau o receptie:

“Tipic Constantin, plin de paradoxuri si de jocuri la limita”

Dupa patru ani de studii la Cambridge nu mi-a venit usor sa ma dezradacinez dintr-un mediu de care am inceput sa fiu foarte atasat: i-am scris o scrisoare de adanci multumiri lui Teddy, vajnicul meu suporter, la aceasta el a raspuns in stilul lui generos si inimitabil:

“Mi-a facut asa de mare placere sa primesc scrisoarea ta si sa-mi spui ca am fost de ajutor. Desigur trebuie sa fie o ruptura pentru tine ca sa pleci de la Cambridge, sa nu mai fii student si sa iei responsabilitati mai largi, dar tu stii tot atat Graeme D. Clark de bine ca si mi ne ca acum a venit momentul potrivit sa o faci. Iar daca in viitor ai vrea sa te intorci sa lucrezi in Universitate sunt convins ca o vei putea face. Vino sa ma vezi ori de cate ori iti face placere. Cu toate gandurile bune, Al tau, Teddy”

CEAI LA RESEDINTA RECTORULUI

La mult timp dupa ce am parasit Cambridge-ul, am primit o invitatie neasteptata din partea Rectorului de la Peterhouse sa luam ceaiul impreuna la resedinta sa. Pe vremea cand fusesem doctorand, profesorul J. Graeme D. Clark, Rectorul Colegiului, era un arheolog prea ocupat in colectionarea titlurilor onorifice, ca sa isi mai petreaca timpul si cu studentii, asa ca aceasta invitatie a fost intr-adevar o surpriza. Stia foarte bine cine eram si ne-am intalnit ‘oficial’ pe vremea cand salvasem, din pivnitele colegiului, portretul lui Dewar. Profesorul Academician Clarke era mare amator de arta, prieten si admirator al artistei plastice Dame Elisabeth Frink, de la care avea o splendida colectie de sculpturi, grupate in salonul de la resedinta sa de la Peterhouse. Ocazia acestei insolite invitatii era legata de vizita parintilor mei in Anglia, care a fost posibila in urma interventiilor lui Margaret Thatcher si a Primului Ministru Laburist Harold Wilson, care i-au cerut lui Ceausescu, sa le permita parintilor mei sa-si vada familia din Anglia. Miracolul a fost rezultatul acordului pan-European de la Helsinki, care stipula mai multe articole si despre drepturile omului omului. Atat Primul Ministru Britanic cat si Liderul Opozitiei au incercat sa-i faca pe romani sa inteleaga, ca ar fi mai bine sa onoreze documentul pe care l-au semnat la Helsinki. Intr-o anume privinta cazul parintilor mei a fost un test si vizita lor in Anglia a facut valva, aparand in presa britanica. Imi aduc aminte de ironia scrisorii de multumire a lui Maggie adresata lui Ceausescu, dupa ce a permis batranilor mei parinti sa viziteze Mare Britanie, in care il asigura pe

dictator ca familia Roman ‘se va bucura de o reuniune de familie fericita cu ocazia sarbatorilor de Craciun’, ca si cum unui presedinte comunist i-ar fi pasat de un astfel de gest umanitar. Cand Profesorul Clark a aflat din ziare de ‘celebrul caz Roman’ nu a ezitat catusi de putin si s-a gandit ca ar fi o scuza potrivita ca sa onoreze ocazia, chemandu-ne sa luam un ceai la resedinta lui. Cum ne-am infatisat ‘en famille’, parinti, fiu, nora si nepoata de trei anisori, resedinta Rectorului nu mai avusese parte de o asa animatie de foarte multa vreme. Era ca un fel de turn al Babiel, parintii mei necunoscand engleza, dar vorbind in schimb romana, franceza si germana. Nu imi mai aduc aminte daca Graeme Clark si-o fi incercat latina lui de balta pe tatal meu, sau o fi incercat cu franceza lui aproximativa. Graeme i-a oferit tatalui meu cartea lui despre un subiect obscur de arheologie neolitica, iar tatal meu i-a inmanat cartea sa despre Eletroliza clorurii de sodiu . Acest tablou pitoresc era asemanator cu scenele din Teatrul Absurdului al lui Eugene Ionesco .

Cel mai important moment al vizitei s-a produs atunci cand fiica mea hiperactiva, Gisele, care avea trei ani la acea data , a reusit sa rastoarne un clondir intreg de cafea pe mocheta de culoare crem din sufragerie.

“Nu face nimic”, a incercat sa ne linisteasca Molly Clark , aceasta este doar mocheta colegiului.”

In mod previzibil si conform vechiilor sale traditii, familia Roman a lasat si de aceasta data o urma durabila a trecerii lor prin Cambridge.

POSTFATA

Cand in ajunul sarbatorilor Craciunului anului 1989 Ceausescu si consoarta lui au fost impuscati, am plans cu amaraciune. Da, am plans, credeti-ma, NU din vre-un sentiment de compasiune pentru dictatorul cazut, dar mai degraba dintr-un sentiment incontrolabil de usurare ca inimaginabilul s-a intamplat. Nu mai sperasem ca voi putea vreodata sa pun piciorul in Romania; nu am putut face asta atunci cand parintii mei au inchis ochii in Bucuresti, sa am grija de inmormantarea lor, deorece refuzasem sa renunt la nationalitatea romana, pe care o consider cu incapatanare un drept din nastere, inalienabil. A trebuit sa platesc in schimb, pedeapsa grea a exilului.

Deodata, secvente vechi din trecutul meu din Romania au inceput sa imi inunde vederea, incetosata de lacrimi amare, intocmai ca imaginile care se perinda prin fata muribunzilor - gandindu-ma ca am plecat din tara acum 21 de ani si in urma mea s-a trantit usa grea a temnitei comuniste, izolandu-ma, paradoxal, in afara ei. Ar fi trebuit sa ma simt inviorat, pentru ca un vis din subconstient s-a trezit pe neasteptate in realitate, devenind un ‘om liber intr-o tara libera’, un cetatean al universului. Dar in strafundurile inimii mele, cat timp am trait in Anglia, am tanjit permanent dupa Romania, fie publicand traduceri de poezii, organizand expozitii sau festivaluri, publicand articole despre Brancusi, sau, bineanteles, cercetand cutremurele din Carpati, pe cand eram student la Cambridge, iar mai tarziu recomandand companiilor Shell, BP, Exon, Mobil sau Amoco potentialul de explorare a petrolului din Romania. Viata mea a fost de fapt alcatuita dintr-o serie de incidente aparent contradictorii, cu toate ca, privind ceva mai atent, as putea spune ca au fost toate o serie de evenimente perfect armonioase, ca doi gemeni neidentici.

In retrospectiva, multe din rascrucile si avatarurile care formeaza continutul aceastei carti au avut urmari ironice: la Cambridge am solicitat in zadar slujbe la multe companii petroliere, dar toate mi-au fost respinse: dar, zece ani mai tarziu am fost angajat consultant de catre aceleasi companii, care au platit mult mai substantial expertizele mele, decat ar fi facut-o daca as fi fost salariatul lor. Cel putin intr-un alt caz, refuzul meu de a intra intr-un sindicat profesional, mi-a cauzat respingerea angajarii mele: cu ani mai tarziu insa, dar prea tarziu pentru mine, acest criteriu de apartenenta la un sindicat a fost abandonat pentru angajati, deoarece clauza de excludere a fost declarata ilegala de guvernul lui Margaret Thatcher. Cateva din companiile care mi-au refuzat cererile mele au fost ori “inghitite”, desfiintate sau falimentate, gasindu-si vocatia in lada de gunoi in care isi meritau locul. Departe fie gandul ca daca as fi fost angajat norocul acestor institutii s-ar fi schimbat - in nici un caz, totusi, nu pot sa nu ma gandesc ca principiile lor inguste de selectie au contribuit inevitabil la disparitia lor.

Fara indoiala ca in Romania nu intram intr-un tipar, fie academic sau politic, si am avut sansa deosebita ca sirul de evenimente traite, mi-a permis sa-mi fac o teza de doctorat sub conducerea lui Sir Edward Bullard, fara de a carui influenta si stil liber de abordare, spiritul meu nu ar fi inflorit. Acelasi stil in cercetarea stiintifica de tip ‘Cavendish’ a fost evident si in Scoala de Fizica de la Newcastle, a lui Runcorn fara al carui ajutor si incurajare nu as fi inceput un doctorat.

Cum este cazul in toate serele unde se forteaza cresterea plantelor si unde se afla multi oameni talentati, in mod inevitabil am intampinat o rezistenta in drumul spre faurirea viitorului meu, dar aceasta nu a facut decat sa ma indarjeasca sa reusesc. Fara asemenea piedici si frustrari poate ca m-as fi complacut prea mult intr-un narcisism inutil, pentru care am avut foarte putin timp, pentru ca trebuia sa apar baricadele. In astfel de momente de criza am publicat cateva dintre lucrarile mele stiintifice. In cursul aceluiasi proces dureros si obositor de circumnavigare a labirintului birocratic,

fie el din Romania, Franta sau Anglia, am intalnit o multime de oameni entuziasti, pe care nu i-as fi cunoscut altfel: cativa dintre acestia au devenit, intre timp, prieteni adevarati, care au ajutat 'celebra cauza Roman', care au inaltat steagul pe cele mai inalte culmi: daca "baietii lui Rutherford" au putut sa o faca, tot asa si "baietii lui Bullard" au reusit. Aceasta a fost o adevarata initiere in felul pe care 'Rab' Butler l-a descris in cartea sa 'Arta posibilului' si pe care Lordul Goodman a acordat-o in final, ca pe un instrument muzical, amplu demonstrat in cazul meu. O asemenea scoala a vietii m-a obligat sa reusesc in domenii care imi erau foarte putin cunoscute si a trebuit sa ma obisnuiesc cu greutatile, pentru ca nu exista o alta cale, nu puteam sa fac drum intors pe o strada cu sens unic, un sindrom descris grafic de Kapita in simbolul 'crocodilului cu gatul teapan' de pe frontispiciul laboratorului Cavendish.

Cruciada mea de Don Quijote nu a fost un drum facut de unul singur, pentru ca am avut drept insotitori de drum o constelatie de oameni de calitate, de mare calibru si integritate: aceasta a fost posibila numai prin convergenta celor mai improbabile calitati- incapatanarea, imaginatia si resursele caracterului romanesc, grefate pe liberalismul, precizia si luminozitatea mintilor de la Cambridge. Din fericire, spatiul academic de la Cambridge mi-a dat posibilitati neangradite de a avea contacte atat cu oameni de arta, cat si cu oameni de stiinta, pe un fundal de arhitectura de o frumusete unica, bogata in asocieri istorice, artistice si literare. Ca adolescent am visat sa devin arhitect - iar la Cambridge curozitatea mea a fost stimulata in aceasta directie, intr-un mod care a facut munca mea stiintifica mult mai creativa.

Cand, intr-un tarziu, Cortina de Fier s-a destramat contactele cu Romania au devenit mai usoare pe lungul drum al tranzitiei. Inainte de 1989, terorismul cultural omniprezent si-a impus cenzura chiar si in cazul literaturii stiintifice: putine, sau poate nici una din lucrarile mele stiintifice publicate in occident nu ar fi putut fi citate de colegii mei geofizicieni. Aici a trebuit sa fac o legitima revendicare, pe parcursul unor serii de conferinte, la care am fost invitat la fosta mea scoala, Universitatea din Bucuresti, in 1993, si care le-am denumit 'Conferintele Roman'. Acestea au fost urmate in 1998 de publicarea de catre Institutul Geologic al Romaniei a tezei mele de doctorat de la Cambridge. In acelasi timp am fost ales de catre Senat, Profesor Honoris Causa al Universitatii din Bucuresti. Aceste acolade tardive au o seva plina de ironie, pentru ca inceputurile mele studentesti de la Bucuresti nu au fost prea reusite, iar conducatorul lucrarii mele de diploma m-a considerat 'prea tanar pentru a studia tectonica placilor'. O asemenea gandire retrograda era perfect la ea acasa, intr-o dictatura izolata de restul lumii de Ceausescu, un cizmar de profesie, sau de succesorul sau Iliescu, un aparatcik comunist educat la Moscova: dupa alegerile din 1996, s-a simtit o briza de aer proaspat, atunci cand Presedinte al Romaniei a fost ales Emil Constantinescu, erudit profesor de Mineralogie si Rector al Universitatii din Bucuresti.

Doar cu cativa ani in urma, biroul lui Contantinescu a fost devastat de mineri, care au navalit in capitala la chemarea lui Iliescu. Presedintele Iliescu le-a multumit personal minerilor pentru 'restaurarea ordinii'!

Dupa alegerea lui Emil Constantinescu ca presedinte, am fost in cateva randuri in vizita la el. Intr-una din vizite cand am fost insotit de fiul meu mai mic, Vicentiu, am petrecut sfarsitul saptamanii cu presedintele si sotia sa la resedinta oficiala de la Neptun, a guvernului. Vila cea mai inzorzonata din grupul de vile guvernamentale, era aceea folosita in trecut de cuplul Ceausescu si era acum pustie, era un epitom al gustului vulgar, daca ar mai fi existat candva vreunul identic. Din contra, cunoscut pentru stilul sau frugal si simplitatea sa, Presedintele Romaniei si doamna Constantinescu stateau intr-o vila mica, folosita in trecut de demnitarii straini ai partidelor comuniste fratesti, ca Dolores Ibaruri, o celebra luptatoare comunista din Razboiul Civil Spaniol, italianul Palmiro

Togliati, sau Georges Marchais, liderul comunist francez. Cu aceasta ocazie am avut privilegiul deosebit de a mi se aloca dormitorul unde dormise Georges Marchais. M-am culcat, dupa ce mi-am spus rugaciunea, si am dormit ca un nou nascut, fara sa am nici un cosmar. In acea noapte Dumnezeul meu Ortodox fiind foarte receptiv, la intoarcerea mea in Anglia am citit necrologul lui Georges Marchais in 'The Times'.

In vara anului 1998, la Geological Society, din Londra, m-am adresat unui public de cercetatori din domeniul geostiintelor, cu prilejul unui seminar despre Mare Neagra. Cu aceasta ocazie, nu am putut sa nu observ starea deprimanta a profesiei noastre: cum pretul petrolului scadea vertiginos, gigantii petrolului se contopeau, iar geologii si geofizicienii ramaneau din nou fara slujbe: i-am indemnat sa se declare si sa devina politicieni, sa fie alesi parlamentari la Londra, la Bruxelles si la Strasbourg, sa ia controlul politicii in Marea Britanie:

daca Constantinescu a putut sa o faca in Romania, atunci si Britanicii puteau sa o faca, la ei acasa.

Am simtit ca, intr-un fel am schimbat traditia 'factorului Cavendish' cu o sintagma romaneasca:

"Totul nu este pierdut - mai este inca o speranta!"

Barham House, Sussex, Martie 1999

Presedintele Romaniei Constantinescu (Profesor de Mineralogie si fost Rector al Universitatii din Bucuresti)cu fiul meu Vicentiu Roman la vila de la Neptun, August 1997. (Fotografie de Constantin Roman, 1997)